

TC

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Coğrafya Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Lefkoşa Şehrinin (KKTC) Gelişim ve Planlama
Süreçlerinin Coğrafi Yaklaşımla Analizi**

Pervin ÖZNERGİZ

2501080653

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hüseyin TUROĞLU

İSTANBUL, 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz COĞRAFYA Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 2501080653 numaralı PERVİN ÖZNERGİZ'in hazırladığı "LEFKOŞA ŞEHİRİNİN (KKTC) GELİŞİMİ VE PLANLAMA SÜREÇLERİNİN COĞRAFİ YAKLAŞIMLA ANALİZİ" konulu YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTÖR~~ TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 12.12.2011 PAZARTESİ günü saat:10.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ~~KABULÜ~~.....'ne (1) OYBİRLİĞİ / ~~QYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR.BARIŞ MATER	Kabulü	
PROF.DR.SEDAT AVCI	Kabulü	
PROF.DR.BARBAROS GÖNENÇGİL	Kabulü	
DOÇ.DR.HÜSEYİN TUROĞLU	Kabulü	
YRD.DOÇ.DR.MUSA ULUDAĞ	Kabulü	

ÖZ

“Lefkoşa Şehrinin (KKTC) Gelişim ve Planlama Süreçlerinin Coğrafi Yaklaşımla Analizi” isimli yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı öğrencisi, Pervin Öznergiz tarafından hazırlanmıştır.

Söz konusu tez çalışmasında, KKTC ve KRY’ne başkentlik yapmakta olan Lefkoşa’nın antik çağlardan günümüze değin süregelen mekansal dağılımı ile şehri içine alan planlama çalışmaları, coğrafyanın temel ilkelerine dayanan bakış açısıyla ele alınmıştır.

Şehirler, tıpkı canlılar gibi doğmakta ve büyüüp gelişmektedir. İnsanlar şehirler üzerinde etkiye sahipken, şehirlerin de insanlar üzerinde etkisi vardır. Bu tez çalışmasının amacı, Lefkoşa şehrinin tarihsel süreçte geçirmiş olduğu mekansal değişimleri tanımlamak ve bu tanımlar baz alınarak geleceğe ışık tutmaktır. Mekansal değişimleri tanımlayabilmek için öncelikte mekan kavramını oluşturan şehrin fiziki coğrafya özellikleri açıklanmış, daha sonra da, başta geçmişten günümüze şehrin sahibi olan Lefkoşalıları konu edinerek, şehrin beşeri coğrafi özellikleri çeşitli yazılı kaynak ve bilgisayar yazılımları ile açıklanmıştır.

Çalışma sahası; beşeri ve fiziki olarak tanımlandıktan sonra, şehrin mekansal olarak göstermiş olduğu yayılım ve mekansal yayılımı kontrol altında tutabilmeyi amaçlayan planlama çalışmaları, şehrsel gelişim ve planlama başlığı altında ele alınarak eleştirel bir bakış açısıyla irdelenmiştir.

Tezin son kısmını oluşturan coğrafi perspektifteki öneriler ve sonuç bölümünde ise, şehrin maruz kaldığı hatalı arazi kullanımları ve planlama politikaları, tez aşamasında temin edilen ve üretilen veriler ışığında, coğrafyanın temel ilkelerine bağlı kalarak analiz edilmiştir.

ABSTRACT

The thesis called “ Geographic Analysis of Urban Planning and Development on Nicosia (TRNC)” is prepared by Pervin Oznergiz who is a post graduate student at the Geography Department in Istanbul University.

In this thesis, Nicosia, The Capital of TRNC and Cyprus Republic from ancient times until today, including the ongoing distribution of spatial planning policies and approaches, is discussed with a view based on the fundamental principles of geography.

Cities are like living beings, they are born and grow. People have impact on cities, while cities also have an effect on people. The aim of this thesis is to describe the city of Nicosia in the historical process and to identify spatial changes which can take place in the future is to shed light on the basis of these definitions. Changes in spatial features of physical geography to define the priority of the city described by the concept of space, and then, especially the city's past to the present owner by getting the Nicosia, the city's human resources and computer software written by a variety of geographical features is described by defining.

Field of study; have been identified as human and physical, they showed the city's spatial and spatial spread of the spill under control, which aims to handle planning, urban development and planning are discussed under the title by taking a critical perspective.

Recommendations and concluding part of the last part of the thesis forms the geographic perspective, the city's exposure to improper land use and planning policies, and made light of the data obtained from the dissertation stage, geography while adhering to the basic principles have been analyzed.

ÖNSÖZ

“Lefkoşa Şehrinin (KKTC) Gelişim ve Planlama Süreçlerinin Coğrafi Yaklaşımla Analizi” başlıklı yüksek lisan tezi ile KKTC başkenti olan Lefkoşa şehrinin LİP kapsamında yer alan Lefkoşa, Alayköy, Hamitköy, Haspolat, Gönyeli ve Kanlıköy yerleşimlerinin Neolitik çağdan günümüze kadar olan mekansal yayılışı, planlama politikaları ve mevcut imar planının coğrafi açıdan incelenmesi sonucunda ulaşılan analiz ve sonuçların ilgili kişi, kurum ve kuruluşların çalışmalarında katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Yüksek lisans tezi giriş, çalışma alanı coğrafi özellikleri, şehrsel gelişim ile planlama, coğrafi perspektifteki öneriler ve sonuç kısmı olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Çalışma alanı coğrafi özellikleri başlığı altında, inceleme sahasının fiziki ve beşeri coğrafi özellikleri ortaya konmuştur. Şehrsel gelişim ve planlama bölümü ise şehrin tarihi ve mekansal gelişim süreçlerini açıklamakla beraber, şehri etkileyen planlama politikaları ve mevcut şehir planını içermektedir. Coğrafi perspektifteki öneriler bölümü, coğrafyanın temel prensiplerine bağlı kalarak, şehrin mekansal gelişim ve planlama politikalarına yapılan eleştirileri içermektedir. Tez çalışmasının son bölümünü oluşturan sonuç kısmı, toplanan tüm fiziki ve beşeri coğrafya verileri ışığında yapılmış olan analizleri ve bu analizler sonucunda ulaşılan sonuçların konu edildiği bölümü meydana getirmektedir.

Söz konusu yüksek lisans tezinin tüm aşamalarında tüm bilgi, deneyimi ve sonsuz hoşgörüsüyle teşvik edici yaklaşımı ve yönlendirici ikazlarından dolayı Doç. Dr. Hüseyin TUROĞLU'na teşekkürlerimi sunmayı borç bilmekteyim.

Birçok üniversiteye sahip olan KKTC'de herhangi bir tezi hazırlamak için veri temin etmekte sorun yaşanmaktadır. Veri teminini sağlayan ilgili kurum ve kuruluşlardan bazıları, ya veri paylaşımına soğuk bakmakta ya da paylaşacakları veriler için fahiş fiyatlar talep edebilmektedir. Bu anlamda veri paylaşımı konusunda bana destek olan KKTC Meteoroloji Dairesi müdürü Fehmi Oktay'a, Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şube amiri Mustafa G. Korucu'ya, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı çalışanı Duygu Kaşer'e minnetlerimi sunuyorum. Birçok harita temini konusunda, yapmış olduğu akademik çalışmalar için Sibel Kutoğlu'na, coğrafi bilgi sistemleri konusundaki desteği ile bana ışık tutan Pınar Erengin'e ve İngilizce çeviriler için de Gülten Göze'ye teşekkür ediyorum.

Tüm akademik hayatım boyunca hep yanımda olup maddi ve manevi desteği yanı sıra bana her zaman inandıkları için sevgili aileme minnetlerimi sunuyorum.

Aynı zamanda artık aramızda olmayan Mehmet Tecer'e, özellikle planlama konusundaki yardımlarından dolayı teşekkür ederek, yüksek lisans tezimi aracılığıyla, onu bir kez daha sevgiyle anıyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
Tablo Listesi.....	viii
Şekil Listesi.....	x
Harita Listesi.....	xvii
Fotoğraf Listesi.....	xxi
GİRİŞ.....	1
1. ÇALIŞMA ALANININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	8
1.1. Çalışma Alanının Fiziki Coğrafya Özellikleri.....	8
1.1.1. Jeomorfolojik Özellikler.....	8
1.1.1.1. Akarsu Taraçaları.....	10
1.1.1.2. Ova.....	15
1.1.1.3. Pediment.....	15
1.1.2. Jeolojik Özellikler.....	16
1.1.2.1. Stratigrafik ve Litolojik Özellikler.....	17
1.1.2.2. Tektonik Özellikler.....	25
1.1.3. İklim Özellikleri.....	35
1.1.3.1. Sıcaklık.....	37
1.1.3.2. Yağış.....	40
1.1.3.3. Nemlilik.....	44
1.1.3.4. Basınç ve Rüzgar.....	48
1.1.4. Hidrografia Özellikleri.....	49
1.1.4.1. Akarsular.....	50
1.1.4.2. Yeraltı suları.....	53
1.1.4.3. Göletler.....	54
1.1.5. Toprak Özellikleri.....	60
1.1.6. Bitki Örtüsü Özellikleri.....	78
1.2. Çalışma Alanının Beşeri Coğrafya Özellikleri.....	84
1.2.1. İdari Yapı.....	84

1.2.2. Şehirsel Doku.....	86
1.2.3. Ulaşım.....	88
1.2.4. Arazi Kullanım Özellikleri.....	91
1.2.5. Nüfus Özellikleri	107
1.2.5.1. Nüfus Yapısı.....	116
1.2.5.2. Nüfus Hareketleri.....	127
1.2.6. Ekonomik Faaliyetler.....	132
2. ŞEHİRSEL GELİŞİM ve PLANLAMA.....	137
2.1. Şehirsel Gelişim.....	137
2.1.1. Şehrin Tarihsel Gelişimi.....	137
2.1.2. Neolitik Çağ (İÖ 7000-3500) – 1974 Yılı Öncesi Şehirsel Gelişim.....	144
2.1.2.1. Antik Çağ (İÖ 7000-İÖ 50) Lefkoşa'sı.....	144
2.1.2.2. Roma Dönemi (İÖ50 – 395) Lefkoşa'sı.....	146
2.1.2.3. Bizans Dönemi (395 – 1192) Lefkoşa'sı.....	146
2.1.2.4. Templar (Tapınak) Şövalyeleri (1192) Lefkoşa'sı.....	147
2.1.2.5. Lüzinyan Krallığı (1192 – 1489) Lefkoşa'sı.....	147
2.1.2.6. Venedik Krallığı (1489 – 1570) Lefkoşa'sı.....	150
2.1.2.7. Osmanlı İmparatorluğu (1571 – 1878) Lefkoşa'sı.....	155
2.1.2.8. İngiliz Koloni Yönetimi (1878 – 1960) Lefkoşa'sı.....	162
2.1.2.9. 1960 – 1974 Yılları Arasında Lefkoşa.....	189
2.1.3. 1974 Yılı Sonrası Şehirsel Gelişim.....	191
2.1.3.1. 1974 – 1987 Yılları Arasında Lefkoşa.....	194
2.1.3.2. 1988 – 1995 Yılları Arasında Lefkoşa.....	198
2.1.3.3. 1996 'dan Günümüze Lefkoşa.....	201
2.2. Planlama Politikaları.....	209
2.3. Mevcut Plana Bakış.....	214
2.3.1. Planın Amacı, Hazırlanma Süreci ve İçeriği.....	214
2.3.2. Planlama ve Uygulama Problemleri.....	219
3. COĞRAFİ PERSPEKTİFTEKİ ÖNERİLER.....	221
SONUÇ.....	227

Tablo Listesi

Tablo 1: Çalışma alanı akarsu taraçalarının yükselti (m) ve coğrafi dağılımı, (Kutoğlu, 2010: 193-197).....	11
Tablo 2: Çalışma alanını genel jeolojik stratigrafisinin kronolojik dizilimi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Maden ve Jeoloji Dairesi ty ve Kutoğlu 2010).....	18
Tablo 3: Kıbrıs adası ve civarında 1900–2007 yılları arasındaki aletsel büyüklüğü Richter Ölçeği ile 5.0 üzerinde olan depremlerin listesi.....	30
Tablo 4: Kıbrıs ve civarında 1900 – 2007 yılları arasında meydana gelen depremlerin Richter Ölçeği ile magnitüd aralıklarına göre dağılımı, (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008).....	31
Tablo 5: Kuzey Kıbrıs'ta bulunan meteoroloji istasyonlarına ait bilgiler, (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 6).....	35
Tablo 6: Lefkoşa istasyonuna ait aylık ve yıllık sıcaklık değer ve ortalamaları (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).....	38
Tablo 7: Lefkoşa istasyonuna ait aylık ortalama en yüksek ve en düşük sıcaklık değerleri (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).....	39
Tablo 8: Lefkoşa Meteoroloji İstasyonu'na ait, 1997-2006 yıllarına ait mutlak maksimum ve mutlak minimum sıcaklık değerlerinin aylara göre dağılımı (°C), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi).....	39
Tablo 9: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait aylık yağış değerleri (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).....	42
Tablo 10: Çalışma alanı içerisindeki derelerin akış yönü ve bulunduğu idari birim. .	51
Tablo 11: KKTC sınırları içerisindeki göletler, (Kutoğlu, 2010: 82 – 83).....	54

Tablo 12: Çalışma alanı içerisindeki göletler ve su depolama hacimleri (m3), (Web 2).....	55
Tablo 13: Toprak Birlik Haritası Toprak Türleri, 2000, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	68
Tablo 14: Lefkoşa ilçesinin idari olarak ayrımı (KKTC Başbakanlık DPÖ İstatistik ve Araştırma Dairesi, İstatistik Yıllıkları, 2006).	85
Tablo 15: CORINE Arazi Örtüsü Sınıflandırması (Aydinoğlu ve Yomralıoğlu, 2008: sy).	92
Tablo 16: CORINE Arazi Örtüsü Birinci Düzey içerisindeki beş ana seviye ve onun alt grupları, (Kutoğlu, 2010: 107-108).	93
Tablo 17: Çalışma alanı 2000 yılına ait mevcut arazi kullanım alanının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km2), (Web 4).....	101
Tablo 18: Çalışma alanı 2006 yılına ait mevcut arazi kullanım alanının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km2), (Web 4).....	102
Tablo 19: Çalışma alanı 2000 ve 2006 yılına ait mevcut arazi kullanım alanlarının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km2), (Web 4).	103
Tablo 20: Kıbrıs adasında gerçekleştirilen nüfus sayımlarının kronolojik dizilimi ve özellikleri, (1881 – 2006).	108
Tablo 21: Farklı tarihlere ait ada ile ilgili nüfus tahminleri, (İnalçık, 2010: 47).	111
Tablo 22: 1881-1960 yılları arasına gerçekleştirilen nüfus sayımlarına göre, tarihi sur içi, Küçük Kaymaklı ve Ortaköy mahalleri nüfus miktarları, (Keshishian, 1978).....	111
Tablo 23: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birimlerinin 1996 ve 2006 nüfus sayımı sonuçları, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 5).	115
Tablo 24: 1996 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 4).....	118

Tablo 25: 2006 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (Web 4, Web 5).	120
Tablo 26: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılı cinsiyet yapısı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).	122
Tablo 27: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılı cinsiyet yapısı, (Web 5).	124
Tablo 28: Lefkoşa şehrinin Kıbrıs kronolojisi içerisinde yerleşim durumu, (Arslangazi, 2007, Hill, 1940, Karageorghis, 1982, Öznergiz, 2010: 309).	140
Tablo 29: Osmanlı dönemi sur içi yerleşiminin mahalle bazında idari bölünüşü, (Hikmetağalar, 2005: 21-22).	159
Tablo 30: 1996 ve 2020 yılları arasındaki çalışma alanı boş parsellerinin yerel yönetimler itibarı ile dağılımı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi: 2001).	220
Tablo 31: Yerleşim gelişiminin problemleri olduğu alanların belirlenmesinde kullanılan coğrafi parametreler, (Kutoğlu, 2010: 326, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	222

Şekil Listesi

- Şekil 1: Kıbrıs adasında yer alan devletler, ara bölge ve İngiliz askeri üslerin alanı ve ada genelindeki oransal büyüklüğü, (Yorgancıoğlu, 1998)..... 2
- Şekil 2: Lefkoşa'nın adadaki konumu..... 2
- Şekil 3: Çalışma sahası jeomorfolojik birimlerinin çalışma alanına oranı.....10
- Şekil 4: Mesarya Ovası'nın ada kuzeyindeki lokasyonu, (Kutoğlu, 2010: 161). 15
- Şekil 5: Pediment sahasının ada kuzeyindeki lokasyonu, (Kutoğlu, 2010: 149). 16
- Şekil 6: Üst Kretase'den günümüze kadar olan süreçte Kıbrıs'ın jeolojik evrim diyagramı, (Web 1).....27
- Şekil 7: Kıbrıs adası ve yakın çevresinin tektonik yapısı (Quick vd: 2003).....28
- Şekil 8: Aktif ve olası Kıbrıs fayları haritası (Web 1).....29
- Şekil 9: 1900 ile 2007 yılları arasında Kıbrıs ve civarında meydana gelen ve büyüklükleri Richter Ölçeği ile 4.4 ve daha büyük olan depremlerin lokasyonları haritası, (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008).....31
- Şekil 10: Maksimum, minimum ve ortalama sıcaklıkların aylara göre dağılım grafiği, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, İstatistik Yıllıkları, 1977 – 2006).....40
- Şekil 11: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna düşen yağışın aylara göre dağılımı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü).....41
- Şekil 12: Lefkoşa meteoroloji istasyonunun yıllara göre aylık yağış ortalamaları (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).....43
- Şekil 13: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna mevsimlere göre düşen yıllık yağış miktarı, (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).....43

Şekil 14: Lefkoşa meteoroloji istasyonunun aylık ortalama nispi nem miktarı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	45
Şekil 15: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama buharlaşma miktarı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	45
Şekil 16: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait ortalama bulutluluk oranı (1986 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	46
Şekil 17: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama güneşlenme süresi (saat/gün), (1980 – 2007), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	47
Şekil 18: Ercan meteoroloji istasyonuna ait güneş enerjisi (cal/cm ²), (1980-2007), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	47
Şekil 19: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait ortalama rüzgar hızı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).	48
Şekil 20: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ve yıllık ortalama rüzgar hız (m/sn) ve yönü, (Kutoğlu, 2010: 62 – 66).	49
Şekil 21: KKTC sınırları içerisindeki akiferler , (Kutoğlu, 2010: 81).	54
Şekil 22: Çalışma alanı içerisinde yer alan topraklarının tarımsal kullanım sınıflaması, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	63
Şekil 23: Çalışma alanı içerisinde yer alan toprakların arazi kullanım kabiliyeti sınıflaması (AKK), (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	64
Şekil 24: Çalışma alanı içerisinde yer alan toprakların sulu tarıma uygunluk (SAT) sınıflaması, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	64
Şekil 25: KKTC geneli, mevcut toprak birimlerinin eğim aralığı, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	66

Şekil 26: KKTC geneli, mevcut toprak derinlik sınıf aralığı, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	66
Şekil 27: KKTC geneli, mevcut toprak taşlılık analizi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	66
Şekil 28: KKTC geneli, mevcut toprak tuzluluk analizi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	67
Şekil 29: Toprak Birlik Haritası Toprak Türleri, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	69
Şekil 30 : Kuzey ve güney Lefkoşa'nının 1945-1968 yıllarına ait yerleşim dağılışı, (Republic of Cyprus Department Town Planning and Housing, 2000 ve 2003).	87
Şekil 31 : Lefkoşa tarihi sur içinin 1963 yılına ait hava fotoğrafı üzerinde yer alan Yeşil Hat, (Demetriou, 2004: 243).	88
Şekil 32: KKTC mevcut ulaşım ağı, (TC Harita Genel Komutanlığı, 2009a).	89
Şekil 33: Çalışma alanı 2001 yılına ait ana kara yol sistemi, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 134).	90
Şekil 34 : KKTC geneline ait, 1999 yılı arazi kullanım çeşit ve oranları (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).	91
Şekil 35: 2000 yılına ait CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarı, (Web 4).	95
Şekil 36: 2006 yılına ait CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarı, (Web 4).	95
Şekil 37: CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarının 2000 – 2006 dönem farkları, (Web 4).	96
Şekil 38: Çalışma alanı, mevcut arazi kullanımının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı, 2000, (Web 4).	102
Şekil 39: Çalışma alanı, mevcut arazi kullanımının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı, 2006, (Web 4).	103

Şekil 40: Çalışma alanına ait CORINE sınıflama alanlarının 2000 ve 2006 periyodu karşılaştırması, (Web 4).	104
Şekil 41: 1881-1960 yılları arasındaki nüfus verilerine göre Lefkoşa şehrinin melez yapısı, (Keshishian, 1978).	109
Şekil 42: Sur içi ve yakın çevresi, Küçük Kaymaklı ve Ortaköy yerleşim birimlerine ait nüfus sayısının, 1881–1960 yılları itibariyle dağılımı, (Keshishian,1978).	112
Şekil 43: 1974 sonrası dönemde yapılan 1996 ve 2006 sayım sonuçlarının, Lefkoşa ilçe sınırı ve ülke sınırı içerisindeki durumu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).....	114
Şekil 44: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birimlerinin 1996 ve 2006 nüfus sayımı sonuçları, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).	116
Şekil 45: 1996 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 4).....	119
Şekil 46: 2006 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (Web 4, Web 5).	121
Şekil 47: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılına ait kadın ve erkek oranı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).....	123
Şekil 48: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılı cinsiyet yapısı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).....	123
Şekil 49: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılına ait kadın ve erkek oranı, (Web 5).	125
Şekil 50: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılı cinsiyet yapısı, (Web 5).....	125

Şekil 51: 1996 yılı Lefkoşa ilçe nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).....	126
Şekil 52: 2006 yılı Lefkoşa ilçe nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı, (Web 5). 126	
Şekil 53: KKTC'nin aldığı göç miktarının yıllara göre dağılımı (1979 öncesi – 2006), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).....	128
Şekil 54: KKTC'ye gelen göçmen nüfusun gelmiş olduğu ülkeye göre dağılımı (1979 öncesi – 2006), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).	129
Şekil 55: Lefkoşa ilçesine ait 1996 yılı faal nüfusun, ekonomik faaliyet kollarının oranı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).....	134
Şekil 56: Lefkoşa ilçesine ait 2006 yılı faal nüfusunun, ekonomik faaliyet kollarının oranı, (Web 5).	134
Şekil 57: Adanın bilinen ilk yerleşim yeri olan Khirokitia, (Herscher, 1998: 310)....	138
Şekil 58: Güney Lefkoşa'da (KRY) yapılan arkeolojik kazı çalışmalarının konumu, (Merriless, 1992: 15).....	139
Şekil 59: Kıbrıs adasının Bronz çağı yerleşimlerinin ada üzerindeki konumu.	145
Şekil 60: Güney Lefkoşa'nın (KRY) Ayia Paraskevi bölgesi ve kazı alanını buluntularının konumu, (Keswani, 2005: 345), (Georgiou, 2002: 61). ...	145
Şekil 61: Roma dönemi şehir kalesi ve etrafındaki kare parçalar biçiminde parsellenmiş tarım alanları, (Demi, 1997:7).	146
Şekil 62: Lüzinyan ve Venedik Krallık dönemindeki şehrin surları, (Keshishian, 1978: 58-59).....	150
Şekil 63: 1521 tarihli Piri Reis haritası.....	151
Şekil 64: Venedik Dönemini simgeleyen 1562 yapımı Ferranda Bartelli ada haritası, (Navori, 2003: 51).....	151

Şekil 65: Venedik Surları'nı tasvir eden çizim, Francesco Valegio, 1579, (Navori, 2003: 112).....	152
Şekil 66: Venedik surları çizimi, (İllustrated London News, 1878: 229, Arslangazi, 2007: 88).....	153
Şekil 67: İtalya kuzeyinde yer alan Palmanova şehir surları planı, (Web 6).....	154
Şekil 68: Palmanova şehir surlarına ait uydu görüntüsü, (Web 7).	154
Şekil 69: Sur içinin doğu-batı ve kuzey-güney aksları, (İlkin vd, 2004: 8).	155
Şekil 70: Osmanlı Dönemini simgeleyen 1574 yapımı Abraham Orteilus ada haritası, (Navori, 2003).....	159
Şekil 71: 1629 yapımı Henri Raigniauld ada haritası, (Navori, 2003: 163).....	160
Şekil 72: 1649 yılında basılmış Joan L Gotofred ve Matthaeus Merian ada haritası, (Navori, 2003).....	160
Şekil 73: 1705 tarihli Gerard Valk ve Petrus Schenk tarafından üretilmiş ada haritası, (Navori, 2003).....	161
Şekil 74: Amandée D'amour tarafından yapılmış olan, 1862 yılı Lefkoşa şehri gravürü, (Severis, 2000: 115).	161
Şekil 75: 1882, 1945 ve 1958 yılları (İngiliz Koloni Yönetimi) mekansal dağılışı, (Tozan, 2008: 43, Demetriou, 2004: 260).	163
Şekil 76: Agioi Omologites/Ayii Omoloyitadhes, Strovolos, Pallouriotissa Mahalleleri, (Web 9).	166
Şekil 77: Erken Dönem (1878-1925) İngiliz dönemi karayollarının durumu (Schaar vd, 1995: 13-38, Tozan, 2008: 33).....	168
Şekil 78: İngiliz Koloni Yönetimi demir yolu güzergahı, (Radford, 2003: 33).....	169
Şekil 79: Samanbahçe evleri vaziyet planı, (Arslangazi, 2007: 169).....	171
Şekil 80: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı gravürü, (Anonim).....	172
Şekil 81: Lüzinyan sarayı (solda) ve yıkıldıktan sonra inşa edilen konak yerleşimi (sağda), (Doratlı, 2000: 150, Tozan, 2008: 54).	173

Şekil 82: 1914 yılına ait Karl Baedeker'in çizmiş olduğu Lefkoşa haritası, (Navori, 2003: 337).....	176
Şekil 83: 1968 yılına ait Lefkoşa şehrinin mekansal dağılımı, (Demetriou, 2004: 260).....	190
Şekil 84: 1981 yılına ait Lefkoşa şehrinin mekansal dağılımı, (Demetriou, 2004: 260).....	194
Şekil 85: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kırsal ve kentsel alan inşaat istatistikleri, (Web 10).....	202
Şekil 86: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kırsal alan inşaat istatistikleri, (Web 10).....	203
Şekil 87: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kentsel alan inşaat istatistikleri, (Web 10).....	203
Şekil 88: Canterbury şehir merkezi planı (Tozan, 2008: 138).....	212
Şekil 89: Çalışma alanı içerisinde yer alan yerleşim birimlerinden bazılarının arazi mülkiyeti durumu, (KKTC Harita Dairesi, 1992).	220

Harita Listesi

Harita 1: Çalışma alanının coğrafi konum ve sınırları, (TC Harita Genel Komutanlığı, 2009a).....	3
Harita 2: Çalışma Alanı Topografya Haritası, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).....	12
Harita 3: Çalışma alanı jeomorfolojik birim haritası, (Kutoğlu, 2010).	13
Harita 4: Çalışma Alanı Akarsu Taraçaları Haritası, (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).....	14
Harita 5: Çalışma alanı jeolojik formasyonların stratigrafik yapısı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	23
Harita 6: Çalışma Alanı jeoloji ve jeomorfoloji haritası, (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010, Kutoğlu, 2010).	24
Harita 7: Çalışma alanı jeoloji haritası (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).	33
Harita 8: Çalışma alanı depremsellik haritası, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	34
Harita 9: KKTC sınırları içerisinde yer alan akarsular, (TC Harita Genel Komutanlığı, 2009b).....	52
Harita 10: Çalışma alanı hidrografya ve yeraltı su seviye haritası, (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999, Kutoğlu, 2010).	58
Harita 11: Çalışma alanı hidrografya haritası (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, Kutoğlu, 2010).....	59
Harita 12: Çalışma alanı toprak haritası, (Soteriades ve Grivas, 1970).	73
Harita 13: Çalışma alanı toprak ve jeoloji haritası, (Soteriades ve Grivas, 1970, KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).	74
Harita 14: KKTC eğitim haritası, (Kutoğlu, 2010: 231).	75
Harita 15: Çalışma alanı toprak birlik haritası, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).....	76

Harita 16: Çalışma alanı toprak birlik ve jeoloji haritası, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi 2010).....	77
Harita 17: Çalışma alanı bitki örtüsü haritası, (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar Dairesi, 1970).....	81
Harita 18: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2000 yılına ait bitki örtüsü haritası, (Web 4).....	82
Harita 19: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2006 yılına ait bitki örtüsü haritası, (Web 4).....	83
Harita 20: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2000 yılı arazi kullanımı, (Web 4).....	105
Harita 21: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2006 yılı arazi kullanımı, (Web 4).....	106
Harita 22: Çalışma alanı 1996 yılı nüfusunun yoğunluk haritası, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).....	130
Harita 23: Çalışma alanı 2006 yılı nüfusunun yoğunluk haritası, (Web 5).	131
Harita 24: Çalışma alanı içerisindeki sanayi alanlarının 1996 yılına ait mekansal dağılımı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).....	135
Harita 25: Çalışma alanı içerisindeki ticaret alanlarının 1996 yılına ait mekansal dağılımı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).....	136
Harita 26: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1883 yılına ait mekansal dağılım harita altlığı, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, 2010).....	187
Harita 27: Çalışma sahasının 1883 yılı mekansal dağılımı, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, 2010).....	188
Harita 28: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1974 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı altlığı, (TC Harita Genel komutanlığı, 2010a).....	192
Harita 29: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1974 yılı mekansal dağılımı, (TC Harita Genel komutanlığı, 2010a).	193

Harita 30: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1987 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı altlığı, (TC Harita genel Komutanlığı, 2010b).	196
Harita 31: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1987 yılı mekansal dağılımı.	197
Harita 32: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1995 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı altlığı.	199
Harita 33: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1995 yılı mekansal dağılımı.	200
Harita 34: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 2008 yılı mekansal dağılımı uydu görüntüsü altlığı, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).	204
Harita 35: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 2008 yılı mekansal dağılımı, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).	205
Harita 36: Çalışma alanının 1881-1974 yılları arasındaki mekansal dağılımı, (KKTC Milli Arşiv Dairesi, 2010, TC Harita Genel komutanlığı, 2010a).	206
Harita 37: Çalışma alanı 1974-2008 yılları arası mekansal gelişim haritası (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, TC Harita Genel komutanlığı, 2010a, TC Harita Genel komutanlığı, 2010b), TC Harita Genel komutanlığı, 2010c).	207
Harita 38: Çalışma alanı 1883-2008 yılları arasındaki mekansal dağılım haritası, (KKTC Milli Arşiv Dairesi, 2010, Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, TC Harita Genel komutanlığı, 2010a, TC Harita Genel komutanlığı, 2010b), TC Harita Genel komutanlığı, 2010c).	208
Harita 39: Lefkoşa İmar Planı kapsamı içerisinde yer alan mevcut genel arazi kullanımı ve ÖGA ile GGA alanları, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	217
Harita 40: LİP yapısal plan analizi, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	218

Harita 41: Çalışma alanının coğrafi parametrele göre yerleşime uygunluk analizi, (Kutoğlu, 2010: 326, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).	225
Harita 42: Çalışma alanı yerleşime uygunluk analizi.	226

Fotoğraf Listesi

Foto 1: Hamitköy yerleşimi kuzeyindeki Yılmazköy Formasyonu, (Kutoğlu, 2010: 27).	20
Foto 2: Alayköy güneyindeki Lefkoşa Kumtaşı örneği, (Kutoğlu, 2010: 32).	21
Foto 3: Adanın en uzun deresi unvanına sahip Kanlıdere.....	51
Foto 4: Kanlıdere'nin Gazimağusa Körfezi'nden denize döküldüğü ağız kısmı, (Kutoğlu, 2010: 78.	51
Foto 5: Gönyeli Göleti.	56
Foto 6: Kanlıköy Göleti, (Kutoğlu, 2010: 83).....	57
Foto 7: Kanlıköy göleti taşkın dönemi, (Kutoğlu, 2004: 114).	57
Foto 8: Vertisol toprak grubu örneği.	62
Foto 9: Uluslararası Lefkoşa Havaalanı.	89
Foto 10: Khirokitia antik yerleşimi, (Herscher, 1995: 263).	138
Foto 11: Ayia Paraskevi bölgesinde yapılan arkeolojik kazı çalışması (Frankel, 2001: 24).....	139
Foto 12: Arabahmet Paşa su kemerleri, (Severis, 2003: 91).	157
Foto 13: Baf Kapısı yakınında yer alan su kemerleri, (Atay, 2010: 54).	157
Foto 14: Küçük Kaymaklı'daki Silahtar su kemerleri 1928, (Keshishian, 1978: 271).	157
Foto 15: Silahtar suyolunun surlar içerisine girdiği Cephane (Qurini) Tabyası, (Atay, 2010: 56).	158
Foto 16: Günümüzde ayakta kalan Silahtar su kemerleri, (Atay, 2011: 56).	158
Foto 17: Lefkoşa-Mağusa demiryolu ağı üzerindeki Haspolat (Miamilya) köprüsü, (Anonim).....	169
Foto 18: Yapımına 1918 yılında başlanan ve şehrin ilk sosyal konut özelliğini taşıyan Samanbahçe evleri, (Arslangazi, 2007: 170).	172
Foto 19: Samanbahçe evleri konut örneği, (Arslangazi, 2007: 171).	172

Foto 20: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı'nın 1878 tarihli fotoğrafı, Anonim.....	173
Foto 21: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı, (Luke, 1921, 12).	173
Foto 22: Lüzinyan Le Baume Sarayı ve İngiliz Koloni Yönetimi'nin yaptırmış olduğu Lefkoşa konak binası, (Anonim).	174
Foto 23: 1879 yılında yıkılan Lüzinyan Le Baume Sarayı kulesinin Ortaçağ Taş Eserler Müzesi'ne taşınan penceresi, (Tozan, 2008: 64).	174
Foto 24: İngiliz Koloni Yönetimi (1878 -1960) yıllarında inşa edilen Lefkoşa konak binası ve Sarayönü Meydanı, (Anonim).....	174
Foto 25: Yıkılan Lüzinyan Sarayı yerine 1898 – 1904 yılları arasında inşa edilen W. Williams'ın tasarladığı Lefkoşa konak binası, (Tozan, 2008: 55).....	175
Foto 26: 2009 yılı Sarayönü Meydanı'nın Artun Korudağ tarafından çekilmiş fotoğrafı.....	175
Foto 27: Günümüz Ayii Omoloyitadhes mahallesi içerisinde yer alan vali konağının 1930 yılında çekilmiş fotoğrafı, (Anonim).....	177
Foto 28: Lefkoşa'nın güneybatısındaki yönetim mahallesine 1880 yılında ilk olarak yapılan Kıbrıs Öncü Birlikleri kışlası, (Tozan, 2008: 49).....	178
Foto 29: Kıbrıs Öncü Birlikleri için 1880 yılında yapımı tamamlanan hastane binası, (Tozan, 2008: 51).	178
Foto 30: Yönetim mahallesinde bulunan konut örneği, (Tozan, 2008: 112).....	178
Foto 31: 1920 yılına ait Lefkoşa şehrini güney-kuzey doğrultulu fotoğrafının yer aldığı posta kartı, (Anonim).....	179
Foto 32: Girne Kapısı'nın tarihi surların dışına açılan kuzey cephesi, (Anonim). ...	181
Foto 33: Girne Kapısı'nın şehre bakan güney cephesinin motorlu araç trafiğine uyum sağlama amaçlı düzenleme çalışmaları, (Anonim).....	181
Foto 34: Girne Kapısı güney cephesinin düzenlenmiş hali, (Anonim).....	181

Foto 35: 1946 yılında Küçük Kaymaklı (Omorphita)'ya inşa edilen işçi konutları örneği, (Tozan, 2008: 172).	182
Foto 36: 1958 yılında Büyük Kaymaklı bölgesine inşa edilen polis konutları (Tozan, 2008: 175).	183
Foto 37: Mağusa Kapısı'nın revize edilmemiş hali (1945), (Anonim).	185
Foto 38: 1945 yılında revize edilen Mağusa Kapısı girişinin kapatılmış şekli, (Anonim).	185
Foto 39: Günümüz Mağusa Kapı'sı iç mekanının Zeki Gürsel tarafından çekilmiş fotoğrafı.	186
Foto 40: Yeşil Hattı meydana getiren ara bölge, (İlkin vd, 2004: sy).	190

Kısaltmalar Listesi

AKK	.....	Arazi Yetenek Sınıflaması
BM	.....	Birleşmiş Milletler
cal	.....	Kalori
CBS	.....	Coğrafi Bilgi Sistemleri
cm ²	.....	Santimetre Kare
CORINE	.....	Coordination of Information on the Environment
DPÖ	.....	Devlet Planlama Örgütü
EEA	.....	European Environment Agency
Foto	.....	Fotoğraf
GGA	.....	Gelecekteki Gelişme Alanı
GPS	.....	Global Positioning System
ha	.....	Hektar
İGS	.....	İmar Gelişme Sınırı
İTEM	.....	İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası
kg	.....	Kilogram
KKTC	.....	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
km	.....	Kilometre
km ²	.....	Kilometre kare
KRY	.....	Kıbrıs Rum Yönetimi
KTFD	.....	Kıbrıs Türk Federe Devleti
LİP	.....	Lefkoşa İmar Planı
m	.....	Metre

m ²	.....	Metrekare
m ³	.....	Metreküp
mm	.....	Milimetre
mb	.....	Milibar
MÖ	.....	Milattan Önce
MTA	.....	Maden Tetkik Araştırma Enstitüsü
No	.....	Numara
ÖGA	.....	Öncelikli Gelişme Alanı
SAT	.....	Sulu Tarıma Uygunluk Sınıflaması
sn	.....	Saniye
UNCHS (Habitat)	.....	The United Nations Human Settlements Programme
UNDP	.....	The United Nations Development Programme
UNOPS	.....	The United Nations Office for Project Services
UTM	.....	The Universal Transverse Mercator
WGS	.....	World Geodetic System

GİRİŞ

İNCELEME SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE ÖZELLİKLERİ

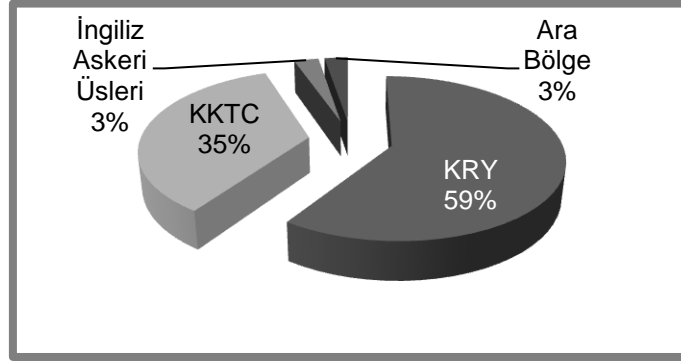
Yerleşme kavramının ortaya çıktığı Neolitik çağdan beri insanlığa ev sahipliği yapmakta olan Kıbrıs adası, doğu Akdeniz'in merkezinde yer alan, 9251 km²'lik alanıyla, Sicilya ve Sardinya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. 34°33'-35°42' Kuzey enlemleri ile 32°16'-34°36' Doğu boylamları arasındaki ada, kuzeyinde Türkiye, güneyinde Mısır, doğusunda Suriye ve Lübnan, güneydoğusunda İsrail ile komşuyken, batısındaki Girit ve Rodos adalarına da ortalama 400 km uzaklıktadır.

Kıbrıs, "Yeşil Hat" ile ikiye bölünmüş, iki devletli bir yapıda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Kıbrıs Rum Yönetimi (KRY)'ne ev sahipliği yapmaktadır (Harita 1). Adada aynı zamanda İngiltere'ye ait, yüzölçümü 256 km² olan, Dikelya/Dekelia ve Ağrotur/Akrotiri askeri üsleri vardır (Şekil 2). Yeşil Hat'tın her iki yanından oluşan 244 km²'lik ara bölge, Birleşmiş Milletler Barış Gücü gözetimindedir. İnceleme alanı olan Lefkoşa, adadaki her iki devlete de başkentlik yapmaktadır. Adada, her iki devlet arasındaki geçişler, altı adet sınır kapısından sağlanmaktadır. Bu sınır kapıları, Ledra Palace, Beyarmudu (Pile), Akyar (İki Buçuk Mil), Metehan, Bostancı, Lokmacı ve Yeşilirmak sınır kapılarıdır. Ledra Palace ve Beyarmudu (Pile) sınır kapıları, adadaki bölünmüşlüğün resmileştiği 1974 yılından beri özel durumlarda kullanılmakla birlikte, 2003 yılında Akyar (İki Buçuk Mil) ve Metehan sınır kapıları ile birlikte karşılıklı geçişler için kullanıma açılmıştır. İlerleyen zamanda sırasıyla Bostancı (2005), Lokmacı (2008) ve Yeşilirmak (2010) sınır kapıları barışa köprü olma görevini devralmıştır. Bu kapılardan Ledra Palace, Metehan ve Lokmacı kapıları inceleme alanı içerisinde olup, şehrin günlük hareketine yön vermektedir.

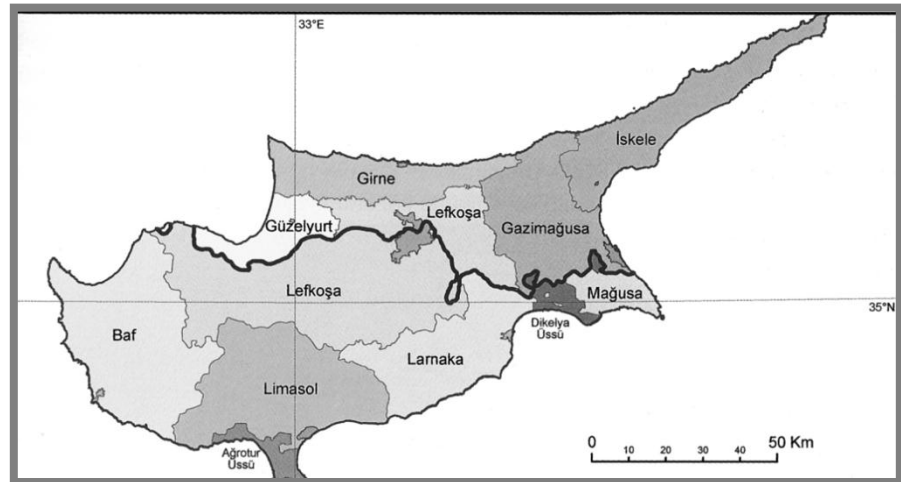
İnceleme alanının da bulunduğu KKTC, idari yönetim bakımından Girne, Güzelyurt, Gazimağusa, İskele ve Lefkoşa olmak üzere beş ilçeye ayrılmıştır. Lefkoşa dışındaki tüm ilçeler deniz kenarında limanları olan yerleşimlerdir. Adanın ortasında yer alan Lefkoşa'nın kuzeyi yaklaşık olarak 375,383 km²'lik yüzölçümüne sahip olmakla birlikte, KKTC'nin yönetim merkezidir. Şehir, kuzeyde Girne,

güneyde Kıbrıs Rum Yönetimine ait olan güney Lefkoşa, doğuda Mağusa ve batıda da Güzelyurt ilçe sınırlarının ortasında yer almaktadır (Şekil 2).

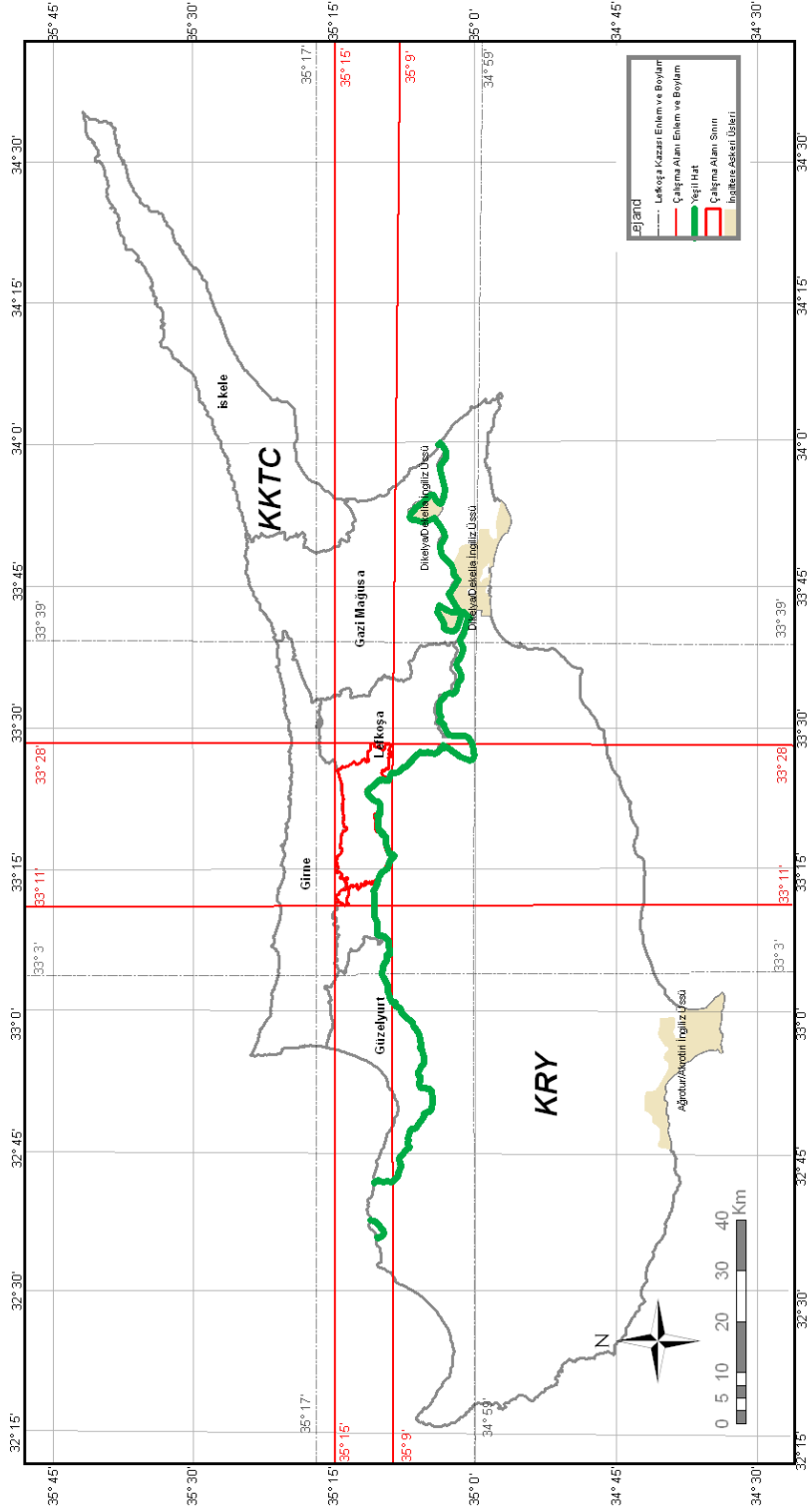
Lefkoşa ilçesi, idari olarak merkez bucağı ve yirmi sekiz köyden meydana gelmektedir. 35° 9' – 35° 15' kuzey enlemleri ile 33° 11' – 33° 28' doğu boylamları arasında yer alan inceleme sahası sınırları içerisinde ise, Alayköy, Gönyeli, Hamitköy, Haspolat ve Kanlıköy ile merkez bucağına bağlı mahalleler yer almaktadır. Yerleşimlere ait verilere ulaşım kolaylığı bakımından, İç İşleri Bakanlığı'na bağlı Şehir Planlama Dairesi'nin 'Lefkoşa İmar Planı' kapsamındaki sınırlar konu dahilindedir (Harita 1).

Şekil 1: Kıbrıs adasında yer alan devletler, ara bölge ve İngiliz askeri üslerin alanı ve ada genelindeki oransal büyüklüğü, (Yorgancıoğlu, 1998).

Şekil 2: Lefkoşa'nın adadaki konumu.

Harita 1: Çalışma alanının coğrafi konum ve sınırları, (TC Harita Genel Komutanlığı, 2009a).

AMAÇ VE KAPSAM

“Lefkoşa Şehrinin (KKTC) Gelişim ve Planlama Süreçlerinin Coğrafi Yaklaşımla Analizi” başlıklı yüksek lisan tezinin çıkış noktası; şehrin dünü, bugünü ve yarınını coğrafi verilere dayandırılarak analiz etme isteğidir. Çalışma konusu olan Kıbrıs adası coğrafi konumundan dolayı birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olup, sahip olduğu tarihi geçmişinin izlerini de mimari dokusunda sergilemektedir. Söz konusu tez çalışması, Lefkoşa şehrinin şehrsel gelişiminin ana hatlarını kronolojik bir düzen içinde ve coğrafi perspektifle ortaya koyarak, bu gelişimde yönlendirici rol oynayan faktörleri irdelemek, mevcut planın coğrafi yaklaşımla değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır. Tezin son bölümünde de Lefkoşa şehrinin planlama çalışmalarına katkı sağlanması amaçlı coğrafi perspektifteki önerilerin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca, yapılmış olan analizlerle, Lefkoşa şehrini konu edinecek başka akademik çalışmalara veri üreterek kişi, kurum ve kuruluşların söz konusu yüksek lisans tezinden yararlanabilmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

“Lefkoşa Şehrinin (KKTC) Gelişim ve Planlama Süreçlerinin Coğrafi Yaklaşımla Analizi” başlığını taşıyan yüksek lisans tezinde, fiziki ve beşeri coğrafyanın gözlem, ölçme ve izleme yöntemleri ile Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama teknolojileri kullanılarak veri toplama ve analiz etme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışması; hazırlık, veri toplama, toplanan verilerin analizi ile değerlendirme ve sonuçların belirlenmesi olmak üzere beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Yüksek lisans tezinin hazırlık aşamasında ilk olarak konu ve çalışma sahasına ilişkin literatür taraması yapılarak ilgili kurum ve kuruluşlardan ilgili veriler toplanmıştır. Lefkoşa'ya ait meteorolojik verilerin temini için KKTC Meteoroloji Dairesi'nden, Lefkoşa İmar Planı hakkında bilgi edinmek için KKTC Şehir Planlama Dairesi'nden, toprak verilerinin elde edilmesi için KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan, 2008 yılına ait uydu görüntüsü ve topografya verileri için Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi'nden, 1974, 1987 ve 1995 yıllarına ait monoskopik hava fotoğrafları için TC Harita Genel Komutanlığı'ndan, 1883 yılına ait analog harita için KKTC Milli Arşiv Dairesi'nden yardım alınmıştır. Aynı

zamanda nüfus verileri KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü istatistik ve Araştırma Dairesi'nin yayınladığı nüfus raporları ve internet sitesinden, arazi kullanım haritaları European Environment Agency (EEA)'nin internet sitesinden temin edilmiştir.

İlgili kurum ve kuruluşlar ile yapılmış olan akademik çalışmalardan temin edilen haritalar ArcGIS 9,2 programı kullanılarak WGS 1984 UTM Zone 36N datumu ile konumlandırılarak, arazide yapılan GPS koordinat ölçümleri yardımıyla rektifiye edilerek sayısal ortama aktarılmıştır. Sayısallaştırılan veriler CBS ortamında ölçme, sorgulama ve sınıflandırma işlemine tabii tutulmuştur. Çalışma alanının iklimik özelliklerini belirlemek amacıyla KKTC Meteoroloji Dairesi'nden temin edilen iklim elemanlarına ait veriler Microsoft Excel programı ile düzenlenerek ilgili grafik ve tablolar oluşturulmuştur. Çalışma alanı nüfus verileri de yine ilgili programla düzenlenip, değerlendirilmiştir.

Analiz aşamasında ise, arazi çalışmaları ve büro çalışmaları ile jeomorfolojik, jeolojik, hidrografik, iklimik, bitki örtüsü, toprak, arazi örtüsü gibi konulara ait sayısal ve nitelik verileri bir araya getirilmiştir. Bir araya getirilen bu verilerin analizleri ise ölçme, sorgulama, sınıflama ve karşılaştırma çalışmaları içerikli olarak yapılmıştır.

Değerlendirme ve sonuçların belirlenmesi aşamasında ise analiz verileri kullanılarak Lefkoşa şehrinin LİP kapsamındaki yerleşimlerin neolitik çağdan günümüze kadar olan mekansal yayılım trendi ArcGIS 9.3 kullanılarak belirlenmiş, mevcut planlama stratejileri ile beşeri ve fiziki coğrafi özelliklerin analizi ile ulaşılan problemler coğrafi bir bakış açısıyla ele alınmış ve haritalandırılmıştır.

Tüm aşamalar sonucunda elde edilmiş veriler ve yapılmış olan analizler bilgisayar ortamında Microsoft Word ile rapor edilmiştir.

MATERYAL

Tez çalışmasında kullanılan araç gereç, analog ve grafik veriler ile ilgili kullanılan yazılımlar aşağıda listelenmiştir.

- Sony Vaio dizüstü bilgisayar,
- HP PSC 1510 yazıcı ve tarayıcı,
- Garmin 60CSx GPS,
- Engineer marka pusula,
- KKTC Meteoroloji Dairesi ve Devlet Planlama Örgütü İstatistiklerinden temin edilen nüfus, yağış, sıcaklık, rüzgâr ve nem gibi iklim elemanlarına ait veriler,
- 1/50,000 ölçekli topografya haritası, 1/100,000 ve 1/250,000 ölçekli jeoloji haritaları, 1/ 200,000 ölçekli toprak haritası, 1/250,000 ölçekli hidrojeoloji haritası, 1/250,000 ölçekli bitki örtüsü haritası, 2000 ve 2006 yılına ait 1/100,000 ölçekli CORINE arazi örtüsü haritası,
- ArcMap 9.2, Arc Catalog 9.2, Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Access, Google Earth,
- 1883 yılı analog harita,
- 1974, 1987 ve 1995 yıllarına ait monoskopik hava fotoğrafları,
- 2008 yılı LANDSAT 5 TM uydu görüntüsü.

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Söz konusu yüksek lisans tezinin oluşturulması aşamasında yapılan literatür taramasında, Lefkoşa şehrinin gelişim ve planlama süreçlerini coğrafi bakış açısıyla konu edinen herhangi bir çalışmaya ulaşılamasa da şehrin tarihsel ve mekansal gelişim süreçleri Lefkoşa şehrinin planlanmasına yönelik, farklı amaçlar doğrultusunda hazırlanmış bazı çalışmalara ulaşılmıştır.

Saadet Alpar'ın "kentsel Bütünleşme Sürecinde Kentsel Yenileşme" başlıklı doktora tezinde, Lefkoşa şehri tarihsel olarak Lüzinyan İmparatorluğu döneminden itibaren ele alınarak şehirselleşme süreçlerini analiz ederek, mevcut planlama sistemlerini ele almıştır.

Havva Arslangazi'nin 2007 yılında yayınlanmış olan "Lefkoşa Kent Dokusunda Mimari Üsluplar" başlıklı doktora tezi ise, Lefkoşa şehir dokusunun gelişimi içerisindeki mimari üsluplar tespit edilerek, sanat tarihi bakış açısıyla ele alınmıştır. Söz konusu doktora tezinde şehrin dokusu mekana da bağlı kalınarak antikçağdan günümüze kadar analiz edilmiştir.

Asu Tozan'ın "Bir Sömürge Modernleşme Örneği Olarak Kıbrıs'ta Kent ve Mimarlık (1878-1960)" başlıklı akademik çalışması (2008), genelde tüm ada içerisinde yer alan yerleşimlerin, İngiliz Koloni Yönetimi döneminde (1878-1960) sahip olduğu mekansal dağılım ve mimari üslupları mimari bakış açısıyla ele almıştır. Çalışma aynı zamanda İngiliz Koloni Yönetimi sırasındaki planlama politikaları doğrultusunda oluşturulan planlama girişimlerini de ele almıştır.

Doğa Akıncı'nın "Nicosia Master Plan: Cooperation in the Midst of Conflict" başlıklı yüksek lisans tezi (2004), şehrin ilk ve tek planlama projesi olan Lefkoşa İmar Planı'nın hazırlanma süreci ve içeriğinin analizini kapsamaktadır.

Hıvsiye Öztoprak'ın "The Role of Urban Planning in Ethnically Polarized Cities: Nicosia Case Study" ismini taşıyan yüksek lisans tezi (2005), bölünmüş başkent durumundaki Lefkoşa şehrinin, diğer bölünmüş şehirlerle olan benzerlik ve farklılıklarını ele alarak, şehrin planlama politikalarını şehir planlama ilkeleri doğrultusunda ele almıştır.

1. ÇALIŞMA ALANININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1.1. Çalışma Alanının Fiziki Coğrafya Özellikleri

Lefkoşa'nın mevcut planlamasına coğrafi bir bakış açısı getirmeyi hedefleyen çalışma kapsamında fiziki özellikler; jeolojik, stratigrafik ve litolojik, tektonik, iklim, hidroğrafya, toprak ve bitki örtüsü başlıkları altında ele alınmıştır.

Stratigrafik bütünlüğü meydana getiren kayaç türleri ve bu türlere ait istif, kimyasal ve fiziksel özellikler, özellikle şehrin doğal afetlerden zarar görme potansiyeli üzerinde dramatik bir etkiye sahiptir. Tektonik özellikler ise gerek hidrografik kaynaklı gerekse depremsellik gibi olguları meydana getirmekte ya da etkisini artırmaktadır. Tektonik hareketliliğin çıkış noktasını oluşturan faylar depremin şiddetini belirlerken, o bölgenin stratigrafik özellikleri deprem etkisini artırmaktadır. Bu duruma örnek olarak, depreme bağlı kütle hareketlerinin, Tersiyer – Kuvaterner kil, silt, kum, marn gibi kayaç türlerinin bulunduğu alanda görülme sıklığının anlamlı derecede fazla olması verilebilir.

1.1.1 Jeomorfolojik Özellikler

Şehir planlama ve yönetimi bakımından jeomorfolojik özelliklerin doğru belirlenmesi ve kullanılmasının önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Genel planlamanın yanında, doğal afet planlamasında da jeomorfolojik özellikler doğrudan rol oynayan fiziki faktörlerden birisidir (Turoğlu, 2005: 21). Özellikle 1881 yılından sonra, kontrolsüz ve plansız bir şekilde gelişen şehir için, jeomorfolojik analizler önemli bir yer tutmaktadır. Lefkoşa'nın şehirselleşmesinde; birçok fiziki faktör gibi jeomorfolojik özelliklerin göz ardı edilmesi, az miktarda olan yağışların sel ve taşkın afetlerine dönüşmesine neden olmaktadır. Jeomorfolojik birimlerin üç ana başlık altında ele alındığı bu bölümde, her birim yükselti değerleri ve çalışma alanı içerisindeki dağılımları ile ele alınmıştır.

Lefkoşa şehrinin çalışma alanı içerisindeki kısmının ortalama yükseltisi 171 m iken, en yüksek izohips değeri 252 m ile Haspolat yerleşim biriminin kuzeyinde yer almaktadır. En alçak izohips eğrisi olan 90 m ise, Lefkoşa yerleşim merkezinin en batı kısmını meydana getirmektedir. Çalışma sahası, genel olarak batıdan doğuya

ve şehrin orta kısmından kuzeye doğru yükselme eğilimi göstermektedir. Çalışma alanının güney kısmı ile kuzey kısmı arasında aynı değeri taşıyan izohips eğrileri vardır; çünkü inceleme sahası, Trodos dağları ile Girne Dağları arasında yer alan çanak içerisindedir (Harita 2).

Yükselti basamaklarının, çalışma sahası idari sınırları içerisindeki dağılımında ise, genel eğilime uygun bir görünüm karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanının kuzeybatı kısmında yer alan Kanlıköy yerleşimi, güneyden kuzeye doğru yükselen bir arazi üzerinde yer alır. Yerleşim biriminin güney kısımları 160 m yükselti basamağında yer alırken, kuzey kısmı 200 m ile maksimum değere ulaşmaktadır (Harita 2).

Çalışma alanı batı kısmından başlayıp, merkez noktasına kadar yayılım gösteren Alayköy yerleşim birimi ise, topografik bir çanak içerisinde yer almaktadır. Yerleşim biriminin güney ve kuzeyinde maksimum yükselti değeri 220 m iken, orta bölümü 140 – 180 m yükselti basamakları arasında yer alır (Harita 2).

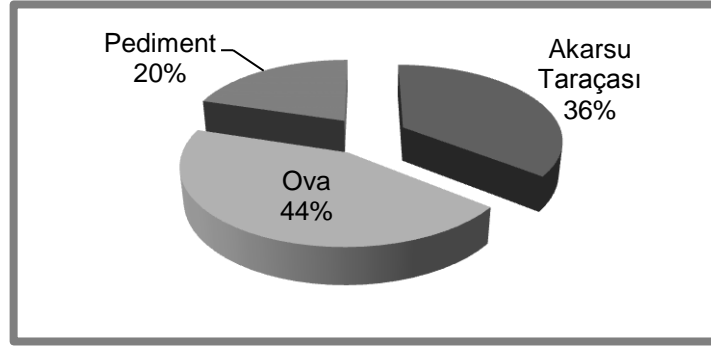
Çalışma sahasının kuzeybatısında yer alan Gönyeli yerleşim birimi ise, batıda yer alan Kanlıköy yerleşim sahasının eğim trendi ile benzerlik göstererek, yükselti basamakları değerlerini güneyden kuzeye doğru artırmaktadır. Bölgenin güneyinde yer alan minimum yükselti değeri 160 m iken, kuzeyde yer alan maksimum değer 230 m'dir (Harita 2).

Çalışma alanı merkezinden batıya kadar yayılım gösteren Lefkoşa yerleşim birimi sınırları ise, Alayköy yerleşim sahası gibi, çanak içerisinde yer almaktadır. Bölgede, doğudan batıya ve merkezden kuzeye doğru yükselti değerleri artmaktadır. Batısındaki minimum yükselti değeri, tüm çalışma alanının da minimum değeri olan 90 m yükselti basamağı ile temsil edilirken, doğusu 180 m yükseltisine kadar çıkmaktadır. Çalışma alanı güneyi 140 m iken, bu değer merkezde 130 m'ye inmekte ve bölge kuzeyinde 210 m'ye ulaşmaktadır (Harita 2).

Çalışma sahasının kuzey kısmında yer alan Hamitköy ve Haspolat yerleşim birimlerinde ise yükselti değerleri sahanın güneyinden kuzeyine doğru artış göstermektedir. Hamitköy yerleşim biriminin güneyinde yer alan minimum izohips eğri değeri 120 m iken, kuzeyinde yer alan maksimum izohips eğri değeri 220 m'dir. Haspolat yerleşim birimi ise güneyde 100 m eğrisinden başlayarak, kuzeyindeki 252 m'lik maksimum izohips eğri değerine ulaşmaktadır. Haspolat

yerleşim biriminin 252 m izohips eğrisi, çalışma alanının da maksimum yükselti basamağıdır (Harita 2).

Çalışma alanı üç farklı jeomorfolojik birimden meydana gelmektedir. Bu jeomorfolojik birimler; akarsu taraçaları, ova ve pedimentten oluşmaktadır (Harita 3). Çalışma alanının büyük bir kısmını %44'lük oranla ova jeomorfolojik birimi oluştururken, akarsu taraçaları, %36'lık oranla ikinci büyük birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Pediment ise, %20'lik payla, en az alana sahip olan birimdir (Şekil 3).

Şekil 3: Çalışma sahası jeomorfolojik birimlerinin çalışma alanına oranı.

1.1.1.1. Akarsu Taraçaları

KKTC'deki akarsu taraçaları, 20 m ile 800m yükselteleri arasında ve beş farklı seviye halinde oluşmuştur. Jeomorfoloji haritasında Ta₁, Ta₂, Ta₃, Ta₄ ve Ta₅ olarak gösterilen taraçaların istif özellikleri farklı boyutlardaki akarsu çakılları ile kum ve silt ar dalanması ile izlenmektedir (Kutoğlu, 2010: 197).

Çalışma alanının %36'sını meydana getiren akarsu taraçaları, 120 m ile 160 m yükselti basamaklarında bulunan Ta₂, Ta₃, Ta₄ ve Ta₅ taraçalarıdır (Harita 4, Tablo 1). Söz konusu taraçaların en genci Ta₅ iken, en yaşlısı Ta₂'dir.

Ta₂ taraçası, 100 m ile 160 m arasındaki yükselti seviyelerinde, çalışma alanı merkezinin güney kısmında ve güneydoğusunda, Alayköy, Lefkoşa ve Hamitköy yerleşimlerinde yer almaktadır (Harita 4). Yapılmış olan analizlerde, fosil tanımlaması ile ostrea – crassiss olduğu saptanarak, Miosen sonrası olduğu tespit edilmiştir (Baykal:1974: sy, Kutoğlu 2010: 198).

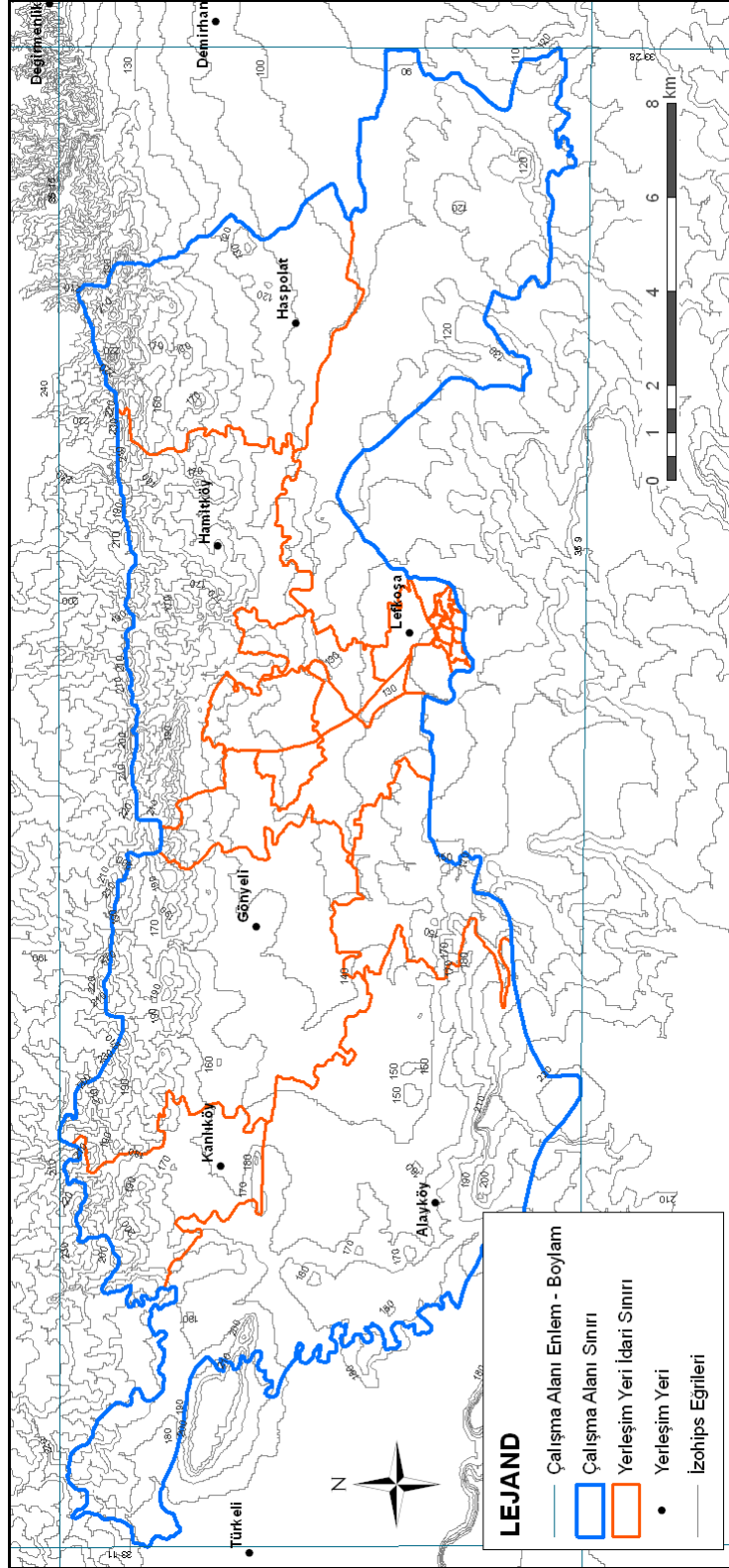
120 m ve 180 m yükselti basamakları arasında yer alan Ta₃ taraçası, inceleme sahasının orta kısmını meydana getirmektedir. Çalışma alanı içerisinde doğudan batıya kadar yer kaplayan taraça, Lefkoşa ve Hamitköy yerleşimleri dışındaki diğer tüm mahallelerde alansal olarak geniş yer kaplamaktadır (Harita 4).

Ta₄ taraçası ise, 120 m – 180 m yükselti dağılımına sahip olup, çalışma alanı doğu ve batı kısımlarında yayılım göstermektedir. Kanlıköy, Alayköy ve Haspolat yerleşimleri sınırlarının büyük bir kısmını meydana getirmektedir (Harita 4).

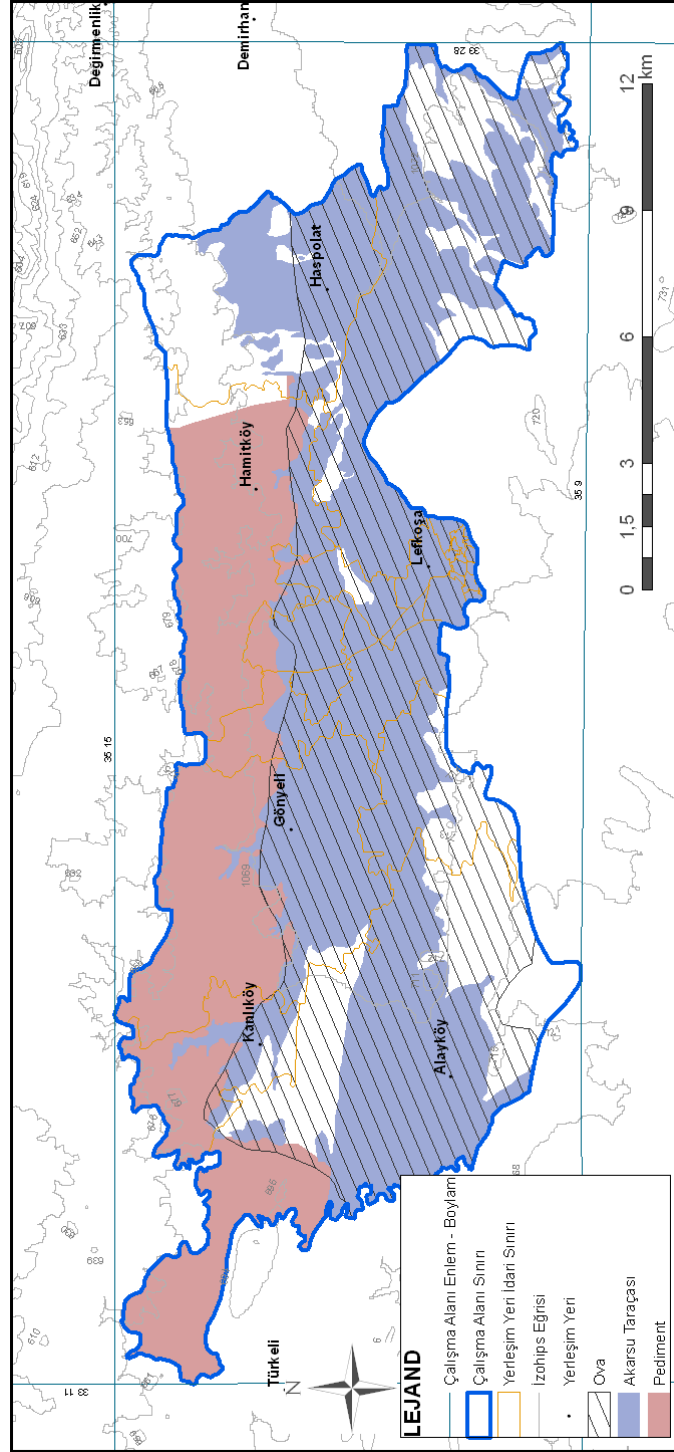
En genç taraça olan Ta₅, çalışma alanı içerisinde yayılımı en az olan taraça olup, 140 m yükseltide ve Gönyeli’de yer almaktadır (Harita 4).

Tablo 1: Çalışma alanı akarsu taraçalarının yükselti (m) ve coğrafi dağılımı, (Kutoğlu, 2010: 193-197).

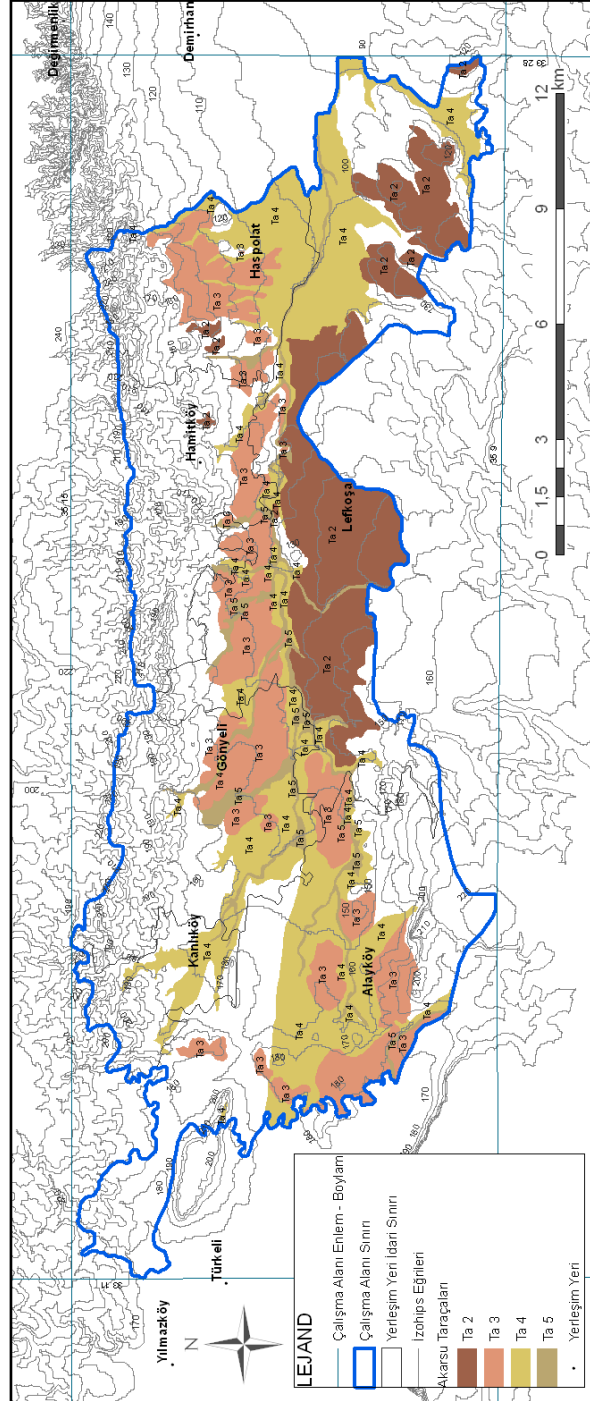
Taraça	Yükselti (m)	Bölge
Ta ₂	120 – 160	Kanlıköy-Lefkoşa-Alayköy arası
	100 – 120	Haspolat güneyi
	140 – 160	Hamitköy
	120 – 140	Hamitköy-Haspolat arası
Ta ₃	180	Kanlıköy batısı
	180	Alayköy kuzeybatısı
	160 – 180	Alayköy
	160	Alayköy kuzeyi
	160 – 180	Alayköy kuzeydoğusu
	140	Alayköy-Lefkoşa arası
	160	Kanlıköy-Gönyeli arası 1
	140	Kanlıköy-Gönyeli arası 2
	140 – 160	Kanlıköy-Gönyeli arası 3
	140	Gönyeli
	140	Gönyeli-Lefkoşa arası 1
	140	Gönyeli-Lefkoşa arası 2
	140	Gönyeli-Lefkoşa arası 3
	140	Lefkoşa kuzeyi
140	Lefkoşa-Hamitköy arası	
120	Hamitköy-Haspolat arası	
120 – 140	Haspolat	
Ta ₄	140 – 180	Çınar dere boyunca
	140 – 160	Alayköy
	120 – 140	Lefkoşa mevkii Kanlıdere
	120 – 140	Hamitköy
Ta ₅	140	Gönyeli

Harita 2: Çalışma Alanı Topografya Haritası, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).

Harita 3: Çalışma alanı jeomorfolojik birim haritası, (Kutoğlu, 2010).

Harita 4: Çalışma Alanı Akarsu Taraçaları Haritası, (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).

1.1.1.2. Ova

Çalışma alanı içerisindeki en büyük jeomorfolojik birim olan Mesarya Ovası, akarsu taraçaları yayılım alanı ile paralellik taşımaktadır (Harita 3). Doğu – batı yönünde uzanan Ova, 30 km genişlik ve 100 km uzunluğa sahip olup, 1900 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Ortalama yükseltisi yaklaşık 70 m olan ova, batıda Lefke kasabasından başlayarak Gazimağusa körfezine kadar devam etmektedir (Şekil 4). Ova; silt, kil ve çakıl gibi güncel çökellerden oluşmaktadır (Kutoğlu, 2010: 161).

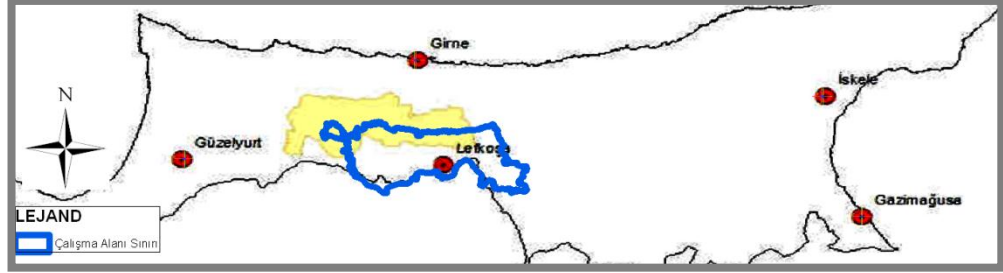
Şekil 4: Mesarya Ovası'nın ada kuzeyindeki lokasyonu, (Kutoğlu, 2010: 161).

1.1.1.3. Pediment

Az eğimli aşınım düzlüklerini ifade eden pediment alanları, depresyon tabanı ile çevresindeki yükseltiler arasındaki geçiş sahasını oluşturan, hafif eğimli oluşumlardır (Erinç, 1971: 62). Girne Dağları'nın güneyinde, Mesarya Ovası'nda bulunan inceleme sahası, dağların güney yamaçlarında bulunan, kabaca 325 m izohips eğrisinden, daha güneydeki 140 m izohips eğrisine kadar yayılan pediment sahası üzerinde bulunmaktadır (Kutoğlu, 2004: 149).

Söz konusu pediment alanını, doğuda akarsu taraçaları ve doğu – batı doğrultulu yamaç arazileri, batıda plato sahası, kuzeyde Girne Dağları'na ait yamaç arazileri ve kuzeybatıda Aşağı Dikmen kuzeyindeki akarsu taraçaları ile sınırlamaktadır (Şekil 5), (Kutoğlu, 2010: 54).

Çalışma alanının kuzeyini meydana getiren pediment birimi, idari olarak doğudan batıya, Kanlıköy, Gönyeli ve Hamitköy sınırları içerisinde olmakla beraber, %20'lik paya sahiptir (Harita 3, Şekil 5).

Şekil 5: Pediment sahasının ada kuzeyindeki lokasyonu, (Kutoğlu, 2010: 149).

1.1.2. Jeolojik Özellikler

Bölgenin jeolojik özelliğinin doğru yorumlanması ile yapılan bir planlama, şehrin maruz kalacağı olası bir doğa olayının afete dönüşmesini engellemesi açısından önemlidir. Fiziksel planlama sürecinin temel yapı taşlarından birisi olan tektonik özellikler, özellikle doğal afet planlamasının temelini meydana getiren faktörler içerisinde yer almaktadır. “İlgili doğal afetlerin (sel ve taşkınlar) meydana gelmesinde ve şiddetlerinin belirlenmesinde rol oynayan jeolojik içerik iki yönlü olarak dikkati çeker. Bunlardan biri çalışma alanının litolojik ve stratigrafik özellikleridir (Turoğlu, 2005: 15).” Stratigrafik bütünlüğü meydana getiren kayaç türleri ve bu türlere ait istif, kimyasal ve fiziksel özellikler, şehrin afetlerden zarar görme potansiyeli üzerinde dramatik bir etkiye sahiptir. Tektonik hareketliliği temsil eden fayların hareketlilik potansiyeli ile olası bir hareket anında meydana getireceği şiddet potansiyeli, ideal şehir planlama sürecinin çıkış noktalarından birisini oluşturmalıdır. Tektonik hareketlilik deprem etkinliğini belirlerken, bölgenin stratigrafik ve litolojik özellikleri kütle hareketliliği üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Jeolojik özelliklerin bu doğrultuda ele alınacağı bu bölümde, kayaçların stratigrafik ve litolojik yapısı ile tektonik özellikleri bu doğrultuda açıklanacaktır.

1.1.2.1. Stratigrafik ve Litolojik Özellikler

Kıbrıs adası, Constantinou (1995), Yetiş ve arkadaşları (1995) ve MTA (1998) tarafından yenilenen jeolojik-stratigrafisi üç ana bölgeye ayrılmaktadır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 48). Bu sınıflamaya göre ilk grup, adanın ortasında yer alan ve çoğunlukla magmatik kayalardan oluşan Trodos Dağları iken, ikinci grup kuzey kıyılarına paralel uzanıp, çoğunlukla Mesozoik kayalardan oluşan Girne Dağları'dır. Çalışma alanının da içerisinde yer aldığı üçüncü grup ise, Girne Dağları ile Trodos Dağları arasında, batıda Güzelyurt ilçesinden başlayıp, doğuda Gazimağusa Körfezi'ne kadar uzanan ve çoğunlukla Neojen ve Kuvaterner çökellerden oluşan Mesarya Ovası'dır. Bu sınıflamaya göre Lefkoşa çoğunlukla Neojen ve Kuvaterner çökellerinden oluşmaktadır.

Adanın, Baroz ve Bizon (1974: 327-360), Baroz (1979: 434), Weiler (1964: 53-56, 1965: 85, 1970: 1255-1261) ve Robertson ve Woodcock (1980) tarafından da çeşitli jeolojik sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Söz konusu sınıflandırma sonucunda, Kıbrıs'ın Tersiyer çökelleri içerisinde iki farklı depolama alan ve süreci saptanmıştır. "Bu depolama alan ve süreçlerinin ilki, Geç Eosen Girne sıradağlarının kuzey ve güney doğrultuları boyunca uzanan türbiditik¹ ve hemipelajik² Değirmenlik grubu çökelleri (Oligosen – Geç Miyosen). İkinci grup ise, güneyde yer alan Trodos masifinin çevresinde Oligosene değin çökmeleri süren pelajik³ tebeşirlerden meydana gelmektedir (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 48-50)."

KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi'nin yapmış olduğu sınıflamada adada yer alan çökel kayaçlar, dört farklı grup olarak ele alınmıştır. İlk grup olan Tripa, Karbonifer Permien'den Üst Kretase arasında yaşlandırılmakla beraber, Trodos dağları çevresi, güneybatı Kıbrıs ve Girne dağlarında yer almaktadır. İkinci grup olan Lapta ise, Üst Kretase (Kampaniyen) ile Alt Miyosen arasındaki dönemde meydana gelip ve Trodos dağlarının güneyi, doğusu ve kuzeydoğusu ile Lefkoşa batısında

---

¹ Suda türbitik akımlarla oluşan çökeller.

² Kıta sahanlığı ve yamacında oluşan çökeller.

³ Okyanus tabanından kolayca ayrılan açık okyanus ya da derin deniz çökelleri.

karşımıza çıkmaktadır. Orta ve Üst Miyosen arasında meydana gelen Dali grubu ise, Trodos çevresi ile Lapta formasyonu üzerinde yer almaktadır. Dördüncü grup olan Mesarya ise, Geç Miyosen ile Erken Pliyosen arasında yaşlandırılmakta ve adını aldığı Mesarya Ovası içerisinde yer almaktadır. Bu dört grup haricinde yer alan kayalar ise Kuaterner Çökelleri başlığı altında ele alınarak, Pleistosen teras depozitleri, fanlomera depozitleri ve Holosen oluşukları olarak gruplandırılmıştır. Çalışma alanı jeolojik stratigrafi yorumlamaları, en alt katman olan Dali grubundan başlanarak Kuaterner çökelleri kronoloji doğrultusunda yapılacaktır (Tablo 2).

Tablo 2: Çalışma alanını genel jeolojik stratigrafisinin kronolojik dizilimi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Maden ve Jeoloji Dairesi ty ve Kutoğlu 2010).

	Formasyon Adı	Kod	Yaşı	Yapısı
Kuvaterner Çökelleri	Akarsu Çökelleri	Q6ba	Holosen	İkincil Kireçtaşı – Kumul – Kırmızı Toprak – Alüvyon
	Karasal Seki	Q2b	Pleistosen – Geç pleistosen	Kalkeranit – Kum – Çakıl –Marn – Tebeşir – Traverten – Lakustrin Kireçtaşı – Yaşlı Yamaç Molozları – Konglomera
		Q3b		
		Q4b		
Gürpınar	Qmg	Erken Pleistosen	Çakıl Taşı – Kumtaşı – Kalkeranit	
Mesarya Grubu	Çamlıbel Marnı	Tmç	Geç Miyosen – Erken Pliyosen	Marn – Kireçtaşı
	Lefkoşa Kumtaşı	Tml	Alt Pliyosen	Marn – Kumul Kireçtaşı – Konglomera bandı
Dali Grubu	Yazılıtepe	Tdya	Orta Miyosen	Tebeşir – Killi Kireçtaşı – Kumtaşı – Marn
	Yılmazköy	Tdy		Grovak – Siltaşı – Marn
	Mermertepe Jipsi	Tdm		
	Dağyolu (Lapatza)	Tdd	Orta Miyosen – Tortoniyen	Tebeşir, Marn ve Kireçtaşı

Dağyolu (Lapatza) Formasyonu (Tdd):

Çalışma alanı kuzey kısmını boydan boya bir şerit halinde kaplayan jips çökelleri Dağyolu (Lapatza) Formasyonu olarak adlandırılarak, Dali Grubu içerisinde yer almaktadır. Lefkoşa'nın merkezi haricinde, tüm yerleşim birimleri içerisinde yer almaktadır (Harita 5, Tablo 2). İnce tabakalı, sarımsı, beyaz, sert tebeşir, gri marn ve tebeşirli kireçtaşlarından oluşan formasyon genellikle jips içermektedir (Harita 6) (KKTC Maden ve Jeoloji Dairesi, ty: 9).

Mermertepe Jipsi (Tdm):

Çalışma alanı doğusunda, Lefkoşa ve Haspolat yerleşimlerinde gözlenen formasyon Dali Grubu içerisinde yer almaktadır (Harita 5, Tablo 2). Sığ denizel ortam ile temsil edilen bu grup, Trodos masifi ile Üst Lapta formasyonu üzerinde uyumsuz olarak yer almaktadır.

Yılmazköy Formasyonu (Tdy):

KKTC'de oldukça yaygın bir dağılım alanı gösteren formasyon, çalışma alanında sadece Kanlıköy, Alayköy ve Gönyeli yerleşimlerinde bulunmaktadır. Orta Miyosen'e ait olup, bu kayaçlar ince orta taneli grovak, silttaşı ve marnlardan meydana gelmektedir (Foto 1, Harita 6). Formasyon tipik çalkantı geçirmiş fliş karakterindedir (Harita 5, Tablo 2), (Kutoğlu 2010: 27).

Foto 1: Hamitköy yerleşimi kuzeyindeki Yılmazköy Formasyonu, (Kutoğlu, 2010: 27).

Yazılıtepe Formasyonu (Tdya):

Çalışma alanı içerisinde Kanlıköy, Alayköy, Haspolat ve Hamitköy yerleşim birimlerinde karşımıza çok az bir alanla çıkan formasyon, Orta Miyosen tebeşir, killi kireçtaşı ve kumtaşlarından meydana gelmektedir. Tebeşirler ince-orta katmanlı, açık gri, kirli beyaz renkli bir yapıya sahipken, killi kireçtaşları genellikle ince-orta katmanlı ve laminalıdır. Kumtaşları ise, ince-orta katmanlı ve paralel çapraz laminalı bir yapıdadır. Marnlar ise, sarımsı boz, ve gri renkli bir yapıya sahip olup, fosil bakımından zengindir (Harita 5, Harita 6, Tablo 2), (Hakyemez vd., 2000: 31, Kutoğlu 2010: 28).

Lefkoşa Kumtaşı (Tml):

Alayköy yerleşim merkezinin güneyinde, dar ve kısa bir şerit halinde uzanan Lefkoşa Kumtaşı formasyonu, Mesarya Grubu içerisinde yer almaktadır (Harita 5, Tablo 2). Alt Pliyosen'de oluşan formasyon, az miktarda çakıl taşı ve marn katmanlı kalın kumtaşı tabakalarından oluşmaktadır. Kumtaşı, Trodos dağları çevresindeki Pliyosen öncesi istiflerin, karbonat bakımından zengin olmasından dolayı kalkeranit özelliğindedir (Foto 2, Harita 6), (Hakyemez vd., 2000: 35, Nejdet, 2002: 73, Kutoğlu, 2010: 32).

Foto 2: Alayköy güneyindeki Lefkoşa Kumtaşı örneği, (Kutoğlu, 2010: 32).

Çamlıbel Marnı (Tmç):

Lefkoşa'nın doğusunda yaygın olarak görülebilen formasyon, Geç Miyosen ve Erken Pliyosen marn ve kireçtaşlarından meydana gelmektedir. Söz konusu formasyon Alayköy güneyi ve Lefkoşa kuzey ve batısında da az miktarda gözlemlenebilmektedir (Harita 8). Formasyon Mesarya grubu içerisinde yer almaktadır (Harita 5, Tablo 2). İçerdiği marnlar, sarı, gri ve yer yer de beyaz olup, nadiren de olsa kireçtaşı içerebilmektedir. Aynı zamanda az miktarda da olsa, koyu kahverengi kumlu tabakalara da rastlanmaktadır (Harita 6). Genellikle fanglomeralar ve Kuvaterner çökelleri tarafından örtülen Yazılıtepe Formasyonu'nun ortalama kalınlığı 100 m olarak saptanmıştır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 54).

Gürpınar Formasyonu (Qmg):

Alayköy'ün güney ve güneydoğusu ile Lefkoşa'nın güneybatı arasındaki kısmı meydana getiren Gürpınar Formasyonu, Erken Pleistosen'de meydana gelen çakıl taşı, kumtaşı ve kalkeranitlerden oluşmaktadır (Harita 5, Tablo 2). İstif kaide konglomeraları niteliğindeki çakıl taşı birimi ile başlamakta ve transgresif bir istif tabanındaki gecikme çökelleri karakterinde olan kötü boylanmalı taban çakıl taşı ile devam etmektedir. İstifin daha üst bölümü ise, genelde sarı renkte, çapraz

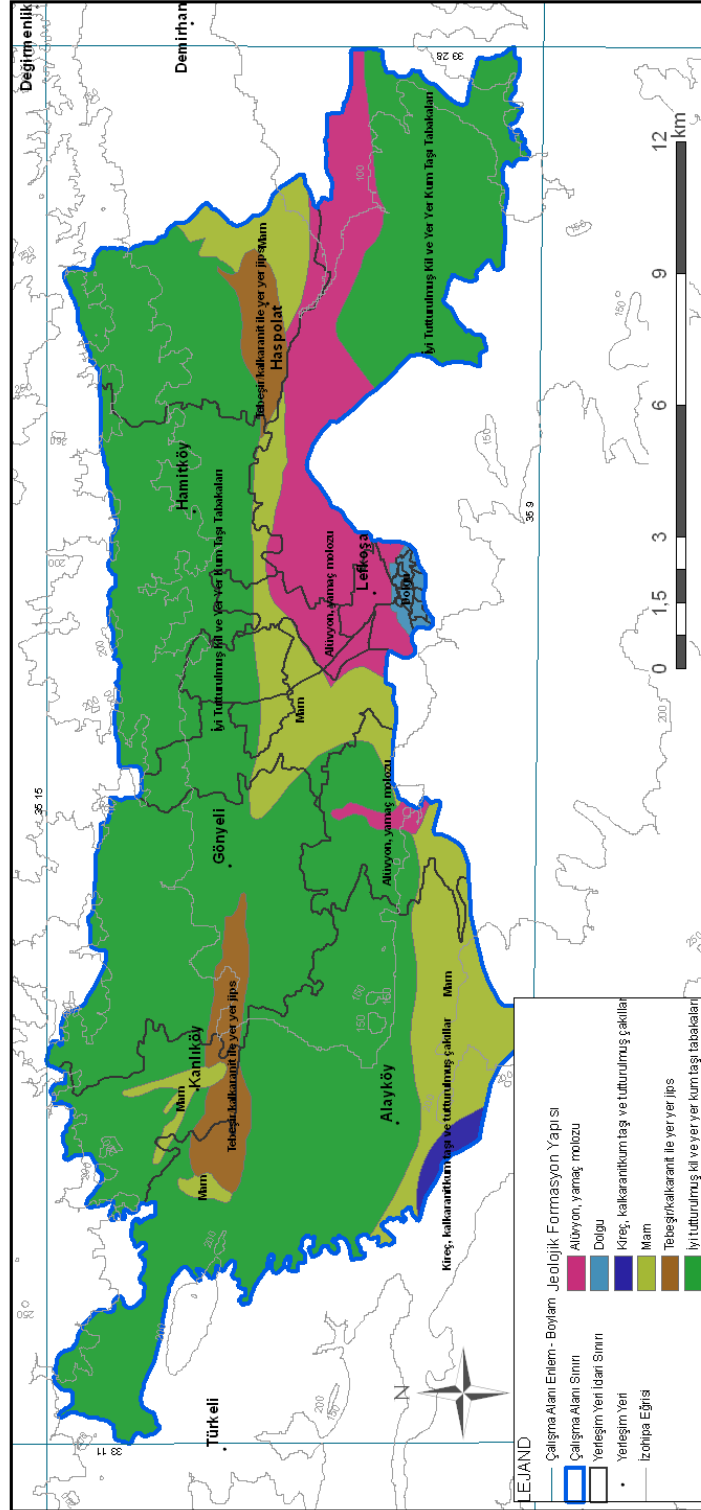
katmanlı, kumsal ve kıyı fasiyesi kalkeranitlerle karakterize olmaktadır (Harita 6), (Kutoğlu, 2010: 33).

Karasal Seki (Q2b, Q3b, Q4b):

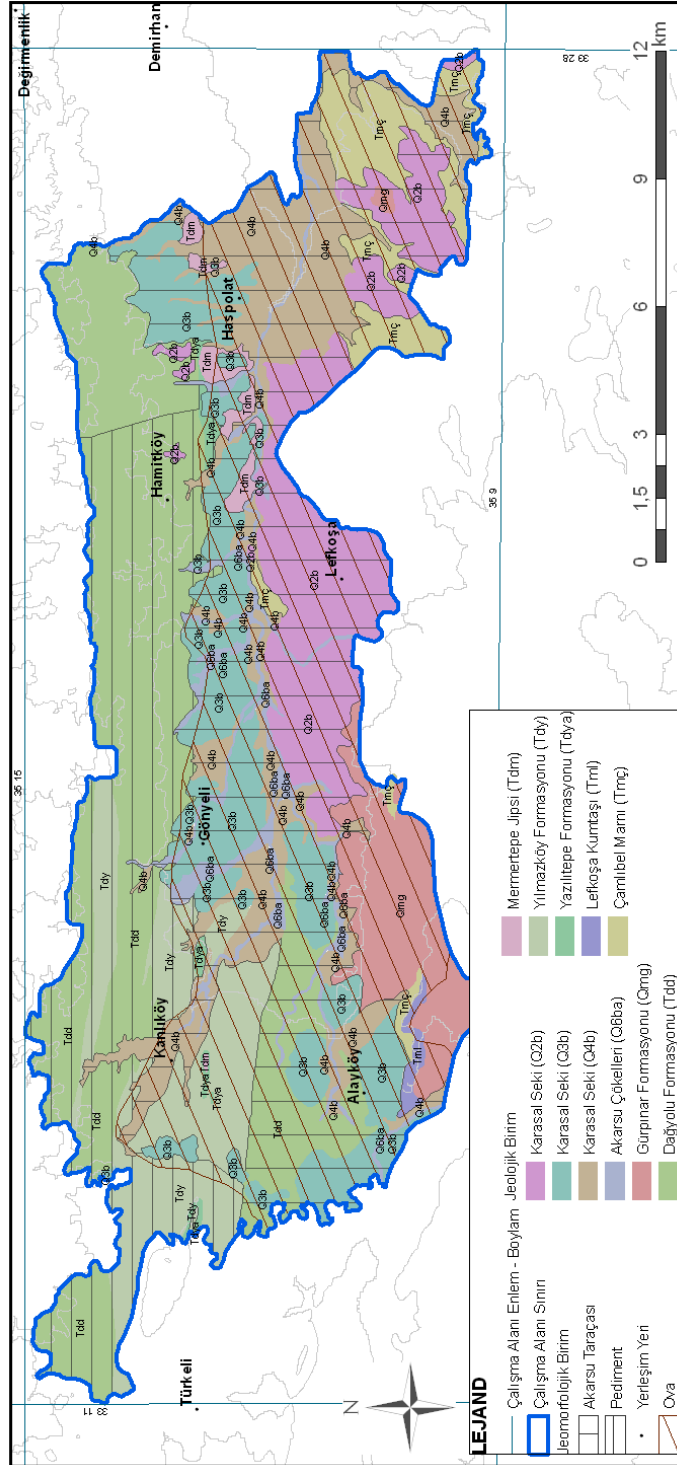
Tüm yerleşim birimlerinde gözlenebilen Karasal Seki formasyonu, Geç Pleistosen ve Pleistosen kalkeranit, kum ve çakıllardan oluşmaktadır (Harita 5, Tablo 2). Kuvaterner Çökelleri grubunda yer alan formasyon, denizel ve akarsu taraçalarının depolarından oluşmaktadır (Harita 6). Kuvaterner çökelleri, Pleistosen teras ve fanglamera depoları ile Holosen birimlerinden meydana gelmektedir (Harita 6), (KKTC Maden ve Jeoloji Dairesi, ty: 11).

Akarsu Çökelleri (Q6ba):

Tüm yerleşim birimlerinde, akarsu yatakları boyunca gözlenebilen Akarsu çökelleri formasyonu, Kuvaterner Çökelleri grubunda yer almaktadır (Harita 5, Tablo 2). Kuvaterner sonlarından günümüze kadar oluşmuş, ikincil kireçtaşı, kumul, kırmızı toprak ve alüvyonlardan oluşan Holosen çökelleridir.

Harita 5: Çalışma alanı jeolojik formasyonların stratigrafik yapısı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

Harita 6: Çalışma Alanı jeoloji ve jeomorfoloji haritası, (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010, Kutoğlu, 2010).

1.2.2.2. Tektonik Özellikler

Kıbrıs adasının da içerisinde yer aldığı doğu Akdeniz, Tetis (Tethys) okyanusunun kapanması evresinde oluşmaya başlamıştır (Okay, 2001: 8, Ketin, 1994: 553-560). Günümüzden yaklaşık 200 milyon yıl önce dünya üzerindeki kıtaları meydana getiren Laurasia ve Gondwana kıtalarının arasında yer alan Tetis, bugünkü Akdeniz'in başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Günümüzden yaklaşık olarak 180 milyon yıl önce; yani Trias sonunda Atlas Okyanusu açılmış ve Tetis daralmıştır. Trias sonlarında başlayan daralma, Jura sonunda, günümüzden 135 milyon yıl önce de devam ederek, Kretase sonunda Tetis'i görece küçük bir iç deniz durumuna getirmiştir (Ketin, 1994: 553-560).

Doğu Akdeniz ve dolayısıyla adanın oluşma süreci Afrika levhasının Avrasya levhası altına dalmasıyla başlamıştır (Kutoğlu 2010: 233, Web 1). Doğu Akdeniz'in günümüzdeki şekli Afrika ile Avrasya levhaları arasındaki yaygın çarpışmanın son evresi ve daha küçük Arap, Anadolu ve Ege mikro levhalarının yer değiştirilmesiyle kontrol edilmektedir (Okay, 2001: 10).

Robertson ve Woodcock (1980)'e göre Triyas'ta Afrika'dan ayrılan Anadolu mikro kıtası ile Afrika mikro kıtası arasındaki ile ortaya çıkan okyanus kabuğuna ait kayalar bugün Trodos dağlarında yer almaktadır. Ada üzerindeki Trodos masifi eski Tetis okyanussal kabuğunun yüzeleşmiş kalıntısını oluşturmaktadır (Okay 2001: 13). Üst Triyas'ta oluşan Trodos ofiyoliti¹, Üst Triyas – Erken Eosen (Kampaniyen) arasında, 90° saat yönünün tersine bir paleo-dönme maruz kaldığını göstermiştir (Okay, 2001: 17, Hakyemez vd, 2000: 43, Kutoğlu, 2010: 223, Web 1). Bu dönme meydana getiren gücün merkezi, ada güneyindeki ofiyolit ve/veya çarpışmanın altında kalan eğilimli kıtasal yitmedir (Okay 2001: 17).

Toros kuşağındaki çarpışmalar ise Geç Eosen'den (Bartoniyen) itibaren Girne dağlarının kuzey-güney doğrultusunda sıkışmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda güneye itilmeler gerçekleşmiş, dönemin istifleri olan fliş, olistostrom ve yelpaze deltası kaba kırıntıları meydana gelmiştir. Trodos ofiyolitinin kuzey kenarında çökelim sürmüştür. Afrika ve Avrasya'nın süre giden yakınlaşmasını, adanın güneyindeki dalma karşılaşmış ve Beşparmaklar bölgesi oligosen ve

¹ Silis İndisi (SiO₂) %45'ten az olan kayalar topluluğu.

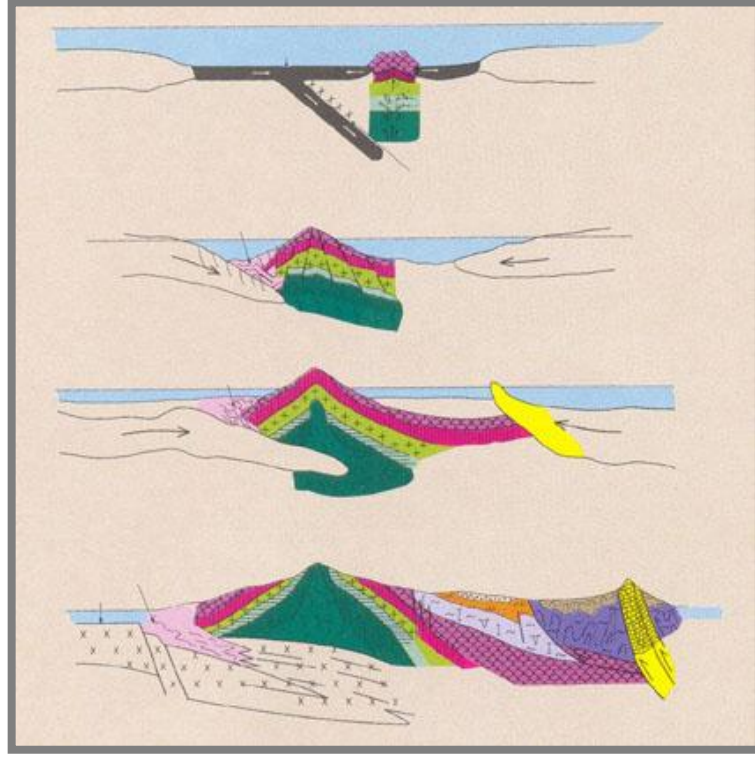
Miyosen sırasında yay önü havza konumunda kalmıştır. Bölge hızla çökmüş ve kuzeydoğuda yer alan dev denizaltı yelpaze kompleksinin güneybatı parçasını oluşturarak kalın bir fliş istifini ile örtülmüştür. Trodos'un güney kenarı ise, yükselerek sığ bir platforma dönüşmüştür. Tektonik hareketler ve dolgulaşmaya başlayıp Mesiniyen'de iklimsel nedenlerle izole su alanlarının oluşumuna neden olacak boyutlara varan sığlaşma sonucunda Trodos çevresinde ve Girne dağları güneyinde evaporit çökenimler meydana gelmiştir (Hakyemez vd, 2000: 43).

Kuzey-güney yönlü verev sıkışmanın Miyosen sonunda etkinleşmesiyle Girne dağlarının güneyinde büyük ölçek bindirmeler ile kıvrımlar ve kuzeyinde ters yönlü yer değişimleri meydana gelmiş; ancak Trodos'un kuzey kesimi yalnızca çökmeye başlamıştır. Pliyosen – Pleistosen çökenimi, bu tektonizma ile belirlenen havzalarda, güneyde daha kalın gerçekleşmiştir. Hızlı ve aralıklı yükselim Kuvaterner boyunca sürmüş ve çok sayıda denizel ve karasal sekinin meydana gelmesine neden olmuştur (Hakyemez vd, 2000: 44).

Geç Miyosende Alpin orojenezi kıvrımlarının son büyük safhayı geçirmesi ile Girne Sıradağları bugünkü görünümünü almıştır. Orta ve Üst Pliyosen'deki tektonik aktivite kesik kesik yükselmelere neden olmuştur (Dreghorn, 1978: 178-188). Süregelen tektonik hareketlerle doğu – batı doğrultulu Ovgos ve Mesarya fayları boyunca çöken kütle Mesarya Ovasını oluşturmuştur (Şekil 6), (Kutoğlu, 2010: 235).

Erken Pleistosen'de oluşmaya başlayıp, halen oluşumu devam eden pediment, yamaçların fiziksel parçalanması etkisi ile geriletilmesi ve bu geriletilme ile kütle hareketlerinin etkisi ile yamaçlarda biriken döküntülerin sağanak yağış ve yüzeysel sel ile taşınması sonucunda hafif dalgalı bir yüzeye sahiptir (Kutoğlu 2010: 326).

Mısır ile Kıbrıs arasında yer alan Eratosthenes deniz dağı, Kıbrıs dalma batma zonunun pozitif bir yapısı olarak yorumlanmıştır. Bu deniz dağının taban yapısı, Kıbrıs'ın altına dalmakta ve güneyde Nil deltasının uyguladığı yük nedeniyle aktif olarak parçalanmaktadır (Okay, 2001: 70-71).

Şekil 6: Üst Kretase'den günümüze kadar olan süreçte Kıbrıs'ın jeolojik evrim diyagramı, (Web 1).

KKTC'yi etkileyen ana tektonik zonlar Hakyemez vd (2000)'ne göre, dört ana başlık altında isimlendirilmiştir. Bu zonlardan en kuzeydeki, Girne dağlarının kuzeyindeki fay hattıdır. Girne dağlarının güneyinde yer alan Değirmenlik (Kithrea) fayı, ikinci hattı meydana getirirken, Ovgos fayı ile doğudaki uzantıları üçüncü tektonik zonu oluşturmaktadır. KKTC'nin en güneyinde yer alan Trodos kuzey fay kenarı ise tektonik zonların sonucusudur (Şekil 7, Şekil 8, Harita 7).

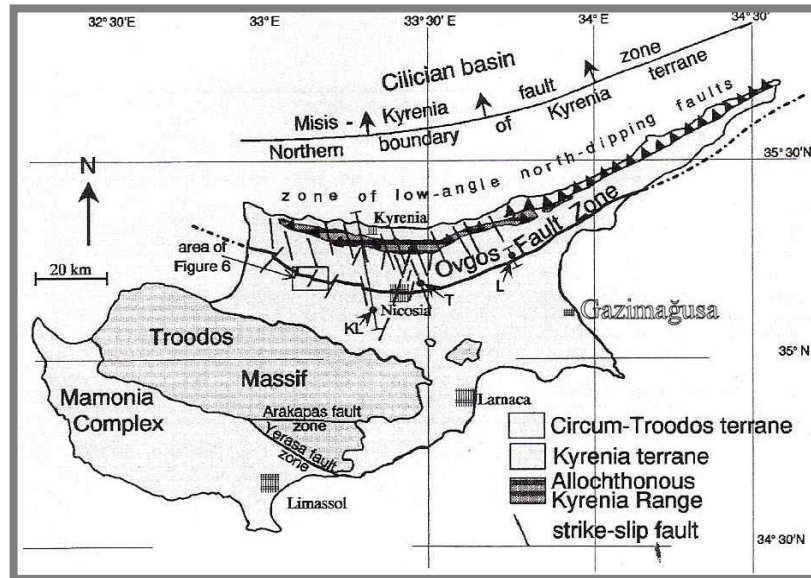
Girne dağlarının kuzeyinde yer alan tektonik zon, Değirmenlik fayı boyunca meydana gelen güney yönündeki bindirmelerinin bir sonucudur. Bindiren blok üzerinde gözlenen bu ters itki fayları, Pliyo – Kuvaterner yükselimleri süresince de normal fay olarak çalışmışlardır (Hakyemez vd, 2000: 42).

Robertson ve Woodcock (1986)'a göre, Değirmenlik (Kithera) fayının ilk olarak Geç Kretase'de kuzey yönünde başlayan dalmanın ardından, Kampaniyen'de olasılıkla Trodos mikro-levhasının saat yönünün tersine 90°'lik rotasyonunun etkisiyle aktif

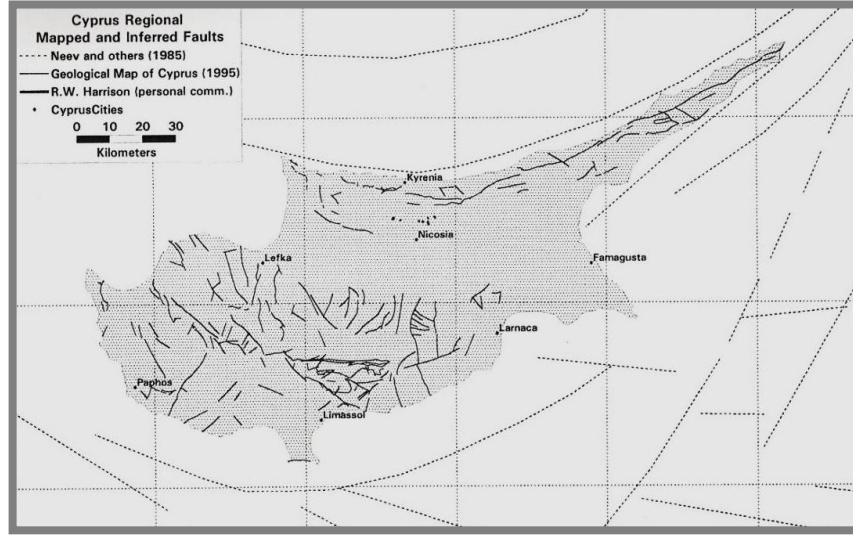
bir sağ yanal doğrultulu atımlı fay zonu olarak ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Kuzey-güney vev sıkışmanın Miyosen sonunda etkinleşmesiyle, Değirmenlik fayı boyunca güneye itilme belirginleşmiştir. Fayın güneyinde, Oligo-Miyosen yaşlı Değirmenlik grubu türbiditleri kıvrılmış ve kendi içinde güneye devrilererek çok sayıda ters fayla itilmiştir. Bu sıkışmanın bir sonucu da Girne sağlarındaki litolojileri kesik kuzeydoğu-güneybatı ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü doğrultulu atımlı faylardır (Hakyemez vd, 2000: 42). Söz konusu kıvrımların ve güneye itilmenin güney sınırı ise Ovgos fayıdır.

Ovgos fayı, adanın batısında vev atımlı ters fay karakterindedir. Fay, kabaca kuzeydeki Eosen ve Oligo-Miyosen fişi ile güneydeki karbonat istifini birbirinden ayırmaktadır. Ovgos fayı eski çalışmalarda Lefkoşa batısından geçerek iki kola ayrılmaktadır. Birinci kol Lefkoşa'dan itibaren doğu-güneydoğu yönünde uzanırken, ikincisi Karpaz yarımadasının güneyinden geçmektedir (Hakyemez vd, 2000: 42).

Troodos masifinin kuzey kenarında olduğu varsayılan fayı doğrudan izleyebilmek mümkün olamamıştır. Güzelyurt bölgesindeki Pliyosen istifinin (Taşpınar Formasyonu) yelpaze deltası olması ve Lefke batısındaki doğu-batı uzanımlı fayların oluşturduğu sistem bu fayın dolaylı kanıtları olarak kabul edilmektedir (Hakyemez vd, 2000: 42).

Şekil 7: Kıbrıs adası ve yakın çevresinin tektonik yapısı (Quick vd: 2003).

Şekil 8: Aktif ve olası Kıbrıs fayları haritası (Web 1).

20. yy boyunca Kıbrıs adası ve civarında meydana gelen 750'den fazla depremin 32 tanesi Richter Ölçeğine göre 6.0 veya 6.0 değerinin üzerine çıkmıştır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 239). 1903-2007 yılları arasında ise Richter Ölçeği 5.0 ve 5.0'ın üzerinde meydana gelen deprem sayısı 91'dir (Tablo 3), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008). 1903-2007 yılları arasında meydana gelen depremlerin en şiddetlisi 6.8 magnitüdünde olup, 1926 ve 1996 yıllarında meydana gelmiştir (Tablo 3).

6.5 ve üzeri magnitüdü depremlerin oluşum yüzdesi ise %4,4'tür (Tablo 4). Ada ve civarında meydana gelen depremler içerisinde, Richter Ölçeği'ne göre magnitüdü 5.0 ve 5.5 değerleri arasındaki depremlerin oluşum yüzdesi %65,9, 5.5 ve 6.0 magnitüdü arasındaki depremlerin oluşum yüzdesi %25,4 ve 6.0 ile 6.5 magnitüdü arasındaki depremlerin oluşum yüzdesi 4.4'tür (Tablo 4), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008).

Richter ölçeğine göre büyüklüğü 4.4 ve üzerinde meydana gelen depremler içerisinde odak noktası çalışma sahası ya da Lefkoşa şehri olan deprem bulunmamaktadır (Şekil 9), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008). Söz konusu depremler daha çok ada güneyinde meydana gelse de, çalışma sahasının yer aldığı alan II. derece deprem bölgesinde yer almaktadır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 239).

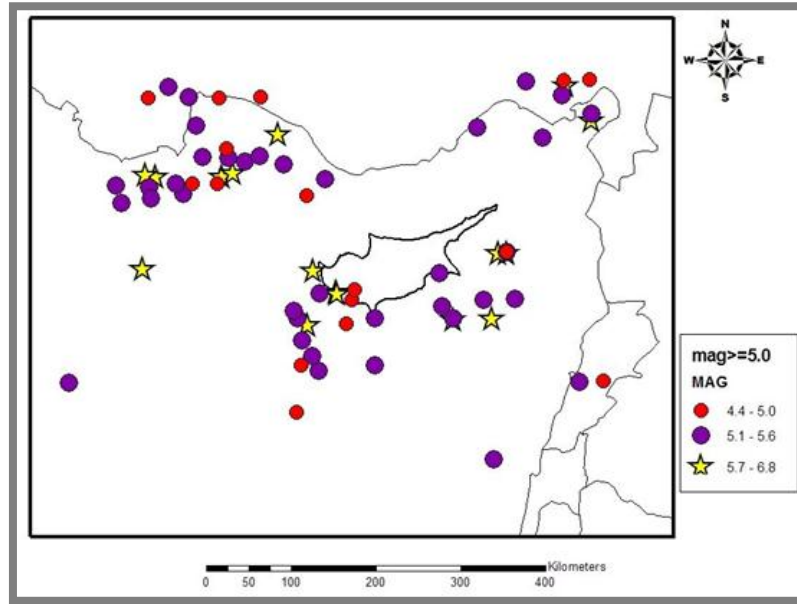
Tablo 3: Kıbrıs adası ve civarında 1900–2007 yılları arasındaki aletsel büyüklüğü Richter Ölçeği ile 5.0 üzerinde olan depremlerin listesi.

Tarih	Enlem – Boylam	Mgnitüt	Tarih	Enlem – Boylam	Mgnitüt
1903	35.00 – 30.00	5.7	1977	36.16 – 31.30	5.6
1910	33.80 – 35.90	5.0	1979	36.46 – 31.72	5.8
1911	36.00 – 30.00	6.0	1979	36.22 – 31.49	5.3
1918	35.20 – 34.70	6.5	1981	36.53 – 30.65	5.3
1919	35.20 – 34.70	5.4	1987	34.63 – 33.86	5.1
1919	35.20 – 34.70	5.0	1987	35.91 – 30.61	5.0
1921	34.00 – 33.00	5.5	1991	36.13 – 31.80	5.2
1921	36.40 – 35.20	5.5	1993	34.69 – 34.40	5.4
1922	34.70 – 34.80	5.5	1994	37.00 – 35.84	5.0
1924	34.50 – 34.00	5.8	1996	34.44 – 32.13	6.8
1924	36.84 – 31.49	5.0	1996	34.26 – 32.06	5.3
1926	36.80 – 30.00	5.0	1996	34.00 – 32.06	5.0
1926	37.00 – 35.00	5.5	1997	33.94 – 32.28	5.3
1926	35.99 – 30.13	6.8	1998	36.96 – 35.52	6.3
1926	35.86 – 30.05	5.4	1998	36.85 – 35.47	5.1
1927	36.00 – 31.00	6.2	1998	34.50 – 33.00	5.1
1927	36.19 – 31.08	5.5	1999	33.00 – 34.50	5.3
1927	34.50 – 34.00	5.4	2001	33.76 – 29.11	5.1
1930	34.50 – 32.00	5.4	2001	37.20 – 36.16	5.5
1930	34.10 – 32.20	5.1	2001	32.19 – 29.12	5.3
1933	37.00 – 35.50	5.0	2001	35.98 – 32.35	5.1
1936	35.80 – 32.11	5.0	2001	35.68 – 29.70	5.6
1936	36.64 – 35.85	5.5	2001	37.21 – 36.13	5.2
1937	35.91 – 30.94	5.0	2001	37.55 – 35.83	5.3
1937	36.29 – 31.05	5.0	2004	36.88 – 27.72	5
1937	34.70 – 32.70	5.0	2004	34.80 – 32.73	5
1940	34.50 – 34.50	5.7	2004	36.64 – 27.61	5
1940	35.80 – 30.50	5.5	2005	35.86 – 29.62	5.5
1940	35.90 – 30.40	5.2	2005	38.28 – 26.71	5.2
1941	35.20 – 34.60	6.5	2006	34.76 – 27.04	5.0
1947	36.52 – 34.34	5.2	2007	38.46 – 39.22	5.0
1948	36.05 – 31.14	5.8	2007	37.99 – 30.90	5.0
1951	36.83 – 30.54	5.4	2007	34.93 – 28.51	5.1
1951	36.58 – 35.85	5.8	2007	39.45 – 32.78	5.1
1953	33.50 – 32.00	5.0	2007	35.97 – 27.53	5.2
1953	34.80 – 32.50	6.3	2007	36.60 – 28.23	5.3
1956	33.80 – 35.60	5.3	2007	34.64 – 26.70	5.3
1956	33.80 – 35.60	5.5	2007	36.33 – 27.84	5.3

1959	34.58 – 31.95	5.3	2007	34.47 – 26.74	5.1
1959	34.78 – 32.51	5.7	2007	37.45 – 29.43	5.7
1959	35.74 – 30.08	5.1	2007	35.09 – 27.68	5.2
1961	34.98 – 33.83	5.5	2007	35.88 – 27.93	5.1
1963	34.77 – 32.29	5.2	2007	34.26 – 25.44	5.0
1965	36.82 – 30.94	5.0	2007	39.48 – 32.92	5.5
1975	36.19 – 30.74	5.6	2007	38.51 – 31.29	5.3
1976	34.44 – 32.63	5.0			

Tablo 4: Kıbrıs ve civarında 1900 – 2007 yılları arasında meydana gelen depremlerin Richter Ölçeği ile magnitüd aralıklarına göre dağılımı, (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008).

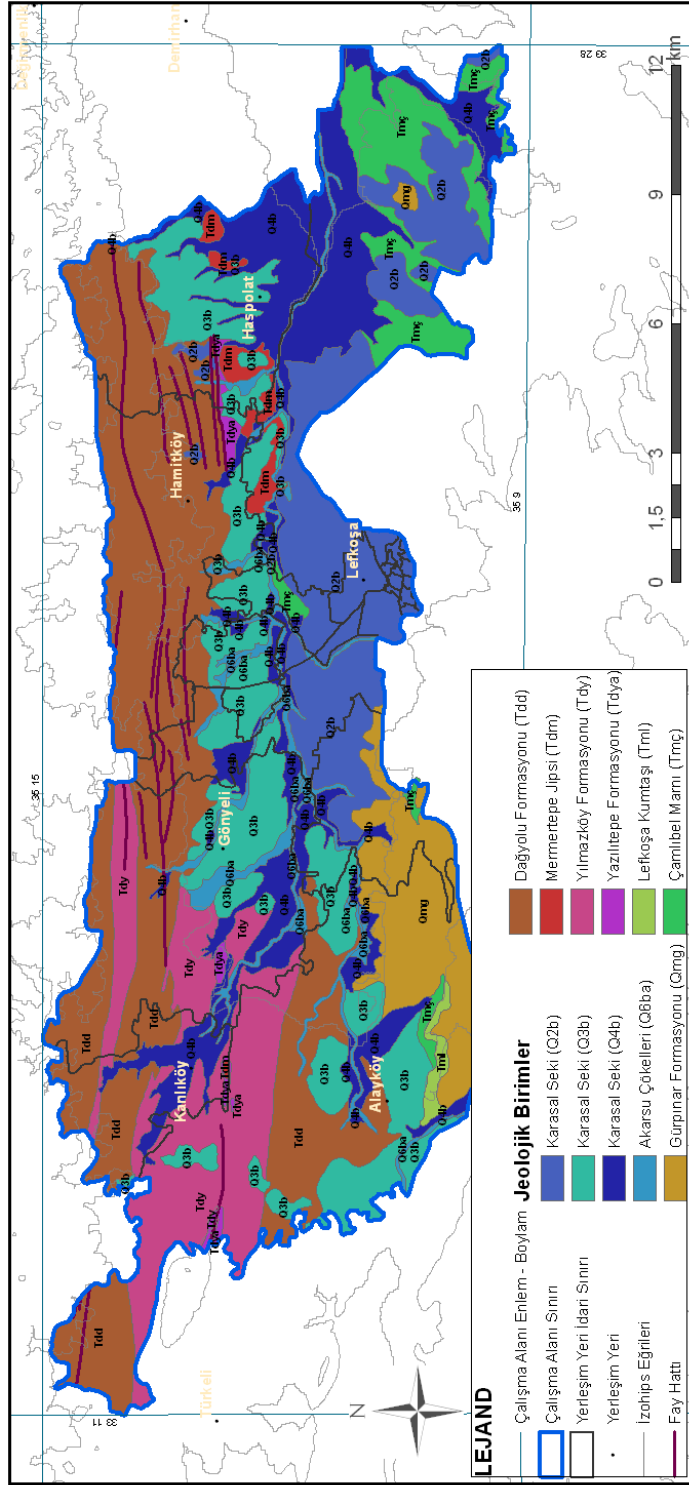
Magnitüd	5<M<5.5	5.5<M<6	6.0<M<6.5	M<6.5	Toplam
Sayı	60	23	4	4	91
Oran (%)	65.9	25.3	4.4	4.4	100

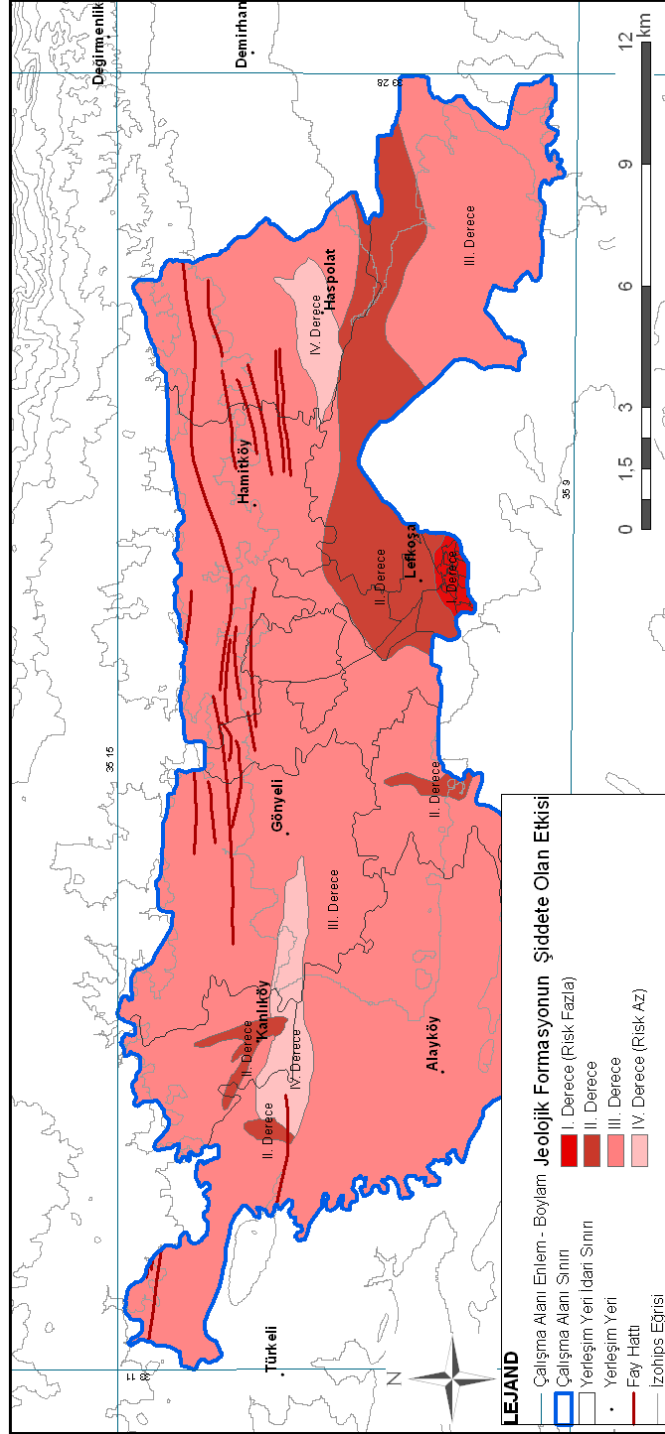
Şekil 9: 1900 ile 2007 yılları arasında Kıbrıs ve civarında meydana gelen ve büyüklükleri Richter Ölçeği ile 4.4 ve daha büyük olan depremlerin lokasyonları haritası, (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi, 2008).

II. derece deprem bölgesi içerisinde yer alan Lefkoşa şehrini etkileyecek olası bir deprem senaryosunda, şehrin hasar görülebilirlik riskinin en fazla olduğu alanın tarihi surlar içi olduğu tespit edilmiştir (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 244-245). Dolgu alanı üzerinde yer alan tarihi surlar için stratigrafik yapısı, olası bir deprem durumunda depremin şiddetini artırmaktadır (Harita 5).

Depremsellik haritası oluşturulurken, jeolojik formasyonların olası deprem şiddetini etkileme dereceleri ile 1996 yılı yerleşim alanı içerisinde yer alan binaların yapı özellikleri dikkate alınmıştır. Söz konusu analiz sonucunda Köşklüçiftlik, Marmara, Yenişehir, Kızılay, Küçük Kaymaklı, Kanlıköy ile Alayköy'ün kuzeyinde yer alan bir saha 2. derecede risk taşıyan arazi olarak belirlenmiştir. Haspolat yerleşim merkezi civarı ile Kanlıköy yerleşim merkezi güneyinde yer alan saha ise, olası bir deprem senaryosunda en az hasar görülebilirliği olan IV. derece riskli alan olarak tespit edilmiştir (Harita 7).

Harita 7: Çalışma alanı jeoloji haritası (KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).

Harita 8: Çalışma alanı depremsellik haritası, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

1.1.3. İklim Özellikleri

Çalışma alanının da içinde bulunduğu Kuzey Kıbrıs'ın ikliminin açıklandığı bu bölümde, alt başlıklar genel klimatoloji ilkelerine göre belirlenmiştir. Alt başlıkları meydana getiren söz konusu iklim elemanları rüzgar, nem, sıcaklık, bulutluluk ve yağıştır. Elemanların veri aralığı, bulutluluk hariç, 1980'den 2007 yılına kadardır. Bulutluluk ise 1986'dan 2007 yılına kadar olan veri değerlerinden hesaplanmıştır. Bu veriler Kuzey Kıbrıs'ta bulunan on sekiz meteoroloji istasyonuna ait verilerdir (Tablo 5). Bu istasyonlardan sadece Lefkoşa ölçüm istasyonu çalışma sahası içerisinde olduğundan, yapılan iklim analizlerinde kullanılmıştır.

Tablo 5: Kuzey Kıbrıs'ta bulunan meteoroloji istasyonlarına ait bilgiler, (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 6).

İstasyon Adı	Bulunduğu İlçe	Yükseltisi (m)	Kuruluş Tarihi	İstasyon Türü
Beyarmudu	<i>Gazimağusa</i>	82	1975	Küçük klima istasyonu.
Dört Yol	<i>Gazimağusa</i>	54	1975	Yağış İstasyonu.
Geçitkale	<i>Gazimağusa</i>	58	1975	Küçük klima istasyonu.
Gazimağusa	<i>Gazimağusa</i>	8	1975	Küçük klima istasyonu.
Akdeniz	<i>Girne</i>	89	1975	Yağış İstasyonu.
Alevkaya	<i>Girne</i>	623	1975	Küçük klima istasyonu.
Boğaz	<i>Girne</i>	232	1975	Küçük klima istasyonu.
Çamlıbel	<i>Girne</i>	277	1979	Küçük klima istasyonu.
Girne	<i>Girne</i>	10	1975	Büyük klima istasyonu.
Güzelyurt	<i>Güzelyurt</i>	52	1975	Büyük klima istasyonu.
Lapta	<i>Güzelyurt</i>	73	1977	Küçük klima istasyonu.
Lefke	<i>Güzelyurt</i>	129	1975	Yağış İstasyonu.
Dipkarpaz	<i>İskele</i>	136	1975	Yağış İstasyonu.
İskele	<i>İskele</i>	40	1975	Küçük klima istasyonu.
Kantara	<i>İskele</i>	480	1975	Yağış İstasyonu.
Yenierenköy	<i>İskele</i>	119	1975	Küçük klima istasyonu.
Ercan	<i>Lefkoşa</i>	119	1975	Büyük klima istasyonu.
Lefkoşa	<i>Lefkoşa</i>	134	1975	Küçük klima istasyonu.

34°33'-35°42' Kuzey enlemleri ile 32°16'-34°36' Doğu boylamları arasındaki ada, subtropikal kuşak içinde gelişen Akdeniz makro iklimasının özelliklerini taşımaktadır. Bu özelliklerden en belirgin olanı, yazların sıcak ve kurak, kışların ise ılık ve yağışlı olmasıdır (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 10). Adaya düşen yağışın

miktarı trendine bakıldığına, heterojen bir yapı karşımıza çıkmakta, hatta belirli periyotlar boyunca şiddetli kuraklıklara sahne olmaktadır (Tayanç, 1997: 165).

Ada genel olarak tropikal ve polar hava kütlelerinin etkisi altında kalırken, bu iki hava kütesinin etkili olduğu zaman arasında belirgin farklılık vardır. Adanın matematiksel konumundan dolayı, tropikal hava kütlelerinin şiddet ve süresi daha fazla olmaktadır. Yüzdeler diliminde ifade edildiği zaman polar hava kütleleri %28'lik bir oranla etkili olmaktadır (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 13).

Tropikal ve Polar Hava Kütleleri karasal ve denizel olarak iki kısma ayrılırken, Denizel tropikal hava kütleleri Tropikal Maritim I (Tm_1), Tropikal Maritim II (Tm_2), Tropikal Maritim III (Tm_3), olarak üç alt tipe, Karasal Tropikal Hava Kütleleri de kendi içinde üç grupta incelenmiştir. Bunlar Tropikal Kontinental I (Tc_1), Tropikal Kontinental II (Tc_2) ve Tropikal Kontinental III (Tc_3)'dür. Polar Maritim Hava Kütleleri ise beş grupta incelenmiş olup, bunlar Polar Maritim I (Pm_1), Polar Maritim II (Pm_2), Polar Maritim III (Pm_3), Polar Maritim IV (Pm_4) ve Polar Maritim V (Pm_5)'tir. Karasal Polar Hava Kütleleri ise tek bir grupta incelenmiştir. Tm_1 , Tm_2 ve Tm_3 Hava Kütlelerinin menşee sahası Asorlar'dır. Pm_1 , Pm_2 , Pm_3 , Pm_4 ve Pm_5 Hava kütlelerinin kaynağı ise İzlanda adası civarıdır. Tc_1 ve Tc_2 Hava Kütlelerinin kaynağı; Afrika'nın kuzey ve batı kısımları, Tc_3 Hava Kütesinin ise Arabistan Yarımadası, Kızıldeniz ve Basra Körfezidir. Polar Kontinental Hava Kütesinin kaynağı ise Doğu Avrupa ve Sibirya'dır. Tropikal hava kütlelerinin çoğu karasal kökenliken, Polar Hava Kütlelerinin çoğu ise denizel kökenlidir. Tropikal Maritim III Hava Kütleleri adayı sadece yaz döneminde etkilerken, Tm_1 , Tm_2 ile Tm_3 ve Tc_1 , Tc_2 hem kış hem de yaz döneminde, Polar Hava Kütleleri ise sadece kış döneminde etkilemektedir (Oktay, 1993: 290-291).

Thornthwaite yöntemine göre Lefkoşa'da yağış tesirlik indisi I_m : -41.7 değeri ile E, sıcaklık tesirlik indisi 1034 değeri ile B'_4 , su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli, su fazlası ise olmadığından nemlilik indisi 0 değeri ile d harfine karşılık gelir. PE'nin üç yaz ayına oran indisi % 50.9 ile b'_4 dür. Buna göre Lefkoşa'nın iklimi "E B'_4 d b'_4 " ile ifade edilen "Kurak, 4. Dereceden mezotermal, su fazlası olmayan fakat denizel şartlara açık bir iklim tipi" kategorisine girmektedir (Kutoğlu, 2010: 71).

1.1.3.1. Sıcaklık

İklimi belirleyen etmenlerden en önemlisi, kaynağı güneş olan atmosfer sıcaklığıdır. Çalışma sahasına ait sıcaklık verileri, yıllık ortalama sıcaklıklar ve maksimum sıcaklıklar ele alınarak değerlendirilmiştir. Lefkoşa istasyonunun yıllık ortalama sıcaklık değeri 19,3 °C iken, en yüksek sıcaklık ortalaması olan 29 °C temmuz ayında ölçülürken, en düşük sıcaklık ortalaması 10,3 °C ile ocak ayına aittir (Tablo 6). Özetle çalışma alanının yıllık ortalama sıcaklık dağılımı 10,3 °C ile 19,3 °C arasında değişmektedir.

Aylık ortalama en yüksek ve en düşük sıcak değerleri bir yerin iklim özelliklerinin daha iyi anlaşılmasında önemli ipuçları vermektedir. Yıllık ortalamaların dışında, gün içindeki sıcaklık değişimlerinin anlaşılmasına ve termik genlik hakkında bilgi veren bu değerler, sahanın iklim yapısını daha anlaşılır kılmaktadır (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 19). Çalışma sahasına ait aylık ortalama en yüksek ve en düşük sıcaklık değerlerini gösteren tabloya incelendiğinde, en düşük değer kış mevsimindeki ocak ve şubat aylarında karşımıza çıkmaktadır (Tablo 7). Lefkoşa'yı etkileyen aylık en yüksek sıcaklık ortalaması ise 36,6 °C ile temmuz ayına aittir. Şüphesiz ki bu durum adanın subtropikal kuşak içinde gelişen Akdeniz makro iklimasının özelliklerini taşımasının bir sonucudur.

Tablo 6: Lefkoşa istasyonuna ait aylık ve yıllık sıcaklık değer ve ortalamaları (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

Yıllar	Aylar												Yıllık
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	
1980	9,3	10,1	11,5	15,5	20,8	26,2	28,8	28,1	25,1	21,6	17,0	12,3	18,9
1981	10,1	10,6	14,2	17,0	19,6	26,7	29,3	28,9	26,5	23,2	13,1	13,3	19,4
1982	11,0	9,4	11,3	17,1	21,4	25,8	27,8	28,8	26,7	22,0	13,9	10,7	18,8
1983	8,3	8,9	11,9	16,9	21,7	24,9	28,3	27,9	25,0	19,8	17,1	12,9	18,6
1984	11,6	11,7	13,1	15,8	23,2	24,8	27,6	26,5	24,1	19,9	13,7	9,9	18,5
1985	11,6	8,9	12,2	17,3	22,4	24,8	27,0	28,2	24,7	18,4	16,1	10,4	18,5
1986	10,7	11,7	14,0	19,1	20,0	26,2	28,8	28,3	26,5	20,7	13,9	11,4	19,3
1987	11,3	11,6	9,6	15,2	19,9	25,2	28,8	28,4	25,8	19,9	14,4	11,5	18,5
1988	10,0	10,5	11,9	16,9	22,4	26,2	30,1	29,2	25,8	19,4	13,4	11,3	18,9
1989	8,3	10,0	13,6	20,3	22,9	25,1	29,0	28,2	25,4	19,1	15,4	12,2	19,1
1990	8,8	10,7	13,5	17,5	21,7	25,7	28,6	28,4	25,3	22,0	17,2	12,6	19,3
1991	10,7	10,7	14,9	18,1	21,2	26,2	27,9	28,4	25,8	21,4	15,9	10,0	19,3
1992	8,5	7,3	11,1	16,5	20,8	25,4	27,5	28,9	25,0	22,4	15,6	9,4	18,2
1993	9,3	8,9	11,9	16,7	19,9	26,3	28,9	29,4	25,6	23,7	14,8	13,1	19,0
1994	11,9	11,1	13,1	18,7	22,7	26,2	28,7	29,5	27,5	23,6	14,9	10,3	19,9
1995	11,2	11,5	13,4	16,5	21,8	27,0	28,6	28,7	25,6	20,5	13,3	11,0	19,1
1996	9,8	11,8	12,5	15,6	23,1	26,7	29,0	29,0	25,2	19,7	16,7	13,4	19,4
1997	11,2	9,7	11,6	14,7	23,0	26,8	29,7	27,2	24,7	21,1	16,4	12,5	19,1
1998	10,6	11,5	12,4	18,9	21,8	26,9	30,0	30,8	25,9	22,5	17,8	13,2	20,2
1999	11,9	11,4	13,6	16,8	23,1	26,1	29,0	28,9	25,5	21,7	16,4	13,3	19,8
2000	8,9	10,5	11,7	17,3	21,5	27,5	29,8	28,2	25,3	19,9	15,9	11,1	19,0
2001	10,3	10,6	15,4	17,0	22,2	26,5	29,1	29,0	25,6	21,4	15,6	11,8	19,5
2002	9,2	12,7	14,5	16,8	21,5	26,6	29,8	28,9	25,5	21,8	17,2	11,3	19,7
2003	12,2	9,5	11,5	16,0	24,3	26,7	29,6	29,4	25,2	21,7	16,3	11,9	19,5
2004	10,0	10,6	14,4	17,3	21,4	26,3	29,8	28,5	25,6	22,5	15,9	11,4	19,5
2005	11,2	10,5	15,3	19,0	23,2	26,4	30,0	29,6	27,2	21,9	16,1	13,9	20,4
2006	10,4	12,2	14,4	19,4	23,0	27,4	29,5	29,8	26,9	21,4	14,9	11,6	20,1
2007	10,8	12,4	14,4	17,4	23,4	28,7	31,4	30,9	27,5	23,3	17,2	12,1	20,8
Ort	10,3	10,6	13,0	17,2	21,9	26,3	29,0	28,8	25,7	21,3	15,6	11,8	19,3

Tablo 7: Lefkoşa istasyonuna ait aylık ortalama en yüksek ve en düşük sıcaklık değerleri (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

	Aylar												Yıllık
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	
En Düşük	5,4	5,4	6,9	10,3	14,8	19	21,9	21,7	18,6	14,9	10	6,9	18,9
En Yüksek	15,6	16,3	19,1	24,1	29,5	33,9	36,6	36,5	33,4	28,5	22,1	17,3	19,4

Mutlak Maksimum, Ortalama Maksimum, Mutlak Minimum ve Ortalama Minimum Sıcaklıklar

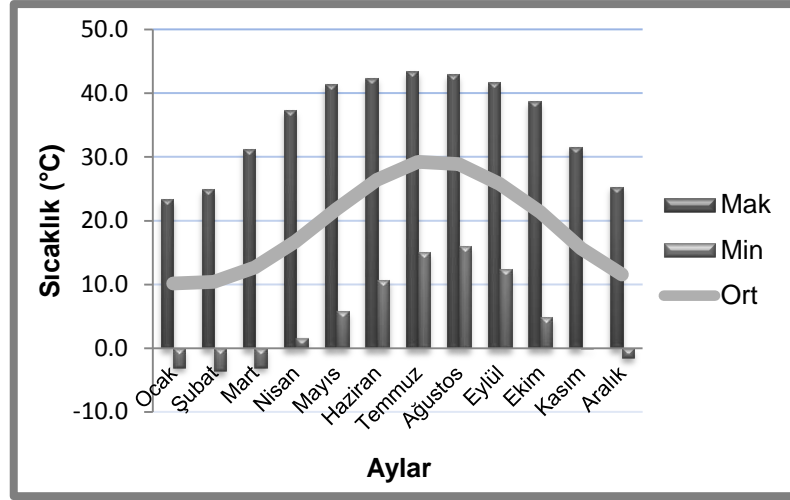
Lefkoşa Meteoroloji İstasyonu'nun 1977 – 2006 yılları arasındaki ölçüm değerlerine göre inceleme alanının mutlak maksimum, ortalama maksimum, mutlak minimum ve ortalama minimum sıcaklık değerlerine bu bölümde değinilmiştir.

Lefkoşa'nın mutlak maksimum ve ortalama maksimum değerleri temmuz ayında ölçüldüğünden, şehrin en sıcak ayının temmuzdur. Mutlak minimum değeri şubat ayında rasat edilirken, ortalama minimum değerleri ocak ayı içerisinde ölçülerek en soğuk ay durumuna gelmiştir (Tablo 8, Şekil 10).

Mutlak maksimum ve mutlak minimum sıcaklık değerlerinin arasındaki fark 47,9 °C, ortalama maksimum ve ortalama minimum sıcaklık değerleri arasındaki fark da 31,3 °C olan Lefkoşa, Mesarya Ovası içine yer almasından dolayı karasal iklim özelliği göstermektedir.

Tablo 8: Lefkoşa Meteoroloji İstasyonu'na ait, 1997-2006 yıllarına ait mutlak maksimum ve mutlak minimum sıcaklık değerlerinin aylara göre dağılımı (°C), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi).

Aylar	Ocak	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eylül	Ekim	Kas.	Ara.
Mak	23,3	24,9	31,2	37,3	41,3	42,4	43,4	42,9	41,6	38,7	31,6	25,3
Min	-3	-3,6	-3	1,6	5,8	10,7	15	16	12,4	4,8	-0,1	-1,5

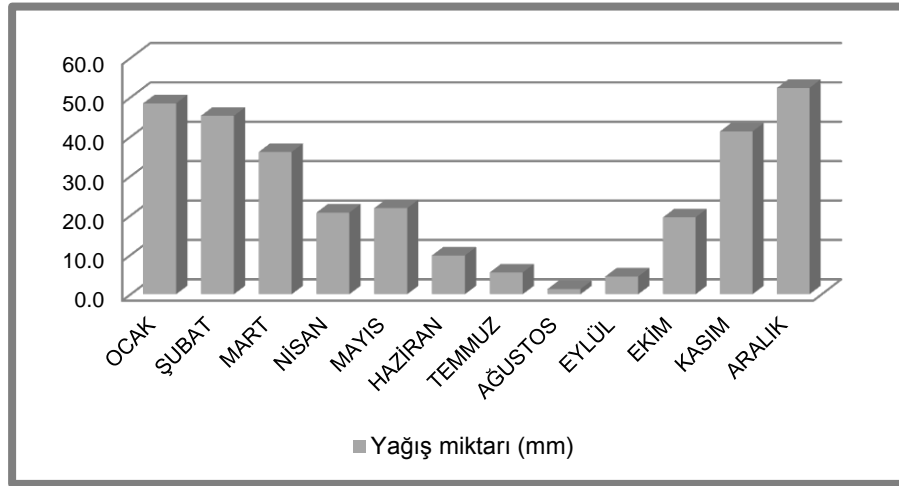
Şekil 10: Maksimum, minimum ve ortalama sıcaklıkların aylara göre dağılım grafiği, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, İstatistik Yıllıkları, 1977 – 2006).

1.1.3.2. Yağış

Bu bölümde, Lefkoşa'nın aylık ve mevsimsel yağış değişimi (yağış rejimi), ortalamadan sapma yöntemi ile yıllık yağış değişkenliği ve şehrin iklim tipi açıklanacaktır.

30° - 40° enlemleri arasında, kışları yağışlı, yazları ise kurak geçen Akdeniz yağış rejimi Lefkoşa'yı da kapsamaktadır. Söz konusu yağış rejimi, basınç sistemlerinin mevsimsel yer değişimlerinden dolayı, yazın subtropikal yüksek basıncın etkisinde kalırken, kışları batı rüzgarı siklonlarının etkisinde kalmaktadır. İklimin en belirgin özelliği yaz kuraklığı olsa da, bu kural denizellik ve matematiksel konum sebebiyle değişim gösterebilir. Okyanus ve batı rüzgarları etkisinde kalan Akdeniz havzasının batı kısımlarında maksimum yağışlar sonbaharda görülürken, havzanın orta ve doğusunda yağışın fazla olduğu dönem kışa kaymaktadır. Havzanın doğusunda, kara içlerine gidildikçe, kış yağışları azalarak, maksimum yağış dönemi ilkbahar ve yaz mevsiminde meydana gelmektedir.

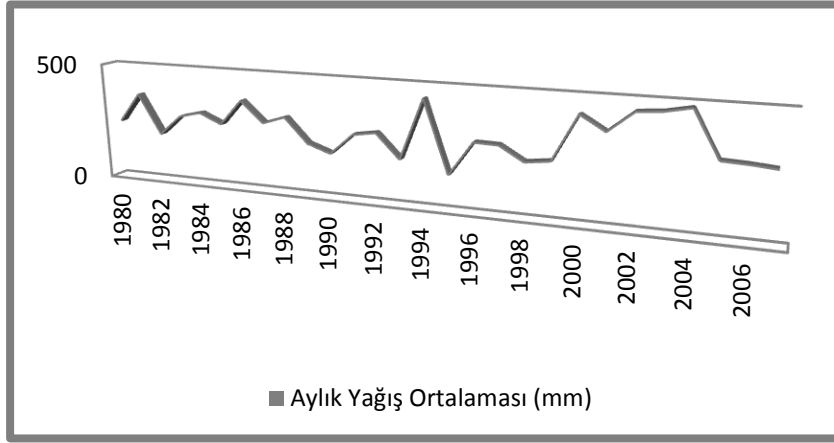
35° 9' – 35° 15' Kuzey enlemleri ile 33° 11' – 33° 28' Doğu boylamları arasında yer alan inceleme alanında, yağışların en fazla olduğu ay aralık ayı iken, en az miktar ağustos ayında görülmektedir (Şekil 11). Yağışın aylık dağılımının homojenliği olmayan iklimlerde, yıllık yağış miktarları arasındaki farkın da fazla olmaktadır. En fazla yağışın meydana geldiği 2004 yılında 481,5 mm'lik yağış ölçülürken, 1995 yılında 147,9 mm ile minimum yağış yaşanmıştır (Tablo 9, Şekil 12).

Şekil 11: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna düşen yağışın aylara göre dağılımı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü).

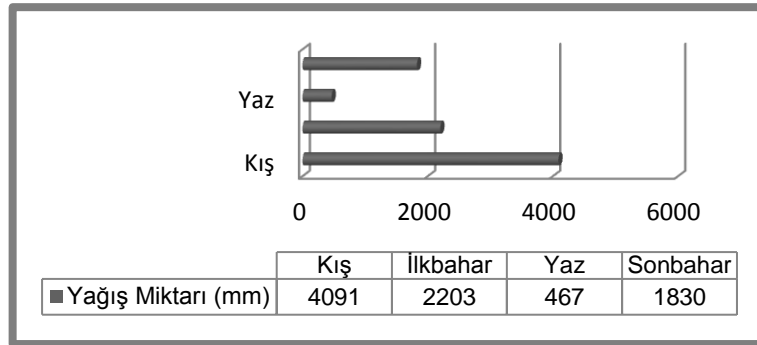
Tablo 9: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait aylık yağış değerleri (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

	Aylar												Yıllık
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	
1980	33,0	114,2	31,5	5,6	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	11,9	5,9	47,4	250,3
1981	106,6	81,0	61,7	16,4	25,8	8,8	0,0	0,0	0,0	2,5	42,2	28,4	373,4
1982	16,6	39,6	82,1	7,1	10,6	0,0	0,0	0,01	4,5	6,0	20,3	19,0	205,8
1983	40,0	48,5	25,3	24,4	57,0	3,9	0,0	0,0	0,0	9,8	49,4	32,0	290,3
1984	23,0	32,1	20,3	75,5	0,0	0,0	0,0	24,0	0,0	1,7	102,3	35,0	313,9
1985	50,9	22,1	25,1	69,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	27,0	20,9	56,5	272,2
1986	16,5	71,5	14,2	21,5	78,3	8,9	0,0	0,0	1,9	9,5	116,0	42,1	380,5
1987	27,9	13,5	86,5	15,4	7,6	0,5	0,0	0,0	0,0	57,7	14,0	69,8	292,9
1988	45,2	79,5	62,2	4,1	0,2	0,0	0,01	3,7	2,5	16,3	32,6	78,6	324,9
1989	82,9	14,9	19,9	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	4,5	48,0	27,6	25,0	223,0
1990	11,6	68,4	58,1	3,6	25,5	0,01	0,0	4,0	0,2	3,9	0,4	13,9	189,6
1991	40,0	31,3	29,5	2,7	0,01	0,0	0,0	0,0	0,0	15,6	36,3	121,0	276,4
1992	11,0	51,9	11,8	2,4	19,8	19,8	25,4	0,5	0,0	0,8	63,1	85,9	292,4
1993	30,0	42,3	36,7	8,7	19,1	6,6	0,0	0,0	0,0	0,01	38,9	9,8	192,1
1994	118,3	57,2	43,9	12,1	20,4	0,0	0,01	0,0	7,3	46,7	113,1	27,0	446,0
1995	13,8	7,9	9,4	9,7	5,7	0,0	65,8	0,2	0,0	2,5	27,5	5,4	147,9
1996	72,9	26,5	34,1	22,1	0,6	12,0	0,0	0,0	0,0	20,7	47,1	52,1	288,2
1997	9,1	30,7	56,8	32,4	8,6	27,5	0,0	0,0	8,7	8,3	49,8	54,0	285,9
1998	31,7	17,0	35,7	2,8	8,6	21,0	0,00	0,0	4,9	0,0	37,8	68,8	228,4
1999	70,3	36,0	33,2	12,7	5,7	45,0	1,5	0,0	1,4	3,2	17,8	14,3	241,2
2000	35,9	34,0	33,9	81,1	5,7	0,3	0,0	0,0	38,2	20,6	80,9	98,2	428,9
2001	45,2	38,6	21,8	11,1	58,3	0,0	0,0	0,0	0,0	38,2	39,5	117,9	370,7
2002	47,6	29,5	19,9	31,8	68,6	30,8	28,3	0,0	1,0	7,5	13,5	174,5	453,1
2003	46,9	110,0	68,9	49,2	55,7	24,0	0,30	0,0	3,9	14,3	14,1	73,8	461,2
2004	178,0	48,6	0,2	29,9	24,3	3,0	0,0	0,0	0,00	91,0	45,1	61,2	481,5
2005	41,9	22,2	20,5	14,0	34,6	55,7	0,0	4,0	11,5	22,7	66,7	5,2	299,1
2006	68,3	25,8	43,0	1,5	9,6	7,0	30,2	0,0	35,4	57,3	11,1	5,5	294,7
2007	41,7	73,1	24,7	12,7	60,7	0,8	3,2	0,0	0,0	3,0	22,9	43,9	286,8

Şekil 12: Lefkoşa meteoroloji istasyonunun yıllara göre aylık yağış ortalamaları (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

Lefkoşa'ya düşen yağış, mevsimler arasında dramatik farklılıklar göstermektedir. İstasyonda ölçülen yağışların neredeyse yarısı (%48) kış mevsimini oluşturan aralık, ocak ve şubat aylarında meydana gelmiştir. Kış mevsimini sırasıyla %26'lık oranla ilkbahar ve %21'lik oranla sonbahar izlerken, yaz mevsimi %5'lik oranla en kurak mevsim durumunda kalmıştır (Şekil 13). Yaz aylarında tüm ada genelinde kontinental tropikal hava kütlelerinin etkisiyle yağış azlığı yaşanırken, Lefkoşa 1980 – 2007 yılları arasında, yaz mevsimi süresince, en fazla miktarda yağışın düştüğü istasyon olmuştur (Kutoğlu, 2010: 53).

Şekil 13: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna mevsimlere göre düşen yıllık yağış miktarı, (mm), (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

1.1.3.3. Nemlilik

Nispi nem, sıcaklıkla birebir ilişki içindedir; sıcaklık arttık sonra nispi nem miktarı da artmaktadır. 5 gr/m³'lük mutlak nem miktarı sabit kalmak koşuluyla, 30 °C'de nispi nem ortalama olarak %16,44 iken bu oran, 20 °C'de %28,86, 10 °C'de %53,7 ve 0 °C'da %100'ün üzerinde hesaplanmıştır (Erol, 1993: 180).

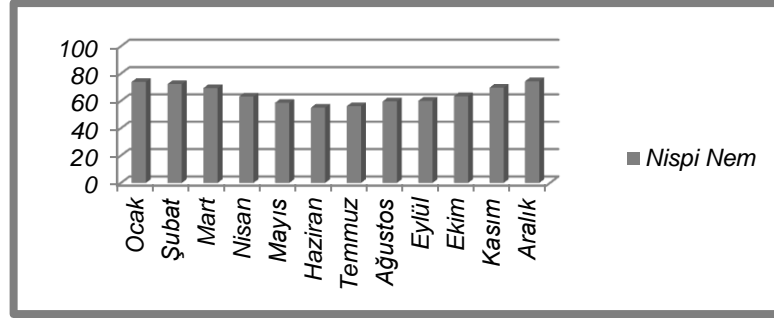
Subtropikal enlemlerde bulunan Lefkoşa'nın 1980-2007 yılları arasındaki ortalama sıcaklığı 19,3 °C iken, ortalama nispi nemi de % 67,4 olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 14). Nispi nem miktarının maksimum düzeye ulaştığı ay, sıcaklığın da düşük olduğu aralık ayı iken, minimum değerlere haziran ayında rastlamaktayız. Bağlı nem ortalamasının yüksek olduğu çalışma alanını yıllık buharlaşma miktarı ortalaması ise, 188,3 mm/m²'dir (Şekil 15). Nispi nem düşük olduğu zaman havadaki su buharı eksikliği çok olur ve bunun sonucunda da buharlaşma artar. Çalışma alanı meteoroloji istasyonunun en yüksek sıcaklıklara sahip olduğu yaz mevsimi aylarında nispi nem miktarı en düşük değerlere ulaşırken, buharlaşma miktarı maksimum değere çıkmaktadır (Şekil 14 – Şekil 15).

Buharlaşmayı etkileyen birçok neden vardır. Bu nedenler, havadaki bağlı nemin miktarı, sıcaklık, hava basıncı, buharlaşma yüzeyinin genişliği, toprak özelliği, bitki örtüsü, yatay/dikey hava hareketleri ve bu hareketlerin hızları şeklinde sıralanabilir. Havadaki bağlı nem miktarı azaldıkça, buharlaşma artmaktadır. Sıcaklık ve buharlaşma arasında ise doğru orantı vardır; yani sıcaklık arttıkça buharlaşma da artmaktadır. Aylık sıcaklık ortalamalarının 40 °C üzerinde seyrettiği çalışma alanı yaz mevsimi, buharlaşmanın da maksimum değerlere çıktığı dönemdir (Şekil 10 – Şekil 15). Buharlaşmanın şiddetinin fazla olduğu Lefkoşa'nın ise Ocak'ta buharlaşma miktarı minimum seviyeye inmektedir.

Yatay ve dikey hava hareketlerinin hızı arttıkça, buharlaşma da artmaktadır. Çalışma alanı rüzgar hızının maksimum düzeye çıktığı yaz mevsiminde, buharlaşmanın şiddeti de artarak maksimum değere ulaşmaktadır (Şekil 15). Bir yerdeki toprak türü ve bitki örtüsü çeşidi buharlaşma üzerinde etkilidir. Topraktan ve bitkilerden buharlaşma yoluyla atmosfere su geçişi yani evapotranspirasyon,

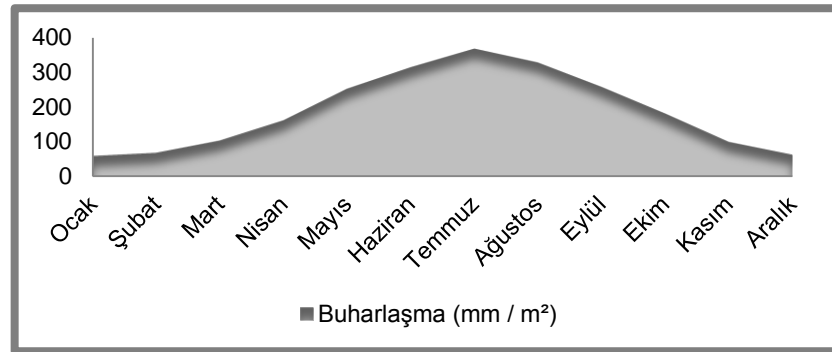
kuraklık üzerinde dramatik etkilere sahiptir. Çalışma alanı bitki örtüsünü tarım alanı ve garigler oluşturmakta ve bu durumdan dolayı buharlaşma şiddeti artmaktadır.

Aylar	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Nispi Nem(%)	74,0	72,3	69,4	63,2	58,6	55,0	56,2	59,6	60,1	63,4	69,7	74,4
Yıllık Ortalama (1980-2007)						67,4						

Şekil 14: Lefkoşa meteoroloji istasyonunun aylık ortalama nispi nem miktarı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

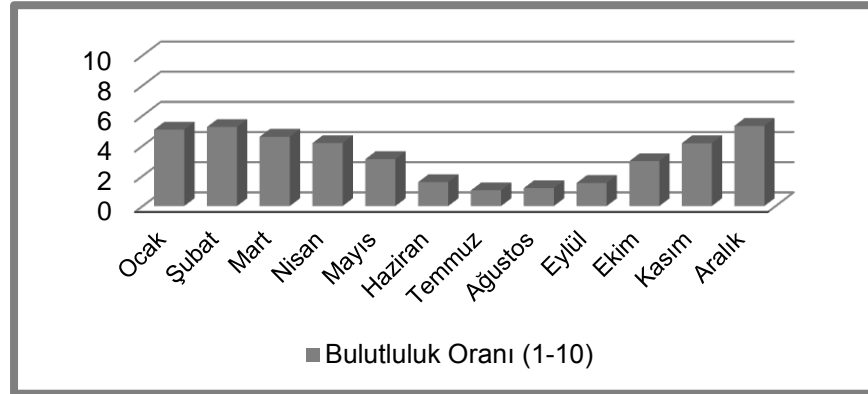
Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Buharlaşma (mm / m ²)	59,2	68,7	103,6	162,3	252,5	314,9	368,1	328,4	257,7	181,3	100,3	62,6
Yıllık Ortalama(1980 – 2007)						188,3						

Şekil 15: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama buharlaşma miktarı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

Çalışma alanı bulutluluk oranının en az olduğu yaz ayları, güneş enerjisi ve enerji miktarının en fazla olduğu aylardır (Şekil 16, Şekil 17, Şekil 18). Çalışma alanı ortalama bulutluluk miktarı ise, 3,3'tür. Bulutluluk miktarının minimuma düştüğü yaz ayları, güneşlenme süresi ve gelen enerji miktarının maksimum olduğu dönemdir (Şekil 16, Şekil 17, Şekil 18). Güneşlenme süresi ve bulutluluğa bağlı olan güneş enerjisi ortalaması, cm'ye 427 kaloridir.

Aylar	Ocak	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eylül	Ekim	Kas.	Ara.
Bulutluluk (1-10)	5,1	5,2	4,6	4,2	3,1	1,6	1,0	1,2	1,5	3,0	4,2	5,3
Yıllık Ortalama	3,3											

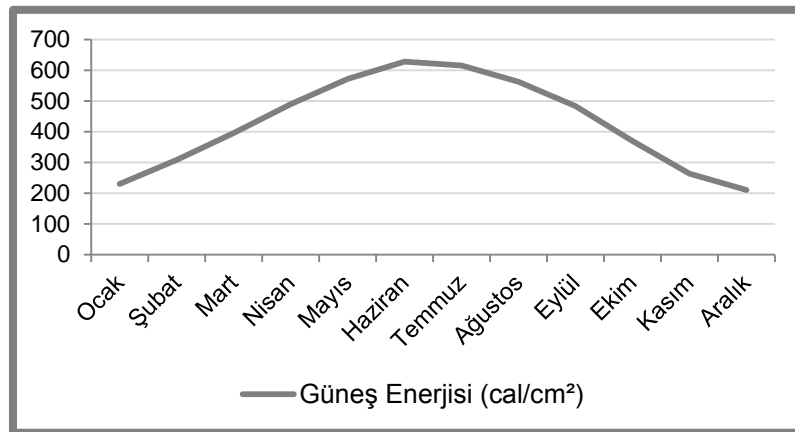

Şekil 16: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait ortalama bulutluluk oranı (1986 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ort.
Güneşlenme Süresi	5,7	6,4	7,2	8,4	10,3	12	12,4	11,6	10,1	8,3	6,7	5,1	8,7
Güneş Enerjisi Miktarı(cal/cm ²)	230	309	396	490	572	628	615	562	483	370	263	211	421,3

Şekil 17: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama güneşlenme süresi (saat/gün), (1980 – 2007), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

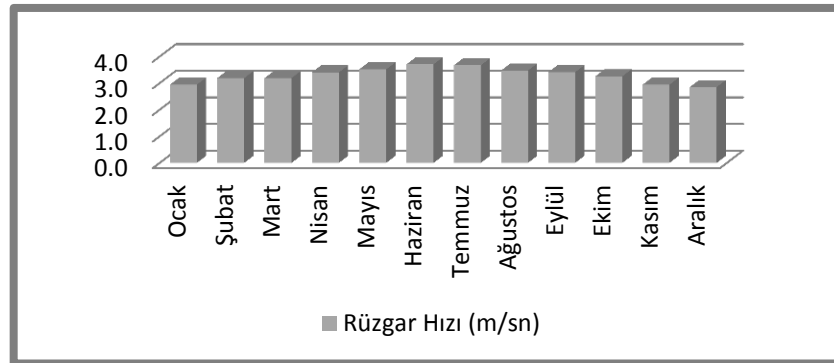
Şekil 18: Ercan meteoroloji istasyonuna ait güneş enerjisi (cal/cm²), (1980-2007), (KKTC Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

1.1.3.4. Basınç ve Rüzgar

Çalışma alanı, soğuk dönemde polar hava kütlelerinin güneye doğru ilerlemesi nedeniyle, sahanın bir konverjans alanı haline gelmesi rüzgar karakteri üzerinde belirleyici olurken, sıcak dönemde basınç farklılıkları azalmakta, ada tropikal kütlelerin etkisi altına girmektedir (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 15). Çalışma alanı genelde alçak basınç sistemlerinin etkisi altındadır ki bu durum da sıcaklık dağılımıyla paralellik göstermektedir. Şehrini etkileyen basıncın ortalama şiddeti 999,2 mb'dır.

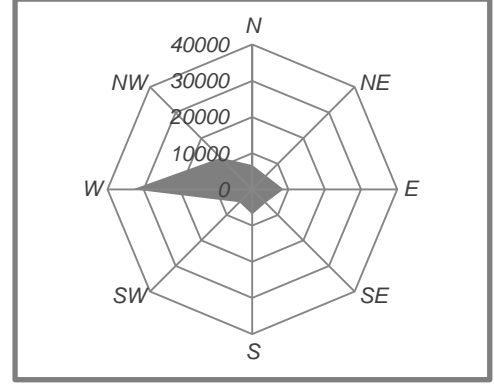
Çalışma alanı hakim rüzgar yönü batı sektörlü olup, doğu Akdeniz çanağını etkileyen orta enlem gezici basınç merkezleriyle uyumluluk göstermektedir (Çavuş ve Gönençgil, 2006: 16). Lefkoşa'nın iklim elemanlarından sonuncusu olan rüzgarın yıllık ortalama hızı, şiddetli sayılabilecek 3,3 m/sn iken, hız ortalaması hemen hemen homojen bir trende sahiptir. Diğer aylara görece daha şiddetli rüzgarın meydana geldiği ay haziran iken, kasım, aralık ve ocak ayları rüzgarın minimum hıza düştüğü aylardır (Şekil 19, Şekil 20).

Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Rüzgar Hızı	2,9	3,2	3,2	3,4	3,5	3,7	3,7	3,5	3,4	3,3	2,9	2,9
Yıllık Ortalama	3,3											

Şekil 19: Lefkoşa meteoroloji istasyonuna ait ortalama rüzgar hızı (1980 – 2007), (KKTC Doğal kaynaklar ve Çevre Bakanlığı Meteoroloji Dairesi Müdürlüğü, 2009).

Ercan Meteoroloji İstasyonu		
Aylar	Esmeye Yönü	Hızı (m/sn)
Ocak	B	22,6
Şubat	KB	23,5
Mart	B	22,6
Nisan	BKB	22,6
Mayıs	GGB	28,3
Haziran	BKB	23,1
Temmuz	BKB	20,0
Ağustos	KD	18,0
Eylül	G	20,6
Ekim	KKB	27,8
Kasım	KKB	24,7
Aralık	K	25,2
Yıllık	GGB	28,3

Şekil 20: Ercan meteoroloji istasyonuna ait aylık ve yıllık ortalama rüzgar hız (m/sn) ve yönü, (Kutoğlu, 2010: 62 – 66).

1.1.4. Hidrografiya Özellikleri

Yerleşim yerlerinin seçiminde ilk çağlardan beri önemli bir etkiye sahip olan hidrografik özellikler şehir kuruluş aşamasında etkili olduğu kadar, planlama açısından da önemli bir olgudur. Mevcut kentin gelişim planlamasını tasarlarken, şehrin doğal afetlerden zarar görme potansiyelini akılcı ve bilimsel çözümlerle en aza indirgenebilmelidir. Farklı kökenli olarak ortaya çıkan su fazlasının yarattığı afetler şeklinde tanımlanan sel ve taşkınlar, akarsu ve veya derelerin, doğal akım birikimi, doğal akım yönelimi ve debi özelliğinin gereği gibi dikkate alınmaması nedenleriyle ‘Şehir Selleri’ne neden olmaktadır (Turoğlu, 2010: 10).

Çalışma alanı içerisindeki akarsular mevsimlik akış göstermekle beraber, genelde doğudan batıya ve kuzeyden güneye doğru akmaktadır. Akarsuların en büyüğü ise adanın güneyindeki Trodos dağının Maşera tepesinden doğup, Mağusa körfezine dökülen Kanlı Dere (Pedias)’tır. Yine bu bölümde yeraltı suyu bağılığı altında 60 km²’lik Lefkoşa – Serdarlı akiferinin çalışma alanı ile çakışan kısmı incelenecektir.

1.1.4.1. Akarsular

Çalışma alanı içerisinde on sekiz tane mevsimsel akış gösteren dere vardır (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009, TC Harita Genel Komutanlığı, 2009b). İklimle bağlantılı olarak, akarsular kış ve sonbahar döneminde aktifken, özellikle yaz mevsiminde akışlarını kaybederler. Derelerin çoğu kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru akmaktadırlar. Söz konusu dereler kaynaklarını, güney Kıbrıs'taki Trodos dağı ve kuzeydeki Girne dağından almaktadır. Tüm Kıbrıs genelinde yağışın en fazla düştüğü alan Trodos dağlarıdır ve bu durumun sonucunda kaynağını Trodos'tan alan akarsuların, kaynağını Girne dağlarından alan akarsulara göre akım miktar ve süresi daha fazladır.

Çalışma alanı dereleri, Güzelyurt ve Mağusa körfezlerinden Akdeniz'e dökülmekte ve kaynaklarını her iki dağdan da almaktadır. Kaynağı Trodos dağları olan derelerin akış yönü çoğunlukla doğu – batı doğrultuludur (Tablo 10). Çalışma alanı sınırı içerisinde yer alan Ağılı, Asi, Kanlı ve Sıraselvi dereleri bu grup içerisinde (Harita 9). Kanlı dere (Peditas) kuzeyin en uzun deresi olması yanında, tarihsel olarak şehrin çekirdeğini oluşturmaktadır (Foto 3). Kabaca kuzey – güney akış yönlü Balcı, Beyaz, Çınar, ejder, Gölek, Karagölek, Killi, Kocagölet, Kuruköy, Mera, Muhtarın, Todol ve Tuzlu adını taşıyan her iki dere ile birlikte, kaynağını Girne dağlarından alan akarsuları oluşturmaktadır.

Söz konusu derelerden Beyaz ve Sıraselvi dereleri Alayköy yerleşim sınırları içerisindeyken, Ağılı, Çınar, Dikmen, Ejder, Gölek, Öksüz ve Tuzlu dere Gönyeli yerleşim sınırları içerisindeyken, Hamitköy yerleşim birimi ise, Cehennem, Karagölet, Muhtarın, Todol ve Tuzlu derelerini kapsarken, Haspolat, Balcı, Killi, Kocagölet ve Mera derelerini idari sınırları içerisinde almaktadır. Kanlıköy yerleşimi ise tek bir dereyi; yani Gölek deresini barındırırken, Lefkoşa, başta ada kuzeyinin en büyük deresi olan Kanlı dere olmak üzere, Acı, Asi, Köşe, Öksüz, Sıraselvi ve Todol derelerini sınırları içine almaktadır (Harita 9, Tablo 10).

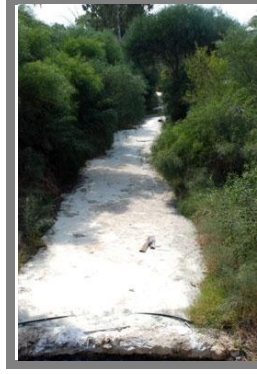

Foto 3: Adanın en uzun deresi unvanına sahip Kanlıdere.

Tablo 10: Çalışma alanı içerisindeki derelerin akış yönü ve bulunduğu idari birim.

	Dere İsmi	Akış Yönü	Bulunduğu İdari Birim
1	Acı	KD – KB	Lefkoşa
2	Ağılı	D – B	Gönyeli
3	Asi	D – B	Lefkoşa
4	Balcı	K – G	Haspolat
5	Beyaz	K – G	Alayköy
6	Cehennem	B – D	Hamitköy
7	Çınar	K – G	Gönyeli
8	Dikmen	KB – GB	Gönyeli
9	Ejder	K – G	Gönyeli
10	Gölek	K – G	Gönyeli – Kanlıköy
11	Kanlı	D – B	Lefkoşa
12	Karağölet	K – G	Hamitköy
13	Killi	K – G	Haspolat
14	Kocagölet	K – G	Haspolat
15	Köşe	KB – KD	Lefkoşa
16	Kuruköy	K – G	Haspolat
17	Mera	K – G	Haspolat
18	Muhtarın	K – G	Hamitköy
19	Öksüz	KB – GD	Gönyeli – Lefkoşa
20	Sıraselvi	D – B	Alayköy – Lefkoşa
21	Todol	K – G	Hamitköy – Lefkoşa
22	Tuzlu	K – G	Gönyeli
23	Tuzlu	K – G	Hamitköy

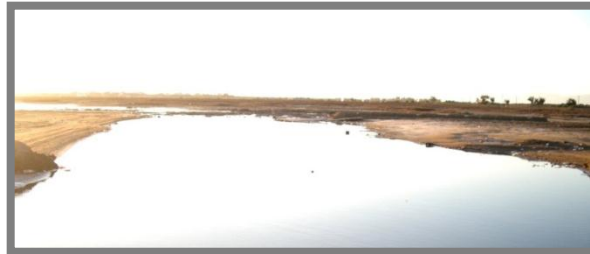

Foto 4: Kanlıdere'nin Gazimağusa Körfezi'nden denize döküldüğü ağız kısmı, (Kutoğlu, 2010: 78.

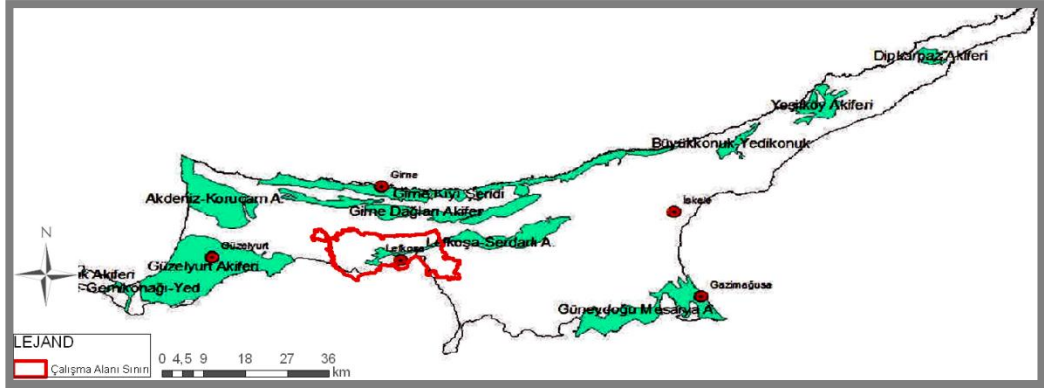
1.1.4.2. Yeraltı suları

Litolojik yapı, jeoloji kısmında da açıklandığı üzere homojen yapıdaki kayalardan değil; aksine farklı yapı, doku veya gözenekliliği olan kayaların tabakalar ya da öbekler halinde birleşmesinden meydana gelmiştir. Söz konusu heterojen yapının oluşmasında, jeolojik sürenin yanı sıra, volkanizma ile okyanus ve kıta kabuklarının hareketleri de etkili olmaktadır. Çeşitli süreç ve olayların sonucunda meydana gelen gözenekli bir tabakanın ile geçirimsiz tabakalar arasında su depolanabilmektedir. Suyun birikip depolandığı bu alanlar akifer olarak isimlendirilmektedir. Akiferler, içlerine suyun serbestçe girip hareket edebileceği boyut ve miktarda birbirleri ile bağlantılı boşluk içeren kayalardan oluşmuş geçirimli kesim olarak tanımlanmaktadır (Hoşgören, 2001: 25).

Yıllık ortalama yağış miktarı 300 mm civarında olan çalışma alanı için özellikle de kuraklığın yoğun bir şekilde hissedildiği yaz aylarında, yeraltı sularının önemi daha da artmaktadır. Düşen yağış miktarına paralel olarak yeraltı su kaynağı bakımından da çok zengin olduğu söylenemeyen çalışma alanında, bölgenin kabaca, doğusundan batısına ve kuzey doğusundan güneybatısına doğru yeraltı suyu seviyesinin derinliği artmaktadır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999) (Harita 10).

Çalışma alanı, KKTC sınırları içerisindeki on bir akiferden bir tanesi olan Lefkoşa – Serdarlı akiferini içermektedir (Şekil 21, Harita 10, Harita 11). Lefkoşa – Serdarlı akiferi 60 km²'lik alanı ile diğer akiferlere oranla orta büyüklükte bir akiferdir (Web 2). Akiferin üst kısmındaki alüvyon su içeren kısmı oluştururken, alt tabadaki jipsten oluşan zon geçirimsiz tabakayı meydana getirmiştir. Akiferin suyu içme amaçlı kullanılmamaktadır. (Nejdet, 1999: 11).

350 mm yağış ortalamasına sahip Lefkoşa – Serdarlı akiferi, ortalama olarak, yağışlı yıllarda 6*10⁶ m³/yıl su kazanırken, bu miktar kurak yıllar için 0,3*10⁶ m³/yıl'a düşmektedir. Akiferin boşalım miktarı ise, 0,3-5*10⁶ m³/yıl olarak hesaplanmıştır (Web 2).

Şekil 21: KKTC sınırları içerisindeki akiferler , (Kutoğlu, 2010: 81).

1.1.4.3. Göletler

İnceleme alanı, KKTC sınırları içerisindeki otuz dört adet göletin üçünü barındırmaktadır (Tablo 11, Tablo 12) (Kutoğlu, 2010: 82 – 83, Web 2). Çalışma alanı göletlerini Gönyeli, Hamitköy ve Kanlıköy göletleri meydana getirmektedir (Harita 10). Göletler doğal gölet olmayıp, sulama, yeraltı suyunu besleme ya da akifer tuzlanmasını önlemek amacıyla sonradan inşa edilmiştir (Kutoğlu, 2010: 82).

Tablo 11: KKTC sınırları içerisindeki göletler, (Kutoğlu, 2010: 82 – 83).

Arapköy	Gazimagosa Ayluga Göleti	Kanlıköy	Yılmazköy
Akdeniz	Gazimagosa Fresh Water	Karşıyaka	Yuvacık
Akdoğan Göleti	Geçitkale	Köprülü	Zeytinlik
Akova	Geçitköy	Mersinlik	
Arapköy	Gemikonağı	Serdarlı	
Beşparmak	Gönendere	Sınırüstü	
Dağyolu	Gönyeli	Şahinler	
Değirmenlik	Güzelyurt	Tatlısu	
Ergazi	Hamitköy	Tatlısu Eski	
Eski Tatlısu	Haspolat	Vadili	

Tablo 12: Çalışma alanı içerisindeki göletler ve su depolama hacimleri (m³), (Web 2).

Gölet Adı	Su Depolama Hacmi (m ³)
Gönyeli	453, 857
Hamitköy	529, 125
Kanlıköy	730,294

Gönyeli Göleti:

Adını içinde bulunduğu yerleşim biriminden alan Gönyeli Göleti 453,857 m³ su depolama hacmine sahiptir (Tablo 12, Foto 5, Harita 10). Gölet, bulunduğu Dağyolu (Lapatza) formasyonunun jeolojik yapısı nedeniyle yüksek miktarda iyon içermeye ve özellikle iyon miktarını yağmurlu dönemlerde bünyesinde barındırmaktadır. Kimyasal iyon miktarının fazla olması nedeniyle, göletin su kalite değeri düşüktür (Web 2). Gölet suyu, su hacminin dönemsel farklılıklarına rağmen 2000-1800 mhos/cm³lük kondaktiviteye sahiptir. Özellikle beslenme dönemlerinde aldığı yağışlara bağlı olarak, göl suyu sirkülasyonu artmakta ve bunun sonucunda da dip çamur suya nüfuz ederek kondaktiviteyi artırmaktadır (Web 2). Gölet suyu kalitesinin belirlenebilmesi için 2003 yılında, KKTC Maden ve Jeoloji Dairesi Hidroloji şubesi tarafından yapılan analizlerin sonucunda, gölet suyunun kesinlikle içme suyu olarak kullanılamayacağı tespit edilmiştir. Aşırı iyon barındıran dip çamurunun temizlenmesi halinde bile içme suyu olarak kullanılamayacağı; çünkü jeolojik formasyonun stratigrafik yapısına bağlı olarak, iyon miktarının her zaman için yüksek olacağı belirtilmiştir. Söz konusu analizlerde gölet suyunun bazı bitki türlerinin yetiştirilmesinde kullanılması tavsiye edilmiştir (Web 2).

Foto 5: Gönyeli Gölleti.

Hamitköy Gölleti:

Çalışma alanının ikinci göleti olan Hamitköy (Baştanlıkdere) göleti, ismini aldığı yerleşim birimi merkezinden yaklaşık olarak 500 m uzaklıkta yer almaktadır (Tablo 12, Harita 10). Toplam su depolama hacmi 529,125 m³ olan gölet, Gönyeli ve Kanlıköy göletleri gibi akifer su kalitesini artırmak amacıyla sonradan inşa edilmiştir. Gölet suyuna yapılan analizlerin sonucunda, suyun içme suyu olarak kullanılmaya müsait olmadığı; ancak özellikle gölet su seviyesinin yüksek olduğu dönemlerde sulama amaçlı olarak kullanılabilceği tespit edilmiştir. Gölet seviyesinin düşük olduğu dönemlerde ise kondaktivitenin artmasına bağlı olarak, ziraatçıların önerdiği bitki türü için kullanılması tavsiye edilmektedir (Web 2).

Kanlıköy Gölleti:

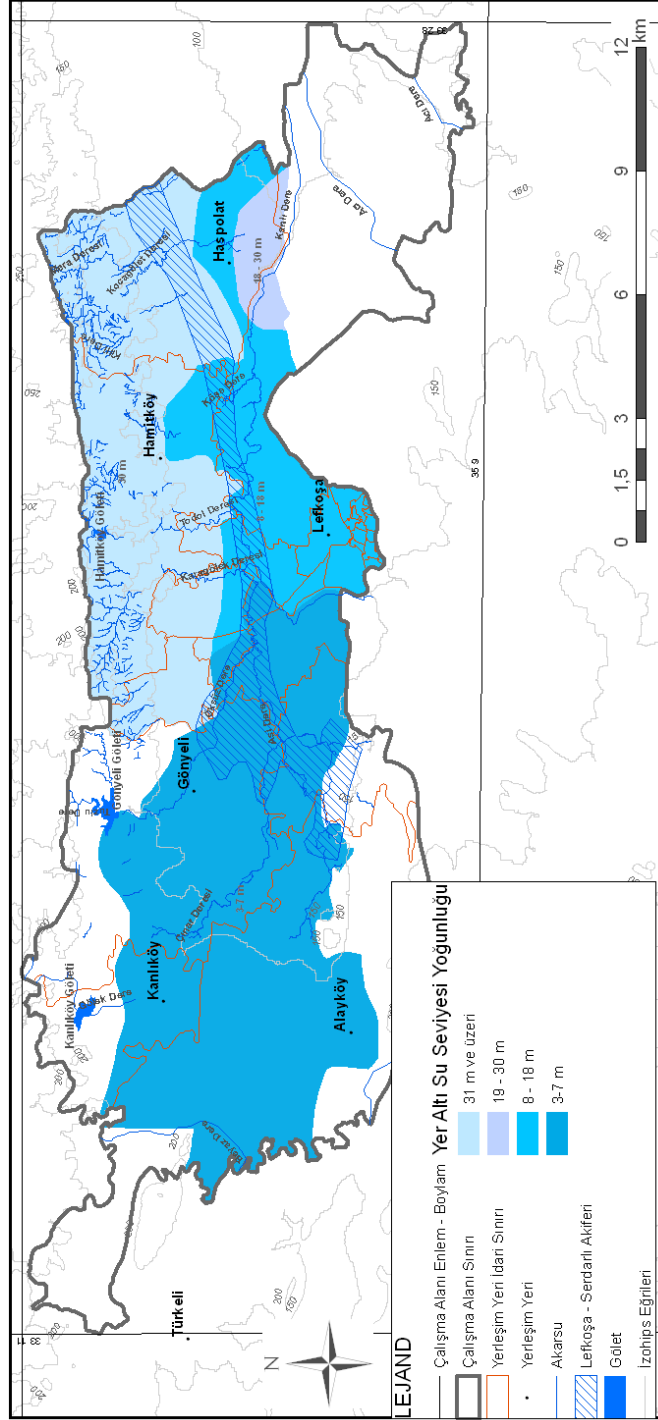
Kanlıköy yerleşim birimi merkezinin kabaca 500 m kuzeyinde, pediment üzerinde bulunan göletin toplam su depolama hacmi 730,294 m³tür (Tablo 12, Foto 6, Foto 7, Harita 10). Gölet suyu tarımda sulama amaçlı olarak kullanılabilcek su sınıfına girmekle beraber, diğer iki gölet içerisinde en kaliteli suya sahiptir (Web 2).

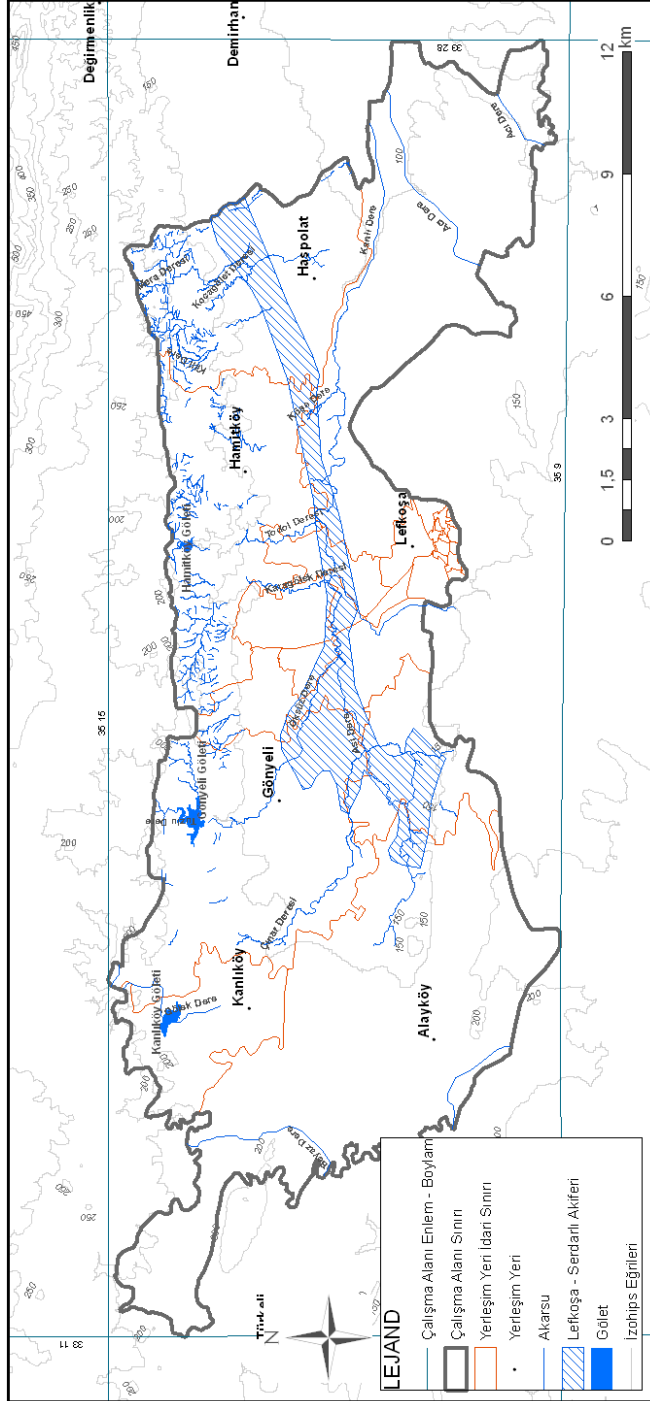
Foto 6: Kanlıköy Gölü, (Kutoğlu, 2010: 83).

Foto 7: Kanlıköy göleti taşkın dönemi, (Kutoğlu, 2004: 114).

Harita 10: Çalışma alanı hidrografiya ve yeraltı su seviye haritası, (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999, Kutoğlu, 2010).

Harita 11: Çalışma alanı hidrografi haritası (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, Kutoğlu, 2010).

1.1.5. Toprak Özellikleri

Adanın kuzeyi için birisi 1970 yılında, diğeri 2000 yılında olmak üzere iki farklı toprak haritası çıkarılmıştır. Yapılmış olan iki ayrı çalışmanın en dramatik farklılığı, 1970 yılında Tarım Dairesi'nin yapmış olduğu toprak analiz ve haritalamasında, ada genelince çok yüksek bir orana sahip olduğu tespit edilen Vertisol (Kara Kepir veya Kara Topraklar)'un, 2000 yılındaki çalışmada kabul edilen miktardan daha az olduğunun tespit edilmesidir. Hem kullanılan teknoloji hem de çağdaş mikrobiyoloji yöntemleriyle yapılan 2000 yılı analiz sonuçlarında ortaya çıkan harita ve rapor bilgileri çalışma doğrultusunda değerlendirilecektir; ancak, çalışma içerisinde, 1970 yılında yapılan ilk çalışmaya da değinilecektir.

1970 yılında gerçekleştirilen çalışma doğrultusunda çalışma alanının toprak yapısı:

1970 yılındaki çalışma, Kıbrıs Cumhuriyeti Tarım ve Doğal kaynaklar Bakanlığı'na bağlı Tarım Dairesi çalışanı Soteriades ve Grivas tarafından yapılmış olup, adanın kuzeyi için sekiz farklı toprak tipi tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, kurak ve yarı kurak iklim tipleri içerisinde gelişen toprakların, ada kuzeyinde yaygın olarak bulunduğu belirtilmiştir. 1970 yılı toprak etüdünde, ada kuzeyinde tespit edilen toprak üniteleri, Kambisol (Kahverengi orman toprakları, kahverengi topraklar), Litosoller, Regosoller, Rendzinalar, Solonçaklar, Solonetzler, Vertisoller ve Kserosoller başlıkları altında sıralanmıştır (Kutoğlu, 2010: 89 – 93). Bu sınıflamaya göre, çalışma alanını meydana getiren toprak türleri, Kambisol, Litosol, Solonçak ve Vertisol'dur (Harita 12). Söz konusu toprakların nitelik ve çalışma alanı içerisinde dağılımı bu bölümde açıklanacaktır.

Kambisol (Kahverengi Orman Toprakları, Kahverengi topraklar):

Pleistosen dönemindeki buzul dönemleri sırasında oluşan kambisol, fazla ayrışmamış, verimli olarak nitelendirilen bir toprak türüdür. Çalışma alanı gibi yarı nemli iklim bölgelerinde, özellikle kahverengi kambisol, kireç ve sodyum sülfat içeren horizonlara sahiptir (Mater, 2004: 173-174). Çalışma alanı içerisinde

Lefkoşa yerleşiminin güneydoğusunda bulunan kambisoller, karasal seki (Q2b-Q4b), Gürpınar formasyonu (Qmg) ve Çamlıbel marnı (Tmç) üzerinde yer almaktadır (Harita 13).

Litosol (Taşlı Topraklar):

Çoğu zaman 10 cm'den ince olan litosoller, dağlık alanlar, sık ve taşlık toprakları olarak tanımlanmaktadır (Mater, 2004: 184). Litosollerin niteliksel özellikleri arasında en dramatik olanlardan birisi de organik horizona sahip olmamasıdır. Çalışma alanının, Girne dağlarının yamacını oluşturan kuzey kısmını şerit halinde oluşturan litosol toprakları, Dağyolu Formasyonu (Q3b), Yılmazköy formasyonu (Tdy), karasal sekiler (Q3b-Q4b) ve akarsu çökelleri (Q6ba) üzerindedir (Harita 13). Çalışma alanı içerisindeki tüm idari birimler, litosolleri barındırmaktadır (Harita 12).

Solonçak (Tuzlu Topraklar):

Çalışma alanının batısında, çok küçük bir alanda karşımıza çıkan solonçaklar, taban suyunun derinliğinin yüzeyden 3 m ve altı derinliklerde, kurak ya da yarı kurak iklim bölgelerinde oluşmaktadır. Çalışma sahasına ait Solonçaklar, Yılmazköy ve Yazılıtepe formasyonları üzerinde yer almaktadır (Harita 13). Söz konusu alan için yeraltı su seviye aralığı 3 -7 m olarak hesaplanmıştır (Harita 10).

Vertisol (Kara Kepir veya Kara Topraklar):

Çalışma alanı içerisinde, oransal olarak en fazla miktara sahip olarak, en geniş yayılımı gösteren vertisol toprakları, kil içeren, koyu gri ya da siyah rengindeki topraklardır (Foto 8). Tropikal, subtropikal ya da yarı kurak iklim şartlarında meydana gelmektedir (Mater, 2004: 192). Çalışma alanının güney yarısını meydana getiren versisoller, tüm yerleşim birim alanları içerisinde yer almaktadır (Harita 12). Karasal seki (Q2b-Q3b-Q4b), akarsu çökelleri (Q6ba), Gürpınar formasyonu (Qmg), Dağyolu formasyonu (Tdd), Mermertepe jipsi (Tdm), Yazılıtepe formasyonu (Tdya), Lefkoşa kumtaşı (Tml) ve Çamlıbel marnı üzerinde karşımıza

ıkan vertisoller, kuru iken tek parçalı, ıslak olduğu zaman ise yapışkanlı bir yapıya sahiptir (Harita 13).

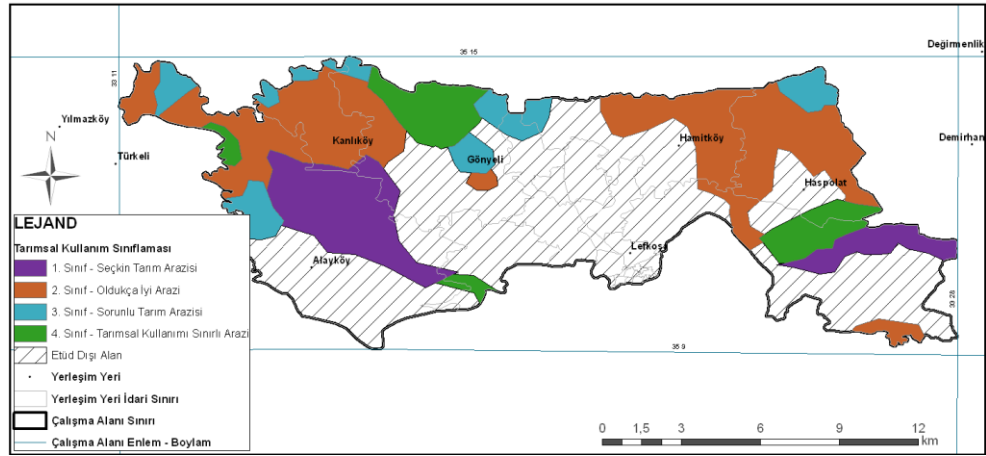

Foto 8: Vertisol toprak grubu rneği.

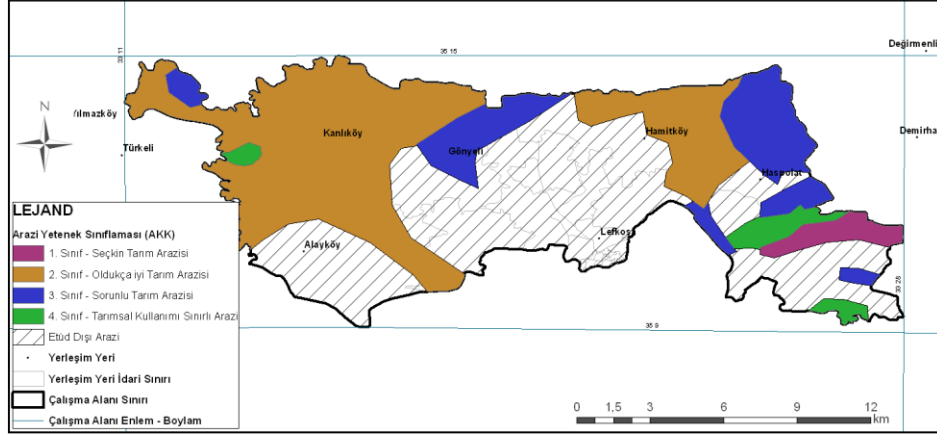
2000 yılında gerçekleştirilen çalışma doğrultusunda çalışma alanının toprak yapısı:

2000 yılında yayınlanan toprak etüt çalışması ise, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı ile Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü işbirliği ile hazırlanıp, detaylı etüt ve haritalama projesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında tüm KKTC'nin detaylı temel toprak haritası, SPOT-3 sayısal uydu verileri XS1 (yeşil), XS2 (kırmızı), XS3 (IR) bantlarının yanı sıra IRS-1C LISS-III sayısal uydu verileri B2 (yeşil), B3 (kırmızı) ve B4 (IR) bantlarının unsupervised sınıflandırılması sonucunda oluşturulmuştur. Arazi alışması ve laboratuvar analizleri ile son şeklini alan toprak haritalarının, toprak, jeomorfolojik ve jeolojik yapısı göz önüne alınarak CBS ortamına aktarılmıştır. Yapılan alışmalar sonucunda ise 1:500 000 lekli 'Toprak Birlik Haritası' hazırlanmıştır. Toprak etütleri sonucunda, adanın kuzeyinde 109 toprak serisi haritalanmıştır. Söz konusu haritaya göre, ülkede jeolojik materyal ve fizyolojik olarak kesin farklılıklar gösteren toprak üniteleri ayırt edilmiştir, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı,2000: 83-85).

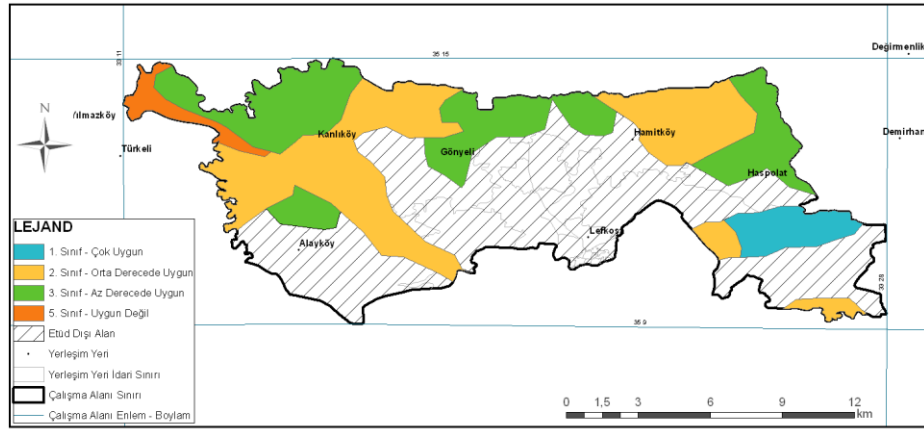
2000 yılında KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Çukurova Üniversitesi teknik işbirliğiyle yapılan toprak etüt çalışması sırasında, 3 241 680 dekar arazide temel toprak etütleri yapılmıştır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı,2000: 358). Etüdü yapılan arazinin %17'lik kısmını oluşturan 546 018 dekarlık alanı, tarım arazisi olarak önemli bulunmaması ve çeşitli nedenlerle etüt dışı ve çeşitli alanlar olarak toprak haritasında gösterilmiştir. Çalışma alanının uydu görüntüleri ve hava fotoğrafları yorumlanarak analizi yapılmış ve mevcut kullanım durumu ortaya çıkarılmıştır. Bu analiz sonucunda, 1999 yılı itibariyle, KKTC arazilerinin %56'sı tarım arazisi, %28'i orman, ağaçlandırılmış alan ve maki bitki örtüsünün bulunduğu alan, %5'i yerleşim alanı olarak belirlenirken, %10'nunun kullanılmayan arazi olduğu tespit edilmiştir. Çalışma alanının temel toprak haritası tamamlandıktan ve toprakların morfolojik, fiziksel ve kimyasal özellikleri belirlendikten sonra Arazi Yetenek Sınıflaması (AKK) ve Sulu Tarıma Uygunluk Sınıflaması (SAT) analizleri yapılarak, haritalar oluşturulmuştur (Şekil 22, Şekil 23, Şekil 24), (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı,2000: 358).

Şekil 22: Çalışma alanı içerisinde yer alan topraklarının tarımsal kullanım sınıflaması, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Şekil 23: Çalışma alanı içerisinde yer alan toprakların arazi kullanım kabiliyeti sınıflaması (AKK), (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

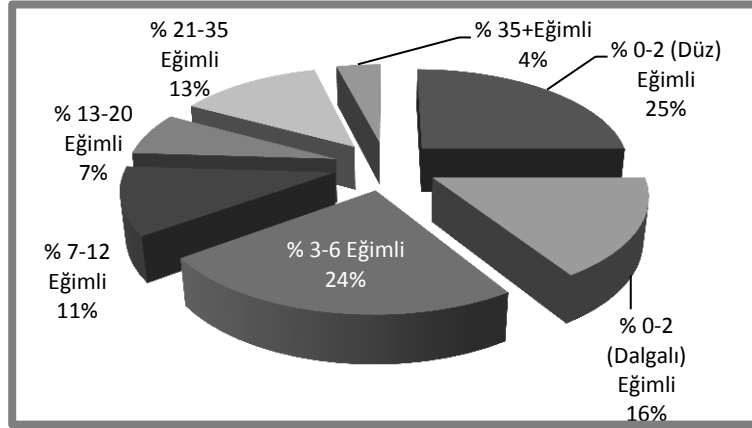
Şekil 24: Çalışma alanı içerisinde yer alan toprakların sulu tarıma uygunluk (SAT) sınıflaması, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Toprağın morfolojik, fiziksel ve kimyasal özellikleri analizleri sonucunda, toprağın eğim değeri aralıklarına göre ayrımı, toprak derinliği, toprak taşlılık ve tuzluluk miktarını belirleyen analizler yapılmıştır. Söz konusu analiz sonuçları tüm KKTC genelindedir; ancak küçük de olsa çalışma alanı toprak yapısı için bir fikir edinmemizi sağlayabilmektedir. Bu analizler sonucunda, ülke geneli topraklarının yarısı % 0 – 6 eğim aralığında yer alırken, %35 ve üzeri eğime sahip olan alanların oranı %4'tür (Şekil 25). Çalışma sahası ise, % 5 eğim aralığı içerisinde yer almaktadır (Harita 14).

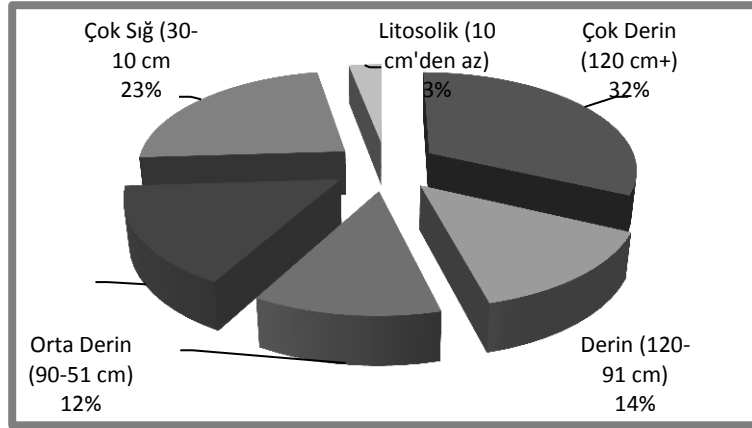
Toprak yapısının derinlik ölçüm sonuçlarına göre ise, tüm ülke topraklarının %32'si çok derin sınıfında olarak belirlenirken (120 cm ve üzeri), %23'ü çok sığ (30-10 cm) olarak sınıflandırılmıştır. 10 cm'den daha az derinlikte bulunan litosolik toprakların oranı ise %3 olarak ölçülmüştür (Şekil 26). Ölçüm sonucunda yapılan analizlere göre, toprak derinliğinin tarımı sınırlayıcı özellikte olduğu belirtilirken, sadece %32,46 dekarlık alandaki toprağın engelleyici bir unsur olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, toprak derinliği yönünden sığ, çok sığ ve itosolik olarak haritalanmış alanlar %42'lik oranı oluşturmaktadır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 359).

Bir başka analiz olan taşlılık analizine göre ise, toprakların %52'lik bir kısmı; yani yarıdan fazlası taşsız topraklar olarak nitelendirilirken, orta ve çok taşlı toprakların oranı %15'i geçememiştir (Şekil 27). Tuzluluk miktarını belirleyen analiz sonuçları incelendiğinde ise, ülke topraklarının %69 gibi büyük bir oranının tuzsuz seriye ait topraklardan oluştuğu belirlenmiştir. Az tuzlu sınıfına giren jipsli toprakların oranı ise %26 iken, çok tuzlu toprak oranı %3 olarak belirtilmiştir (Şekil 28).

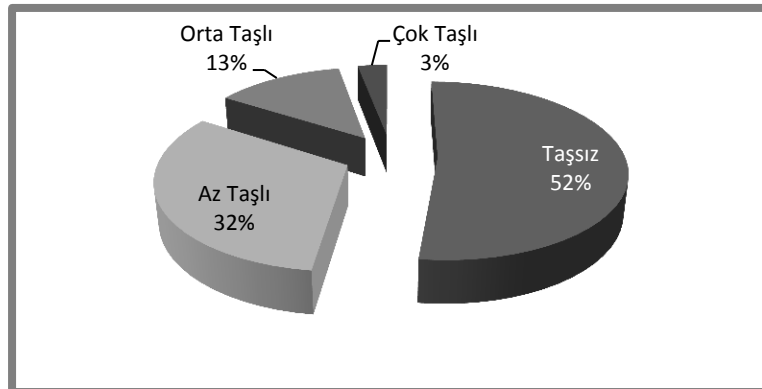
Toprakların derinlik dışında, tarımda kullanımını sınırlayan diğer faktörler ise, taban suyu yüksekliği, kaya ve tuz miktarı oranlarıdır. Ülke genelinde, 511 dekar arazide yüksek taban suyu probleminin olduğu saptanmıştır. Toprak toplamının %78'inde kaya problemi bulunurken, %14'ünde az kayalık, %7'sinde orta kayalık ve %2'sinde de çok kayalık problemi bulunmaktadır. Bir diğer engelleyici faktör olan tuzluluk miktarı ise, kurak iklim koşullarını nedeniyle tuzu toprak profilinden yıkayacak yeterli yağışın olmaması ve yanlış taban suyu yönetimine bağlı olarak deniz suyunun taban suyuna karışması gibi nedenlerle, bazı topraklarda fazla miktarda tuzluluk miktarı saptanmıştır (Şekil 28). Ana materyali jips olan toprak serilerinde de yüksek miktarda tuzluluk oranı karşımıza çıkmaktadır. Ülke sınırlarını kapsayan çalışma alanında, tuzdan etkilenmiş topraklar 1 946 638 dekar olup, %70'lik kısmı meydana getirmektedir.

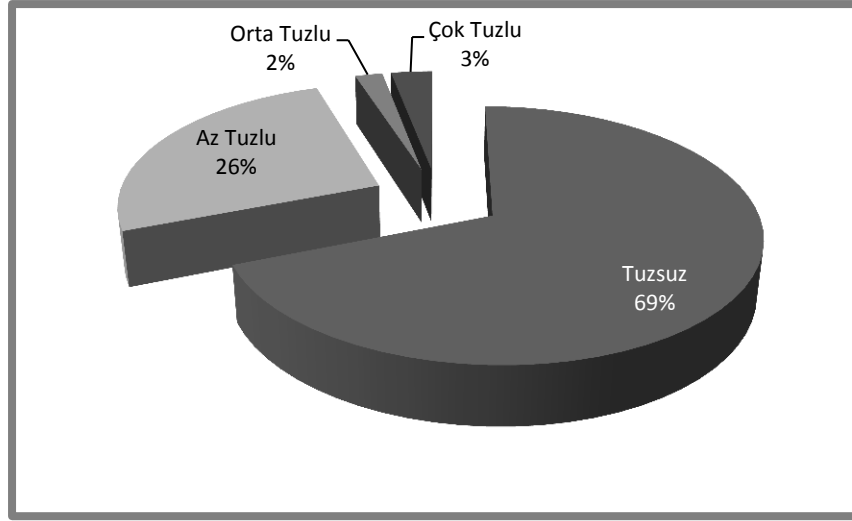
Şekil 25: KKTC geneli, mevcut toprak birimlerinin eğim aralığı, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Şekil 26: KKTC geneli, mevcut toprak derinlik sınıf aralığı, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Şekil 27: KKTC geneli, mevcut toprak taşlılık analizi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Şekil 28: KKTC geneli, mevcut toprak tuzluluk analizi, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Çalışma alanının kapsadığı toprak türleri ise, genç alüvyon depozitler (AD), Yan Dere Alüvyonları (YA), Bajadalar (BJ), Kolüviyal (KO), Kumtaşı ara tabakalı kireçli kil ve kireçli killer üzerinde oluşan topraklar (KU), Marno – Kalker ve marn üzerinde oluşan topraklardır (MM). Aynı zamanda 'Çeşitli Arazi Tipleri (ÇK)' başlığı altındaki, Etüt dışı kalan alanlar (ED) ve kazı yoluyla toprağı alınmış alanlar (TY) da çalışma alanı dahilindedir (Tablo 13, Şekil 29),

Bahsi geçen on altı çeşit toprak türünden, genç alüvyon depozitler (AD), yan dere alüvyonları (YA), bajadalar (BJ), kolüviyal (KO), kumtaşı ara tabakalı kireçli kil ve kireçli killer üzerinde oluşan topraklar (KU) ve marno-kalker, marn üzerinde oluşan topraklar (MM) çalışma sahası içerisindeki toprak türleridir (Harita 15).

Tablo 13: Toprak Birlik Haritası Toprak Türleri, 2000, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

	Genç Alüvyon Depozitler	AD
	Yan Dere Alüvyonları	YA
	Yaşlı Alüvyon Depozitler	YD
	Çukur Kil Depoları	ÇD
	Kolüviyaller	KO
	Bajadalar (Çamur Akıntıları)	BJ
Pliyosen / Pleistosen Yaşlı Depozitler	Kumu marn üzerine oluşan topraklar	KM
	Marn üzerini örten konglomera terasları	KG
	Marno-kalker, marn üzerinde oluşan topraklar	MM
Miyosen Yaşlı Yüksek Araziler	Jips üzerinde oluşan topraklar	JP
	Kumtaşı üzerinde oluşan topraklar	KT
	Kumtaşı ara tabakalı kireçli kil ve kireçli killer üzerinde oluşan topraklar	KU
	Tebeşir (Tebeşirimsi Marn) üzerinde oluşan topraklar	TB
Jura / Triyas Girne Yüksek Arazileri	Kristalize ve dolomit kireçtaşı üzerinde oluşan topraklar	KD
Kretasiya Volkanik Yüksek Araziler	İnce taneli bazalt üzerinde oluşan topraklar	BZ
Çeşitli Arazi Tipleri (ÇK)	Stabil kıyı kumulları üzerinde oluşan topraklar	SK
	Teras yapılmak suretiyle, orijinal toprak profili karıştırılmış araziler	T

Çakıl depoları	ÇL
Çıplak kayalar	ÇK
Yüzey akışla yarılmış marnlı araziler, kuru dere yatakları	DY
Etüt dışı kalan alanlar	ED
Gali araziler	GA
Harabeler	HR
Hareketli kıyı kumulları (plajlar)	KK
Yüzeyde kalışler	KL
Küçük yan derelerin oluşturduğu lokal aluviyaller	LA
Kazı yoluyla toprağı alınmış araziler	TY

Şekil 29: Toprak Birlik Haritası Toprak Türleri, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Genç Alüvyon Depozitler (AD):

Lefkoşa yerleşim biriminin güneydoğusunu meydana getiren toprak türü, adanın başlıca yükselteleri olan Trodos ve Girne dağlarının eteklerindeki düz topografik eğimlere ulaşan akarsuların depoladığı genç alüvyonlarıdır (Harita 15). Çalışma alanı genç alüvyon depozitleri, karasal seki (Q2b-Q4b) ve Çamlıbel marnı (Tmç) jeolojik birimler üzerinde yer almaktadır (Harita 16) (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 89-108).

Genç alüvyon depozitler içerisinde oluşan toprak grubu kendi içerisinde, Balıkesir (Ba), Cengiz Topel (Ct), Cengizköy (Ck), Çakıldere (Cd), Derindere (Dd), Erdemli (Ed), Güvercinlik (Gr), Güzelyurt (Gy), Kanlıdere (Kd), Lefke (Le), Margo (Mg), Piyalepaşa (Pp), Yeşilırmak (Ye) ve Yukarı Yeşilırmak (Yy) toprak serilerinden meydana gelmektedir (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 89-108).

Yan Dere Alüvyonları (YA):

Alayköy yerleşim birimi içerisinde geniş yer kaplayan yan dere alüvyonları, özellikle Girne Dağları'nın kuzeyinde, Akdeniz'e dökülen yan dereler ile Mesarya Ovası'ndan Karpaz yarımadasına ulaşan derelerin taşıdığı alüvyonlardan meydana gelmektedir (Harita 15). Alayköy içerisinde yer alan yan dere alüvyonları, Yılmazköy (Tdy), Yazılıtepe (Tdya), Dağyolu (Tdd), Gürpınar (Qmg) formasyonları ile akarsu çökelleri (Q6ba) ve karasal sekiler (Q3b-Q4b) jeolojik birimleri üzerinde yer almaktadır (Harita 16), (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 108-120).

Yan dere alüvyonları ise kendi içerisinde, Acıkuyu (Ac), Akıncılar (Ar), Akova (Ak), Alsancak (Al), Karaoğlanoğlu (Ko), Karpaz (Kp), Lefkoşa (Lf), Mallıdağ (Md) ve Meydancık (My) toprak serilerini barındırmaktadır.

Bajadalar (Çamur Akıntıları) (BJ):

“KKTC sınırları içerisindeki en homojen ve yaygın toprak türüdür. Mesarya ovasının büyük bir kısmını oluşturan bu topraklar, Mesarya ovasının kuzeyini Beşparmak dağlarını paralel olarak izleyen miyosen yaşlı kumtaşı ara katmanlı

kireçli killerden ve kumlu marnlardan yüzey sularıyla ovanın orta kesimine çamur akıntıları şeklinde taşınarak yığılan çok derin topraklardır” (Web 3).

Ada kuzeyinin en yaygın toprak türü olan bajadalar, çalışma alanı içerisinde tek bir bölgeyi, Haspolat yerleşim merkezinin kuzeydoğusunu oluşturmaktadır (Harita 15). Genellikle Girne dağlarını paralel olarak izleyen Miyosen kum ara katmanlı kireçli kil ve marnlardan Mesarya ovasına doğru, yüzey akıntıları ile taşınan çamurlardan meydana gelmektedir. (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 160). Jeolojik birim olarak ise, Mermertepe jipsi (Tdm) ve karasal sekiler (Q3b-Q4b) üzerinde yer almaktadırlar (Harita 16).

Bjadalar kendi içerisinde üç alt toprak serisine ayrılmaktadır. Bu toprak serileri ise, Düzova (Dv), Geçitkale (Gk) ve Pamuku (Pm)'dan oluşmaktadır.

Kolüviyal (KO):

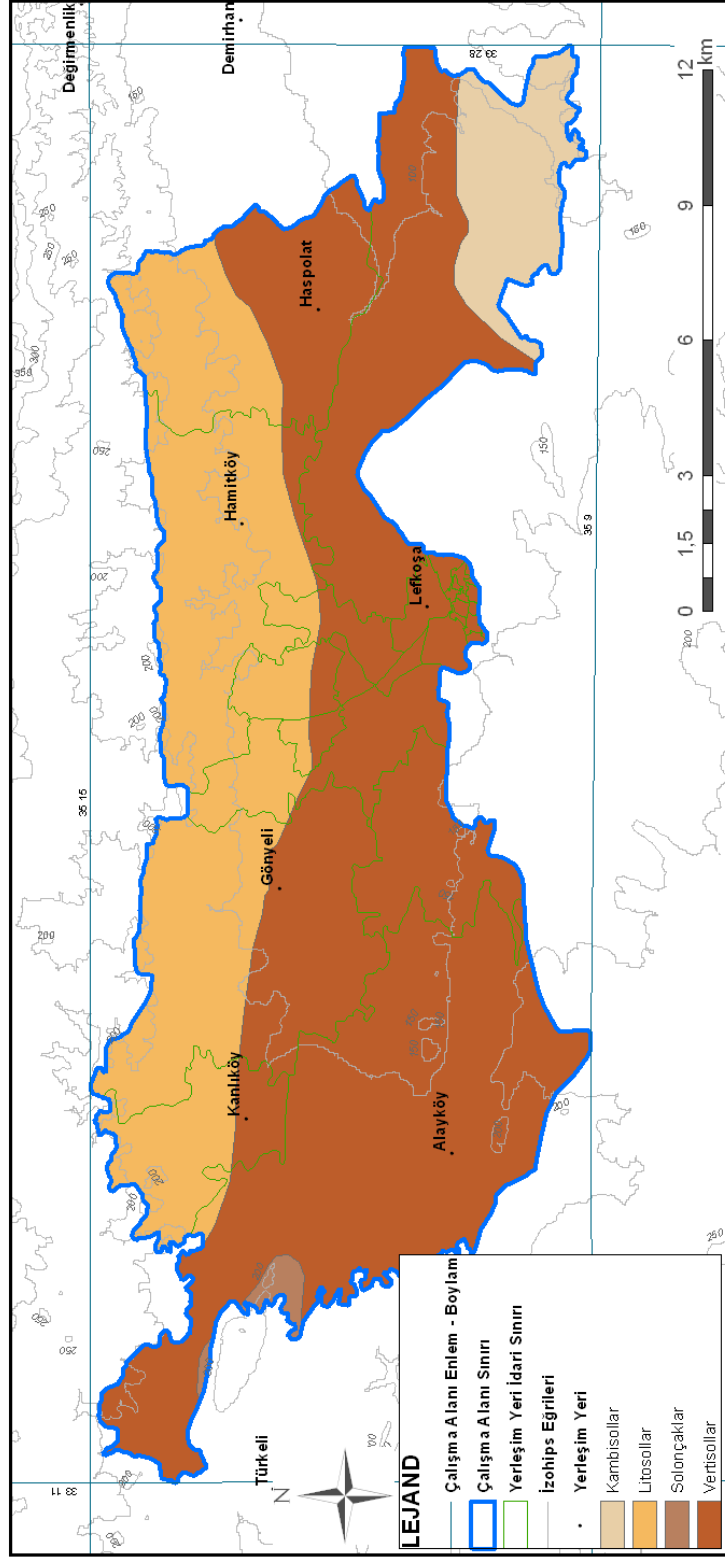
Hamitköy ve Haspolat yerleşim birimlerinde yer alan kolüviyal topraklar, Dağyolu formasyonu üzerinde yer almaktadır (Harita 15, Harita 16). Herhangi bir alt toprak serisi bulunmamaktadır.

Kumtaşı ara tabakalı kireçli kil ve kireçli killer üzerinde oluşan topraklar (KU):

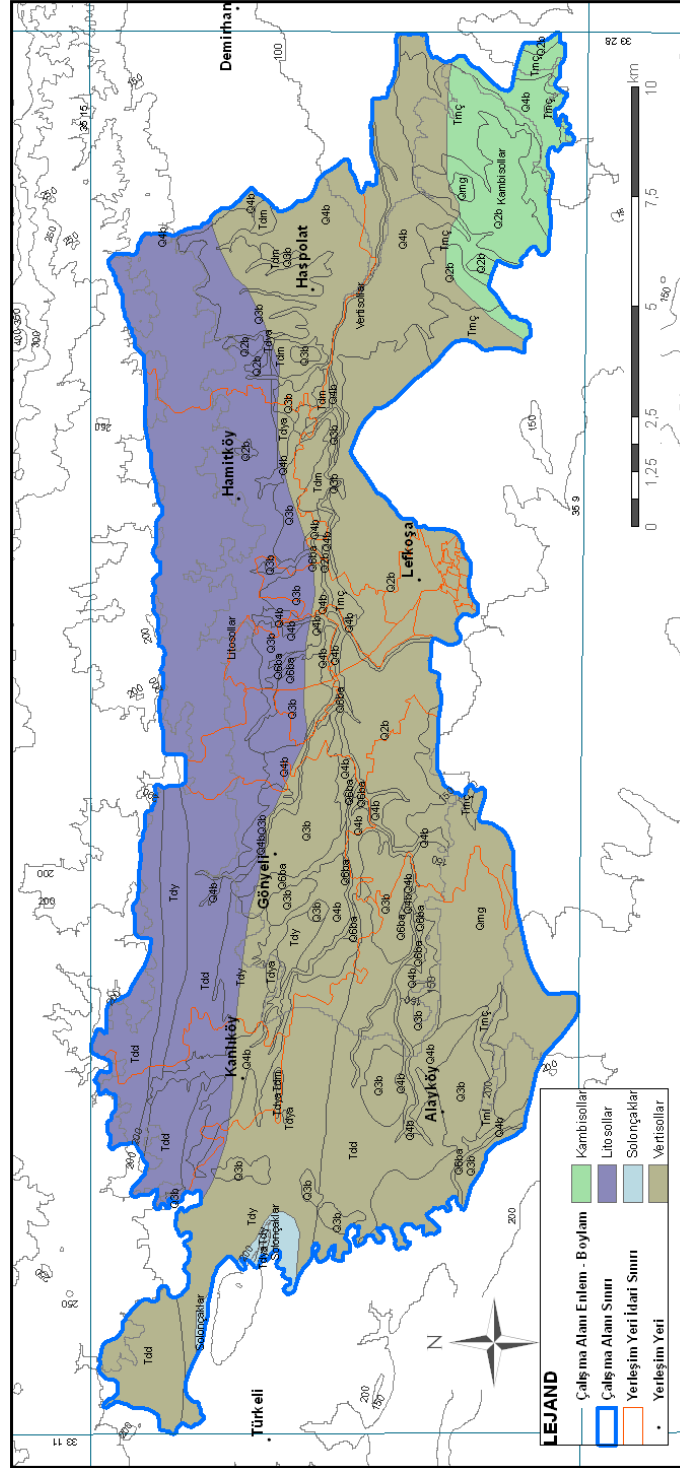
Çalışma sahasındaki yüksek araziler olan Miyosen kumtaşı ara tabakalı kireçli killer ile saf kireçli killer üzerinde meydana gelen toprak türü, çalışma alanının neredeyse yarısını meydana getiren en geniş toprak ünitesidir (Harita 15). Çalışma alanı içerisinde Alayköy batısında, Kanlıköy'ün tamamında, Gönyeli'nin kuzeyinde, Hamitköy'ün batısında ve Lefkoşa yerleşim birimi kuzeyindeki Gönyeli ile Hamitköy arasındaki alanda bulunan toprak türü, karasal seki (Q3b-Q4b), Yılmazköy formasyonu (Tdy), Yazılıtepe formasyonu (Tdys) ve Dağyolu formasyonu (Tdd) jeolojik birimi üzerinde yer almaktadır (Harita 16). Kolüviyal toprak türü gibi kireçli killer üzerinde oluşan toprakların da alt toprak serisi bulunmamaktadır.

Marno – Kalker ve Marn Üzerinde Oluşan Topraklar (MM):

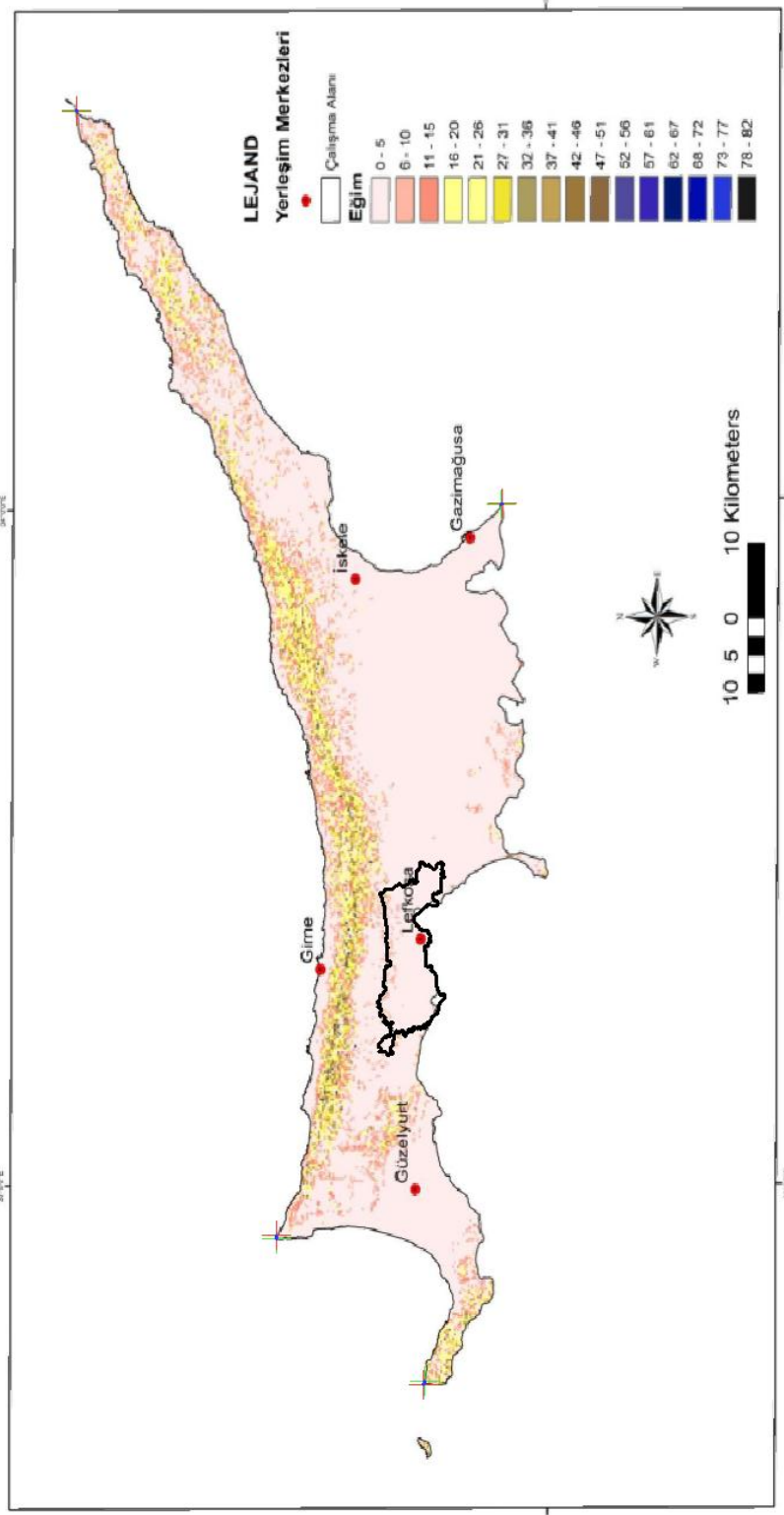
Pliyosen ve Pleistosen depolarını oluşturan marno-kalker ve marn üzerinde oluşan topraklar (MM), sadece Alayköy yerleşim alanının kuzeybatısında yer almaktadır (Harita 15, Tablo 13). Yılmazköy formasyonu (Tdy), Dağyolu formasyonu (Tdd) ve karasal seki (Q3b) üzerinde yer alan toprak türü, çalışma alanı içerisindeki toprak türleri içerisinde küçük bir oranı temsil etmektedir (Harita16). Sadece çalışma alanı içerisinde değil, ada kuzeyi genelinde de az bir alan kaplamaktadır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 197). Bu grup içerisinde bulunan topraklar, özellikle Mesarya ovasının ortasında ve Girne dağlarının batı kesiminde yer almaktadır. Gelincik (Gc), İnönü (In) ve Türkeli (Tr) alt toprak serilerini kapsamaktadır (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 197-201).

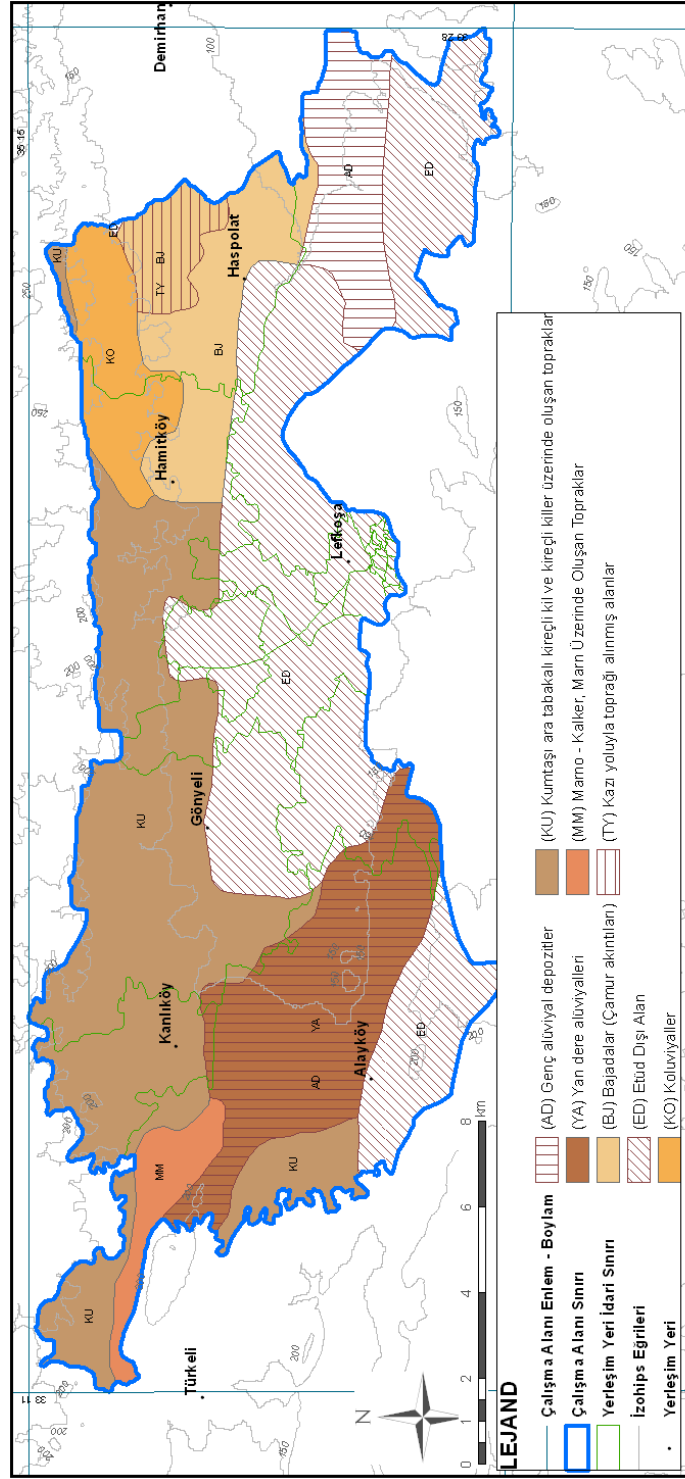
Harita 12: Çalışma alanı toprak haritası, (Soteriades ve Grivas, 1970).

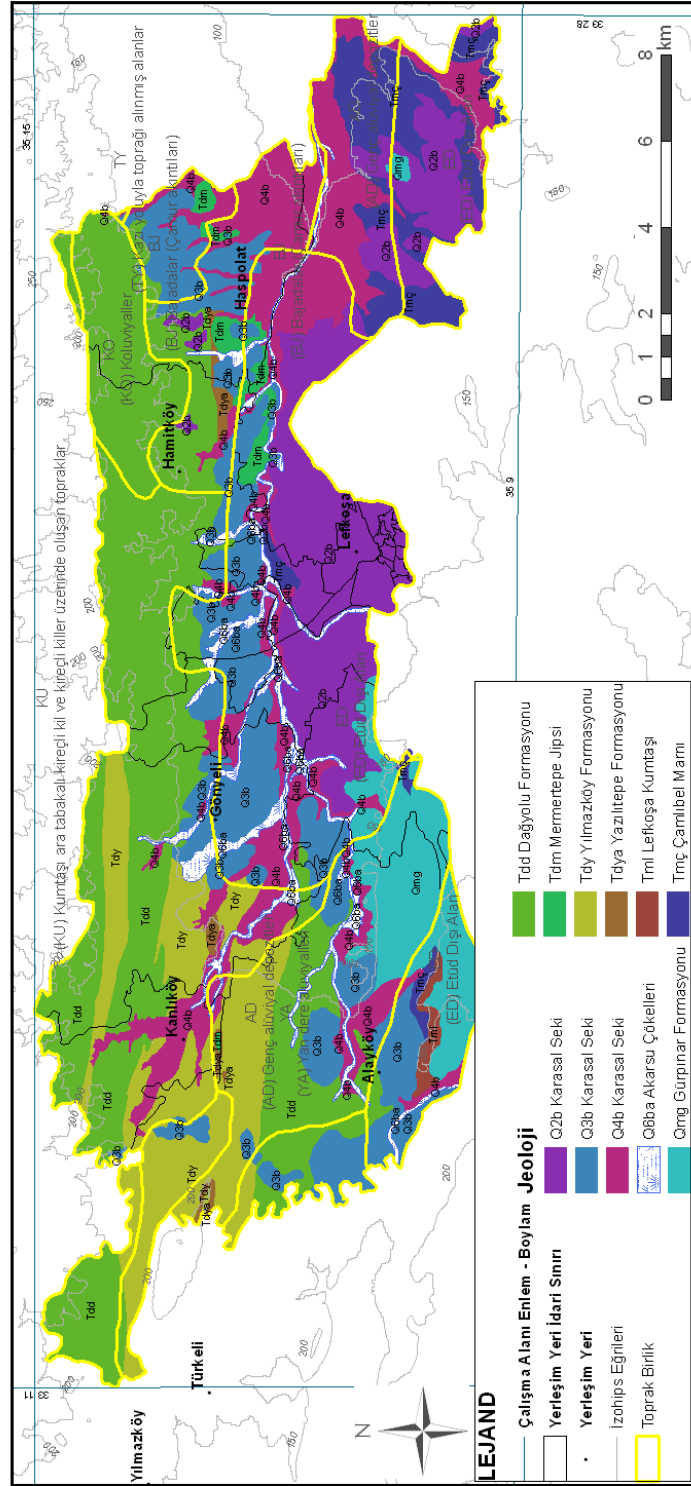
Harita 13: Çalşma alanı toprak ve jeoloji haritası, (Soteriades ve Grivas, 1970, KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi, 2010).

Harita 14: KKTC eğim haritası, (Kutoğlu, 2010: 231).

Harita 15: Çalışma alanı toprak birlik haritası, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Harita 16: Çalışma alanı toprak birlik ve jeoloji haritası, (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi 2010).

1.1.6. Bitki Örtüsü Özellikleri

Mesarya ovası içerisinde yer alan çalışma alanında tarım alanları hakim durumdadır (Harita 17), (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4). Tarım alanı dışında, subtropikal Akdeniz ikliminin karakteristik bir bitki türü olan garigler de çalışma alanı içerisindeki yaygın bitki türüdür. Ağaçlandırma alanı olarak isimlendirilmiş alanlar ise, bölgenin kuzeydoğu ucunda çok küçük bir alan şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Harita 17).

Bitki örtüsünün yerleşmeler bazında dağılımına baktığımız zaman, Alayköy'ün çok büyük bir çoğunluğu tarım alanı iken güney kısmı ve kuzeybatısındaki 200 m civarındaki kısımlarının gariglerle kaplandığını görmekteyiz. Gönyeli yerleşim biriminde ise, yine hakim bitki örtüsünün tarım alanları oluştururken, kuzey kısmında garigler yer almaktadır. Hamitköy yerleşim alanının büyük kısmı gariglerle kaplıyken, güneyinde ince bir şerit şeklinde tarım alanları görülmektedir. Haspolat'ın güney yarı alanını tarım alanları oluştururken, kuzeyinde ağaçlandırma alanı vardır. Tarım alanı ve ağaçlandırma alanı ortasındaki kısım ise gariglerle örtülüdür. Kanlıköy yerleşim biriminin kuzeyi gariglerle örtülüyken, çok büyük bir kısmını tarım alanları meydana getirmektedir. Lefkoşa yerleşim birimi ise tarım alanları üzerindeki, güneybatısındaki küçük bir alan ile kuzey ortasındaki küçük bir alan ve güneydoğusunda lekeler şeklinde, garig bitki örtüsü karşımıza çıkmaktadır (Harita 17).

CORINE Projesi kapsamında, çalışma alanı bitki örtüsü, kentsel yeşil alanlar, kuru tarım alanları, zeytin korulukları, daimi – sezonluk tarım ürünü alanları, karışık tarım alanları, belirgin bölgelerinde bitki örtüsü olan tarım alanları, doğal otlak alanları, sclerophyllous (garigler), seyrek bitkili alanlar ve ormanlık – çalılık geçiş alanları olarak analiz edilmiştir (Harita 18 – Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Kentsel Yeşil Alanlar (141):

Çalışma alanı içerisinde, sadece Lefkoşa'da karşımıza çıkan birim, iki ülke sınırına yakın güney kısımda bulunmaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Kuru Tarım Alanları (211):

Çalışma alanının kabaca yarısını meydana getiren birim, tüm yerleşim yerlerinde görülmektedir. Özellikle çok geniş alan tuttuğu yerleşimler ise, Alayköy, Kanlıköy ve Haspolat'tır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Zeytin Korulukları (223):

Hamitköy ve Haspolat yerleşim alanlarının kuzeyinde 150 ve 200 m arasındaki yüksekliklerde karşımıza çıkan koruluklar alansal olarak küçük birimler halindedir (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan, Sezonluk Tarım Ürünü Alanları (241):

Söz konusu tarım ürünü alanı, sadece Lefkoşa ve Hamitköy sınırına yakın 150 m eşyüksekti eğrisi civarında karşımıza çıkmaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Karışık Tarım Alanları (242):

Kanlıköy yerleşim alanının merkezinde, gönyeli yerleşim merkezi batısında ve Lefkoşa'nın doğusunda bulunan karışık tarım alanları küçük parçalar halindedir (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Belirgin Bölgelerde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları (243):

Sadece 2000 yılındaki CORINE Proje haritasında Lefkoşa'nın doğusundaki küçük bir birim şeklinde karşımıza çıkan alan, 2006 yılında yerleşme tarafından yok edilmiştir (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Doğal Otlak Alanları (321):

Alayköy'ün güneyini meydana getiren doğal otlak alanları, iki ülke sınırına yakın konumda bulunmaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Sclerophyllous (323):

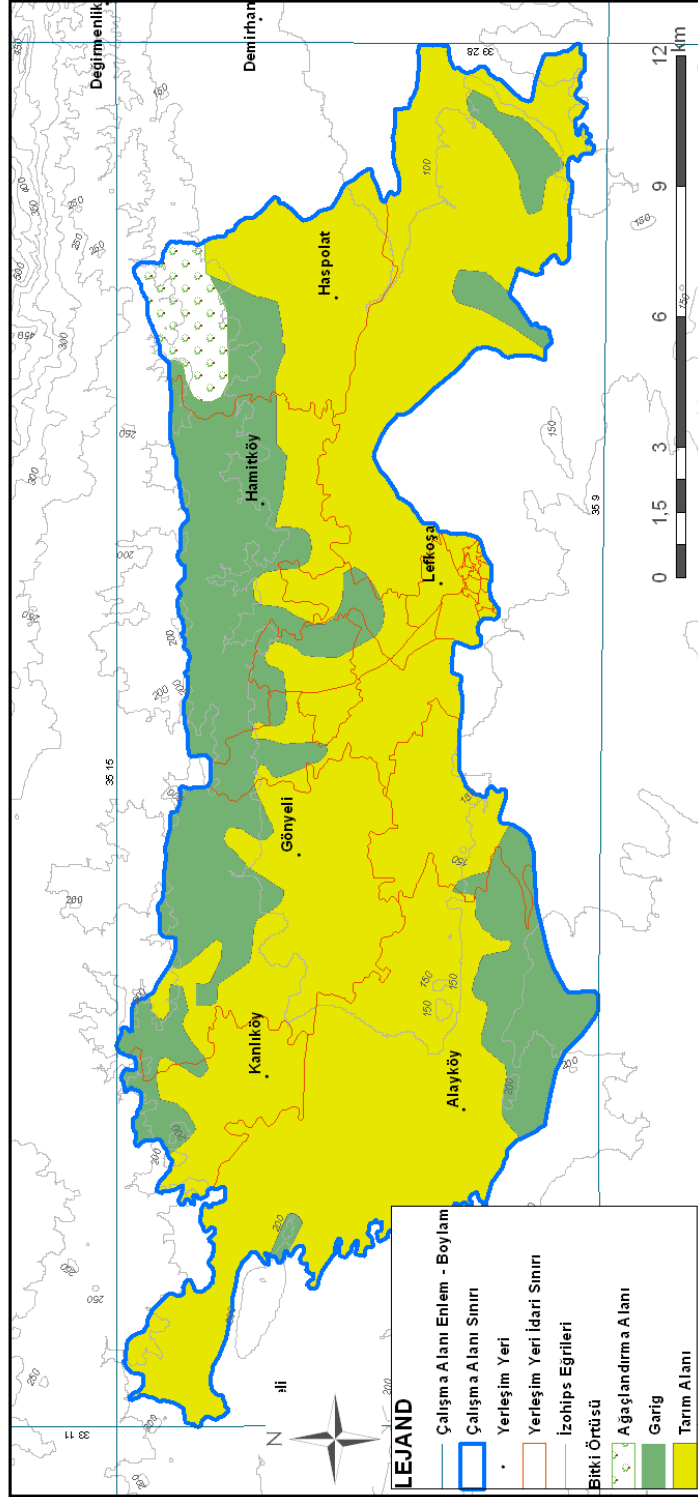
Gönyeli, Hamitköy ve Haspolat yerleşim birimlerinin kuzeyindeki sahada, 150 m ve 200 m izohips eğrileri arasında yaygın görülen garig türü çalılıklar, Alayköy'ün kuzeybatısı ve Lefkoşa'nın güneydoğusunda ise küçük bir alanı kapsamaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Ormanlık – Çalılık Geçiş Alanları (324):

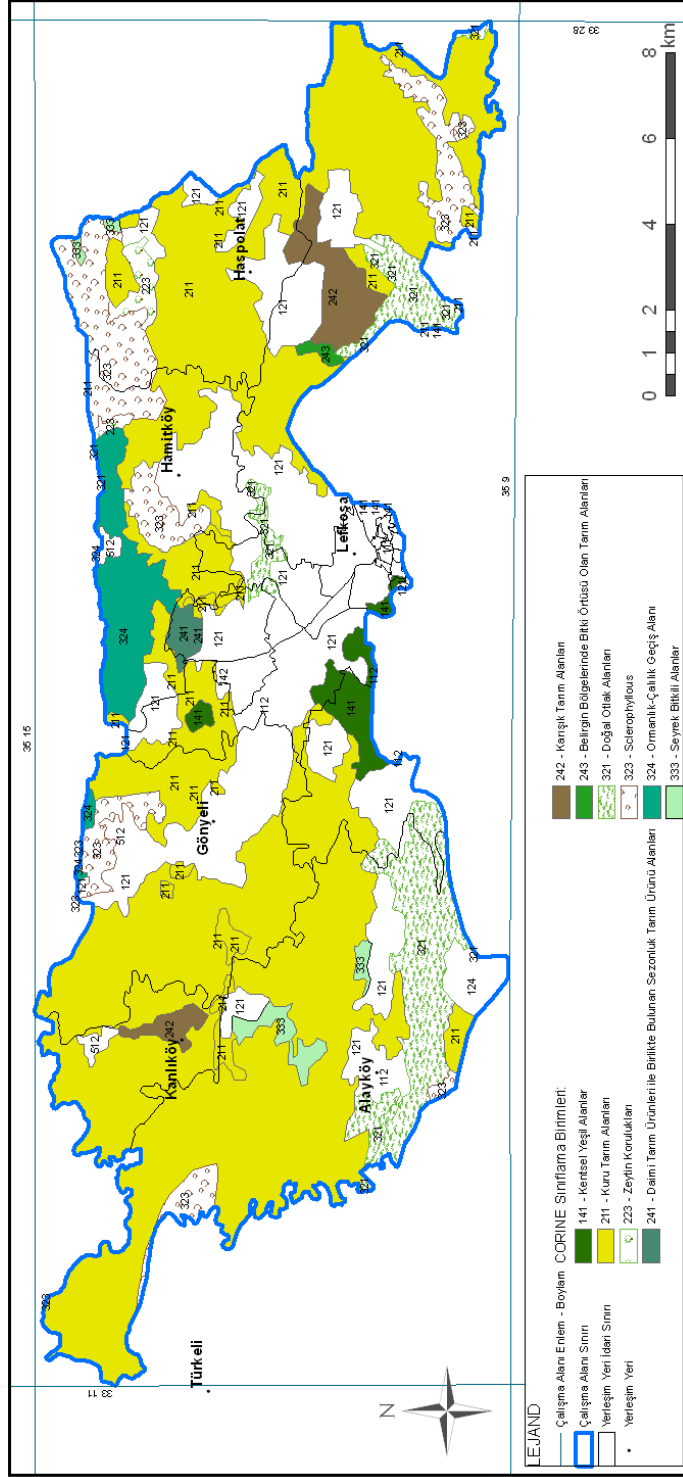
Hamitköy yerleşim birimi merkezinin kuzeyindeki kısmı meydana getiren bitki formasyonu 150 – 200 m arasında bulunmaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Seyrek Bitkili Alanlar (333):

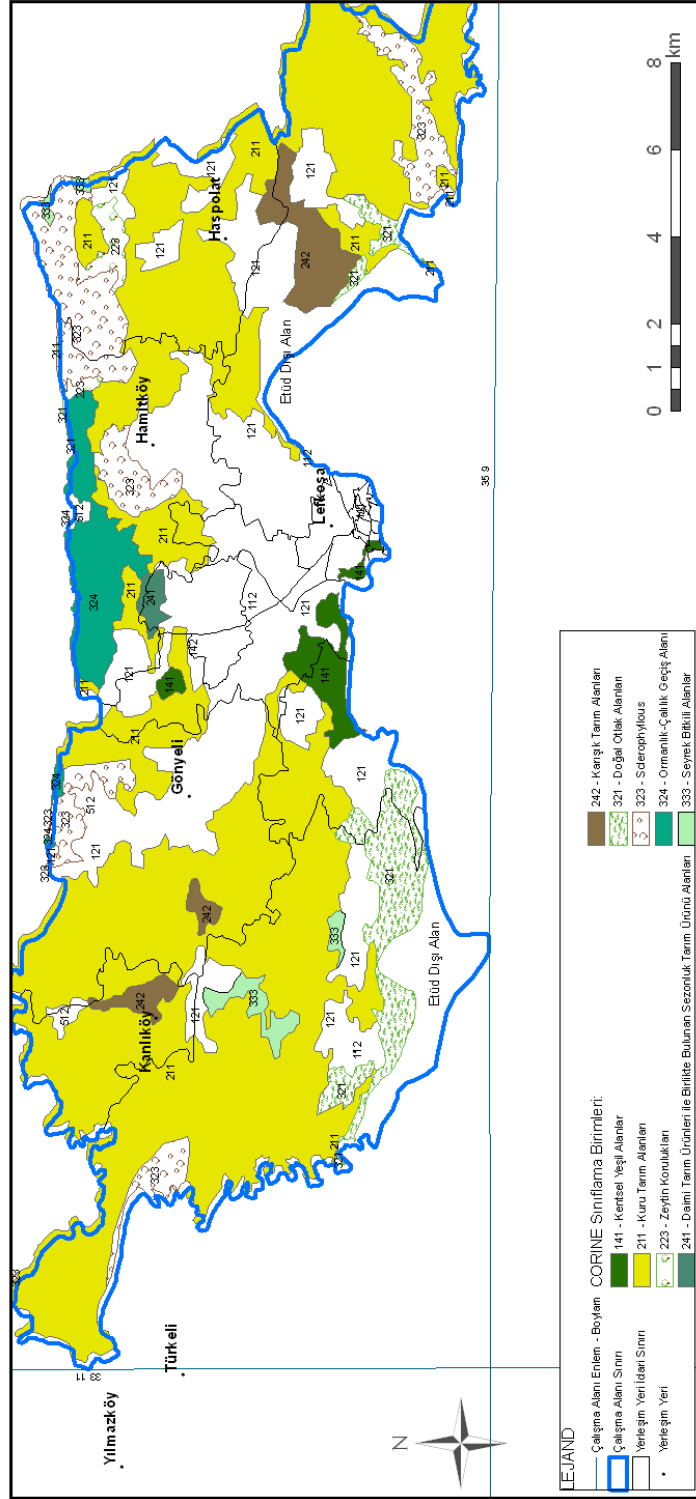
Sadece Alayköy yerleşim alanı içerisinde karşımıza çıkan seyrek bitkili alanlar 150 m ve 200 m arasındaki yükseltide yer almaktadır (Harita 18, Harita 19) (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar dairesi, 1970, Web 4).

Harita 17: Çalışma alanı bitki örtüsü haritası, (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar Dairesi, 1970).

Harita 18: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2000 yılına ait bitki örtüsü haritası, (Web 4).

Harita 19: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2006 yılına ait bitki örtüsü haritası, (Web 4).

1.2. Çalışma Alanının Beşeri Coğrafya Özellikleri

1.2.1. İdari Yapı

KKTC, idari birim olarak, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele ve Lefkoşa ilçelerinden oluşmaktadır. İlçeler ise kendi içerisinde bucaklara, bucaklar ise kendi içerisinde belediye ve köylere ayrılırken, belediyeler de mahallelere ayrılmaktadır (İlseven vd: 2006). Lefkoşa ilçesi ise, Lefkoşa Merkez ve Değirmenlik bucaklarından oluşmaktadır.

Lefkoşa ilçesinin batı kısmını oluşturan Lefkoşa Merkez Bucağı kendi içerisinde altı belediye ve sekiz köyden meydana gelmektedir. Bucağın belediyeleri Akıncılar, Alayköy, Gönyeli, Lefkoşa, Hamitköy ve Haspolat iken, köyleri ise Dilekkaya, Erdemli, Kanlıköy, Kırıkkale, Kırklar, Türkeli, Yılmazköy ve Yiğitler'dir. Lefkoşa Merkez bucağına bağlı altı belediye ise kendi içinde mahalle alt birimlerini barındırmaktadır. Akıncılar, Alayköy, Hamitköy ve Haspolat kendi isimlerini taşıyan birer mahalleden oluşurken, Gönyeli Belediyesi Gönyeli ve Yenikent mahallelerinden oluşurken, Lefkoşa Belediyesi yirmi üç mahalleyi kapsamaktadır. Bu mahalleler ise, Abdiçavuş, Akkavuk, Arabahmet, Aydemet, Ayyıldız, Çağlayan, İbrahimpaşa, İplikpazarı, Göçmenköy, Haydarpaşa, Kafesli, Karamanzade, Kızılay, Kumsal, Köşklüçiftlik, Küçük Kaymaklı, Mahmutpaşa, Marmara, Ortaköy, Selimiye, Taşköy, Yenicami ve Yenişehir'dir.

İlçenin doğu kısmında bulunan Değirmenlik Bucağı ise, Değirmenlik belediyesi ve dokuz köyden oluşmaktadır. Bu köyler, Cihangir, Düzova, Gaziköy, Gökhan, Kalavaç, Meriç ve Yeniceköy'dür. Değirmenlik Belediyesi'ni oluşturan on mahalle ise, Bahçelievler, Balıkesir, Başpınar, Beyköy, Camialtı, Haspolat Sanayi Bölgesi, Mehmetçik, Minareliköy, Saray ve Tepebaşı'dır (Tablo 14).

Çalışma alanı, Lefkoşa Merkez bucağına bağlı Lefkoşa, Gönyeli, Hamitköy ve Haspolat Belediye idari sınırları ile Kanlıköy köyünü kapsamaktadır.

Tablo 14: Lefkoşa ilçesinin idari olarak ayrımı (KKTC Başbakanlık DPÖ İstatistik ve Araştırma Dairesi, İstatistik Yıllıkları, 2006).

İlçe	Bucak	Belediye	Köy	Mahalle		
Lefkoşa	Lefkoşa Merkez	Akıncılar		Akıncılar		
		Alayköy		Alayköy		
		Gönyeli		Gönyeli		
				Yenikent		
		Hamitköy				
		Haspolat				
		Lefkoşa		Abdiçavuş Akkavuk Arabahmet Aydemet Ayyıldız Çağlayan İbrahimpaşa İplikpazarı Göçmenköy Haydarpaşa Kafesli Karamanzade Kızılay Kumsal Köşklüçiftlik Küçük Kaymaklı Mahmutpaşa Marmara Ortaköy Selimiye Taşkınköy Yenicami Yenişehir		
			Dilekkaya Erdemli Kanlıköy Kırıkkale Kırklar Türkeli Yılmazköy Yığıtler			
		Değirmenlik	Değirmenlik			Bahçelievler Balıkesir Başpınar Beyköy Camialtı Haspolat Sanayi Bölgesi Mehmetçik Minareliköy Saray Tepebaşı
				Cihangir Çukurova Demirhan Düzova Gaziköy Gökhan Kalavaç Meriç Yeniceköy		

1.2.2. Şehirsel Doku

Dağılışı, alanda yerleşmelerin doğal haldeki dizilişini ifade etmektedir. Patern veya örüntü ise, yerleşmelerin dokusal karakterini ortaya koyar. Kavramlardan dağılışı, genellikle fiziki etmenlerle; patern, ekonomik, tarihi ve kültürel etmenlerle ilişkili olarak belirmektedir. Yerleşme dağılışı, nitelik olarak, çok seyrek ya da aşırı yoğun, toplanmış, gelişigüzel, düzenli ya da çizgisel tarzda olabilmektedir (Özgür, 2010: 62).

Lefkoşa şehri tarihi boyunca gerek kültür gerek ekonomi gerekse nüfus hareketliliği yönünden sürekli olarak şekil değiştirmiştir. Kentteki bu değişim kendini sur yapılanmasında belirgin bir biçimde göstermektedir. Sur yapılanmasının hakim olan yönetimlere göre farklı bir yapıya kavuştuğu bilinmektedir. Şehrin, çizgisel tarzda dağılışı gösteren dokusu, Roma, Lüzinyan ve Venedik dönemlerinde yapılan surlarla sınırlanmıştır.

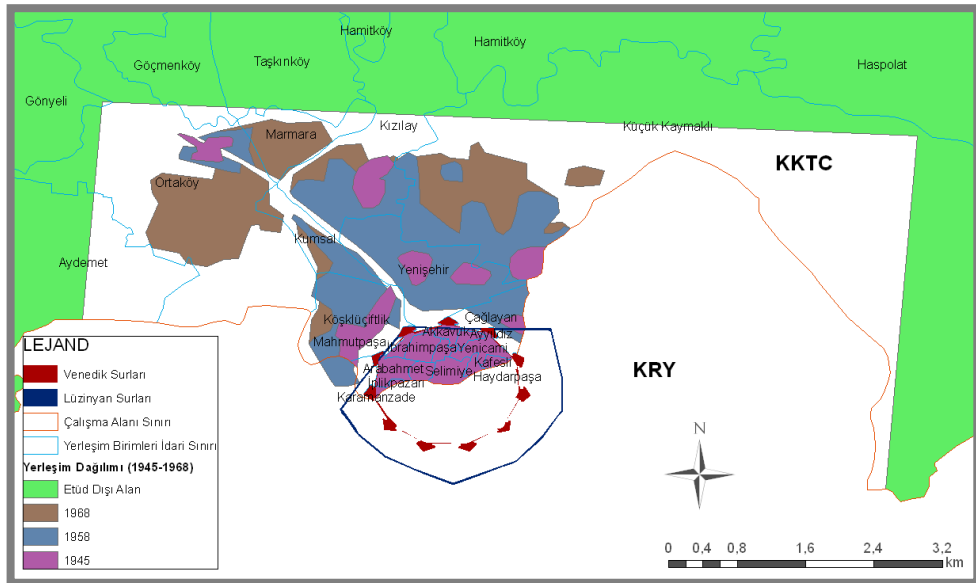
İngiliz dönemi ile başlayan tarihi sur dışı yerleşimi, köy içleri haricinde, seyrek ve düzenli dokuya sahip bir şekilde dağılışı göstermeye başlamış ve günümüzde de aynı dokudaki dağılışına devam etmektedir.

Şehrin bilinen ilk dramatik değişimi, Venedik Krallığı (1489-1570) döneminin sonlarında yaşanan alansal küçülmedir. Venediklilerden önce şehre hakim olan Lüzinyan Krallığı'nın (1192-1489) şehrin etrafına yapmış olduğu surlar, Osmanlı İmparatorluğu akınlarına karşı şehri korumak adına şehrin 2/3'ünün yıkılarak yeni surların yapılmasına neden olmuştur (Hikmetağalar, 2005: 158, Arslangazi, 2007: 201). Ortaya çıkan bu yeni durum 1571-1878 yılları arasında hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu sırasınca da devam etmiş ve şehrin tarihi surların dışına kayması İngiliz Koloni Yönetimi'nde (1878-1960) meydana gelmiştir. Özellikle 1920'li yıllardan itibaren, yarıçapı 4,8 km olan çember şeklindeki surun dışarısına doğru mekansal büyüme başlamıştır (Şekil 30). Şehrin yaşamış olduğu bir diğer dramatik değişim ise 1963 yılında çizilen Yeşil Hat ile şehrin tarihi surların merkezinden doğu-batı yönlü bir hat ile ayrılmasıdır (Şekil 31). 1963 yılı itibariyle meydana gelen fiziksel bölünme, ateşkes altında olan çalışma alanında halen devam etmektedir. Fiziksel bölünme sonrasında genel anlamda ekonomi ve nüfus şartlarındaki değişime bağlı olarak şehir, ikiye bölünmüş bir yapıya bürünmenin yanı sıra her iki tarafta da farklı dokulara sahip duruma gelmiştir. Çalışma sahası olan şehrin kuzeyi, İngiliz Koloni

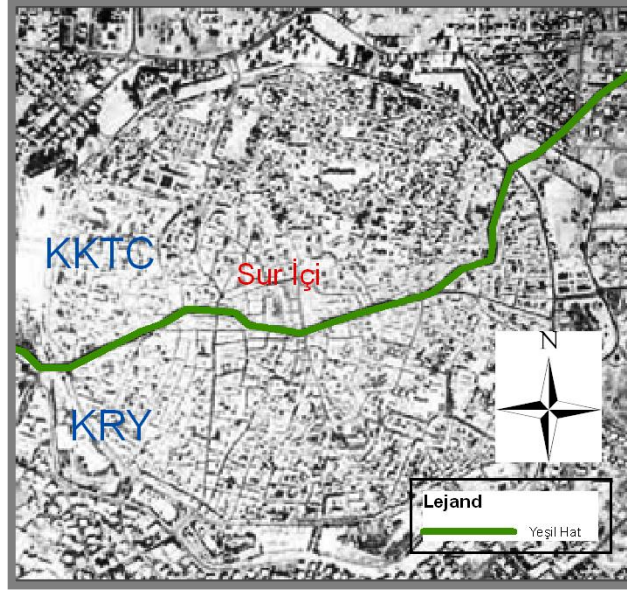
Yönetimi'nden günümüze kadar geçen süreçte, yerleşim merkezlerini çoğaltarak tarihi sur içi çevresinden dışarı doğru genişlemeye devam etmektedir.

Şehrin fiziki bölünmüşlüğü'nün ve alansal büyüklüğü'nün artmasının yanı sıra lokasyon seçimi ile fonksiyonel özellikleri açısından da değişiklikler meydana gelmiştir. Şehrin doğum yeri olarak kabul edilen ilk alanlar tepelik arazide yer alırken, ekonomik faaliyet değişimine de bağlı olarak şehir, yol boyu veya düz/az eğimli tarım alanları ve akarsu yataklarına doğru mekansal genişlemesini sürdürmektedir.

Şehrin dağılışı İngiliz Koloni Yönetimi'ne kadar sur içerisinde toplanmış aşırı yoğunluktaki binalardan oluşurken, koloni yönetiminden sonra sur dışındaki araziye yayılan, daha az yoğun ve görece planlı dokuya sahip bir hal almıştır. Şehrin yayılımı, güneyde KKTC ve KRY siyasi sınırı, kuzeyde doğu-batı uzanımlı Girne Dağları ile sınırlanmaktadır. Mesarya ovası tarım arazileri üzerinde genişlemesini sürdüren Lefkoşa şehri, doğu ve batı yönlerine doğru herhangi bir fiziki ya da beşeri sınırlandırıcıya sahip değildir.

Şekil 30 : Kuzey ve güney Lefkoşa'nın 1945-1968 yıllarına ait yerleşim dağılışı, (Republic of Cyprus Department Town Planning and Housing, 2000 ve 2003).

Şekil 31 : Lefkoşa tarihi sur içinin 1963 yılına ait hava fotoğrafı üzerinde yer alan Yeşil Hat, (Demetriou, 2004: 243).

1.2.3. Ulaşım

Ulaşım, şehir fizyonomisinin şekillenmesinde etkili olmanın yanı sıra, şehirlerin morfolojik gelişiminde de önemli rol oynamaktadır (Aliagaoglu ve Uğur, 2010: 162).

Kentsel ulaşım, kentin mekansal olarak ayrı olan farklı insan işlevlerini birbirine bağlayan, hayati bir sistemdir. Ulaşım ile arazi gelişmeleri arasında yakın ve karşılıklı bir ilişki vardır. Bu nedenle herhangi bir kentsel alanın planlaması kapsamlı ve koordine edilmiş dengeli bir arazi kullanımı ulaşım sistemiyle uyum içerisinde olmalıdır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 112).

Lefkoşa, KKTC'nin merkezinde bulunmasından dolayı Lefkoşa, Mağusa, Girne ve Güzelyurt'u bağlayan ana karayolu ağının kesişme noktasını meydana getirmekte ve ülkenin doğu, batı ve kuzeyine işinsal yol ağı ile bağlanmaktadır (Şekil 32) (Alpar, 2004: 148-149). Doğu-batı yönünde Mesarya ovasında yer alan Güzelyurt-Mağusa ana kara yolu şehrin içerisinden geçmektedir. Aynı zamanda kabaca güney-kuzey uzantılı Lefkoşa-Girne anayolu da şehrin içerisinde yer almaktadır (Şekil 33).

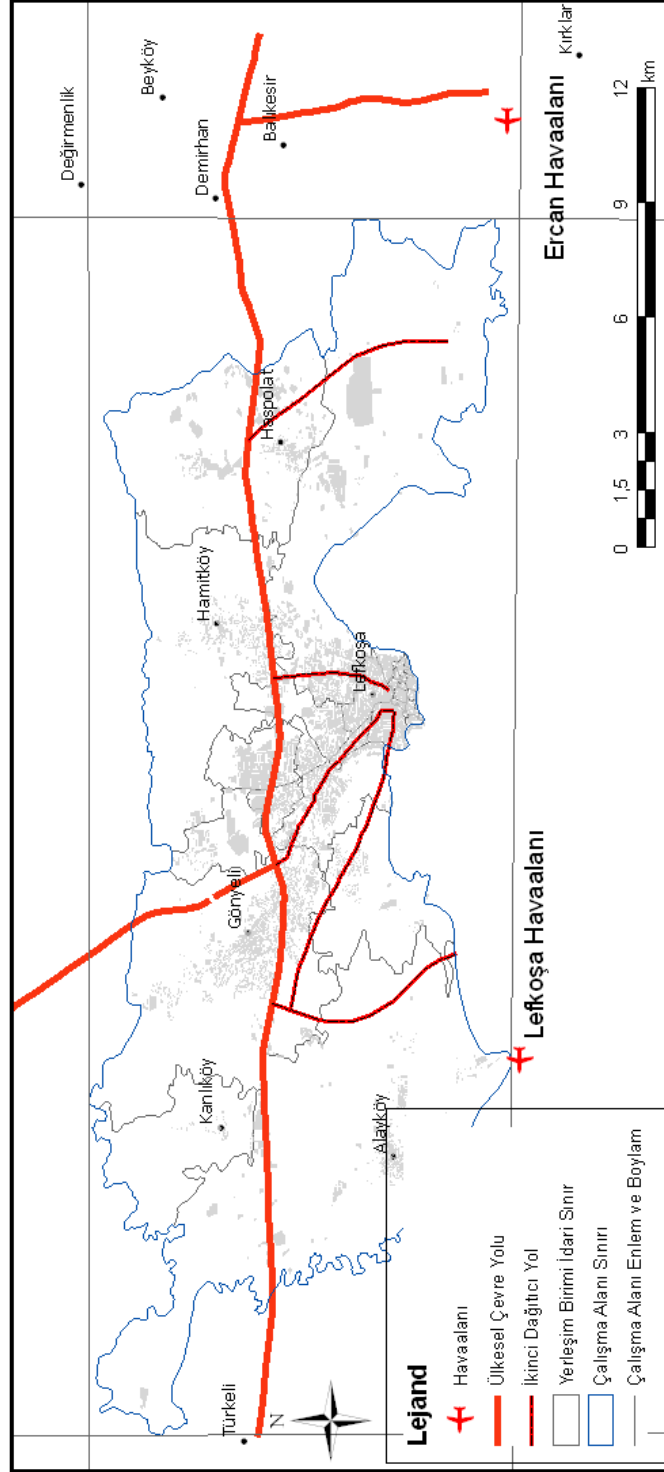
Karayolu yanı sıra, Lefkoşa KKTC'nin tek sivil havaalanı olan Ercan Havaalanına da ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 33). Havaalanı, Lefkoşa şehir merkezi arasındaki mesafe 24 km'dir (Oktay, 2007: 191). Aynı zamanda şehrin güneyinden geçen yeşil hattı meydana getiren Uluslararası Lefkoşa Havaalanı da sınır komşusu durumundadır (Foto 9).

Şekil 32: KKTC mevcut ulaşım ağı, (TC Harita Genel Komutanlığı, 2009a).

Foto 9: Uluslararası Lefkoşa Havaalanı.

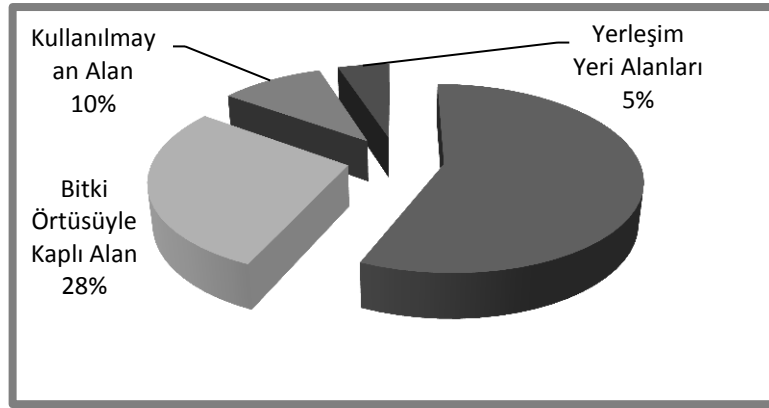
Şekil 33: Çalışma alanı 2001 yılına ait ana kara yol sistemi, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 134).

1.2.4. Arazi Kullanım Özellikleri

Araziyi kullanma veya araziden faydalanma özellikleri, geçmişten günümüze gelen sosyal ve kültürel birikimler tarafından şekillendirilen bir olgudur. Bu birikimler, arazi kullanım türlerine ait yer seçim tercihleri, kullanılan yöntemler ve malzemeler ile diğer alışkanlıklar üzerinde yönlendirici rol oynamaktadır (Turoğlu, 2006: 78).

Lefkoşa, Gönyeli, Haspolat, Hamitköy, Kanlıköy ve Alayköy yerleşim birimlerini konu alan çalışma için, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığının 1999 yılı itibariyle, tüm KKTC'yi kapsayan mevcut arazi kullanım analizleri ile çalışma alanının kapsayan CORINE projesi 2000 ve 2006 yılı verileri kullanılacaktır (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar Dairesi, 1970, Web 4).

Çalışma alanının toprak özellikleri kısmında detaylandırılan toprak analiz raporunda, KKTC arazilerinin %56'sı tarım arazisi, %28'i orman, ağaçlandırılmış alan ve maki bitki örtüsünün bulunduğu alan, %5'i yerleşim alanı olarak belirlenirken, %10'nunun kullanılmayan arazi olduğu tespit edilmiştir (Şekil 34), (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000: 358).

Şekil 34 : KKTC geneline ait, 1999 yılı arazi kullanım çeşit ve oranları (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000).

Çalışma alanı arazi kullanım özellikleri ise CORINE Projesi kapsamında değerlendirilecektir. 1985 yılında, Portekiz'in başlattığı CORINE Projesi, günümüzde tüm Avrupa Birliği ülkelerinde kullanılmaktadır. Coordination of

Information on the Environment'in kısaltması olan CORINE projesi, Türkçe literatüre de 'Çevre Bilgi Düzeni' olarak girmiştir. Projenin temel amacı, arazi örtüsünü çeşitli parametrelere göre sınıflamak ve AB ülkeleri için ortak bir veri tabanı oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda, Avrupa Konseyi kararı ile Avrupa Çevre Ajansı (EEA), Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı (EIONET)'ni kurarak, projenin veri tabanı ve güncellemelerini hazırlama görevini üstlenmiştir. Çalışma alanını da içine alan söz konusu veri tabanı, 2000 ve 2006 yıllarına ait verileri içermektedir.

CORINE arazi örtüsü sınıflaması, temelde birinci, ikinci ve üçüncü düzey olarak üç grup içermektedir (Tablo 15). Birinci Düzey, 1/500 000 ve daha küçük ölçeklerdeki arazi örtüsünü ifade etmektedir. İkinci Düzey ise, 1/100 000 – 1/500 000 ölçeklerindeki arazi ölçüsünü ifade ederken, Üçüncü Düzey 1/100 000 üzerini kapsamaktadır (Aydinoğlu ve Yomralıoğlu, 2008: sy). Çalışma alanının da içinde bulunduğu ada, boyutları nedeniyle Birinci Düzey içerisindeki beş seviye ve onun alt gruplarına göre sınıflandırılmıştır (Tablo 16).

Tablo 15: CORINE Arazi Örtüsü Sınıflandırması (Aydinoğlu ve Yomralıoğlu, 2008: sy).

CORINE Arazi Örtüsü Sınıflandırması Temel Ayrımı	Ölçek	Seviye Sayısı
Birinci Düzey	1/500 000 ve daha küçük	5
İkinci Düzey	1/500 000 – 1/ 100 000	15
Üçüncü Düzey	1/100 000 ve üzeri	45

Tablo 16: CORINE Arazi Örtüsü Birinci Düzey içerisindeki beş ana seviye ve onun alt grupları, (Kutoğlu, 2010: 107-108).

Birinci Düzey Seviyeleri:		Kod
1. Seviye: Yapay Yüzeyley	Yoğun Yerleşim Alanları	111
	Az Yoğun Yerleşim Alanları	112
	Sanayi veya Ticaret Birimleri	121
	Yollar, Tren Yolları ve İlgili Alanlar	122
	Liman Alanları	123
	Havaalanları	124
	Maden Çıkartma Alanları	131
	Atık Dökme Alanları	132
	Kentsel Yeşil Alanlar	141
	Spor ve Eğlence Alanları	142
2. Seviye: Tarım Alanları	Kuru Tarım Alanları	211
	Sulu Tarım Alanları	212
	Meyve Ağaçları ve Çilek Fidanlıkları	222
	Zeytin Korulukları	223
	Otlaklar	231
	Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları	241
	Karışık Tarım Alanları	242
	Belirgin Bölgelerinde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları	243
3. Seviye: Ormanlar ve Yarı Doğal Alanlar	Konifer Ormanları	312
	Karışık Ormanlar	313
	Doğal Otlak Alanları	321
	Sclerophyllous	323
	Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanı	324
	Sahiller, Kumullar ve Kumlu Alanlar	331
	Çıplak Kayalıklar	332
	Seyrek Bitkili Alanlar	333
4. Seviye: Sulak Alanlar	Bataklık Alanları	411
5. Seviye: Su Kütleleri	Su Yatakları	511
	Su Kütleleri	512

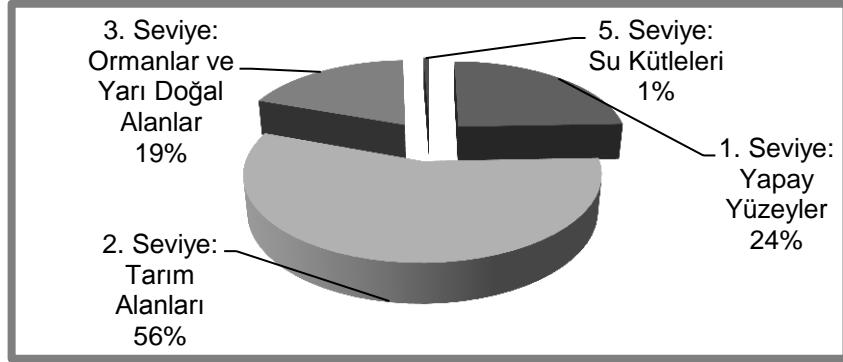
Çalışma alanı, yapay yüzeyler, tarım alanları, ormanlar ve yarı doğal alan ve su kütleleri seviyelerinden meydana gelmektedir. Dördüncü seviye olan sulak alanlar (bataklık), çalışma alanı içerisinde yer almamaktadır (Şekil 35, Şekil 36, Şekil 37).

2000 yılı CORINE verilerine göre, çalışma alanının %24'ü, yani 41,11 km²'si yapay yüzeylerden oluşurken, %56'lık payla ve 94,57 km²'lik alanla tarım alanları, %19'luk oran 31,77 km²'lik genişlikle Orman ve Yarı Doğal Alanlar oluşturmuştur. Beşinci Seviye olan Su kütlelerinin tüm alana oranı 0,98 km² ile %1'de kalmıştır (Şekil 35).

2006 yılı verilerinde ise, 86,5 km²'lik genişliğe sahip tarım alanları %55'lik payla çalışma alanı yarısından fazlasını kaplarken, %28'lik kısmı da Birinci Seviye Yapay Yüzeylerle örtülüdür. Ormanlar ve Yarı Doğal Ormanlar, 24,72 km²'lik genişliğiyle çalışma alanının %16'sını oluştururken, Beşinci Seviye Su Kütleleri 0.98 km² ile %1'lik kısmı meydana getirmiştir (Şekil 36).

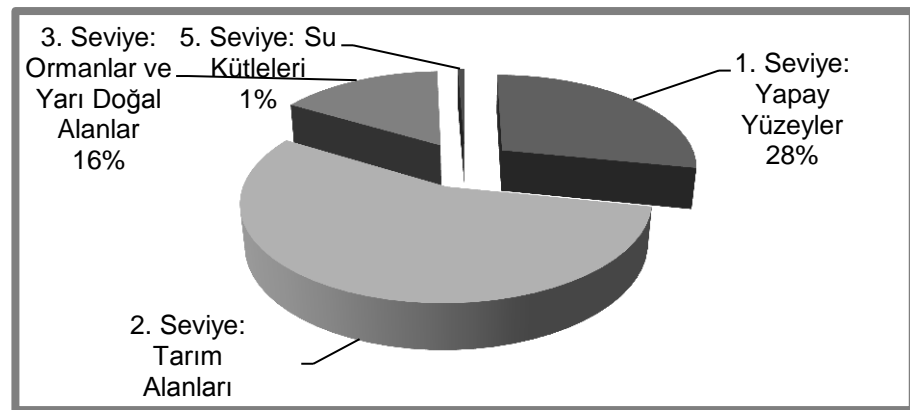
2000 yılından 2006 yılına gelene kadar geçen altı yıllık süreçte, arazi örtüsünü kullanma şeklinde değişiklikler meydana gelmiştir. Çalışma alanı içerisinde en büyük paya sahip olan tarım alanı miktarı, altı yıllık süreçte 7,91 km²'lik bir azalmayla 94,57 km²'den, 86,65 km²'ye gerilemiştir. Alansal olarak kayba uğrayan bir diğer arazi kullanım şekli ise, üçüncü seviyeyi oluşturan Orman ve Yarı Doğal alanlardır. Söz konusu kullanım şekli 7,05 km²'lik kayba uğramıştır. Birinci Seviye Yapay Yüzeyler ise ikinci ve üçüncü seviyenin aksine artma eğilimi göstererek, 41,11 km²'den 44,01 km²'ye ulaşmıştır. Su kütleleri alansal değeri ise sabit kalarak 0,98 km²'lik genişliğini korumuştur (Şekil 37).

1. Seviye: Yapay Yüzeyler	41,11 km ²
2. Seviye: Tarım Alanları	94,57 km ²
3. Seviye: Ormanlar ve Yarı Doğal Alanlar	31,77 km ²
5. Seviye: Su Kütleleri	0,98 km ²

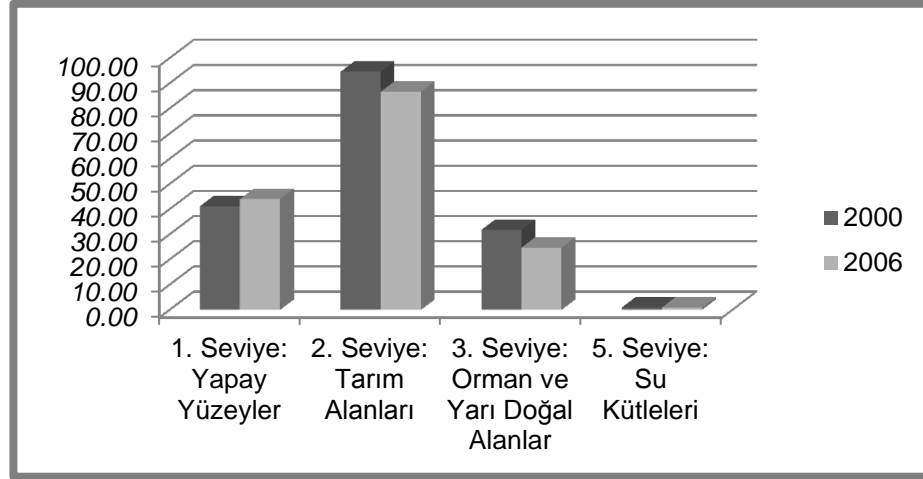
Şekil 35: 2000 yılına ait CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarı, (Web 4).

1. Seviye: Yapay Yüzeyler	44,01 km ²
2. Seviye: Tarım Alanları	86,65 km ²
3. Seviye: Ormanlar ve Yarı Doğal Alanlar	24,72 km ²
5. Seviye: Su Kütleleri	0,98 km ²

Şekil 36: 2006 yılına ait CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarı, (Web 4).

	2000 (km ²)	2006 (km ²)	Fark (km ²)
1. Seviye: Yapay Yüzeyle	41,11	44,01	+2,9
2. Seviye: Tarım Alanları	94,57	86,65	-7,91
3. Seviye: Orman ve Yarı Doğal Alanlar	31,77	24,72	-7,05
5. Seviye: Su Kütleleri	0,98	0,98	Nötr

Şekil 37: CORINE sınıflama seviyelerinin, çalışma alanı içerisindeki oran ve miktarının 2000 – 2006 dönem farkları, (Web 4).

Çalışma alanını örten yapay yüzeyler, Az Yoğun Yerleşim Alanları (112), Havaalanları (124), Kentsel Yeşil Alanlar (141), Sanayi ve Ticaret Birimleri (121) ve Yoğun Yerleşim Alanları (111)'ndan oluşmaktadır. Tarım alanlarını ise, Belirgin Bölgelerde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları (243), Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları (241), Karışık Tarım Alanları (242), Kuru Tarım Alanları (211) ve Zeytin Korulukları (223) meydana getirmektedir. Çalışma alanı içerisindeki Üçüncü Seviye Ormanlar ve Yarı Doğal Alanlar kategorisine giren sınıflar ise, Doğal Otlak Alanları (321), Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanı (324), Sclerophyllous (323) ve Seyrek Bitkili Alanlar (333)'dir. Beşinci Seviye olan Su kütlelerini ise yine aynı ismi taşıyan su kütleleri (512) oluşturmaktadır (Kıbrıs Rum Yönetimi Doğal Kaynaklar Dairesi, 1970, Web 4).

Az Yoğun Yerleşim Alanları (112):

Binalar ve süreklilik göstermeyen bitki örtüsü veya boş alanları ifade eden az yoğun yerleşim alanları, Alayköy, Lefkoşa, Gönyeli ve Hamitköy'de yer almaktadır (Harita 20, Harita 21).

2000 yılındaki arazi kullanım haritasında 19,61 km²'lik alan bu grupta gösterilirken, tüm çalışma alanı içerisindeki oranı %12 olmuştur (Tablo 17, Şekil 38). Lefkoşa yerleşiminin yarısını oluşturan az yoğun yerleşim alanları, Gönyeli ve Hamitköy'de de geniş bir alana sahiptir. Gönyeli ve Hamitköy'deki alanlarla Lefkoşa az yoğun yerleşim alanı birleşmiş durumdadır. Alayköy'de küçük bir alanda karşımıza çıkarken, Kanlıköy ve Haspolat'ta az yoğunluktaki yerleşim alanı lekesine rastlamamaktayız (Harita 20).

2006 yılına gelindiğinde, 21,95 km²'ye ulaşan alan, yine Lefkoşa yerleşiminin yarısını meydana getirmektedir (Tablo 18, Şekil 39). Lefkoşa, Hamitköy, Gönyeli ve Alayköy yerleşim sınırları içerisindeki mekansal büyüklüğü artarken, Haspolat ve Kanlıköy'de yine az yoğun yerleşim alanlarına rastlamamaktayız (Harita 21, Tablo 19, Şekil 40).

Belirgin Bölgelerinde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları (243):

Tarım alanları ile bitki örtüsünün karışık olarak bulunduğu alanlar 2000 yılına ait CORINE haritasında, Lefkoşa'nın batısındaki alanda karşımıza çıkmaktadır (Tablo 17, Şekil 38, Harita 20).

2000 yılı CORINE haritasında 0,26 km²'lik bir alanla karşımıza çıkan arazi türü, 2006 yılı verilerinde yer almamaktadır (Tablo 18, Şekil 39). 2006 yılında olmamasının sebebi, söz konusu sahanın etüt dışında kalmasıdır (Harita 21).

Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları (241):

Sadece Lefkoşa'nın kuzeyinde, küçük bir leke olarak karşımıza çıkan birim, sezonluk tarımı yapılan bitki türleri ile devamlı tarımı yapılabilen bitki türlerinin beraber olduğu alanları temsil etmektedir (Harita 20, Harita 21).

2000 yılında 0,85 km²'lik alanı kaplayan birim, 2006 yılında 0,58 km²'ye gerilemiştir (Tablo 19, Şekil 40). Kayıp olarak gözüken 0,27 km²'lik alan sanayi ve ticaret birimi olmuştur (Harita 21).

Doğal Otlak Alanları (321):

Genellikle kurak düzlüklerde karşımıza çıkan doğal otlak alanları, Alayköy yerleşim sınırının güney kısmı ile Lefkoşa'nın doğu ve kuzeyinde karşımıza çıkmaktadır. Çoğu yerde askeri alanlarla çakışmaktadır.

2000 yılında, 13,5 km²'lik alanla karşımıza çıkan arazi türü, 2006 yılında 6,5 km²'ye düşmüştür (Tablo 19, şekil 40). Lefkoşa'da yer alan doğal otlak alanlarından kuzeydekini az yoğun yerleşim alanları, doğudakini ise sanayi ve ticaret birimleri kaplamıştır. Alayköy güneyindeki alanın kuzeyinde de az yoğunluktaki yerleşimlerle, sanayi ve ticaret birimleri söz konusu küçülme trendi üzerinde etkisi varken, özellikle güney kesimindeki alanın etüt dışı kalması da km²'nin azalmasını sağlamıştır (Tablo 19, Şekil 40, Harita 20, Harita 21).

Havaalanları (124):

Askeri alan içerisinde yer alan havaalanı, sadece 2000 yılı haritasında karşımıza çıkmaktadır (Harita 20). 2006 yılı CORINE haritasında etüt dışı alan olarak gösterilmektedir (Harita 21).

Karışık Tarım Alanları (242):

Yıllık veya daimi tarım ürünleriyle, otlak alanlarının karışık olarak bulunduğu alanı simgeleyen arazi türüne, Kanlıköy yerleşim sınırı içerisinde, yerleşim merkezini de içine alacak şekilde rastlamaktayız. Kanlıköy haricinde, Lefkoşa'nın batı ucunda Hamitköy güneyini de içine alan bir noktada da karşılaşmaktayız (Harita 20, Harita 21). Hem 2000, hem de 2006 verilerinde karşımıza çıkan karışık tarım alanlarının, 2000 yılı 3,61 km²'lik kapladığı alan, 2006 yılında 4,02 km²'ye çıkmıştır (Tablo 19, Şekil 40). Bu yükselmenin sebebi 2006 yılı haritasında Gönyeli batısında da karışık tarım alanları ile karşılaşmamızdır (Harita 21).

Kentsel Yeşil Alanlar (141):

Doğal alanlarda olduğu gibi çoğu kısmı askeri arazilerle çakışan kentsel yeşil alanlara sadece Lefkoşa güneyinde rastlamaktayız (Harita 20, Harita 21). Ortalama genişliği 2,5 km² olan alana, her iki CORINE haritasında da rastlamaktayız (Tablo 19, Şekil 40).

Kuru Tarım Alanları (211):

Tahıl, baklagiller, hayvan yemi, yaban otları, nadas alanları ile birlikte açık veya seralarda yapılan tarım ve çiçekçilik faaliyetlerin yapıldığı mekanları temsil eden kuru tarım alanları, çalışma alanının yarısını meydana getirmektedir (Kutoğlu, 2010: 107-108). Alayköy, Gönyeli ve Kanlıköy'de geniş alanları içine alan arazi kullanım birimi, Lefkoşa batısındaki geniş bir kısım ile Hamitköy ve Haspolat'ta daha küçük parçalar halinde karşımıza çıkarak, tüm yerleşim birimlerinde yer almaktadır (Harita 20, Harita 21).

2000 yılında 88,73km²'lik alanı kapsayan kuru tarım alanı miktarı 2006 yılında, yerleşim yerleri, sanayi ve ticaret birimlerinin işgaline uğrayarak 80,93 km²'lik alana gerilemiştir (Tablo 19, Şekil 40).

Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanları (324):

Seyrek olarak ağaçların yer aldığı, çalılık ya da otsu bitki örtüsüyle kaplı alanları temsil etmektedir. Antropojen ve doğal sebeplerle artış trendi içinde olan arazi kullanım türü, çalışma alanı sınırları içerisinde Hamitköy'ün kuzeyinde geniş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Harita 20, Harita 21). Gönyeli kuzeyinde de çok minik lekeler şeklinde karşımıza çıkan ormanlık-çalılık geçiş alanlarının km² olarak değeri 2000 ve 2006 yılları için sabit kalarak, 5,15 km² olarak hesaplanmıştır (Tablo 19, Şekil 40).

Sanayi ve Ticaret Birimleri (121):

Çalışma alanı geneline yayılmış bir şekilde karşımıza çıkan sanayi ve ticaret birimleri, tüm yerleşim yeri sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 20, Harita 21). 2000 yılındaki 16,15 km²'lik alan değeri, 2006 yılında yaklaşık olarak 2 km² artarak 18,09 km² olmuştur (Tablo 19, Şekil 40). Özellikle sanayi bölgelerinin bulunduğu Lefkoşa kuzeyi ile Haspolat'ta yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Sclerophyllous (323):

Çalışma alanı içerisindeki garigleri de içine alan bodur bitki türlerini ifade eden sclerophyllous, çalışma alanının kuzeyinde, Kanlıköy, Gönyeli ve Hamitköy yerleşim birimleri içerisinde ve Lefkoşa'nın güneybatısında yer almaktadır (Harita 20, Harita 21). 2000 yılı haritasında 12,11 km²'lik alan kaplayan sclerophyllousların alanı 2006 yılında 11,60 km²'ye gerilemiştir. Söz konusu eksi alan Lefkoşa ve Hamitköy arasındaki sanayi ve ticaret birimlerine dönüşmüştür (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Seyrek Bitkili Alanlar (333):

Alayköy yerleşim merkezi ortasında yer alan seyrek bitkili alanlar, step bitkileriyle badlands topografyasını temsil etmektedir (Harita 20, Harita 21), (Kutoğlu, 2010: 107-108). Her iki dönem haritasında da alansal değeri aynı kalarak, 1,46 km² olarak hesaplanmıştır (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Spor ve Eğlence Alanları (142):

Sadece Lefkoşa kuzeyinde yer alan spor ve eğlence alanları, 2000 yılından 2006 yılına, kuru tarım alanını içine alarak genişlemiştir. Çalışma alanı içerisinde, 2000 yılında 0,28 km²'lik yer tutarken, bu miktar 2006 yılında 0,43 km²'ye yükselmiştir (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Su Kütleleri (512):

Çalışma alanındaki Kanlıköy, Gönyeli ve Hamitköy göletlerini temsil eden su kütleleri alanı, çalışma alanının kuzeyinde gölet isimleri ile aynı olan yerleşim birimleri içerisinde yer almaktadır (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Yoğun Yerleşim Alanları (111):

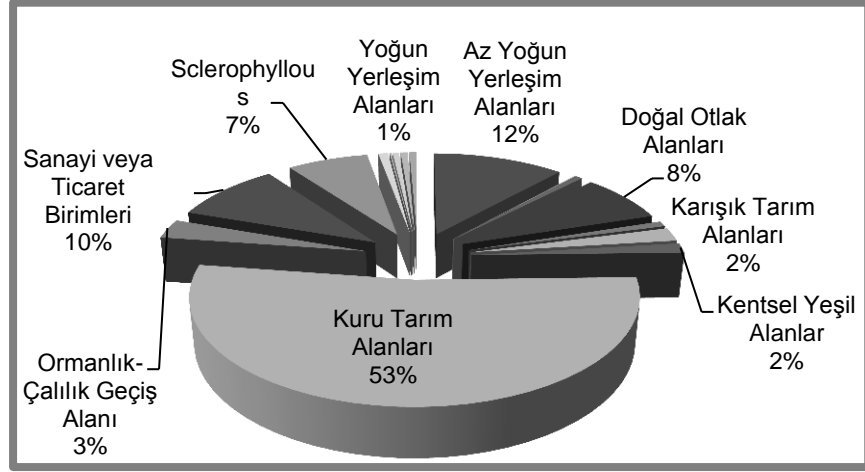
Bina ve yollarda sıkı sıkıya kaplı alanları simgeleyen yoğun yerleşim alanlarına sadece Lefkoşa yerleşim biriminin merkezinde rastlamaktayız. Söz konusu alan eski Lefkoşa olarak bilinen ve Venedik surları ile çevrili olan Lefkoşa sur içi bölgesi ile en eski sur dışı yerleşimi olan Çağlayan mahallesidir. Ortalama olarak 1 km²'lik alan, tüm eski Lefkoşa kültür ve mimarisini yansıtmaktadır (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Zeytin Korulukları (223):

Hamitköy ve Haspolat kuzeyinde yer alan zeytin koruluklarının çalışma alanı içerisinde kapladığı alan, 1,12 km²'dir (Şekil 40, Tablo 19, Harita 20, Harita 21).

Tablo 17: Çalışma alanı 2000 yılına ait mevcut arazi kullanım alanının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km2), (Web 4).

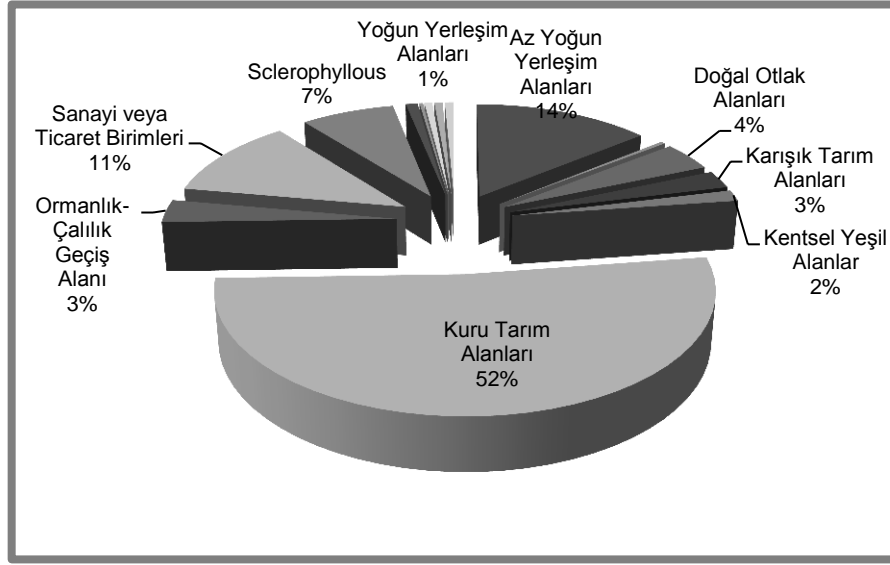
CORINE PROJESİ (2000)	%	Ha	Km ²
Az Yoğun Yerleşim Alanları	12	1961,29	19,61
Belirgin Bölgelerinde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları	0	26,19	0,26
Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları	1	84,88	0,85
Doğal Otlak Alanları	8	1304,98	13,05
Havaalanları	1	145,20	1,45
Karışık Tarım Alanları	2	360,53	3,61
Kentsel Yeşil Alanlar	2	259,50	2,60
Kuru Tarım Alanları	53	8873,15	88,73
Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanı	3	515,20	5,15
Sanayi veya Ticaret Birimleri	10	1614,96	16,15
Sclerophyllous	7	1210,70	12,11
Seyrek Bitkili Alanlar	1	145,82	1,46
Spor ve Eğlence Alanları	0	27,96	0,28
Su Kütleleri	1	98,20	0,98
Yoğun Yerleşim Alanları	1	101,68	1,02
Zeytin Korulukları	1	111,98	1,12
TOPLAM	100	16842,22	168,42

Şekil 38: Çalışma alanı, mevcut arazi kullanımının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı, 2000, (Web 4).

Tablo 18: Çalışma alanı 2006 yılına ait mevcut arazi kullanım alanının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km²), (Web 4).

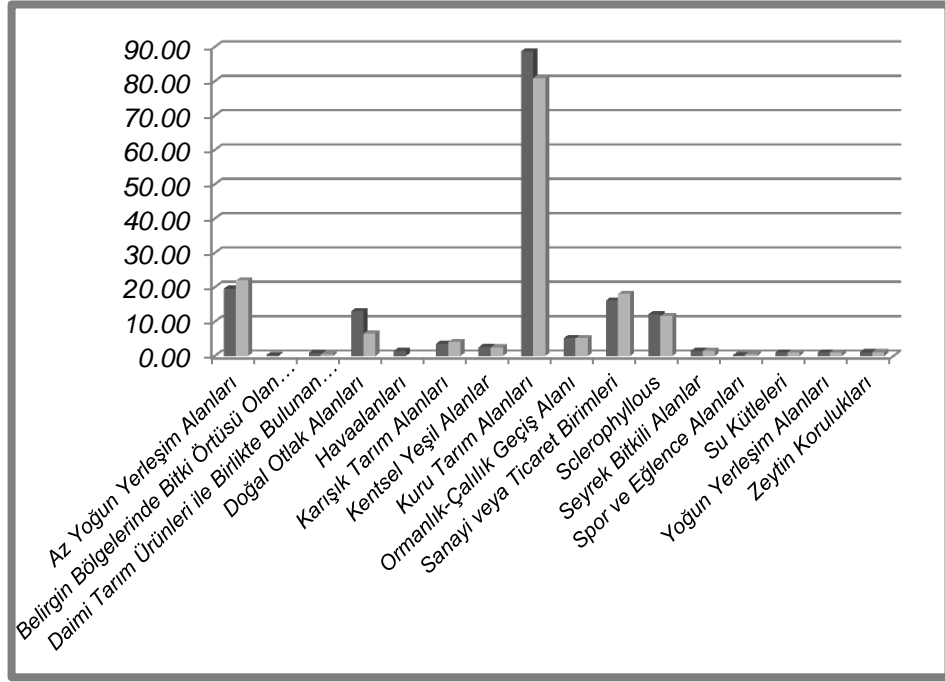
CORINE PROJESİ (2006)	%	Ha	Km ²
Az Yoğun Yerleşim Alanları	14	2195,32	21,95
Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları	0	58	0,58
Doğal Otlak Alanları	4	650,56	6,51
Karışık Tarım Alanları	3	402,35	4,02
Kentsel Yeşil Alanlar	2	252,51	2,53
Kuru Tarım Alanları	52	8092,66	80,93
Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanı	3	515,2	5,15
Sanayi veya Ticaret Birimleri	11	1808,96	18,09
Sclerophyllous	7	1159,93	11,60
Seyrek Bitkili Alanlar	1	145,82	1,46
Spor ve Eğlence Alanları	0	42,71	0,43
Su Kütleleri	1	98,2	0,98
Yoğun Yerleşim Alanları	1	101,16	1,01
Zeytin Korulukları	1	111,98	1,12
TOPLAM	100	15635,36	134,40

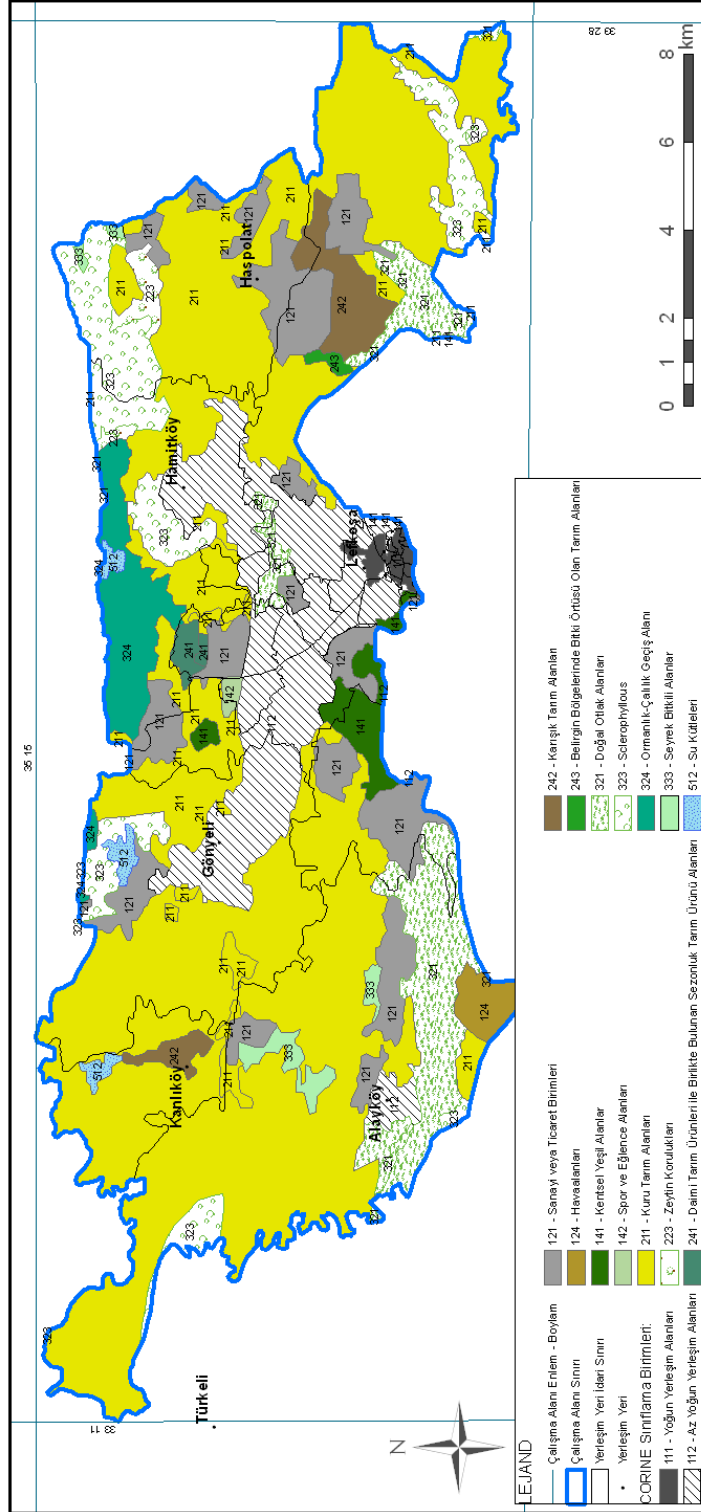
Şekil 39: Çalışma alanı, mevcut arazi kullanımının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı, 2006, (Web 4).

Tablo 19: Çalışma alanı 2000 ve 2006 yılına ait mevcut arazi kullanım alanlarının CORINE Projesi sınıflamasına göre dağılımı (Ha-Km²), (Web 4).

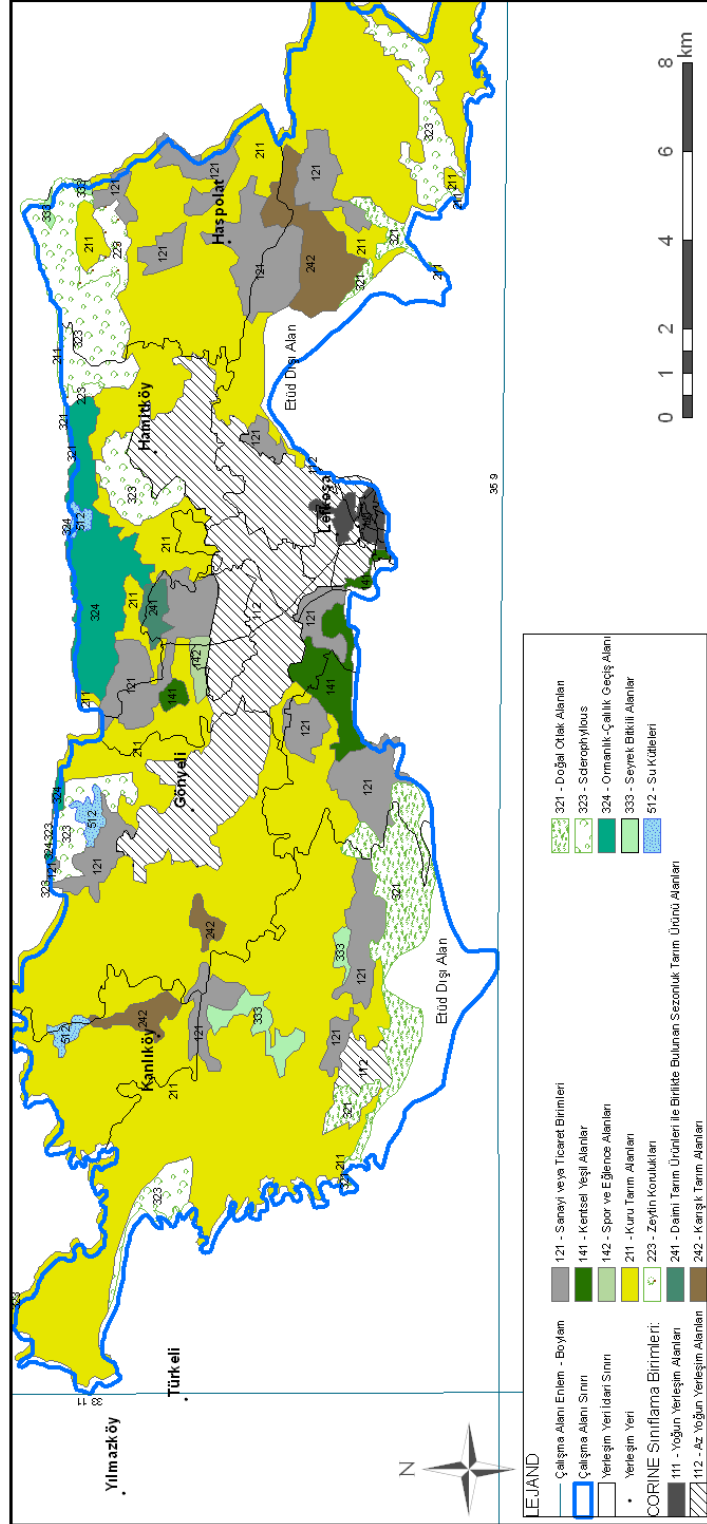
CORINE SINIFLAMA BİRİMİ	2000 (km ²)	2006 (km ²)
Az Yoğun Yerleşim Alanları	19,61	21,95
Belirgin Bölgelerde Bitki Örtüsü Olan Tarım Alanları	0,26	
Daimi Tarım Ürünleri ile Birlikte Bulunan Sezonluk Tarım Ürünü Alanları	0,85	0,58
Doğal Otlak Alanları	13,05	6,51
Havaalanları	1,45	
Karışık Tarım Alanları	3,61	4,02
Kentsel Yeşil Alanlar	2,60	2,53
Kuru Tarım Alanları	88,73	80,93
Ormanlık-Çalılık Geçiş Alanı	5,15	5,15
Sanayi veya Ticaret Birimleri	16,15	18,09
Sclerophyllous	12,11	11,60
Seyrek Bitkili Alanlar	1,46	1,46
Spor ve Eğlence Alanları	0,28	0,43
Su Kütleleri	0,98	0,98
Yoğun Yerleşim Alanları	1,02	1,01
Zeytin Korulukları	1,12	1,12
TOPLAM	168,42	134,40

Şekil 40: Çalışma alanına ait CORİNE sınıflama alanlarının 2000 ve 2006 periyodu karşılaştırması, (Web 4).

Harita 20: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2000 yılı arazi kullanımı, (Web 4).

Harita 21: Corine Proje sınıflandırma sistemine göre 2006 yılı arazi kullanımı, (Web 4).

1.2.5. Nüfus Özellikleri

Belirlenmiş bir zaman diliminde, sınırları belirlenmiş bir alandaki yaşayan insan sayısını ifade eden nüfus, şehirleşme ile birebir bağlantılı bir kavramdır. Bir şehrin mekansal olarak genişlemesi; aynı zamanda nüfusunun artışının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Lefkoşa şehrinin 1881 – 2009 yılları arasındaki mekansal gelişimini açıklamayı hedefleyen bu çalışmada da, nüfus önemli bir parametredir.

Çalışma alanının nüfusunun inceleneceği bu kısımda, nüfus, 1974 yılı öncesi ve sonrası olarak iki kısma ayrılarak analiz edilmiştir. 1974 öncesi nüfus analizlerinde 1881, 1891, 1901, 1911, 1921, 1931, 1946 ve 1960 sayımlarına ait veriler kullanılırken, 1974 sonrası için 1996 ve 2006 sayım sonuçları kullanılmıştır (Tablo 20). Daha sonra ise 1996 ve 2006 sayımları temel alınarak oluşturulan, çalışma alanı dahilindeki idari birimlerin nüfus projeksiyonları incelenecektir.

Kıbrıs'taki bilinen ilk güvenilir nüfus sayım çalışmaları, 1489 – 1571 yılları arasındaki dönemde adaya hükmetmiş olan Venedik Krallığı tarafından, dört yılda bir olmak üzere yapılmıştır (Groot, 2010: 103). 1878 – 1960 yılları arasında hüküm süren İngiliz Koloni Yönetimi ilk sayımını 1881 yılında yapmıştır. 1881 sayımını, her on yılda bir yapılan beş sayım daha izlemiştir. 1931 yılında yapılan altıncı sayımdan sonra, 1946 yılına kadar, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle sayım yapılamamış, 1946 yılında yapılan nüfus sayımı da İngiliz Koloni Yönetimi'nin yaptığı son sayım olmuştur. İngiliz Dönemi'nden sonra kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, ilk ve tek sayılımlı 1960 yılında genel nüfus ve tarım sayımı şeklinde gerçekleştirmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti sonrasında kurulan KTFD ve KKTC, 1975, 1996 ve 2006 yıllarında olmak üzere üç sayım gerçekleştirmiştir. 1975 tarihli ilk sayımı dışındaki diğer iki sayım, genel nüfus sayımı niteliğindeki, 1975 sayımı, 'İşgücü Envanteri' adı altında, ekonomik faaliyetlerin analizine yönelik bir çalışmaydı. 1975'teki sayım, adanın her iki tarafından gerçekleştirilen karşılıklı göçlerin tamamlanmaması ve Erenköy'deki Türk nüfusun sayılmaması gerekçesiyle geçerli sayılmamış ve sonuçları da açıklanmamıştır (Tablo 20) (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, 1999: XIII).

1974 yılı öncesinde, İngiliz Koloni Yönetimi ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde yapılan sayım sonuçları, tüm ada ve dolayısıyla da tüm Lefkoşa şehri nüfusunu temsil etmekteydi. 1881 – 1960 yılları arasındaki yetmiş dokuz yıllık dönemde

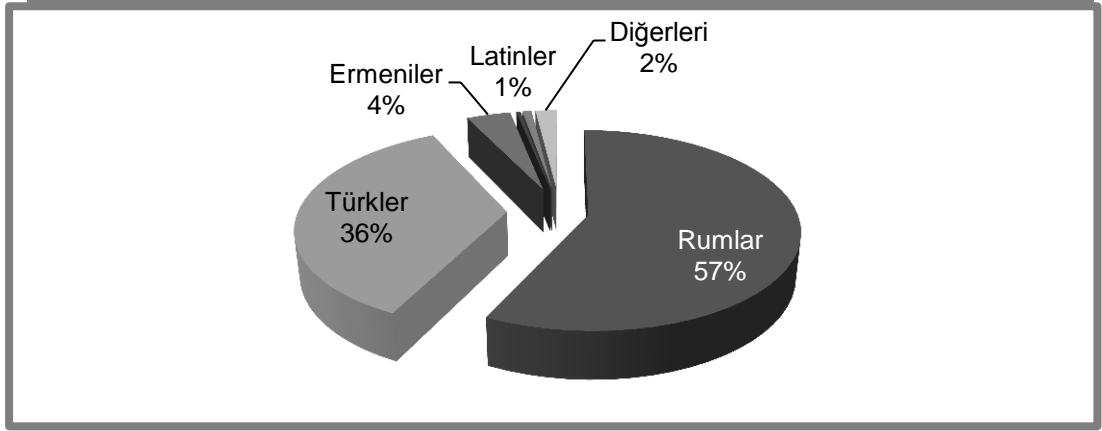
çoğunlukla Türk, Rum ve Ermenilerden oluşan şehir, melez bir yapıya sahipti (Şekil 41).

İngiliz Koloni Yönetimi tarafından 1956'da, Mason –Dixon Hattı ile ilk kez bölünen Lefkoşa, 1963' ten beri de Yeşil Hat ile ikiye ayrılmış durumdadır. KKTC tarafından 1996 ve 2006 yıllarında yapılan genel nüfus sayımları şehrin kuzeyindeki nüfusu ifade etmektedir (Tablo 20).

Tablo 20: Kıbrıs adasında gerçekleştirilen nüfus sayımlarının kronolojik dizilimi ve özellikleri, (1881 – 2006).

<i>Sayım Yılı</i>	<i>Niteliği</i>	<i>Kapsadığı Alan</i>	<i>Dönem</i>
<i>1974 ÖNCESİ</i>			
1489 – 1571	4 adet Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	Venedik Krallığı
1572	Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	Osmanlı İmparatorluğu
1841	Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	Osmanlı İmparatorluğu
1881	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1891	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1901	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1911	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1921	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1931	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1946	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	İngiliz Koloni Yönetimi
1960	Genel Nüfus Sayımı	Tüm Lefkoşa	Kıbrıs Cumhuriyeti
<i>1974 SONRASI</i>			
1975	İşgücü Envanteri	Lefkoşa'nın Kuzeyi	KTFD
1996	Genel Nüfus Sayımı	Lefkoşa'nın Kuzeyi	KKTC
2006	Genel Nüfus Sayımı	Lefkoşa'nın Kuzeyi	KKTC

	Rumlar	Türkler	Ermeniler	Maronitler	Latinler	Diğerleri	TOPLAM
1881	5669	5393	107	48	190	129	11536
1891	6586	5356	1	1	1	575	12520
1901	7991	6013	331	49	239	129	14752
1911	9307	6040	293	23	223	166	16052
1921	10777	6743	473	68	219	299	18579
1931	13565	7756	1750	108	211	287	23677
1946	20768	10330	2252	160	398	577	34485
1960	25530	14682	1846	235		1251	43544
TOPLAM	100193	62313	7053	692	1481	3413	

Şekil 41: 1881-1960 yılları arasındaki nüfus verilerine göre Lefkoşa şehrinin melez yapısı, (Keshishian, 1978).

1974 Öncesi Çalışma Alanı Nüfusunun Özellikleri

Kıbrıs adasının 1974 yılı öncesindeki nüfusu keskin değişimlere uğramıştır. Söz konusu değişimlerin temelinde siyasi etmenler önemli rol oynarken, kuraklık ve çekirge istilalarının da etkisi büyük olmuştur (İnalçık, 2010: 47).

Venedik İdaresi (1489-1571) döneminde dört yılda bir nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımlar Kıbrıs tarihinin ilk güvenilir nüfus verileriydi (Groot, 2010: 111).

Hill (1949)'e göre, 1510 ile 1560 yılları arasında şehrin nüfusuyla ilgili en iyi tahminin 15,000 ile 20,000 arasında olduğu sıralanmıştır (Jennings, 2010: 139).

1596 yazında ve 1597 baharında Lefkoşa'yı ziyaret eden Dandini; büyük iyi yapılmış şehrin en azından 30,000 sakini olduğunu öne sürmüştür (Cobham, 1908: 182, Jennings, 2010: 139).

Kuşatma sırasında (1571) Venedikliler tarafından yapılan nüfus sayımına göre, şehir surları içinde sığınma arayan nüfus 56,000'e, barış zamanında kayıtlı sakinlerin (20,000/25,000) iki katından fazlasına, ulaşmıştı (Arbel, 2000: sy, Constantini, 2010: 80).

Osmanlı Kıbrıs'ının nüfusuna ilişkin rakamlar değişmekle beraber, 18. yy'dan itibaren, çoğu gözlemci tarafından 80,000 civarında olduğu kabul edilirken, bir kısım gözlemci tarafından da 200,000 kişi civarı olarak kabul edilmektedir. Gözlemciler tarafından belirtilen her iki rakam da, 85,000 civarı hanenin hesaplandığı 1572 nüfus sayımı sonuçlarıyla zıtlık göstermektedir (Groot 2010: 114).

Evliya Çelebi, ada nüfusunun 1670'li yıllardaki miktarını 30,000 Müslüman ve 150,000 kafir olarak ifade etmektedir (Groot, 2010: 114).

Cobham (1908)'e göre, 1766-1792 yılları arasında adada bulunan Michael de Vezin'in notları incelendiğinde, söz konusu dönem için ada nüfusu 80,000 civarındadır (Gürkan, 2000: 117-118).

1806'da Ali Bey, Lefkoşa'nın surları içinde 100,000 kişi kolaylıkla barınabilmesine rağmen şehrin nüfusunu 2000 aile olarak tahmin etmiştir (Cobham, 1908: 393, Jennings, 2010: 139).

1815 yılı ada nüfusu 60/70,000, 1821'de 90,000, 1829'da 84/100,000, 1841'de 108,600, 1857'de 115,000, 1859'da 170,000 ve 1881'de 185,630'du (Kyrris, 2010: 44).

1814 yılında, J. M. Kinneir, 2000 Müslüman, 1000 Rum Ortodoks, 40 Ermeni ve 12 Marunî aileyi başpiskopos yetkilisine rapor etmiştir (Cobham, 1908: 417, Jennings, 2010: 139).

1841 yılında ise, Vali Talat Efendi Lefkoşa için 8000'i Türk, 3700'ü Rum Ortodoks ve 50 Ermeni ailesini kapsayan 12,000 kişilik bir tahmin yürütmüştür (Jennings, 2010: 139-140).

Adanın 1878'de İngilizlere geçmesinden hemen önce yapılmış nüfus sayımında şehrin nüfusu 10,874 idi (Jennings, 2010: 140).

İngiliz Koloni Yönetimi'nin üçüncü yılında yapılmış olan (4 Nisan 1881) nüfus sayımı, Lefkoşa nüfusunu 11,513 olarak göstermektedir. Şehrin nüfusu 1891'de 12,515'e

yükselmiştir (Jennings, 2010: 140). 1901 nüfus sayımına göre ise şehrin nüfusu 14,752 olarak tespit edilmiştir (Jennings, 2010: 140).

1946 yılında, sur içinde 24,967 kişi yaşarken, sur dışında 9518 kişi yaşamaktaydı. Sur içi ve dışındaki yirmi dört mahallenin toplam nüfusu 34,485'ti (Jennings, 2010: 141).

Lefkoşa ve varoşlarının 1958 yılı için tahmini nüfusu 86,000'di (Şekil 39),(Cyprus Government, 1959: 53, Tozan, 2008: 141).

1881-1960 yılları arasına gerçekleştirilen nüfus sayımlarına göre, sur içi ve civar yerleşim birimlerinin nüfusu, 11,994'ten 53,337'ye yükselmiştir. Şehrin sur dışı yayılımını destekler nitelikte olan nüfus verilerine göre, adanın Britanya İmparatorluğu sömürgesi olmaya başladığı tarihten itibaren, sur dışındaki yerleşim yerlerinin nüfusu sürekli olarak artmıştır. Sur içi nüfusu da dönem boyunca artmaya devam ederken 1921-1946 yılları arasındaki hızlı sur içi nüfus artışı dikkat çekmektedir (Tablo 21, Şekil 42).

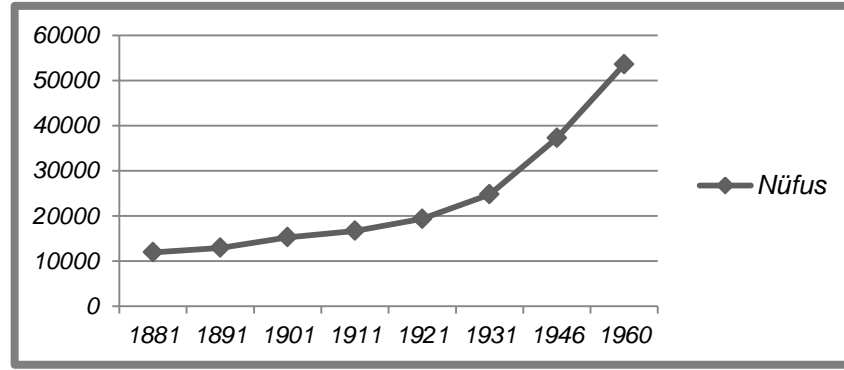
Tablo 21: Farklı tarihlere ait ada ile ilgili nüfus tahminleri, (İnalçık, 2010: 47).

1540 (F. Attar)	1546 (Savorgnan)	1570 (Graziani)	1600 (Accidias)	1841 (Osmanlı Nüfus Sayımı)
197 000	180 000	200 000	250 000	110 800

Tablo 22: 1881-1960 yılları arasına gerçekleştirilen nüfus sayımlarına göre, tarihi sur içi, Küçük Kaymaklı ve Ortaköy mahalleri nüfus miktarları, (Keshishian, 1978).

Sayım Yılı	Sur İçi	K.Kaymaklı ve Ortaköy	TOPLAM
1881	11 513	431	11 944
1891	12 515	414	12 929
1901	14 752	513	15 265
1911	16 052	642	16 694
1921	18 579	761	19 340
1931	23 677	1078	24 755
1946	34 485	2740	37 225
1960	45 940	7597	53 537

Sayım Yılı	Nüfus (Sur içi ve yakın çevresi, K.Kaymaklı ve Ortaköy)
1881	11,944
1891	12,929
1901	15,265
1911	16,694
1921	19,340
1931	24,755
1946	37,225
1960	53,537

Şekil 42: Sur içi ve yakın çevresi, Küçük Kaymaklı ve Ortaköy yerleşim birimlerine ait nüfus sayısının, 1881–1960 yılları itibariyle dağılımı, (Keshishian,1978).

1974 ve Sonrası Çalışma Alanı Nüfusunun Özellikleri

1974 yılı sonrasında gerçekleştirilmiş olan 1996 ve 2006 sayımlarının en önemli özelliği, şehrin kuzeyinde yaşayan nüfusu ifade etmesidir. 1996 genel sayım sonucuna baktığımız zaman adanın kuzeyinde yaşayan insan sayısı 200,000'e çıkarken, Lefkoşa nüfusu toplam devlet nüfusunun %31'ünü oluşturmaktaydı. 1996 yılında şehrin merkezindeki insan sayısı, tüm şehir nüfusunun %63'ünü oluşturmaktaydı (Şekil 43).

2006 yılına gelindiğinde ise Lefkoşa merkez bucağın nüfusu 39,176'dan 73,857'ye çıkarak, tüm Lefkoşa ilçe nüfusunun %86'sını oluşturmaktadır. Toplam ilçe nüfusu 85,579 olan Lefkoşa, 265,100'lük KKTC nüfusunun %32'sini simgelerken, bu oran

1996 sayımında da %31'di. Şehrin tüm ada nüfusu içerisindeki oranının 1996 ve 2006 yılları sayımlarında aynı kalması, şehrin nüfus artış oranının KKTC nüfus artış oranıyla paralellik taşıdığını göstermektedir (Şekil 43).

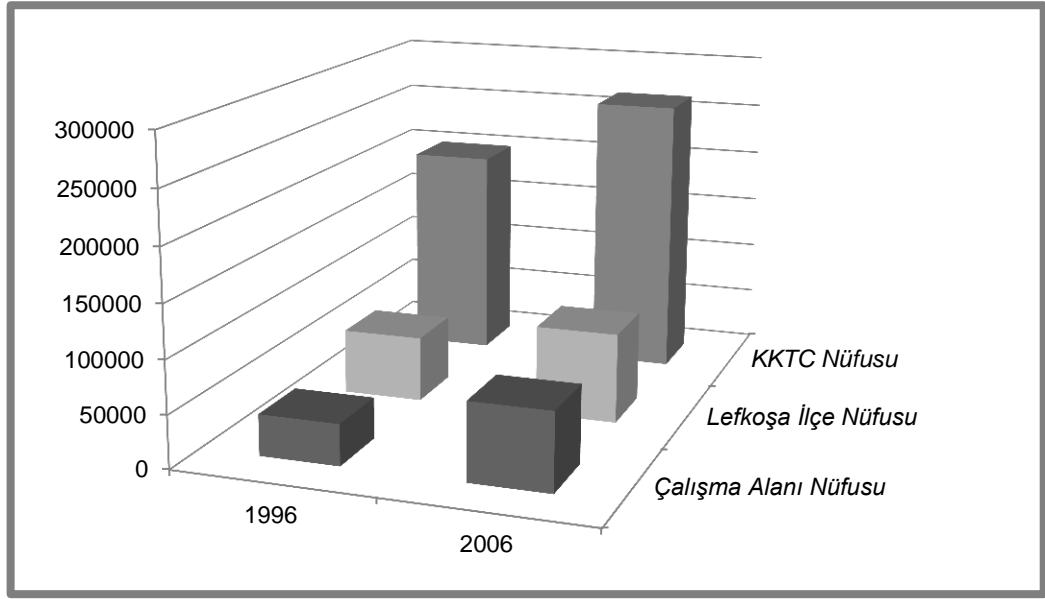
Sonucu açıklanan ilk genel nüfus sayımı olan 1996 sayımından ikinci sayım olan 2006 sayımına kadar, idari birimlerin bir kısmının nüfusu artarken, bir kısmının da azalmıştır. Nüfus artış oranı bakımından en fazla artan idari birim, % 243'lük artışla, tarihi sur içinde bulunan Kafesli Mahallesi'dir. Kafesli'yi %178,6'lık artışla Karamanzade Mahallesi, %167,2 ile Mahmutpaşa Mahallesi, %151,7 ile de Haspolat köyü izlemektedir (Tablo 23, Şekil 44).

Nüfus artış oranı yüzde elli ve üzeri olan yerleşim birimleri ise, Haydarpaşa, Taşkinköy, Hamitköy ve Ortaköy'dür. Bu yerleşim birimlerinden Hamitköy idari bakımdan köy iken, Haydarpaşa, Taşkinköy ve Ortaköy Lefkoşa bucağına bağlı mahalle durumundadır. Bu idari birimlerden Haydarpaşa Mahallesi tarihi sur içerisinde yer alırken, geri kalanı şehrin yeni gelişen bölgelerini oluşturmaktadır.

Nüfus artış oranı yüzde 0 ile 50 arasında olan yerleşim birimlerini ise, Arabahmet, Abdi Çavuş, Gönyeli, Küçük Kaymaklı, Alayköy, Selimiye, Kanlıköy, Ayyıldız, Kumsal, Marmara, Kızılay, Çağlayan, Göçmenköy, Akkavuk ve Yenişehir meydana getirmektedir. Bu yerleşim birimlerinden Kanlıköy köy iken, Gönyeli merkez bucağına bağlı belediye ve geri kalanı da Lefkoşa merkez bucağına ait mahalle durumundadır. % 0-50 arası artış gösteren yerleşim birimlerinden Arabahmet, Abdi Çavuş, Selimiye, Ayyıldız ve Akkavuk mahalleleri tarihi surların içerisindeyken, Çağlayan, Kızılay ve Yenişehir mahalleleri tarihi surlara komşu durumdadır.

Nüfus artışında gerileme olan yerleşim birimleri ise İplikpazarı, Yenicami, Köşklüçiftlik ve İbrahimpaşa mahalleleridir. Bu mahallelerden en fazla nüfus kayıp oranı -27,3 ile İbrahimpaşa'da yaşanırken, Yenicami'de %-7,6 ve Köşklüçiftlik'te %-8,1'lik gerileme meydana gelmiştir. Söz konusu mahallelerden İplikpazarı, Yenicami ve İbrahimpaşa tarihi sur içinde yer alırken, Köşklüçiftlik surların dibinde yer alan, nispeten daha az yaşlıdır.

Sayım Yılı	Çalışma Alanı Nüfusu	Lefkoşa İlçe Nüfusu	Çalışma Alanının İlçe Nüfusuna Oranı (%)	KKTC Nüfusu	İlçe Nüfusunun KKTC Nüfusuna Oranı (%)
1996	39 176	62 295	63	200 587	31
2006	73 857	85 579	86	265 100	32

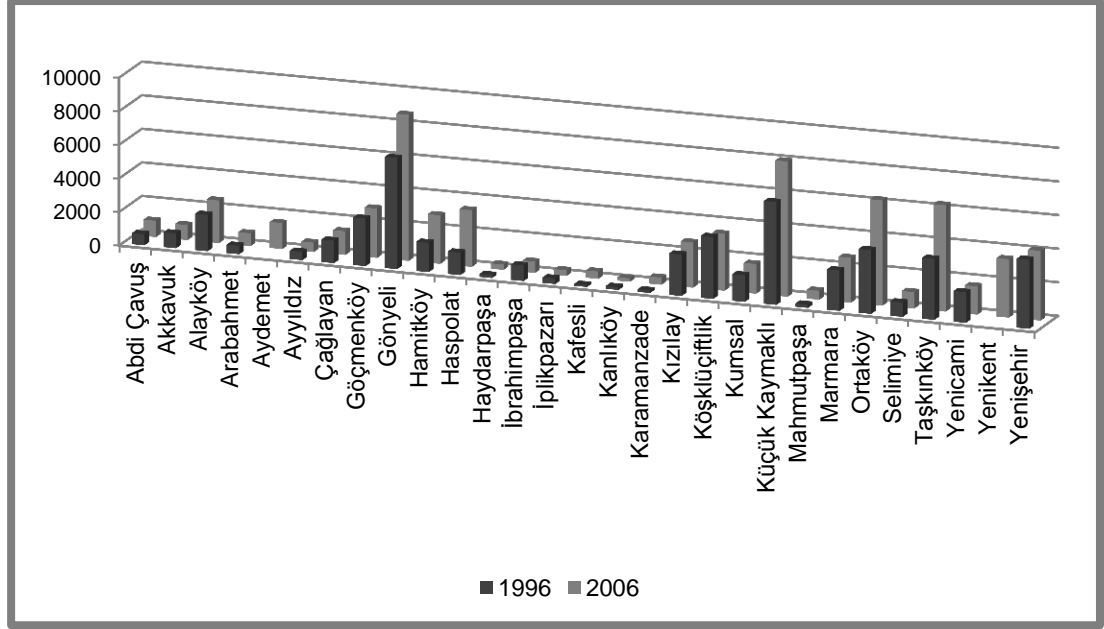

Şekil 43: 1974 sonrası dönemde yapılan 1996 ve 2006 sayım sonuçlarının, Lefkoşa ilçe sınırı ve ülke sınırı içerisindeki durumu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).

Tablo 23: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birimlerinin 1996 ve 2006 nüfus sayımı sonuçları, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 5).

İsim	İdari Birim	Nüfus		Artış Oranı (%)
		1996	2006	
Abdi Çavuş	Mahalle	662	975	47,3
Akkavuk	Mahalle	887	898	1,2
Alayköy	Belediye	2171	2539	17,0
Arabahmet	Mahalle	508	761	49,8
Aydemet	Mahalle		1550	
Ayyıldız	Mahalle	501	559	11,6
Çağlayan	Mahalle	1346	1413	5,0
Göçmenköy	Mahalle	2837	2946	3,8
Gönyeli	Belediye	6617	8708	31,6
Hamitköy	Köy	1746	2898	66,0
Haspolat	Köy	1343	3380	151,7
Haydarpaşa	Mahalle	182	320	75,8
İbrahimpaşa	Mahalle	929	675	-27,3
İplikpazarı	Mahalle	338	335	-0,9
Kafesli	Mahalle	128	439	243,0
Kanlıköy	Köy	181	207	14,4
Karamanzade	Mahalle	154	429	178,6
Kızılay	Mahalle	2466	2700	9,5
Köşklüçiftlik	Mahalle	3688	3391	-8,1
Kumsal	Mahalle	1592	1770	11,2
Küçük Kaymaklı	Mahalle	6123	8054	31,5
Mahmutpaşa	Mahalle	201	537	167,2
Marmara	Mahalle	2411	2672	10,8
Ortaköy	Mahalle	3800	6277	65,2
Selimiye	Mahalle	860	987	14,8
Taşkinköy	Mahalle	3625	6338	74,8
Yenicami	Mahalle	1825	1686	-7,6
Yenikent ¹	Mahalle		3478	
Yenişehir	Mahalle	4113	4156	1,0
Toplam Nüfus		51234	71078	32,74

¹ Yenikent Mahallesi, idari olarak Gönyeli Belediye alanı içerisinde yer almaktadır. 1996 sayımında Gönyeli Belediye alanı sadece Gönyeli Mahallesi'nden oluşmaktaydı.

Şekil 44: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birimlerinin 1996 ve 2006 nüfus sayımı sonuçları, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).

1.2.5.1. Nüfus Yapısı

Çalışma alanı nüfus yapısı, nüfus yoğunluğu, nüfusun kadın-erkek oranı, yaş gruplarına göre dağılımı ve okuryazarlık başlıkları altında analiz edilecektir.

1974 ve Sonrası Çalışma Alanı Nüfus Yoğunluğu Özellikleri

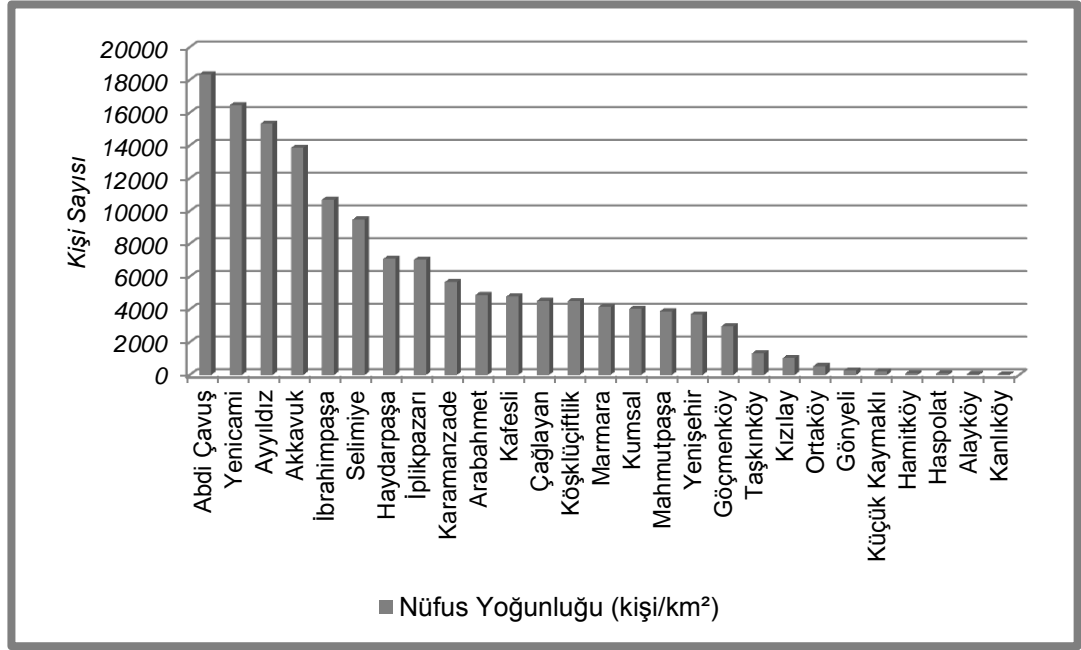
Lefkoşa şehrinin kuzeyde kalan, yaklaşık olarak, 375,383 km²lik alanı içerisinde bulunan çalışma sahası, yaklaşık olarak, 168,042 km²dir. Çalışma alanı içerisinde yer alan yerleşim birimleri içerisinde en büyük alana sahip olan birim, 41,57 km² ile Alayköy iken, en küçük yerleşim birimleri ise Karamanzade ve Kafesli mahalleleridir.

İnceleme alanınının 1996 nüfus sayımı verileri esas alınarak oluşturulmuş nüfus yoğunluk grafiği incelendiği zaman; kilometre kareye düşen en fazla insan sayısının

18,338 kişiyle Abdi avuş mahallesi ve kilometre kareye düşen en az insan sayısının da Kanlıköy yerleşim biriminde olduğunu gözlemekteyiz (Tablo 24, Şekil 45). Nüfus yoğunluğunun 10,000 ile 20,000 arasında olan yerleşim birimleri, büyükten küçüğe, Abdi avuş, Yenicami, Ayyıldız, Akkavuk ve İbrahimpasha yerleşim birimleridir. Söz konusu yerleşim birimlerinin hepsi de, şehrin çekirdek noktası olan, Lefkoşa'nın sur için bölgesinde yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu 5000 ve 10,000 arasında olan yerleşim birimleri sırasıyla, Selimiye, Haydarpaşa, İplikpazarı ve Karamanzade'dir ve bu mahalleler de tarihi sur içinde yer almaktadır. Kilometre kareye düşen insan sayısı 5000 kişiden az olan yerleşim birimleri ise en kalabalık grubu oluştururken, bu yerleşim birimleri, yoğunluğu fazla olandan en az olana doğru, Arabahmet, Kafesli, ağlayan, Köşklüçiftlik, Marmara, Kumsal, Mahmutpaşa, Yenişehir, Göçmenköy, Taşkinköy, Kızılay, Ortaköy, Gönyeli, Küçük Kaymaklı, Hamitköy, Haspolat, Alayköy ve Kanlıköy'dür. Arabahmet, Kafesli ve Mahmutpaşa mahalleleri sur içinde yer alırken, diğer yerleşim birimleri surların dışındaki alanı oluşturmaktadır (Harita 22).

Tablo 24: 1996 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 4).

	Alan (km ²)	Nüfus 1996	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
Abdi Çavuş	0,04	662	18338
Akkavuk	0,06	887	13859
Alayköy	41,57	2171	52
Arabahmet	0,10	508	4875
Ayyıldız	0,03	501	15321
Çağlayan	0,30	1346	4520
Göçmenköy	0,96	2837	2954
Gönyeli	23,98	6617	276
Hamitköy	17,76	1746	98
Haspolat	17,68	1343	76
Haydarpaşa	0,03	182	7082
İbrahimpaşa	0,09	929	10690
İplikpazarı	0,05	338	7027
Kafesli	0,03	128	4776
Kanlıköy	8,01	181	23
Karamanzade	0,03	154	5662
Kızılay	2,42	2466	1021
Köşklüçiftlik	0,82	3688	4505
Kumsal	0,40	1592	4021
Küçük Kaymaklı	29,21	6123	210
Mahmutpaşa	0,05	201	3873
Marmara	0,58	2411	4138
Ortaköy	7,12	3800	534
Selimiye	0,09	860	9482
Taşkinköy	2,77	3625	1309
Yenicami	0,11	1825	16456
Yenişehir	1,12	4113	3686
TOPLAM	155,41	512 034	5365

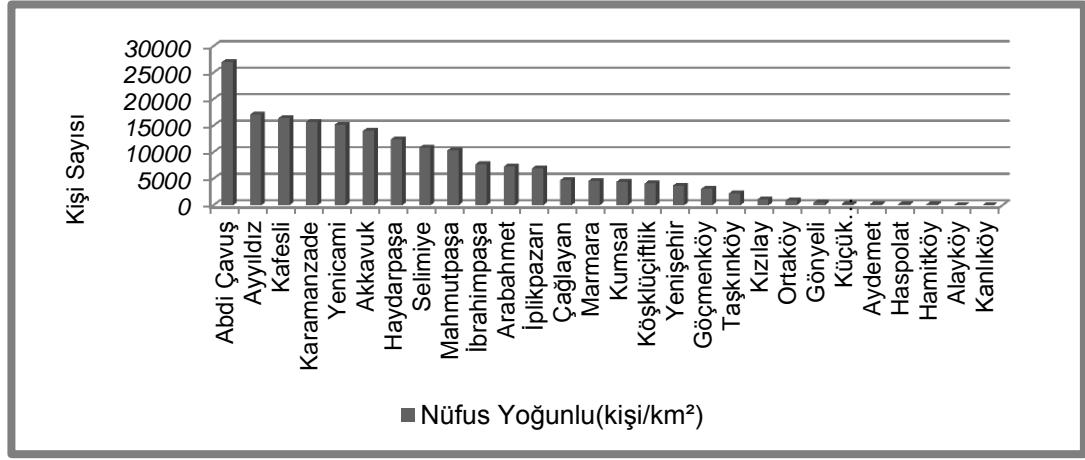

Şekil 45: 1996 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 4).

2006 nüfus sayımına ait nüfus yoğunluğu grafiğinde ise, kilometreye düşen kişi sayısının en fazla olduğu yerleşim, 1999 sayımı ile aynı, 27,008 kişiyle Abdiçavuş mahallesi iken, kişi sayısının en az olduğu yerleşim 26 kişi/km² ile Kanlıköy'dür. 2006 nüfus yoğunluğu miktarlarını 10,000 kişi/km² ve altı, 11,000 – 20,000 km² ve 21,000 – 30,000 km² olarak ayırıp incelediğimiz zaman, 20,000 ve 30,000 kişi/km²'ye sahip olan tek yerleşim birimi tarihi sur içindeki Abdi Çavuş mahallesidir. Kilometreye düşen kişi sayısı 10,000 ile 20,000 kişi olan yerleşim birimleri ise, Ayyıldız, Kafesli, Karamanzade, Yenicami, Akkavuk, Haydarpaşa ve Selimiye mahalleleridir. Söz konusu mahallelerin tümü de tarihi sur içi mahalleleridir. Nüfus yoğunluğu kilometre başına 10,000 kişinin altında olan yerleşim birimleri ise, büyükten küçüğe, Mahmutpaşa, İbrahimpasha, Arabahmet, İplikpazarı, Çağlayan, Marmara, Kumsal, Köşklüçiftlik, Yenişehir, Göçmenköy, Taşkinköy, Kızılay, Ortaköy, Gönyeli, Küçük Kaymaklı, Aydemet, Haspolat, Hamitköy, Alayköy ve Kanlıköy'dür. Mahmutpaşa, İbrahimpasha, Arabahmet ve İplikpazarı Venedik surları içerisindeki yerleşim birimleriyken, geri kalan yerleşimler sur dışındadır (Tablo 27, Şekil 49, Harita 23).

Tablo 25: 2006 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (Web 4, Web 5).

	Alan (km)	Nüfus 2006	Nüfus Yoğunlu (kişi/km ²)
Abdi Çavuş	0,04	975	27008
Akkavuk	0,06	898	14031
Alayköy	41,57	2539	61
Arabahmet	0,10	761	7303
Aydemet	7,58	1550	205
Ayyıldız	0,03	559	17095
Çağlayan	0,30	1413	4745
Göçmenköy	0,96	2946	3067
Gönyeli	23,98	12186	508
Hamitköy	17,76	2898	163
Haspolat	17,68	3380	191
Haydarpaşa	0,03	320	12451
İbrahimpaşa	0,09	675	7768
İplikpazarı	0,05	335	6965
Kafesli	0,03	439	16381
Kanlıköy	8,01	207	26
Karamanzade	0,03	429	15772
Kızılay	2,42	2700	1118
Köşklüçiftlik	0,82	3391	4142
Kumsal	0,40	1770	4471
Küçük Kaymaklı	29,21	8054	276
Mahmutpaşa	0,05	537	10347
Marmara	0,58	2672	4586
Ortaköy	7,12	6277	881
Selimiye	0,09	987	10882
Taşkinköy	2,77	6338	2289
Yenicami	0,11	1686	15203
Yenişehir	1,12	4156	3724
TOPLAM	162,99	71 078	6 844

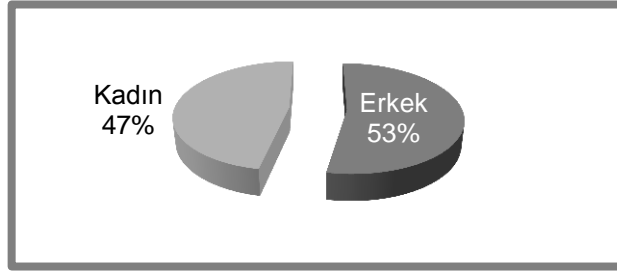
Şekil 46: 2006 nüfus sayımına göre, çalışma alanı yerleşimlerinin nüfus yoğunluğu, (Web 4, Web 5).

1974 ve Sonrası Çalışma Alanı Nüfusunun Cinsiyet Özellikleri

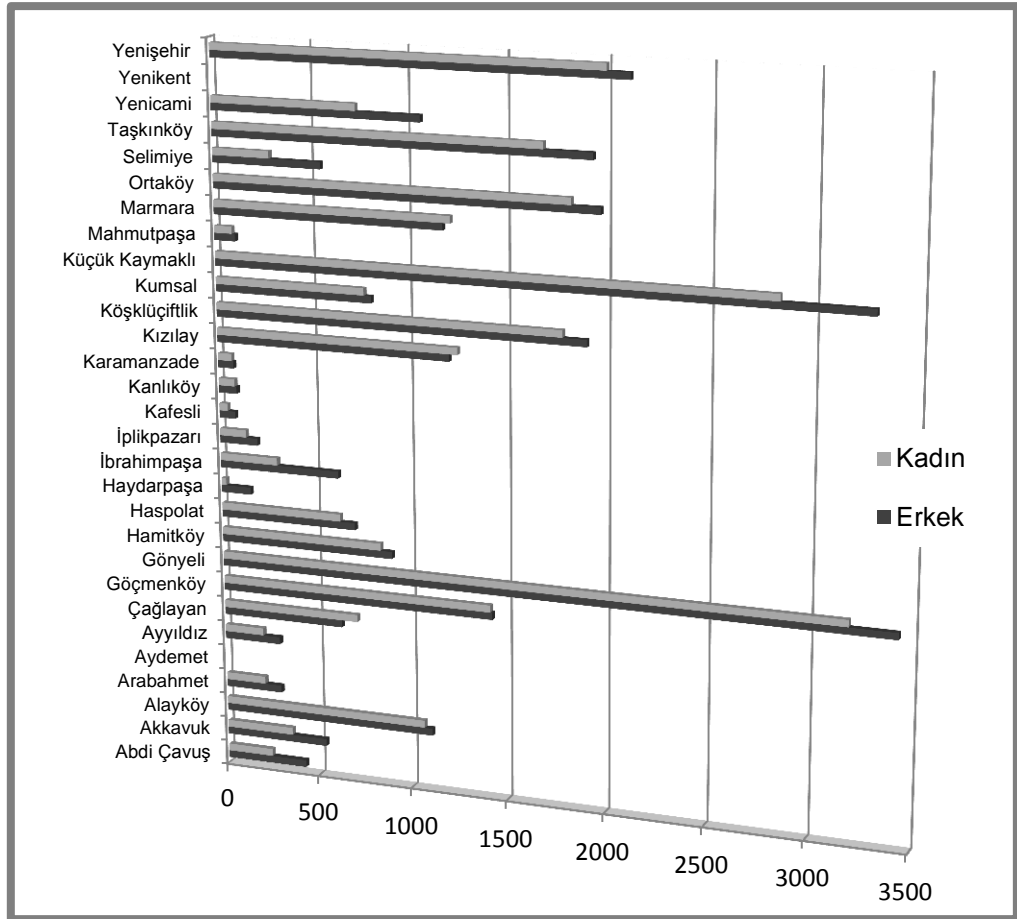
1996 sayımı sonuçları incelendiği zaman, erkek nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %53 olduğu gözlenirken, geriye kalan %47'lik oranı kadın nüfus oluşturmaktadır. Neredeyse yarı yarıya olduğu gözlenen kadın – erkek oranı idari birim bazında bakıldığında yer yer paralellik gösterse de, bazı birimlerde farklılık göstermektedir (Tablo 26). İbrahimpaşa, Küçük Kaymaklı, Gönyeli, Taşköy, Selimiye, Ortaköy, Haspolat, Ayyıldız, Akkavuk ve Abdiçavuş'ta genel trende paralel olarak erkek nüfusu kadın nüfustan fazladır. Bu bölgelerin çoğu, dışarıdan gelen göçmenlerin tercih ettikleri ikamet alanları olduğu gibi askeri üslerin konumlandığı alanlardır. Haspolat ve Taşköy ise ikamet alanı olmasının yanı sıra, sanayi bölgelerinin de yaygın olarak konumlandığı birimlerdir. Bu sebeplerin sonucunda erkek nüfus miktarı kadın nüfustan daha fazladır. Geriye kalan idari birimlerin, Marmara Mahallesi hariç, kadın – erkek nüfus oranı eşit miktarlardayken, Marmara'da kadın nüfus sayısı erkek nüfustan fazladır (Şekil 47, Şekil 48). Marmara Mahallesi 1970'lerde kurulan bir mahalledir ve bu mahallenin yerlileri şu an yaşlı nüfusu oluşturmaktadır. 1996 sayımının yaş gruplarına göre incelendiği şekilde de belirtildiği gibi, 55'ten 85 ve daha üzeri yaşa sahip nüfus içerisinde kadın nüfus miktarı daha fazladır (Şekil 47).

Tablo 26: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılı cinsiyet yapısı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

1996 Sayımı	İdari Birim	Toplam	Erkek	Kadın
Abdi Çavuş	Mahalle	662	422	240
Akkavuk	Mahalle	887	535	352
Alayköy	Belediye	2171	1107	1064
Arabahmet	Mahalle	508	298	210
Ayyıldız	Mahalle	501	295	206
Çağlayan	Mahalle	1346	632	714
Göçmenköy	Mahalle	2837	1424	1413
Gönyeli	Belediye	6617	3428	3189
Hamitköy	Köy	1746	903	843
Haspolat	Köy	1343	711	632
Haydarpaşa	Mahalle	182	157	25
İbrahimpaşa	Mahalle	929	626	303
İplikpazarı	Mahalle	338	199	139
Kafesli	Mahalle	128	84	44
Kanlıköy	Köy	181	96	85
Karamanzade	Mahalle	154	82	72
Kızılay	Mahalle	2466	1212	1254
Köşklüçiftlik	Mahalle	3688	1905	1783
Kumsal	Mahalle	1592	814	778
Küçük Kaymaklı	Mahalle	6123	3288	2835
Mahmutpaşa	Mahalle	201	109	92
Marmara	Mahalle	2411	1186	1225
Ortaköy	Mahalle	3800	1973	1827
Selimiye	Mahalle	860	563	297
Taşkinköy	Mahalle	3625	1935	1690
Yenicami	Mahalle	1825	1077	748
Yenişehir	Mahalle	4113	2115	1998
Genel Toplam		51234	27176	24058

Şekil 47: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılına ait kadın ve erkek oranı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

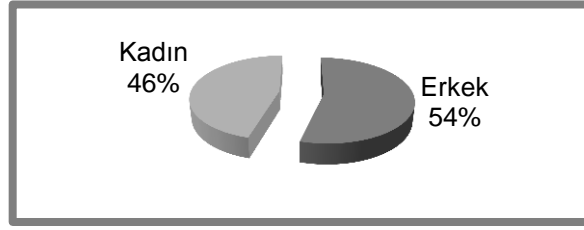

Şekil 48: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 1996 yılı cinsiyet yapısı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

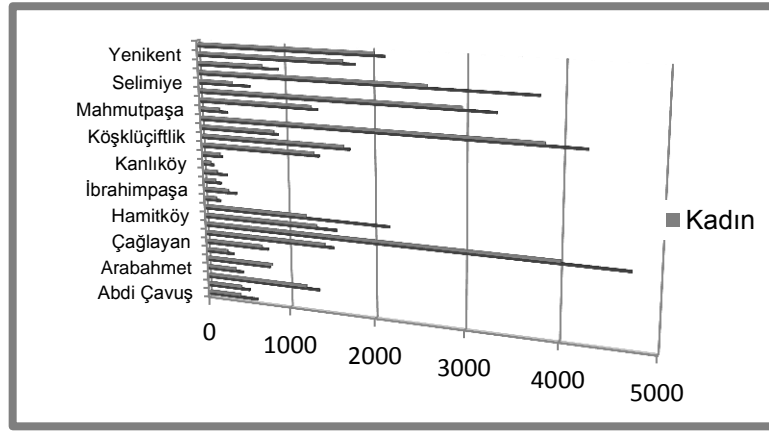
2006 yılı genel nüfus sayımında ise, cinsiyetlerin genel nüfus içerisindeki oranları hemen hemen aynı kalırken, erkek nüfusun toplam nüfus içerisinde oranı sadece %1'lik artışla %54 olurken, kadın nüfus oranı da %46'ya gerilemiştir (Tablo 27, Şekil 49, Şekil 50). 1996 sayımındaki idari birimler arasındaki cinsiyet oranı farklılıkları, Aydemet Mahallesi dışında, ortadan kalkmış ve tüm birimlerde erkek nüfus sayısı, kadın nüfustan daha fazla duruma gelmiştir. Taşkınköy, Haspolat ve Gönyeli'deki dramatik kadın-erkek nüfus farklılığı dikkati çekerken, Taşkınköy ve Haspolat'taki oran farkının sebebi ise sanayi bölgelerinin bu alanlarda yoğunlaşmasıdır. Gönyeli ise, inşaat sektörü, sanayi alanları ve askeri üslerin yoğunlaştığı mahallelerin başında gelmektedir.

Tablo 27: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılı cinsiyet yapısı, (Web 5).

2006 Sayımı	İdari Birim	Toplam	Erkek	Kadın
Abdi Çavuş	Mahalle	975	591	384
Akkavuk	Mahalle	898	498	400
Alayköy	Belediye	2539	1348	1191
Arabahmet	Mahalle	761	425	336
Aydemet	Mahalle	1550	765	785
Ayyıldız	Mahalle	559	316	243
Çağlayan	Mahalle	1413	744	669
Goçmenköy	Mahalle	2946	1526	1420
Gönyeli	Mahalle	8708	4711	3997
Hamitköy	Köy	2898	1567	1331
Haspolat	Köy	3380	2168	1212
Haydarpaşa	Mahalle	320	186	134
İbrahimpaşa	Mahalle	675	388	287
İplikpazarı	Mahalle	335	201	134
Katesli	Mahalle	439	281	158
Kanlıköy	Köy	207	123	84
Karamanzade	Mahalle	429	227	202
Kızılay	Mahalle	2700	1382	1318
Köşklüçiftlik	Mahalle	3391	1732	1659
Kumsal	Mahalle	1770	910	860
Küçük Kaymaklı	Mahalle	8054	4243	3811
Mahmutpaşa	Mahalle	537	317	220
Marmara	Mahalle	2672	1373	1299
Ortaköy	Mahalle	6277	3322	2955
Selimiye	Mahalle	987	597	390
Taşkınköy	Mahalle	6338	3753	2585
Yenicami	Mahalle	1686	936	750
Yenikent	Mahalle	3478	1808	1670
Yenişehir	Mahalle	4156	2135	2021
Genel Toplam		71078	38573	32505

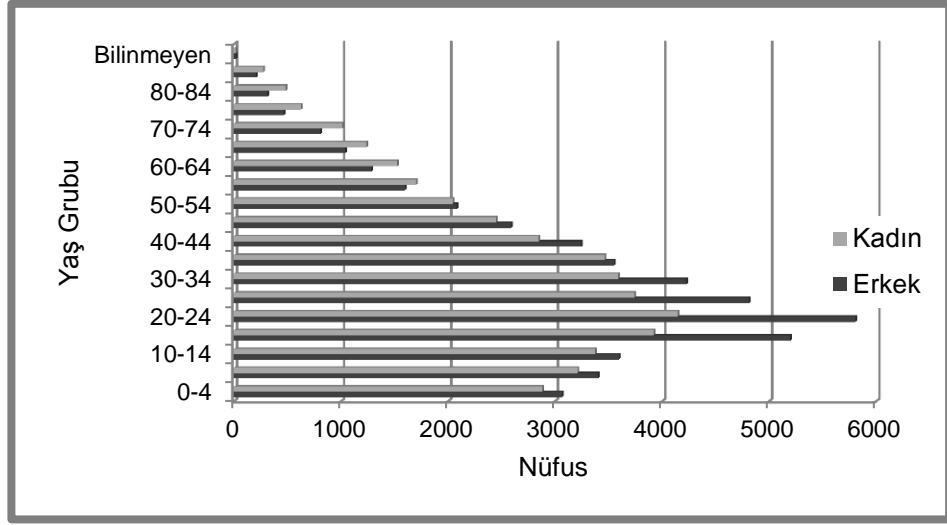
Şekil 49: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılına ait kadın ve erkek oranı, (Web 5).

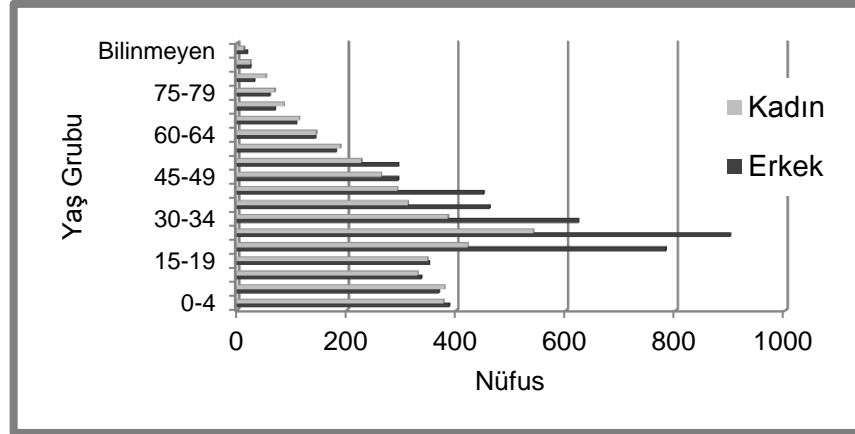
Şekil 50: Çalışma alanı içerisindeki yerleşim birim nüfuslarının 2006 yılı cinsiyet yapısı, (Web 5).

1974 ve Sonrası Lefkoşa İlçe Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

1996 ve 2006 genel nüfus sayımlarının yaş grupları incelendiği zaman, her iki sayımda da nüfusun 24 – 44 yaşları arasındaki kısımda yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bu durumun sebeplerinin başında, Lefkoşa'nın çok sayıda göç alması ve askeri kurumların erkek nüfusu gelmektedir (Şekil 51 – Şekil 52).

Şekil 51: 1996 yılı Lefkoşa ilçe nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

Şekil 52: 2006 yılı Lefkoşa ilçe nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı, (Web 5).

1.2.5.2. Nüfus Hareketleri

Fiziki ya da beşeri sınırlarla ayrılmış herhangi bir coğrafyada yaşayan insan sayısını ifade eden nüfus kavramı, durağan bir olgu değildir. Ülkenin kendi sınırları içerisinde ya da ülke sınırlarını aşarak yer değiştirme şeklinde tanımlanan göç olgusu, nüfus hareketlerini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, nüfusun bir idari sınırı geçerek ikamet yerini devamlı ya da uzun süreli değiştirmesi olarak tanımlanan göç, insanlık tarihi ile başlayan bir olgudur (Özgüç ve Tümertekin, 1998: 307). İnsanoğlu yerleşik hayata geçmeden önce devamlı bir yer değiştirme halindeyken, yerleşik yaşamla birlikte sistemli göç hareketi de başlamıştır. İlkel göçler diye de tanımlayabileceğimiz neolitik çağ göçleri, fiziksel olarak hayatta kalabilme içgüdüleriyle yiyecek bulmakla başlamış, günümüze ise daha karmaşık bir hal alarak, yaşayabilme içgüdüğü yanı sıra ekonomik ve politik faktörlerden de etkilenmektedir.

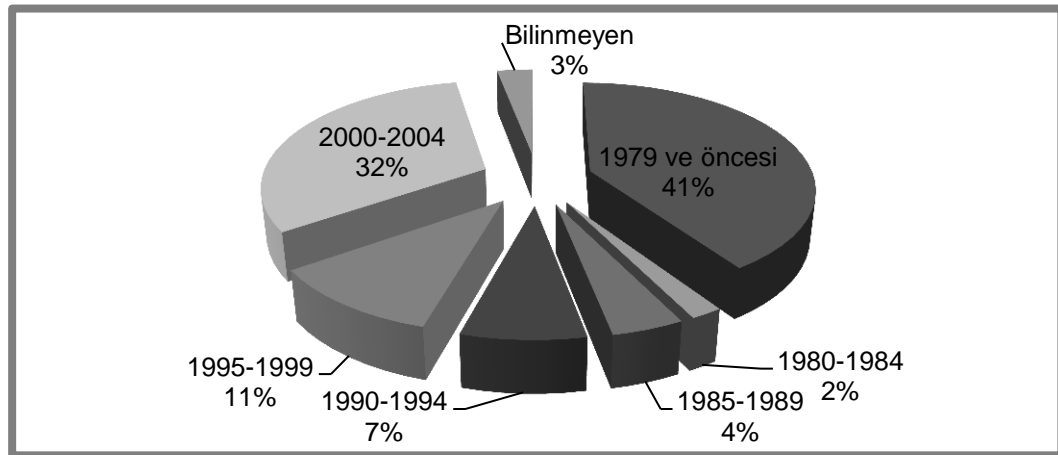
Lefkoşa, devamlı olarak hem ülke içinden hem de başka ülkelerden göç alarak büyüyen bir şehirdir. Başkent olmasının yanı sıra, bünyesinde bulunan üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörün merkezi durumunda olmasında dolayı çekim merkezi durumundaki ilçenin aldığı göç bu kısımda incelenecektir. KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü'nün istatistikleri ışığında, ilçe bazında göç verisi bulunmadığından, KKTC'nin 1979 öncesinden 2004'e kadar dışarıdan almış olduğu göçün, tarihsel dönem ve orijinleri dikkate alınarak oluşturulan grafiklerle analiz yapılmıştır.

1974 ve Sonrası KKTC Nüfus Hareketleri

KKTC'ye gelen göçün tarihsel dağılımı, 1979 ve öncesi, 1980-1984, 1985-1989, 1990-1994, 1995-1999, 2000-2004 ve tarihi bilinmeyen olmak üzere yedi döneme ayrılmıştır. Bu sınıflamaya göre, adanın kuzeyi, %41'lik göçü 1979 ve öncesinde alırken, %32'lik göçü 2000-2004, %11'lik göçü 1995-1999, %7'lik göçü 1990-1994, %4'lük göçü 1985-1989 ve %2'lik göçü de 1980-1984 dönemlerinde almıştır. Göç eden nüfusun %3'ünün ise adaya geliş tarihi bilinmemekle beraber, cinsiyet dağılımında da dengesizlik vardır. İlk dönemdeki göçlerde kadın ve erkek sayısı birbirine eşitken, özellikle 1985 yılından sonra erkeklerin lehine bir durum söz konusudur (Şekil 53). Bu durum, 1979 öncesi göçlerin çoğunluğunun güneyli

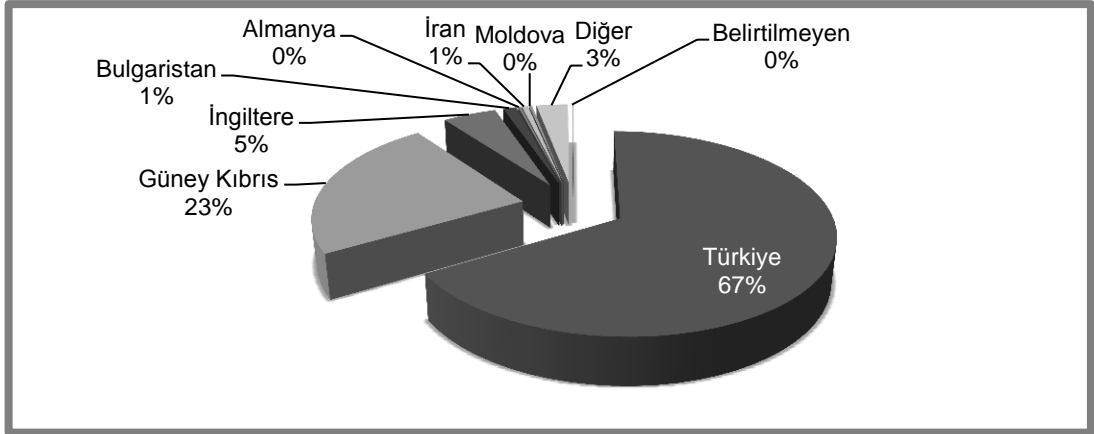
ailelerden oluşması, daha sonraki göçlerin ise Türkiye'den çalışmak için gelen erkek bireyler nedeniyle meydana gelmiştir. Adanın kuzeyi en fazla göçü %67'lik oranla Türkiye'den alırken, ikinci olarak da %23 ile Kıbrıs'ın güneyinden almaktadır (Şekil 54), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).

	Toplam	Erkek	Kadın
1979 ve öncesi	46769	23249	23520
1980-1984	2243	1207	1036
1985-1989	5023	3066	1957
1990-1994	8615	4885	3730
1995-1999	12617	7097	5520
2000-2004	36462	22437	14025
Bilinmeyen	3479	2197	1282
Toplam	115208	64138	51070

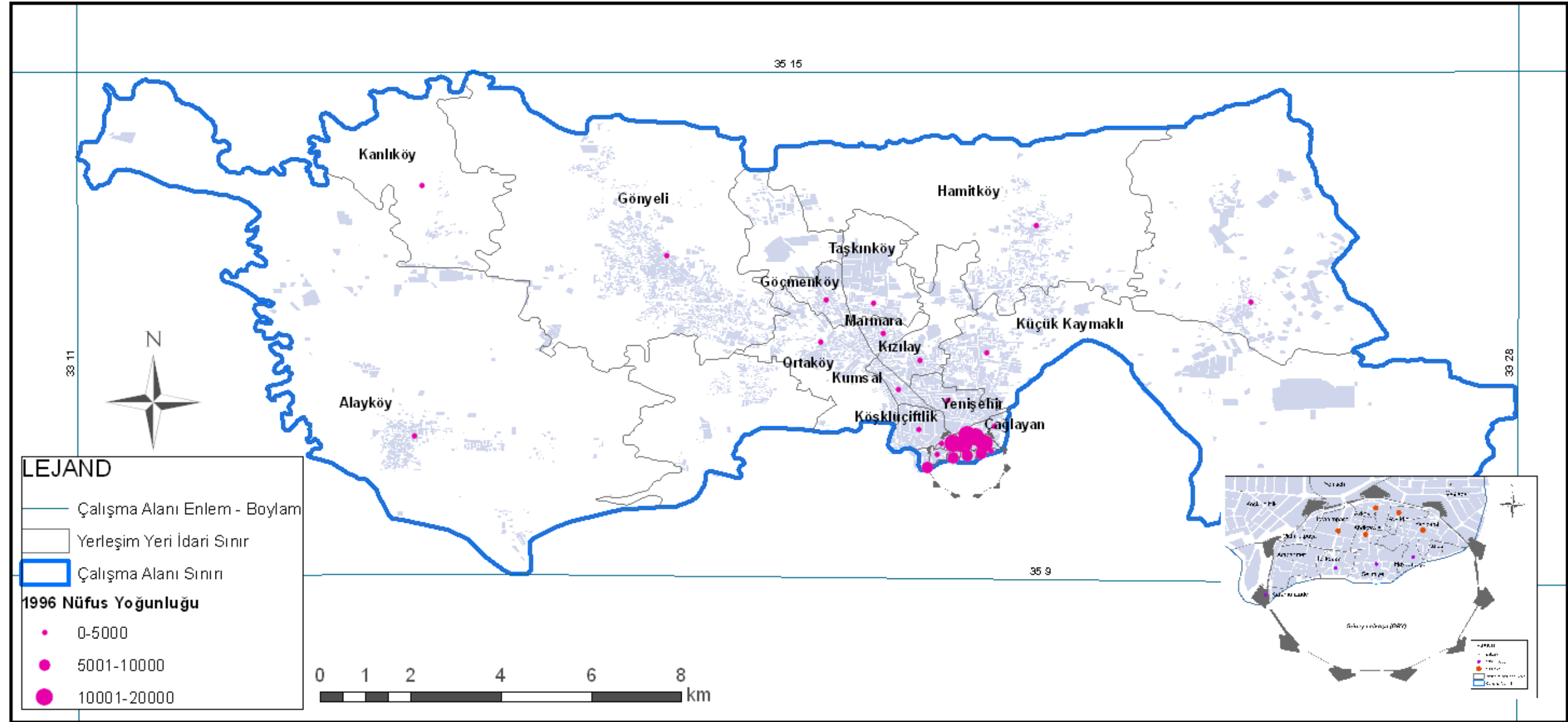

Şekil 53: KKTC'nin aldığı göç miktarının yıllara göre dağılımı (1979 öncesi – 2006), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).

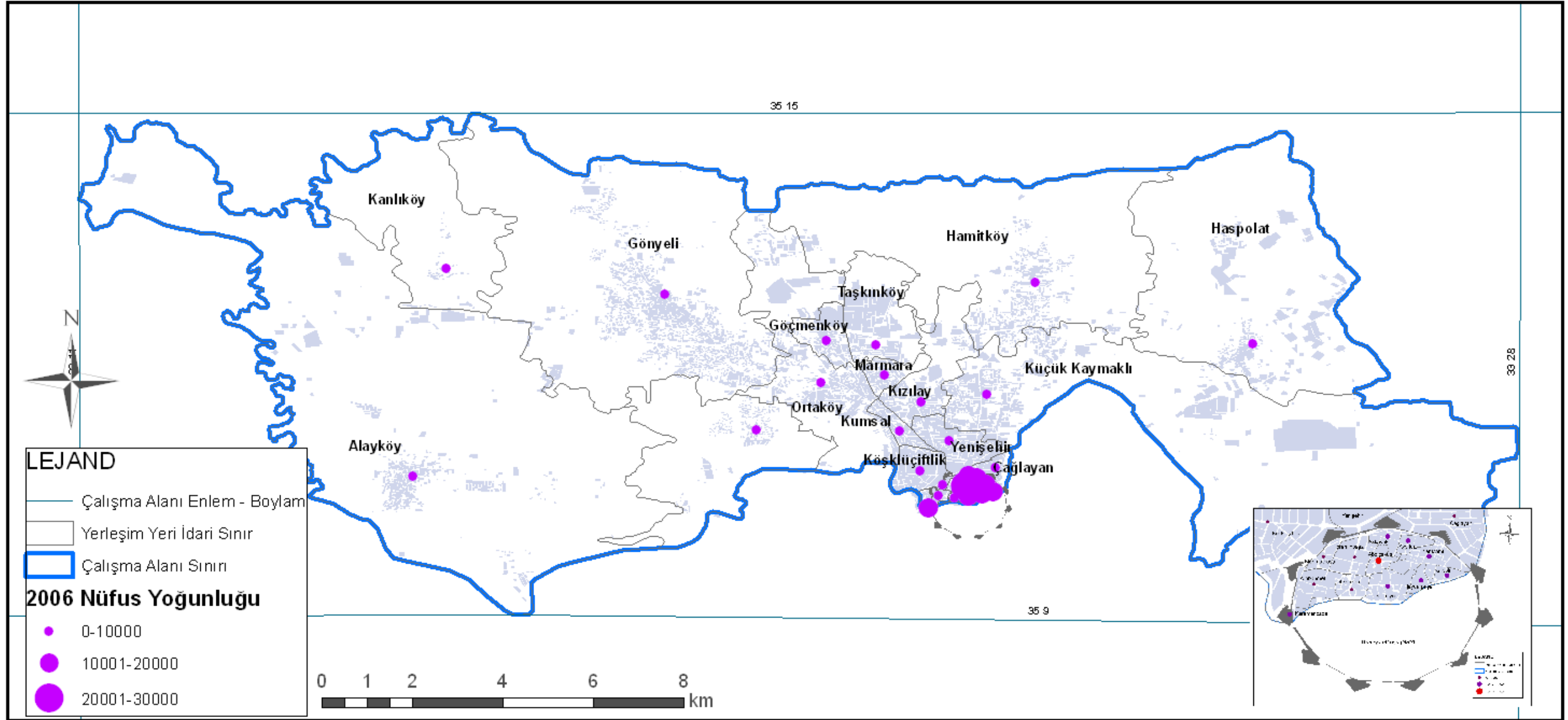
	Türkiye	KRY	İngiltere	Bulgaristan	Almanya	İran	Moldova	Diğer	Belirtilmeyen
Toplam	91747	32271	6711	1661	328	771	370	3954	181
Erkek	56779	15183	3258	754	165	507	30	2380	106
Kadın	34968	17088	3453	907	163	264	340	1574	75

Şekil 54: KKTC'ye gelen göçmen nüfusun gelmiş olduğu ülkeye göre dağılımı (1979 öncesi – 2006), (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1999, Web 5).

Harita 22: Çalışma alanı 1996 yılı nüfusunun yoğunluk haritası, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

Harita 23: Çalışma alanı 2006 yılı nüfusunun yoğunluk haritası, (Web 5).

1.2.6. Ekonomik Faaliyetler

Yerleşmelerin sınıflandırılması aşamasında önemli bir rol oynayan fonksiyonlar, yerleşmede yürütülen faaliyetleri esas almaktadır. Fonksiyonlarına göre yerleşmeler, en genelde kırsal ve şehirsal yerleşmeler olarak ayrılırken, faal nüfusun ait olduğu ekonomik faaliyet türüne göre şekil almaktadır. Kırsal yerleşmelere özgü olarak kabul edilen tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ya da avcılık gibi faaliyetler, faal kır nüfusunun yoğunlaştığı birimlerdir. Söz konusu faaliyetler dışındaki alanlarda faaliyet gösteren nüfus sayısı arttıkça, o mekan şehirsal yerleşme olarak tanımlanabilmektedir.

Çalışma alanını da içine alan Lefkoşa ilçesinin faal nüfusunun ekonomik faaliyetler bazında dağılımında dikkati çeken ilk özellik, hizmet sektörünün faaliyet pastasındaki diliminin dramatik şekilde büyük olmasıdır. Şöyle ki, 1996 yılı faal nüfusunun %59'u hizmet sektöründe aktif olarak çalışırken, bu oran 2006 yılında %86 gibi bir rakama yükselmiştir (Şekil 55, Şekil 56). Özellikle 2006 yılındaki verilere dayanarak, Lefkoşa'nın hizmet kenti olduğunu söylememiz mümkündür. Hizmet sektörü payının, ekonomik faaliyet paydası içerisindeki oranının fazla olmasının nedenleri arasında şehrin başkent özelliğinden dolayı kamu kurum ve kuruluşlarının merkez binalarına ev sahipliği yapması ve bünyesinde barındırdığı Atatürk Öğretmen Akademisi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Uluslar arası Kıbrıs ve Yakınoğu üniversitesinden oluşan yükseköğrenim kurumlarını barındırmasıdır. Üniversite ve kamu kurum kuruluşlarının yanı sıra, şehirde bulunan otellerin varlığı da hizmet sektörünün payını artırmaktadır.

KKTC genelindeki beş organize sanayi bölgesinden Lefkoşa ve Haspolat sanayi bölgelerini barındıran Lefkoşa ilçesi 1996 yılı aktif nüfusunun %35 'i, sanayi sektöründe çalışırken, 2006 yılında bu oran %13'e gerilemiştir (Şekil 55, Şekil 56). Sanayi sektörü çalışan sayısı 1996 yılında 11,519 iken, 2006 yılında 3894'e gerilemiştir. Söz konusu organize sanayi sitelerinde üretilen ürünler içerisinde gıda, içki ve tütün sanayi başı çekerken, mobilya, metal ve taş-toprağa dayalı sanayi türleri de faal nüfusa istihdam sağlamaktadır (Çitçi ve Mor, 2006: 45).

Ekonomik faaliyetler içerisinde her iki sayım yılında da küçük bir orana sahip olan tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık sektörleri, 1996 yılında 2154 kişiye istihdam sağlarken, bu rakam 2006 yılında 349'a gerilemiştir (Şekil 55, Şekil 56),

(KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999, Web 5).

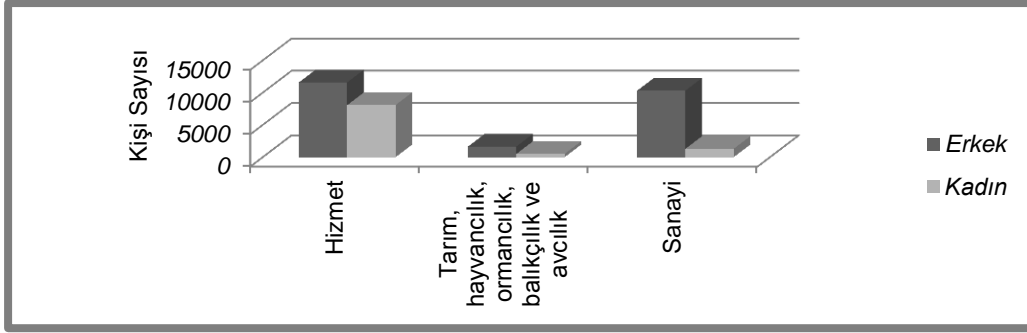
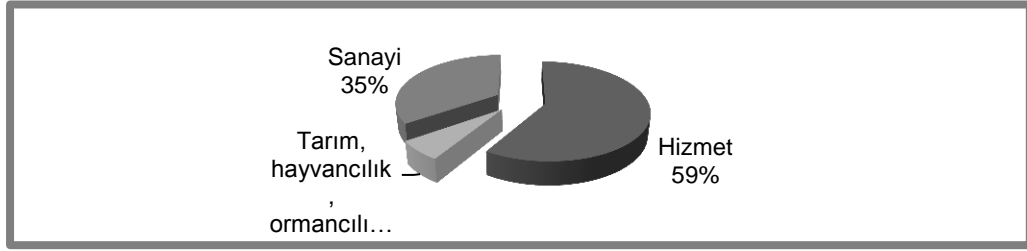
Yalnızca 2006 genel nüfus sayımında karşımıza çıkan madencilik ve taş ocakçılığı sektörü 134 kişiye istihdam olanağı sunmaktadır (Şekil 56), (Web 5).

Ekonomik faaliyeti meydana getiren sanayinin çalışma alanı içerisindeki mekansal dağılımı ise heterojen bir yapıdadır. Ülkenin beş sanayi bölgesinden birisi olan Lefkoşa Sanayi Bölgesi, Taşkinköy mahallesi içerisinde yer alırken, bir diğer sanayi bölgesi olan Haspolat Sanayi bölgesi ise, çalışma alanı doğusunda ve ismini almış olduğu Haspolat yerleşim birimi sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 24). Çalışma alanı içerisindeki kirli sanayi⁶ faaliyetleri, Aydemet ve Küçük Kaymaklı mahalleleri ile Haspolat içerisinde faaliyet göstermektedir. Mevcut sanayi faaliyetleri ise Taşkinköy ve Küçük Kaymaklı mahallelerinde yer almaktadır.

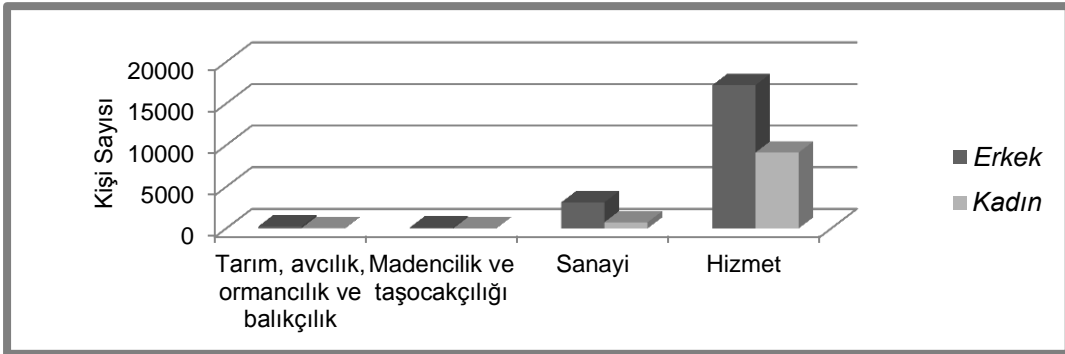
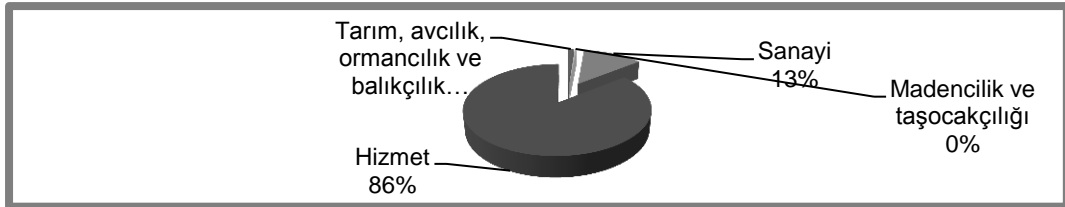
Çalışma alanı içerisindeki ticari faaliyetlerin mekansal olarak yoğunlaştığı yerlerin başında, tarihi sur içi bölgesi ve Yenişehir mahalleri gelmektedir. Bu mahalleler, ticari birimlerin yoğunlaştığı alanlar olmasının yanı sıra, şehrin ve ticari faaliyetlerin merkezi durumundadır. Ulaşım ağının planlanmasında kilit nokta olan bölge, şehirlerarası otobüs terminalinin yer seçimini de belirlemiştir. Şehir ticaret merkezlerinin yanı sıra, bölgesel bazda ticari yoğunlaşmayı temsil eden bölgesel merkezler ise, Küçük Kaymaklı ve Gönyeli yerleşim birimlerinde yer almaktadır. Her iki bölge de, şehir merkezine nispeten uzak olan ve nüfusun yoğunlaştığı alanlardır. Haritada 'Aktivite Aksları' olarak ifade edilen ve yol boyunca ticari birimlerin yer aldığı alanlar, Köşklüçiftlik, Kumsal, Ortaköy, Yenişehir, Göçmenköy, Gönyeli ve Hamitköy yerleşim birim sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 25).

---

⁶ Duman, kül, koku gibi olumsuz etkilerden dolayı çevre kirliliğine neden olan sanayi çeşitli, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 135).

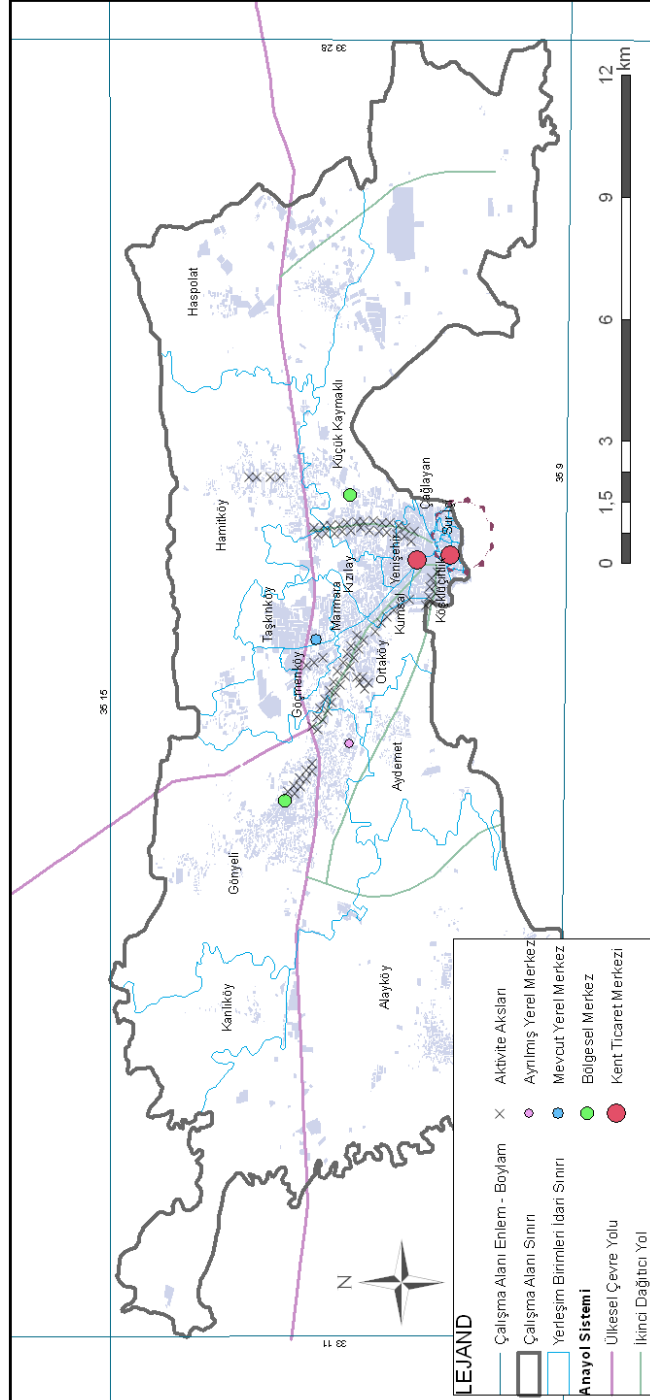

Şekil 55: Lefkoşa ilçesine ait 1996 yılı faal nüfusun, ekonomik faaliyet kollarının oranı, (KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 1999).

Şekil 56: Lefkoşa ilçesine ait 2006 yılı faal nüfusunun, ekonomik faaliyet kollarının oranı, (Web 5).

Harita 25: Çalışma alanı içerisindeki ticaret alanlarının 1996 yılına ait mekansal dağılımı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

2. ŞEHİRSEL GELİŞİM ve PLANLAMA

2.1. Şehirselsel Gelişim

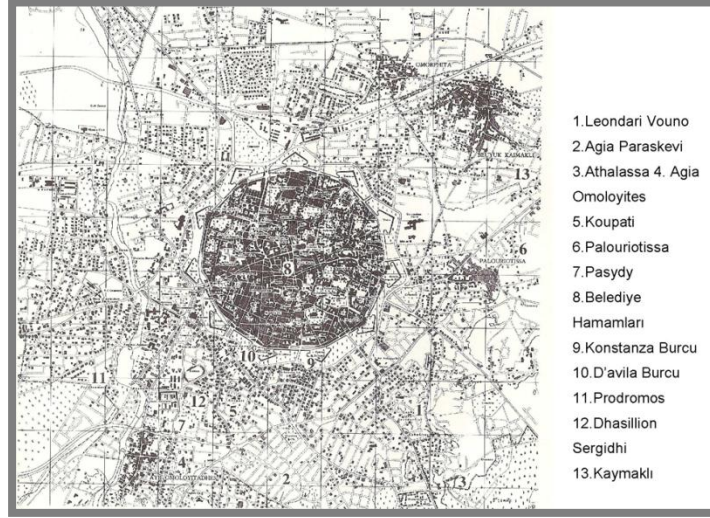
Lefkoşa şehrinin tarihsel ve şehirselsel gelişim süreçlerinin ele alındığı bölüm, şehirselsel gelişim başlığı altında ele alınmıştır. Şehrin mekansal yayılımı, geçirmiş olduğu siyasi değişimlere göre şekillenmiştir. Antikçağdan günümüze kadar adada ve dolayısıyla şehirde hüküm süren uygarlıkların şehrin günümüzdeki görünümü üzerindeki etkileri yadsınamaz bir gerçekliktir. Lefkoşa, bulunduğu adanın stratejik konumundan dolayı, tarih boyunca birçok medeniyetin gözdesi olup dramatik değişikliklere sahne olmuştur. Örneğin Lüzinyan dönemine kadar genişleyip gelişen şehrin, Venedik dönemindeki mekansal yayılım alanı daralmış ve şehrin üçte ikisi yıkılarak, üç asır boyunca Lefkoşalıların içinde yaşayacağı surlar inşa edilmiştir. İngiliz Koloni Yönetimi ile şehrin sur dışına doğru olan alansal yayılımı; koloni yönetimi sonlarında, etnik kökeni farklı yerel halkın arasında çıkan politik uyuşmazlık nedeni ile şehrin ikiye bölünmesi ile sonlanmıştır. Günümüzde iki devletli tek başkent durumunda olan Lefkoşa'nın sur dışı yayılımı hala devam etmektedir.

2.1.1. Şehrin Tarihselsel Gelişimi

Yerleşim devrimi olarak adlandırılan Neolitik çağda, Kıbrıs adası üzerinde yerleşik hayat izleri başlamıştır. Adanın ilk yerleşim yeri Khirokitia yerleşimdir (Şekil 57, Foto 10). Çalışma alanı içerisinde yer alan, bilinen en eski yerleşim yeri, Neolitik dönemde ortaya çıkan Ayia Paraskevi'dir (Herscher, 1998: 313), (Şekil 58, Foto 11). Ayia Pareskevi, bugünkü Hilton Oteli'nin yer aldığı alanda, güney Lefkoşa'dadır. Arkeolojik buluntulardan anlaşılan, bu yerleşimlerin şehir niteliğini kazandığı formun Bizans Dönemi (İÖ 2500 – 1500) ile tarihlenmesidir (Karageorghis, 1982: 41-42). Bizans döneminden önceki antik şehirler, dağınık grupların dinsel amaçlarla bir araya toplandığı, kutsal topraklar olarak doğup, kalıcı yerleşimlere zemin hazırlamıştır (Mumford, 2007: 120).

Bronz çağında 'Ay/Ayia Paraskevi' olarak adlandırılan kent, Geometrik dönemde 'Ay/Ayia Paraskevi' (Karageorghis, 1982: 122), Arkaik'te 'Ledroi/Leucotheon'

Şekil 58: Güney Lefkoşa'da (KRY) yapılan arkeolojik kazı çalışmalarının konumu, (Merriless, 1992: 15).

Foto 11: Ayia Paraskevi bölgesinde yapılan arkeolojik kazı çalışması (Frankel, 2001: 24).

Kıbrıs'ta Paleolitik Çağ'a ait insan izleri bulunamamış, ancak Neolitik Çağ (MÖ 8000-MÖ 3900/3800)'dan itibaren izler tespit edilmiştir (Gunnis, 1939: 5, Alasya, 1988: 2, Hakeri, 1993: 2). Daha sonra Kalkolitik (MÖ 3900/2800-MÖ2900/2500), Bronz (MÖ 2900/2500-MÖ 1050) ve Demir (MÖ 1050-MÖ 325) çağlarına ait yerleşim yerleri ortaya çıkarılmıştır. Adada, Kalkolitik Dönem'den itibaren metal objeler görülmekte, Tunç Çağı'ndan başlayarak ise zengin maden yataklarının varlığı izlenmektedir. Tunç Çağı sonları ile Demir Çağı başlarında "Geometrik

Dönem” olarak da isimlendirilen zaman diliminde, Kıbrıs yerleşmelerinde ani bir çöküntü ve gerileme gözlenmiştir (Tablo 28), (Gunnis, 1939: 8-9). Demir Çağ’ında ada bir ticaret ağının merkezinde yer almış, dönemin sonuna kadar sürekli değişen farklı uygarlıkların (Aka, Dor, Fenike, Asur, Mısır, Pers) yönetimlerine girmiştir (Alasya, 1988: 2, Hakeri, 1993: 40-72, Reyes, 1994: 49-97). Kıbrıs, bu uygarlıkların yönetim merkezleri olmamakla birlikte, egemenlikleri altında kalmıştır. Ayrıca adada birçok şehir krallıklarından oluşan, parçalı iç yönetimler de bulunmaktaydı (Arslangazi, 2007: 4).

Tablo 28: Lefkoşa şehrinin Kıbrıs kronolojisi içerisinde yerleşim durumu, (Arslangazi, 2007, Hill, 1940, Karageorghis, 1982, Öznergiz, 2010: 309).

Dönem Adı	Dönem Tarihi	Yerleşme Durumu
Neolitik	İÖ 7000 – 3800	Var
Kalkolitik	İÖ 3800 – 2500	Var
Bronz	İÖ 2500 – 1050	Var
Geometrik	İÖ 1050 – 750	Bilinmiyor
Arkaik	İÖ 750 – 475	Var
Klasik	İÖ 475 – 325	Var
Hellenistik	İÖ 325 – 50	Var
Roma	İÖ 50 – İS 395	Var
Bizans	395 – 1192	Var
Templar (Tapınak) Şövalyeleri	1192 – 1192	Var
Lüzinyan Krallığı	1192 – 1489	Var
Venedik Krallığı	1489 – 1570	Var
Osmanlı İmparatorluğu	1571 – 1878	Var
İngiliz Koloni Yönetimi	1878 – 1960	Var
Kıbrıs Cumhuriyeti	1960 – 1963	Var
Genel Komite Yönetimi	1963 – 1967	Var
Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi	1967 – 1974	Var
Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi	1974 – 1975	Var
KTFD	1975 – 1983	Var
KKTC	1983 - ...	Var

Büyük İskender’in ölümünden sonra oluşan krallıklardan, Mısır’da da hakimiyet sürdüren Ptolemaios Krallığı, adayı egemenliği altına alarak, Hellenistik dünyanın önemli ticaret ve sanat merkezlerinden biri durumuna getirmiştir (Gunnis, 1939: 10).

Yaklaşık olarak MÖ 50'den MS 395'e, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrıldığı tarihe kadar, ada yönetimi Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmış, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile de Kıbrıs, Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır (Hakeri, 1993: 80-87, Arslangazi, 2007: 4). Adada hüküm süren Bizans yönetimi 7. Yüzyıla kadar sorunsuz bir şekilde hakimiyetini sürdürse de, üç yüz yıl süren Arap akınları ile sorun yaşamaya başlamıştır (Gunnis, 1939: 12-13). Bizans yönetimi sırasında, adada hüküm süren savunma hali korunma ihtiyacı doğurduğundan, kale ve benzeri savunma tesisleri yapımı yoğunluk kazanmıştır (Hill, 1949: 271-271). Bizans dönemi sonlarına doğru Lefkoşa önem kazanmaya başlamış, Arap akınları sonucunda da Salamis terk edilince Lefkoşa şehri başkent özelliği kazanmıştır (Atay, 2010: 10).

1191'de III. Haçlı Seferi yolunda olan İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard, adadaki Bizans varlığına son vermiştir (Boase, 1971: 167). Richard, Bizans yönetiminden ele geçirdiği adayı Templar Şövalyeleri'ne satmıştır (Hill, 1949: 34-35, Runciman, 1987: 52). Adanın idaresini ele geçiren Templar Şövalyeleri'nin halka uyguladığı ağır vergiler ve katı yönetim sonucunda halk isyan etmiş, isyanı çok kanlı bir şekilde bastırılmış olan şövalyeler, 1192 yılında Richard'a adayı geri vermek zorunda kalmışlardır (Arslangazi, 2007: 5).

Richard' Templar Şövalyeleri'nden geri aldığı adayı Guy de Lusignan'a satmıştır (Gunnis, 1939: 15, Hill, 1949: 37-38). Böylece ada ve dolayısıyla Lefkoşa'da 300 yıl sürecek olan Lüzinyan Krallığı dönemi başlamıştır. Guy de Lusignan ve soyundan gelen krallar tarafından yönetilen ada, yeni bir yönetim ve inanç şekline sahip olmuştur. Dönem Ortaçağ Avrupa'sında geçerli olan feodal sistem adaya uygulanmış, dini inanç sistemi olarak da Ortodoks mezhebi yerine Katolik mezhebi adaya hakim olmuştur (Arslangazi, 2007: 6, Gunnis, 1939: 17, Runciman, 1987: 75, Hakeri, 1993: 113). Üç asır boyunca adaya hakim olan Fransızlar, alımlı bir şehir yaratmış, günümüze kadar ulaşabilen Gotik tarzda birçok eser inşa etmiştir. Dönem boyunca mevcut savunma amaçlı yapılar da sağlamlaştırılmıştır.

1489–1570 yılları arasında hüküm süren Venedik Krallığı, adayı Venedik Cumhuriyeti'ne bağlı askeri yönetim üslerinden birisi haline getirmiştir (Hill, 1949: 634-748, Keshishian, 1978: 63-64). "Savunma amaçlı bir yönetimi benimsediklerinden bu dönemde adadaki kaleleri onarmış, yenilerini yapmışlardır.

Bunun dışında imara yönelik çalışmalar yapmamışlar, tam tersine mevcut sivil yapıların çoğunu yıkmış ve malzemeyi savunma yapılarında kullanmışlardır (Arslangazi, 2007: 7).”

Ada 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu eline geçmiştir (Alasya, 1988: 57). Osmanlı fethinin ardından Kıbrıs'ta bir beylerbeyliği kurulmuştur. Beylerbeyliğinin başkenti Lefkoşa, beylerbeyi ise Muzaffer Pasa olmuştur. Baf, Mağusa ve Girne'ye de sancak beyleri atanmıştır. Adanın stratejik önemi göz önünde bulundurularak Anadolu'dan Alanya, İçel, Sis (Kozan), Tarsus ve Suriye'den Trablusşam sancakları Kıbrıs Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Kıbrıs'ın Beylerbeylik statüsü 1670 yılına kadar devam etmiştir. Kıbrıs 1670 yılından sonra Kaptanpaşalık'a bağlı müsellimlerce, 1687 sonrası Sadrazam'a bağlı muhassıllarca, 1785 tarihinden itibaren Divan-ı Hümayun'a bağlı muhassıllarca, 1839'dan sonra Divan-ı Hümayun'a bağlı kaymakamlarca, 1861 yılı itibarıyla Rodos Paşalığı'na bağlı kaymakamlarca, 1868 sonrası Çanakkale Valisi'ne bağlı mutasarrıflarca ve son olarak 1870-1878 tarihleri arasında Divan'a bağlı mutasarrıflarca yönetilmiştir (Hakeri, 1993: 242-257). Kıbrıs'taki feodal sistem sonlandırılmış ve adanın köylülerinin arazi sahibi olmalarına izin verilmiştir. Ayrıca Ortodoks mezhebinin yeniden resmileşmesi kabul edilmiştir (Luke, 1921: 14, Gazioğlu, 1994: 382). 1572 tarihinde yapılan bir nüfus tespit çalışmasına göre Mesarya ve Mazato bölgesindeki 76 köyde kimsenin yaşamadığı görülmüş, bu sebeple, diğer yeni fethedilen bölgelerde yapıldığı gibi adaya, Anadolu'dan göçmenler getirilip boş yerlere yerleştirilerek üç veya iki yıl vergiden muaf tutulmuştur (Gazioğlu, 1994: 382). Osmanlı İmparatorluğu yaşadığı ekonomik ve siyasi sıkıntılar sebebiyle adayı, 1 Temmuz 1878'de geçici olarak İngiltere'ye devretmiştir (TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2010: 20-26).

İngiliz kraliçesi tarafından adanın idaresine memur olarak atanan Sir Garnet Wolseley, kendisine bağlı kuvvetlerle 22 Temmuz 1878 tarihinde Larnaka'dan karaya çıkarak görevine fiilen başlamıştır. Böylelikle adada seksen iki yıl hüküm sürecek olan İngiliz Koloni Yönetimi dönemi başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılması sonucunda Britanya İmparatorluğu 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek tarafı olarak ilhak etmiştir. İstiklal Savası kazanıldıktan sonra, 23 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Anlaşması ile İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınan Türkiye Cumhuriyeti,

Kıbrıs'ın İngiliz mülkü olduğunu kabul etmiştir. Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını da içeren Lozan Anlaşması İngilizler tarafından 6 Ağustos 1924 tarihinde onaylanmış ve 10 Mart 1925 tarihinde de Yüksek Komiserlik makamı kaldırılarak yerine valilik makamı getirilmiştir (Arslangazi, 2007: 10). Ada, 1925 yılından itibaren Taç Koloni ilan edilerek Britanya İmparatorluğunun sömürgesi olarak yönetilmiştir. Koloni Yönetimi'nin adadaki varlığı, 1940'lı yıllardan sonlarından itibaren, yerel halkın bağımsızlık girişimleri, II. Dünya Savaşı, savaş sonrası yaşanan büyük ekonomik buhran gibi sebeplerle tehlikeye girmiştir (Gazioğlu, 1996: 259-260). Söz konusu huzursuzluklara ek olarak, özellikle dönem sonlarına yakın ortaya çıkan etnik kökene bağlı çatışmalar, 1956'da Lefkoşa'nın Mason Dixon Hattı ile ayrılmasına sebep olmuştur. Koloni yönetimi, maruz kaldığı bağımsızlık baskıları sebebiyle adadaki hakimiyetini sonlandırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan başbakanı Karamanlis de 11 Şubat 1959'da 27 maddelik Zürih Anlaşması'nı imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti için ilk adımı atmışlar, ardından Kıbrıs Türk ve Rum liderleri de 19 Şubat 1959'da Londra Anlaşması'nı imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını kabul etmişlerdir. 1960 yılında anayasanın kabulüyle de Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiştir. İlan edilen cumhuriyet, etnik kökene bağlı çatışmalar sebebiyle varlığını devam ettirememiş ve 29 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimini ayıran Yeşil Hat çizilmiştir (Hikmetağalar, 2005:1). Adadaki bölünmüşlük hali 1974 yılında kesinlik kazanmış, Kıbrıslı Türkler ilk olarak 1974 yılında, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimini, 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ve nihayetinde 1983 yılında da KKTC'yi kurmuştur.

Ada 1983 yılından itibaren kuzeyde KKTC ve güneyde KRY'ne ev sahipliği yapmaktadır.

2.1.2. Neolitik Çağ (İÖ 7000-3500) – 1974 Öncesi Şehrsel Gelişim

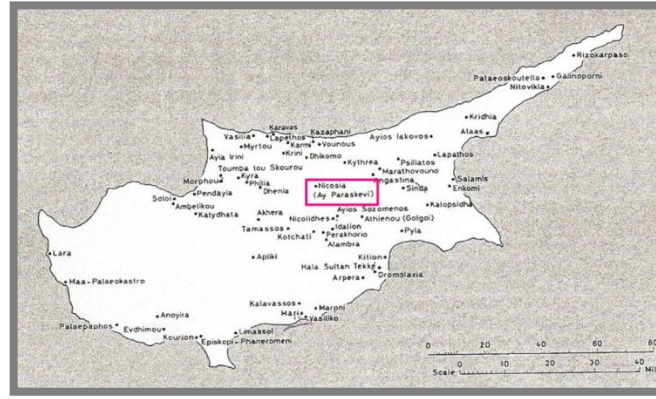
2.1.2.1. Antik Çağ (İÖ 7000-İÖ 50) Lefkoşa'sı

Paleolitik çağda, dünya tarihindeki yerini almaya başlayan insanlık, Neolitik çağa kadar sistemli bir yerleşik hayat içerisinde yaşamamıştır. Hayatını avcılık ve toplayıcılıkla idame ettiren insan, devamlı göç ederek hayatını sürdürmüştür. İnsanlık Neolitik devrim olarak adlandırılan, bitki ıslahı ve yerleşik yaşamın başladığı dönemden itibaren araziden faydalanma sistemi oluşturmuştur. Yerleşim yerinin seçiminde fiziksel ortamı oluşturan doğal çevrenin özellikleri fazlasıyla etkili olmuş, tarım yapılabilecek arazi, su kaynaklarına yakınlık, iklimsel özellikler veya korunma içgüdüğü yer seçim olgusunu yönlendirmiştir (Turoğlu, 2000: 201).

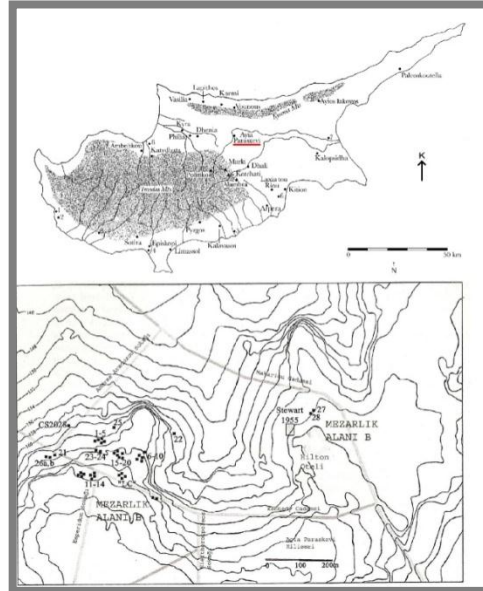
Antik dönemde Ay/Ayia Paraskevi adıyla coğrafyadaki yerini almaya başlayan Lefkoşa şehrinin doğum noktası, çalışma alanının dışında, bugünkü şehrin güneyinde yer almaktadır. Yapılmış olan arkeolojik kazılarda, şehrin doğum tarihi Neolitik'e kadar götürülmüştür (Hill, 1940: 16). Yerleşimin yeri, Mezopotamya kentleri gibi, verimli toprakları olan Mesarya ovasına hakim bir tepe üzerinde ve su kaynağını oluşturan Pedios/Pediaios (Kanlıdere)'un kıvrım yaptığı yere yakın bir tepe üzerindeydi (Şekil 59, Şekil 60). Ayia Paraskevi çağdaşı Mezopotamya yerleşmeleri de, tepeler üzerinde olduklarından dolayı, dönemsel olarak ovayı silip süpürebilen sel baskınlarına karşı korunaklı durumdaydı (Mumford, 2007: 120-121). Ay/Ayia Paraskevi'nin yaklaşık olarak 1 km batısında yer alan Ay/Ayia Omologites/Omolyites de antik çağlar içerisinde oluşan bir yerleşim birimi olarak, şehrin kökenleri arasındadır (Alpar, 2004: 122, Arslangazi, 2007: 178). Şehrin güneyinde yapılmış olan arkeolojik kazılar sonucunda, antik çağda birçok küçük tarım yerleşmesinin olduğunu söylemek mümkün olsa da, antik şehir kalıntılarının üzerinde yer alan günümüz şehir yerleşimi, yapılması muhtemel arkeolojik kazılar önündeki en büyük engeldir. Şehrin KKTC içerisinde yer alan kısmında, bilimsel ambargo nedeniyle, hiçbir kazı çalışması yapılmamıştır. Şehrin kuzeyinde yapılan altyapı çalışmaları sırasında tesadüfi olarak ortaya çıkan arkeolojik buluntular ve Küçük Kaymaklı mahallesinde ortaya çıkan Bronz çağına ait mezarlar şehrin

kökenini oluşturan yerleşimlerin geniş bir alana yayılmış olma ihtimalini artırmaktadır (Merriles, 1992: 12).

Yapılan arkeolojik kazıların ışığında, Neolitik çağdan (İÖ 7000-3500), Roma dönemine (İÖ 50-İS 395) kadar, Geometrik dönem hariç, varlığı bilinen yerleşimlerin türü için bir varsayım öngörülmemiştir. Geometrik dönem olarak adlandırılan İÖ 1050 ile İÖ 750 tarihleri arası, yapılan arkeolojik çalışmalarda, tüm ada genelinde karanlık dönem olarak geçmektedir.

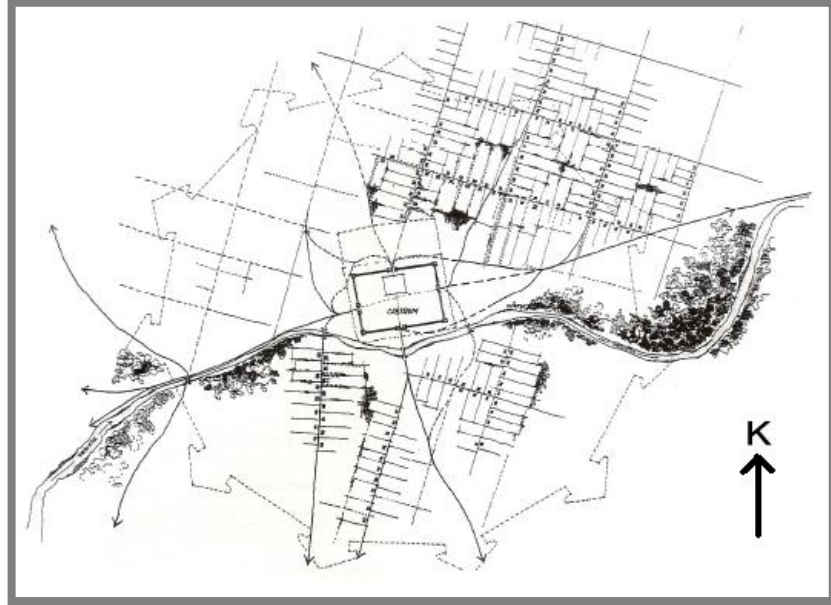
Şekil 59: Kıbrıs adasının Bronz çağı yerleşimlerinin ada üzerindeki konumu.

Şekil 60: Güney Lefkoşa'nın (KRY) Ayia Paraskevi bölgesi ve kazı alanını buluntularının konumu, (Keswani, 2005: 345), (Georgiou, 2002: 61).

2.1.2.2. Roma Dönemi (İÖ50 – İS395) Lefkoşa'sı

Roma dönemi Lefkoşa'nın yerleşim biçimi hakkında bilgi edinilen ilk dönemdir. Bu dönemde, kale yerleşimi ve tarım arazilerine sahip kasaba görünümünde olan yerleşim, Bizans dönemine alacağı şehir formunun temelini oluşturmaktadır (Şekil 61). Dönemin yazılı kaynaklarından, bugünkü şehir yerleşiminin merkezindeki sur içinde yer aldığı düşünülen kasaba yerleşiminin yerini arkeolojik veri yetersizliğinden dolayı kesin olarak ifade etmek mümkün olmamaktadır (Demi, 1997: 7-12).

Şekil 61: Roma dönemi şehir kalesi ve etrafındaki kare parçalar biçiminde parsellenmiş tarım alanları, (Demi, 1997:7).

2.1.2.3. Bizans Dönemi (395 – 1192) Lefkoşa'sı

Bizans döneminde (İS 395-1192) ise, yerleşim ilk kez şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizans döneminde adanın başkenti durumunda olan Constantina (Salamis), üç yüz yıl süren Arap akınları sonucunda güvenlik açısından yetersiz konuma gelince, Lefkoşa adanın yeni başkenti durumuna gelmiştir. Bizans dönemine ait günümüze kalan bazı yapı parçaları bulunsa da, döneme ait olan

yapıların tamamı günümüze dek varlığını sürdürememiştir (Arslangazi, 2007: 186). Yerleşim, başkent olması ile nüfusunu artırarak, tarıma dayalı kırsal yerleşim özelliğinden şehir niteliğini kazanmaya başlamıştır. 10. yüzyıldan önce kasaba olan yerleşim, özellikle dönemin sonlarına yakın, kale, saray, kilise ve köprüleriyle yazılı kaynaklarda geçen şehir yerleşimi olmuştur (Turkan, 2008: 5). Bizans döneminde yapılmış olan şehir kalesinin, 1192'deki Templar Şövalyeleri akınları sırasında hasar gördüğü tarihi kaynaklarda yer almaktadır (Hill, 1940: 265). Dönemin mimari yapıları hakkında fikir edindiğimiz yazılı kaynaklardan, şehrin sarayı, kiliseleri ve dükkanlarıyla yönetsel merkez olmasının yanı sıra, dini merkez konumunda da olduğu anlaşılmaktadır. Şüphesiz ki bu dönemden önceki yerleşimlerin de dinsel merkez olma özelliği vardı; ancak şehirleşme ile birlikte dağınık ve örgütsüz olan birçok işlev, dini işlevlik gibi, sınırlı bir alanda bir araya getirilmiş oldu. Şehir öncesinin yerleşim birimleri, tapınak, Pazar yeri ya da konut alanları gibi yapısal farklılaşma sürecinin içine girerek, şehir kültürünün sonraki tüm aşamalarındaki varlığını sürdürecektir olan biçimleri kazanmaya başlamıştır.

Bizans dönemi Lefkoşa'sının mekansal dağılımı üzerinde bazı varsayımlar vardır. Bu varsayımlardan en kabul edilir olanı, dönem şehrinin, bugünkü sur yapısının güneyinde, Pediaos (Kanlıdere) akarsuyunun güney kıyısında yer aldığıdır. Şehrin Bizans döneminde surlarla çevrili olduğuna dair bilgiler mevcut olsa da, yeri tam olarak belirlenememiştir (Dawkins, 1932: 38). Kesin bir varsayım yapılamamasının temel nedeni, bölgede gerçekleştirilmiş arkeolojik çalışmaların yetersiz kalmasıdır.

2.1.2.4. Templar (Tapınak) Şövalyeleri (1192) Lefkoşa'sı

Adayı Bizanslılardan alan Templar (Tapınak) Şövalyeleri, Lefkoşa'yı adada hüküm sürdükleri bir yıl boyunca başkent olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Templar döneminde şehrin mekansal dağılımında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

2.1.2.5. Lüzinyan Krallığı (1192 – 1489) Lefkoşa'sı

Lefkoşa, üç yüz yıllık dönemde ev sahipliği yaptığı Fransız etnik kökene sahip olan Lüzinyan Krallığı döneminde altın çağını yaşamıştır (Groot, 2010: 109). Roma,

Bizans ve Templar'den farklı olarak Lüzinyanlar Lefkoşa'yı askeri üs olarak değil de, itibarlarını devam ettirecekleri bir şehir gözüyle şekillendirerek alımlı bir ortaçağ şehri yaratmışlardır. "Lüzinyan dönemi, Kıbrıs'ın üretim ve vergilerinin ada için harcadığı ilk süreçtir (Groot, 2010: 109)."

Lüzinyan döneminde de şehir mekansal olarak yayılım göstermiştir, o güne kadarki en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Ortaçağ şehirlerinin büyüklük ve yayılım anlayışı günümüzden farklıdır. Dönemin şehirleri, bir yerden bir yere kolayca yürünebilecek mesafeden daha fazla büyük değildiler. Mesela Ortaçağ Londra'sının sınırları, Bow Kilisesi'nin çan sesinin duyulabileceği alanla sınırlıydı (Mumford, 2007: 84). Lüzinyanlar şehre geldiği zaman Bizans surlarının sadece bir kısmı ayakta kalabilmişti. Krallığın başkenti olan şehirde, güvenlik unsuru daha da ön plana çıkartılarak yeni sur inşa edilmiştir (Şekil 62), (Keshishian, 1978: 57).

Lüzinyan döneminde, şehir surları 14. yy'ın sonlarına doğru yaptırılmıştır. Surlar yaptırılmadan önce de şehir içinde ya da çevresinde küçük kale ve kuleler vardı. Bizans döneminde (395-1191) yapılmış olan bazı sur bölümleri de ayakta idi (Dawkins, 1932: 38). 1211 yılında adayı ziyaret eden Latin Papaz Willbrand de Oldenburg'un gezi anılarında, Cossia diye tanımladığı Lefkoşa'nın surlarının olmadığı yazmaktadır. Aynı zamanda şehirde sağlam bir kale yapımının yeni bittiğini not düşmüştür (Severis, 2003: 37).

Surların inşası Kral II. Peter (1369-1382) döneminde başlamıştır. Ay. Paraskevi Kapısı'nın Kontlar konağını da kale içerisine alarak, sur yapımı Thadok Favla tarafından başlatılmıştır ve sur inşaatında Cenevizli mahkumlar çalıştırılmıştır. Surların temeli 1376 yılında atılırken, bir yıldan daha az bir sürede tüm surlar tamamlanmıştır. 1382'de Kral olan James ve 1398'de kral tacını giyen Janus da Lüzinyan surlarına eklemelerde bulunmuştur (Dawkins, 1932: 38-39).

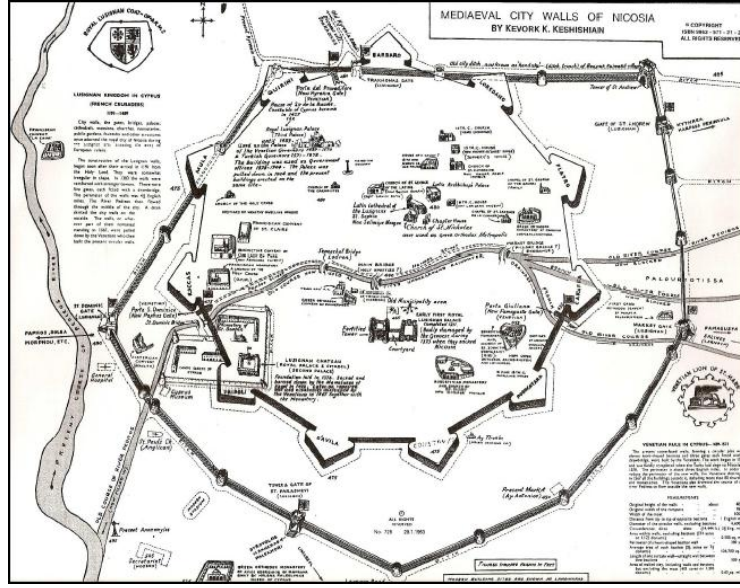
Lüzinyan surlarının uzunluğu, yazılı bazı kaynaklara göre 4 / 4,7 mil iken, bazı kaynaklarda ise 9 mil olarak geçmektedir (Jennings, 2010: 135, Gürkan, 2000: 40). Mevcut surların 1373 yılındaki Cenevizlilerin akını sırasında tahrip edilmesinden dolayı, Lüzinyan dönemi surları yapılan çeşitli düzenlemelerle 14. yy sonlarında son halini almıştır. Surların yazılı kaynaklarda, o zaman tam merkezinden batı-doğu uzantılı olarak geçen Kanlı Dere ile bölündüğü ve akarsuyun şehre giriş-çıkış noktalarının en önemli kapıları meydana getirdiği yazmaktadır. Aynı zamanda

akarsuyun akış yönü, dönemin yol sisteminin de belirleyicisi olmuştur. Yazılı kaynaklardan edinildiği kadarıyla, yaklaşık olarak 7500 m uzunluğunda olan surlar, beş tane asma köprülü kapıya sahipti (Turkan, 2008: 7, Keshishian, 1978: 57). Şehrin doğu kapısı tarihi metinlerde 'Market Kapısı' olarak adlandırılırken, batı kapısı 'Saint Dominik', güney kapısı 'Saint Paraskevi' , kuzey kapısı 'Trakhonas Kapısı' ve şehrin kuzeydoğu kapısı da 'Saint Andrew' olarak adlandırılmıştır.

Şehrin kuzeyine açılan Trakhonas Kapısı, şehrin kuzeyinde yer alan ve şehre yakın olan Trahona köyüne bağlanmaktaydı. Sert, taşlı yer anlamındaki Trahona, günümüz Kızılay mahallesinin eski adıdır ve Lüzinyan döneminde şehrin suyu buradan gelmekteydi (Dawkins, 1932: 68).

Günümüz Lefkoşa'sında, Lüzinyan surlarını görebilmek imkansızdır; çünkü Lüzinyanlar'dan sonra şehre hakim olan Venedikliler, Osmanlı saldırısından şehri korumak adına, 1567 yılında günümüzde var olan surları inşa etmek için, Lüzinyan surlarını ve iki sur arasında bulunan binaları sur yapımında malzeme olarak kullanmıştır. Surlar günümüze ulaşmasa da, Lüzinyanlar tarafından yapılan birçok konut, askeri ve dinsel yapı, ortaçağ Gotik mimarisi özelliğiyle, günümüz Lefkoşa'sının melez geçmişinin simgesi olarak ayakta durmaktadır.

Kıbrıslı bir araştırmacı olan Kevork Keshishan, altyapı ve yeni bina yapımı çalışmalarına yönelik kazılarda ortaya çıkan Lüzinyan kenti ayak izlerini takip ederek, döneme ait kale, saray, malikane, katedral, kilise, manastır, konut, köprü, bahçe ve surlar gibi önemli yapıların bulunduğu şehir krokisi hazırlamıştır. Söz konusu kroki, günümüzde birçok araştırmacı ve bilim insanı tarafından kabul görmektedir (Şekil 62). Söz konusu haritada yer alan ve şehrin içerisinden doğu-batı uzantılı olarak geçen Kanlıdere'nin üzerinde her iki şehir yakasını bağlayan köprüler de yer almaktaydı. Kutsal Apostollar Kapısı ve Senecal (Saray Teşrifatçısı) Köprüsü Kanlıdere üzerindeki köprülerden ikisinin ismiydi (Dawkins, 1932: 52-66).

Şekil 62: Lüzinyan ve Venedik Krallık dönemindeki şehrin surları, (Keshishian, 1978: 58-59).

2.1.2.6. Venedik Krallığı (1489 – 1570) Lefkoşa'sı

Lefkoşa, seksen bir yıl boyunca, Venedik krallığına bağlı olan Kıbrıs eyaletinin başkentliğini yapmıştır. Şehrin Lüzinyan dönemindeki görkemli geçmişi, Venediklilerin adaya askeri üs gözüyle bakmasından dolayı gerilemeye başlamıştır. Bu gerileme sadece itibar olarak değil, şehrin mekansal gelişimi için de geçerli olmuştur. Şehir, antik çağdan Venedik dönemine kadar genişleyerek yayılma eğilimindeyken, Venedik döneminin sonlarına doğru alansal olarak da küçülmüştür. Venediklilerin şehir üzerindeki alansal küçülme etkisinin yanı sıra, şehrin ortasından geçen Kanlı Dere'nin akış yönünü de değiştirmeleri, şehrin mekansal dağılımı üzerindeki bir diğer etkileridir.

1567 yılında yoğunlaşan Osmanlı akınına karşı, Lüzinyanlar'ın yapmış olduğu, St Sophia Katedrali (Ayasofya/Selimiye Camii) merkez alınarak 3 mil (4,8 km) çapındaki daire şeklindeki günümüz surlarını inşa etmişlerdir (Şekil 63, Şekil 64, Şekil 65) (Jennings, 2010: 135). Rönesans kent tasarımında daire planının önemli bir yeri vardır. Venedikliler daire şeklinde sur inşa ederek, Rönesans sanatının

ideal formunu Lefkoşa'ya uygulamış ve böylelikle 1560'lı yıllardaki şehir yerleşiminin yaklaşık olarak üçte ikisi yıkılarak, günümüzde de ayakta kalan tarihi surlar meydana getirilmiştir (Jennings, 2010: 135, Keshishian, 1978: 64, Turkan, 2008: 7, Gürkan, 2006a: 29.). Osmanlı fethinden sadece bir yıl sonra Papaz Etienne de Lusignan şehri kutsayarak, şehrin üçte ikisinin yerle bir edildiğini, 250-300 kiliseden sekseninin tamamen yıkıldığını belirtmektedir (Jennings, 2010: 135).

Şekil 63: 1521 tarihli Piri Reis haritası.

Şekil 64: Venedik Dönemi'ni simgeleyen 1562 yapımı Ferranda Bartelli ada haritası, (Navori, 2003: 51).

Şekil 65: Venedik Surları'nı tasvir eden çizim, Francesco Valegio, 1579, (Navori, 2003: 112).

Yapımına 1567 yılında başlanıp, 1570 yılında tamamlanan ve ortalama olarak 12 m yüksekliğinde yer alan Venedik surları, 4800 m uzunluğunda, 11 burçlu ve üç kaldırma köprü kapılı bir yapıda inşa edilmiştir (Keshishian, 1978: 65). Lüzinyan surlarının büyük bölümlerinin parçalara ayrılması ile meydana getirilen Venedik surları, eski sur kalınlığından daha fazla bir kalınlığa sahipti. Yapılan dairesel surların etrafına hendek kazılmıştır ve surların dışında kalan tüm yapılar, mevcut şehrin üçte ikisi, dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır (Şekil 66), (Jennings, 2010: 135).

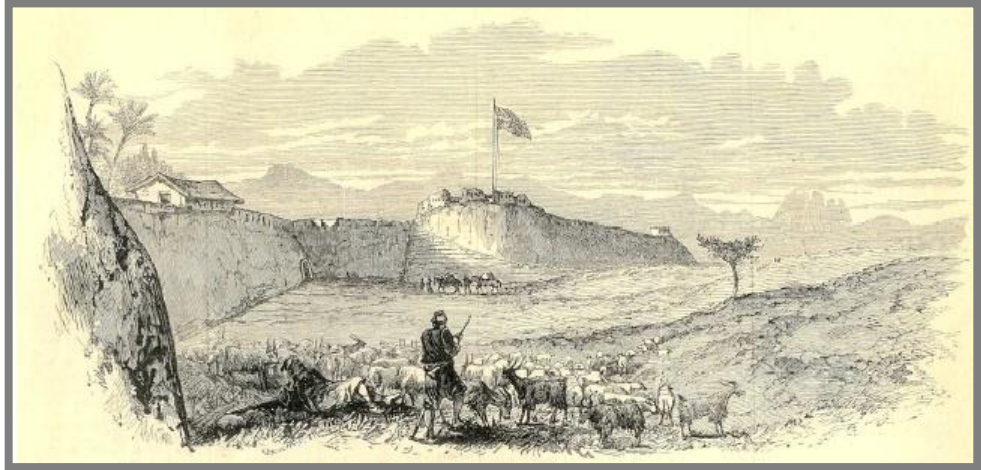
Venediklilerin mevcut surları yıkıp, yerine daha kalın surları inşa etmesinin sebebi, Lüzinyan surlarının topun icadından önce yapılmış olmasından dolayı, top saldırıları karşısında yetersiz kalma ihtimaliydi. Venedikliler sur yapımını tamamladığı zaman, eski Lüzinyan hisar hendeklerini doldurmaya vakit bulamamışlardır. Günümüz Çağlayan mahallesinin içerisinde yer alan ve yerel halk tarafından "Handakalar"(Hendekler) diye isimlendirilen çukurda kalan bölgenin Lüzinyan surları hendeklerinin bir bölümü olduğu sanılmaktadır (Gürkan, 2000: 40).

Venedik surları Venedikli ordu mühendisi Guilio Savorgnano tarafından tasarlanmıştır. Savorgnano Lefkoşa surları inşasından sonra, 1593'te aynı Rönesans formunu kuzey İtalya'nın Palmanova şehrinde de uygulamıştır. Dönemsel ve şekilsel olarak benzerlik gösteren kardeş surlar, bazı yönlerden

farklılıklar taşımaktadır. En büyük farklılık Palmanova surları kırsal alanda inşa edilmiş şehir suru iken, Lefkoşa surlarının, var olan bir şehrin yıkılıp küçültülmesi sonucunda oluşturulmasıdır. Palmanova, ideal kent yol sistemi olan ışınsal yollarla bölünmüşken, Lefkoşa sokakları karmaşık bir yapıya sahipti (Şekil 67, Şekil 68).

Venedik sur kapılarının ilki kuzeyde yer alan, Porta Del Provveditore olarak tarihte yerini alan Vali/Girne kapısı iken, Baf ve Mağusa kapıları da tarihi surların adaya açılan noktalarıydı.

Günümüzdeki şehrin çekirdeğini oluşturan tarihi Venedik surlarına ait kapıların bulunduğu konum, şehrin sur dışına taşma evresinde belirleyici bir rol oynamıştır. Sur dışına taşan yeni şehir yerleşimlerinin çıkış noktası, tarihi sur kapılarının yakınları olmuştur. Aynı zamanda Venedik döneminde yatağı değiştirilen Kanlı Dere, sur içi ulaşımı üzerinde etkili olmuştur.

Şekil 66: Venedik surları çizimi, (Illustrated London News, 1878: 229, Arslangazi, 2007: 88).

Şekil 67: İtalya kuzeyinde yer alan Palmanova şehir surları planı, (Web 6).

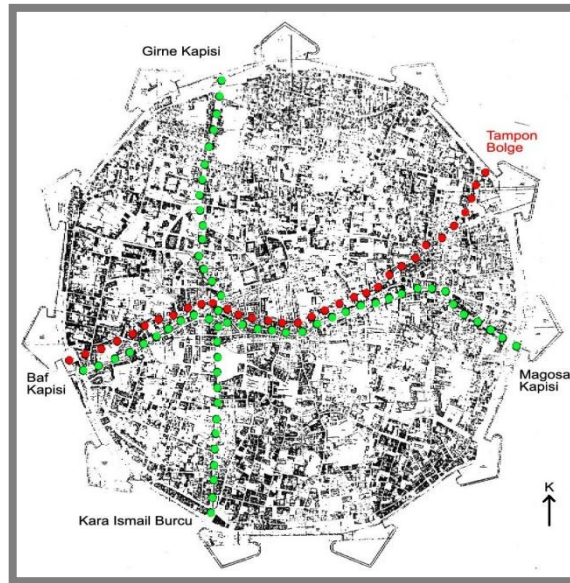

Şekil 68: Palmanova şehir surlarına ait uydu görüntüsü, (Web 7).

2.1.2.7. Osmanlı İmparatorluğu (1571 – 1878) Lefkoşa'sı

7 Mart 1573 tarihli bir anlaşma ile Venedik Kıbrıs'ı resmen Osmanlı Sultanına bıraktı. Şehrin zaptından hemen sonra Lala Mustafa Paşa'nın yayınladığı 9 Eylül tarihli ferman ile Kıbrıs bir eyalet veya beylerbeyliği yapıldı. İlk beylerbeyi olarak da Muzaffer Paşa atandı. Yeni eyalet veya beylerbeyliği sekiz sancaktan oluşmaktaydı. Eyaletin merkezi Lefkoşa ve Anadolu anakarasındaki İçel iken geri kalan altı sancağı da İçel, Sis, Alaiyye (Alanya), Tarsus, Trablusşam, Girne, Baf ve Mağusa sancaklarıydı (Groot, 2010: 113-114).

1571 yılında adada hüküm sürmeye başlayarak, 307 yıl boyunca Lefkoşa'yı idari merkez olarak kullanan Osmanlı İmparatorluğu, günümüz sur içi yapısının bugünkü dokusu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Venedik döneminde sadece şehrin kuzey – güney aksının işlevselliği ön planda iken, dönemin sonlarına doğru, şehrin ortasından geçen akarsu yönünün değiştirmesiyle ortaya çıkan doğu – batı aksı, Osmanlı sur içi ulaşım, yerleşim ve fonksiyonel özelliklerin dağılımına yön vermiştir (Şekil 69). Coğrafi konumundan dolayı, işlevsellik potansiyeli fazla olan doğu-batı aksı, Osmanlı döneminde özellikle pazaryerlerinin yoğunlaştığı ticari faaliyet koridoru durumuna gelmiştir. Dönemle birlikte işlevsellik kazanan aks, İngiliz Koloni Yönetimi döneminde de önemini koruyarak, şehrin 1963 yılındaki fiziksel bölünmesine kadar sur içi ticaretin merkezini oluşturmuştur.

Şekil 69: Sur içinin doğu-batı ve kuzey-güney aksları, (İlkin vd, 2004: 8).

Osmanlı döneminde sur içinin nüfusunun arttığı birçok kaynakta karşımıza çıkarken, nüfus artışının sonucu olan yerleşim birimlerinin artması, sur içi yapı dokusunun sıklaşmasına neden olmuştur. Nüfus talebi arttıkça konutların üzerine konumlanacağı parsellerin alanı azaltılma eğilimi göstermeye başlayarak, günümüzde de varlığını sürdüren kıvrımlı dar yolların meydana gelmesine zemin oluşturmuştur. İnsanların sur dışına çıkmak istemeyip, sur içine sıkışma eğiliminin temelinde barınma içgüdüğü; yani güvenlik kaygısı yer almaktaydı. Öyle ki dönemin sonlarına kadar, şehrin kapıları belirli bir saatten sonra kapanmaktaydı. Osmanlı döneminde sur dışı tamamen kullanıma kapalı değildi. Mumford (2007)'a göre Antik Çağ ve Ortaçağ kentlerinin büyümesi sur kuşağından çok, doğal ve toplumsal koşullar bakımından engellenmekteydi. Su tedariki ve yerel yiyecek üretiminin sınırlılığı gibi etmenler şehrin yerleşim alanının görünmez surlarını oluşturmaktaydı (Mumford, 2007: 363). İmparatorluk Arabahmet Paşa ve Silahtar (Silihtar) suyollarını inşa ettirerek, şehrin sur dışına yayılmasına zemin hazırlasa da, güvenlik nedeniyle sur dışındaki yerleşimlerin yaygınlaşması, İngiliz Koloni Yönetimi döneminde gerçekleşecekti.

Arabahmet Paşa suyolu, kaynağını Kanlıdere'nin batı yakasında yer alan Lakadamyia ve Deftera arasından almaktadır (Keshishian, 1978: 271, Atay, 2010: 53). Söz konusu bölge, tarihi surların 4 km güneyinde yer alan Strovolo (Strovolos) yerleşim biriminin güneybatısında yer almaktadır. Şehrin güneyinden tarihi surlara ulaşan Arabahmet suyolu, şehrin batı girişi olan Baf Kapısı yakınlarından sur içine girerek iki kola ayrılmaktaydı. Ömeriye ve Ayasofya isimlerini alan kollardan şehre gelen su 1985 yılına kadar kullanılmıştır. Arabahmet Paşa suyoluna ait su kemerleri ise günümüze kadar korunarak ayakta kalamamıştır (Foto 12, Foto 13), (Atay, 2010: 53-54).

Silahtar (Silihtar) Su Yolu kaynağını ise, Lefkoşa'nın 1,5 km güneyinde yer alan Cikko Manastırı Medoşu (Metohi Kikko/Metochi Kykko) ile Ayii Omoloyitadhes arasında yer alan akifer oluşturmaktaydı (Foto 14). Günümüzde kurumuş olan akiferden yeryüzüne ulaşan su, Kanlıdere ve su kemerlerine ulaşmakta ve Girne Kapısı yakınındaki Cephane (Qurini) Tabyası'ndan tarihi sur içine ulaşmaktaydı (Foto 15). Girne kapısından şehre giren suyolu, surların doğu giriş-çıkış noktası

olan Mağusa Kapısı'ndan sur dışına ulaşmaktaydı. Silahtar suyunu taşıyan kemerlerden on bir tanesi günümüze kadar ulaşabilmiştir (Foto 16), (Atay, 2010: 55-56).

Foto 12: Arabahmet Paşa su kemerleri, (Severis, 2003: 91).

Foto 13: Baf Kapısı yakınında yer alan su kemerleri, (Atay, 2010: 54).

Foto 14: Küçük Kaymaklı'daki Silahtar su kemerleri 1928, (Keshishian, 1978: 271).

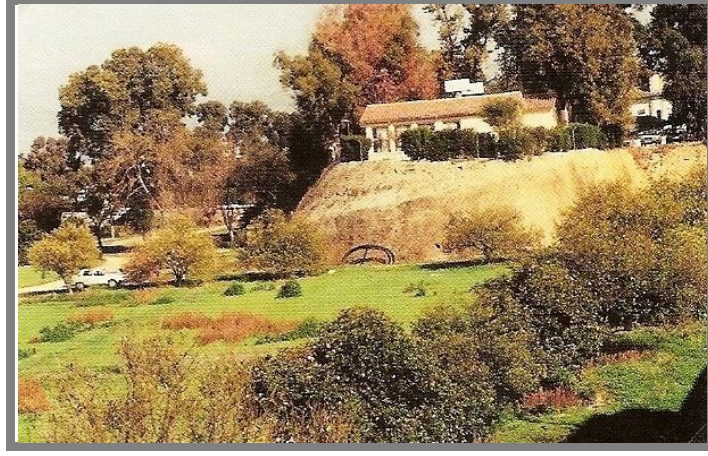

Foto 15: Silahtar suyolunun surlar içerisine girdiği Cephane (Qurini) Tabyası, (Atay, 2010: 56).

Foto 16: Günümüzde ayakta kalan Silahtar su kemerleri, (Atay, 2011: 56).

Osmanlı dönemi sur içi yerleşimi yirmi üç mahalleye ayrılmaktaydı (Tablo 29) (Hikmetağalar, 2005: 21-22). Bu mahallelerin idari bölünüş çizgileri günümüz Lefkoşa'sının hem kuzeyi hem de güneyinde hala daha geçerlidir. Jennings ve Jefery'e göre de, 1870'li yıllarda sur içinde yirmi beş mahalle vardı. Bu mahallelerden on dördü Müslüman, yedisi Rum ve Ortodoks, bir tanesi Ermeni, bir tanesi Latin ve geriye kalan ikisi de karışık mahallelerdi. Karma mahalleler Bazar ve Faneromene mahalleleriydi (Jennings, 2010: 137, Jeffery, 1935: 30).

Tablo 29: Osmanlı dönemi sur içi yerleşiminin mahalle bazında idari bölünüşü, (Hikmetağalar, 2005: 21-22).

1	Arab Ahmet Paşa
2	Mahmut Paşa
3	İbrahim Paşa
4	Ak Kavuk / Ak Kavuklu
5	Ayios Lukas / Aylüka
6	Abdi Çavuş
7	Yeni Cami
8	İplik Pazarı / Korkut Efendi
9	Ayia Sofya / Selimiye
10	Haydar Paşa
11	Ayios Kasiyanos / Kafesli
12	Hrisaliniotissa
13	Taht-El Kale
14	Ayios Yuannis / Ayyani
15	Ömeriye
16	Ayios Sava / Aysava
17	Faneromeni
18	Tabakhane
19	Nöbethane
20	Karamanzade
21	Ayios Andreas (Tophane)
22	Tripiotis
23	Ayia Antonios / Ayandoni

Şekil 70: Osmanlı Dönemini simgeleyen 1574 yapımı Abraham Ortelius ada haritası, (Navori, 2003).

Şekil 71: 1629 yapımı Henri Raigniauld ada haritası, (Navori, 2003: 163).

Şekil 72: 1649 yılında basılmış Joan L Gotofred ve Matthaeus Merian ada haritası, (Navori, 2003).

Şekil 73: 1705 tarihli Gerard Valk ve Petrus Schenk tarafından üretilmiş ada haritası, (Navori, 2003).

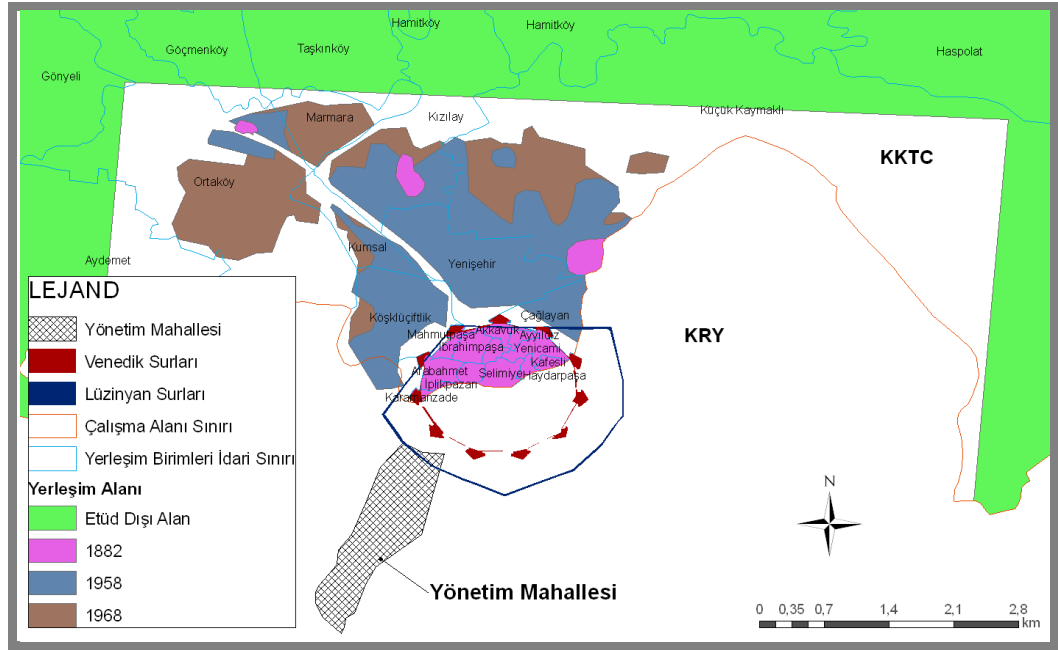

Şekil 74: Amandée D'amour tarafından yapılmış olan, 1862 yılı Lefkoşa şehri gravürü, (Severis, 2000: 115).

2.1.2.8. İngiliz Koloni Yönetimi (1878 – 1960) Lefkoşa'sı

Adanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1878 yılında İngiliz Krallığına kiralanmasından sonra hakimiyetini kuran İngiliz Koloni Yönetimi de idari merkez olarak Lefkoşa şehrini seçmiştir. 1925 yılında Krallık Kolonisi ilan edilen Kıbrıs'ta İngilizlerin hakimiyeti seksen iki yıl sürmüştür. Dönemin şehrin mekansal gelişimi açısından en önemli özelliği yerleşim alanlarının sur dışında yer almasının yaygınlaşması ve şehrin fiziki bölünmüşlüğü'nün temellerinin atılmasıdır. İngiliz Koloni Yönetimi tarafından 1956'da, Mason-Dixon Hattı ile ilk kez bölünen Lefkoşa, 1963' ten beri de Yeşil Hat ile ikiye ayrılmış durumdadır.

Koloni Yönetimi boyunca, özellikle 1925 yılından sonra, tarihi Venedik Surları'nın güneyinde ve sur kapı önlerinde ilk sur dışı yerleşimler meydana gelmiştir (Arslangazi, 2007: 213, Alpar, 2004: 127, İlkin vd, 2004: 3). İngiliz yöneticiler, askeri karargah ve memurlarının konaklayacağı yerleşimleri, yerel halkın yer aldığı mevcut yerleşime değil, şehir dışına kurdular (Tozan, 2008: 42). İngiliz yöneticilerin farklı sömürgelerinde de benzer uygulamalar vardı. Söz konusu uygulama sonucunda tarihi Venedik surlarının güneybatısındaki alana vali konutunun inşa edilmesi, şehrin sur dışı yayılımının başlangıcı olmuştur. Böylece, Lefkoşa üç asırlık bir aradan sonra yeniden genişleyip, büyümeye başlamıştır (Gürkan, 2006b: 173). Vali konağının inşa edildiği alan, dönem içerisinde genişleyip gelişerek, 'Yönetim Mahallesi (Government Quarter)' adını almıştır (Şekil 75), (Tozan, 2008: 42-48, Turkan, 2008: 23, Arslangazi, 2007: 18). Yönetim mahallesi ismi ardından Agiogi Omologites adını alan mahalleden sonra ortaya çıkan ikinci sur dışı yerleşim, tarihi surların kuzeybatısında yer alan Köşklüçiftlik mahallesidir (Tozan, 2008: 43).

Şekil 75: 1882, 1945 ve 1958 yılları (İngiliz Koloni Yönetimi) mekansal dağılışı, (Tozan, 2008: 43, Demetriou, 2004: 260).

Dönem başlarında Lefkoşa şehri tarihi surlar içerisinde ibaret olarak karşımıza çıkarken, dönem sonuna denk gelen 1958 yılı mekansal dağılımda dramatik gelişim dikkat çekmektedir (Şekil 75). Antik çağlardan itibaren tarihi surlar civarında yer alan şehir, ilk kez bu kadar geniş bir alana yayılmış durumdadır. Şüphesiz ki söz konusu anlamlı yayılım koloni yönetimi boyunca aynı hızda ilerlememiştir. Dönemin ilk yıllarında (1878-1925) idari ve askeri karargahların şehir dışına kurulması ile başlayan mekansal yayılım, İngiliz Koloni Yönetiminin I. Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni siyasi dengeler sonucunda 1925 yılında adayı ilhak ederek Taç Koloni⁷ ilan etmesiyle hız kazanmıştır. Tüm dünyayı özellikle de emperyalist ülkeleri etkileyen 1930 ekonomik buhranı döneminde şehir gelişimi üzerinde etkili olarak, yayılım hızını azaltmıştır. Adadaki konumunu netleştirmiş olan İngiliz yönetimi, özellikle dönem ortasında icraatlarını artırarak mekansal gelişimi hızlandırmıştır (Tozan, 2008: 70). Hızlanan mekansal gelişimi kontrol

⁷ Yasama yetkisi kontrolünün doğrudan krallığa bağlı olduğu, kendi temsilciler meclisi sistemi bulunmayan sömürgeleştirilmiş ülkeleri anlatmaktadır. Bu ülkeler Krallık tarafından atanmış resmi görevli çoğunluğuna sahip olan yasama ve yürütme meclisleri tarafından idare edilmekteydiler.

edebilmek amacıyla, ilki 1927 yılı, ikincisi de 1946 yılı olmak üzere yasal düzenleme yoluna gidilmiş, hatta planlama yolunda da adımlar atılmıştır (Tozan, 2008: 181-185). Söz konusu planlama projesi siyasi iradeye güven duyulmaması nedeniyle yürürlüğe konamamıştır; çünkü 1940'lı yıllarda yerel halkın, yönetime karşı olan tepki ve örgütlenmesi artmış, toplum arasında bağımsızlık için var oluş mücadelesi başlamıştır. 1931 yılında isyan çıkartarak yönetimin Yönetim Mahallesi'nde yer alan idari binasını ateşe veren yerel halk, 1960'lı yıllarda kendi arasında huzursuzluk yaşamaya başlamıştır. Koloni yönetimi, söz konusu iç huzursuzluk nedeni ile dönem sonlarında icraatlarını azaltmış; bu durum da şehrin mekansal yayılışına yansımıştır. 1960 yılında, adadaki yerel halk ilk defa kendi cumhuriyetini kurarak İngiliz Koloni Yönetimi'nin resmi varlığını sonlandırmıştır. İngiliz yönetimi 1963 yılından sonra, siyasi ve stratejik çıkar açısından önemli olan üç garantör devletten birisi olma ve ada üzerinde iki askeri üsse günümüzde de sahip olarak, Kıbrıs üzerindeki dolaylı varlığını sürdürmektedir.

İngiliz Koloni Yönetimi döneminde şehrin mekansal gelişimi, çalışmanın amacı doğrultusunda üç ana başlık altında ele alınacaktır. İlk kısım olan Erken Dönem 1878-1925 yılları arasındaki mekansal gelişimi içine alırken, Yoğun Uygulama Dönemi 1926-1938 yıllarını ve Geç Dönem de 1939-1960 yıllarını kapsayacaktır.

Çalışma doğrultusunda, adanın Osmanlı İmparatorluğu'ndan 'Kıbrıs Anlaşmasıyla' kiralandığı yıl olan 1878 yılından, I. Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında sömürgeleştirilerek Taç Koloni ilan edildiği 1925 yılını kapsayan Erken Dönem (1878-1925), şehrin tarihi surların dışına doğru ilk kez yayılım gösterdiği dönemi simgelemektedir. Söz konusu yayılım, doğal süreçlerin sonunda gerçekleşmemiş, koloni yönetiminin tercihleri doğrultusunda meydana gelmiştir.

Britanya Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1878 yılında kiralandığı adanın, Anadolu'da gerçekleşmiş olan Kurtuluş Savaşı ve 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin imzalamış olduğu Lozan Antlaşması'na (1924) göre yeni cumhuriyetin ulusal sınırları dışında kaldığını öne sürerek, 1925 yılında adayı Kıbrıs Taç Koloni'si ilan etmiştir. Yoğun Uygulama Dönemi (1926-1938) başlangıcı Kıbrıs'ın Taç Koloni ilan edilmesi iken, dönem II. Dünya Savaşı başlangıcı ile sonlanmıştır. Adadaki varlığını garantileyen İngiliz yönetiminin ada üzerindeki icraatlarını yoğunlaştırmış, böylece, şehrin sur dışı mekansal yayılımı hız

kazanmıştır. Mekansal yayılım, 1927 yılında tamamlanan 'Arazi Miri Üstünde Yollar, Binalar ve Kuyuların Düzenlenme Yasası' ile kontrol altına alınmak istenmiştir (Tozan, 2008: 181).

Geç Dönem (1939-1960)'de ise, şehrin Yoğun Uygulama Dönemi sırasında hız kazanan mekansal yayılımın, çeşitli yasalar ve planlama girişimleri ile kontrol altına alınmaya çalışıldığı dönemi simgelemektedir. 1927 yılında düzenlenen yasanın 1940'lı yılların şehir gelişimi karşısında yetersiz kalmasından dolayı 1946 yılında tekrardan gözden geçirilerek 'Yollar ve Binaları Düzenleme' başlığı altında yasalaştırılmıştır. 1946 yılı yasası ile şehirlerde bölgeleme yapılması ve işlevlerin belirli alanlarda toplanması öngörülse de beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Özellikle II. Dünya savaşı sırasında dışa doğru hızla yayılan kentin planlama sorunları olduğunu tespit ederek ana karadan şehir planlamacısı getirterek çare üretmeye çalışmıştır. Şehir plancısı Patrick Abercrombie'nin hazırlamış olduğu 'Kıbrıs Ön Planlama Rapor'u, dönemin siyasi karışıklığı ve teknik yetersizlikten dolayı gelişim planına dönüşmemiştir. Dönem içerisinde yerel halkın yönetime karşı olan olumsuz tutumu kendini iyice belli ederek iç huzursuzluklara yol açarken, dönem sonunda yerel halk içindeki etnik kökene bağlı çekişmeler İngiliz Koloni Yönetimi'ni zor durumda bırakmıştır. Siyasi nedenlere bağlı olarak, yapılan yatırım ve icraatlar azalarak durma noktasına gelmiştir.

Erken Dönem (1878 – 1925):

Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında da mekansal olarak sur dışına yayılmamış şehrin, sur dışı yayılımı İngiliz Koloni Yönetimi'nin ilk yıllarında başlamıştır. Dönem başında sur içinde yapılan değişikliklerle fonksiyonel özellikler kazanmaya başlayan sur içi beş farklı bölgeye ayrılmıştı. Söz konusu ayırım, Osmanlı Dönemi'nde önem kazanan, surların merkezinde yer alan doğu-batı ticaret aksının öneminin artması ile kuzeydoğuda inşa edilen idari birimlerle yönetim bölgesi oluşturulmasıdır. Beş farklı bölgenin geriye kalan üç tanesi ise, aynı etnik kökene sahip olan yerel halkın oluşturmuş olduğu Katedral, Cami ve Levanten bölgeleridir (Dixon, 1879: 140-150, İlk vd, 2004: 3, Alpar, 2004: 126). Tarihi surların güneybatısında, İngiliz yöneticiler tarafından belirlenen Yönetim Mahallesi ilk sur dışı yerleşim yerini oluştururken, mahalle ile tarihi surlar arasında

yapımı gerçekleştirilen yol, günümüz Agioi Omologites mahalle oluşumuna yön vermiştir (Şekil 75, Şekil 76).

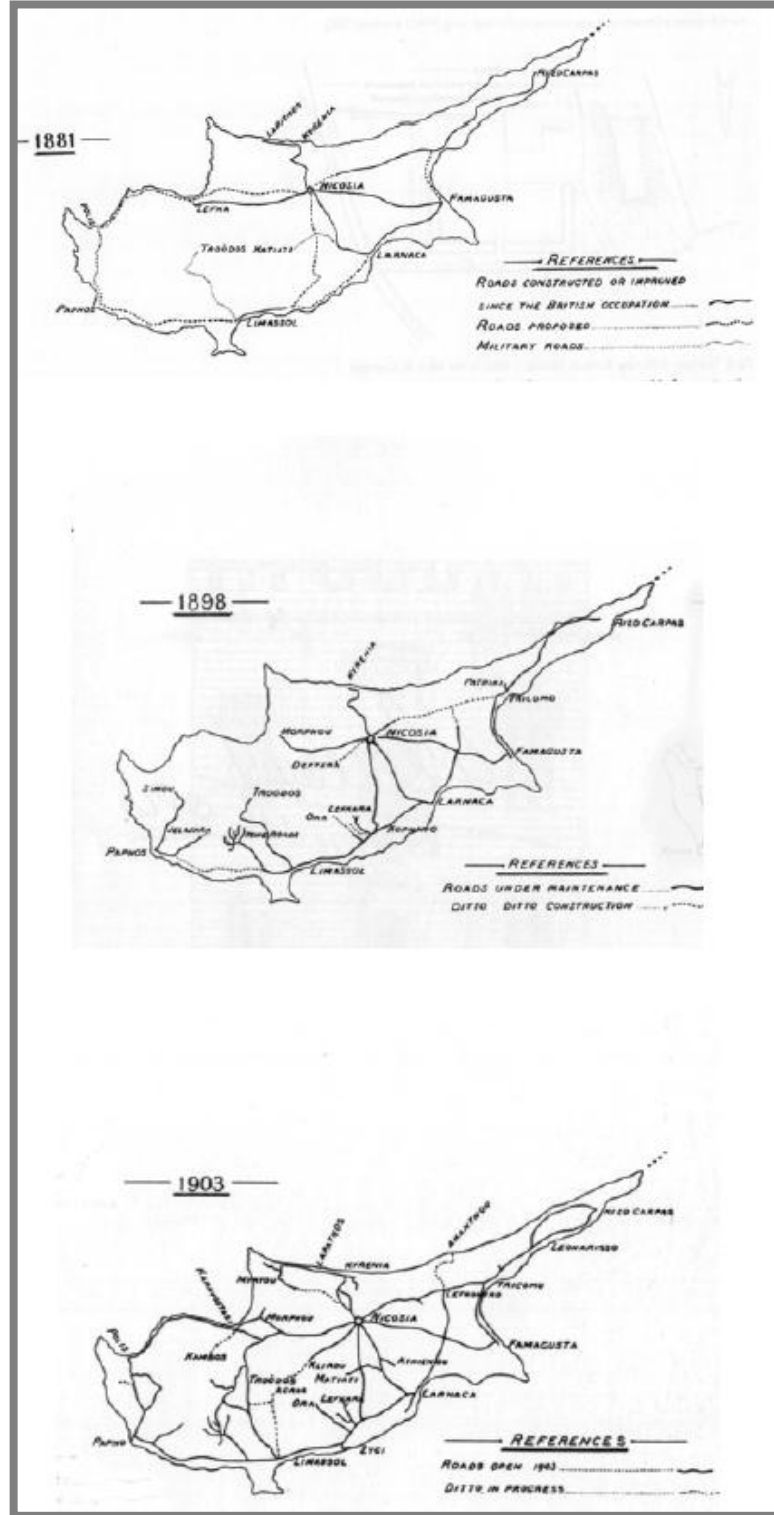
Şekil 76: Agioi Omologites/Ayii Omoloyitadhes, Strovolos, Pallouriotissa Mahalleleri, (Web 9).

Dönemin başının en önemli özelliklerinden biri de, idari örgütlenme girişimleri ve adanın detaylı araştırmalarının yoğunlaşmasıdır. Yapılan detaylı araştırmalarla, adanın fiziki ve beşeri bileşenlerinin kayıt altına alınma süreci, yoğun bir altyapı çalışma dönemi ile devam etmektedir. Dönem başında gerçekleştirilen nüfus sayımı, analog harita üretimi veya hava fotoğrafı çekimlerinde amaçlanan ana hedef, idaresi altında olan toprakların envanterini çıkarmaktır. 1898 yılında ada üzerinde bulunan 798 km (496 mil) ana yol ve 2414 km (1500 mil) köy yolunun, beş yıl sonra, 1903 yılında, 1094 km (684 mil) ana yol ve 3218 km (2000 mil) köy yolu uzunluğuna ulaşması yoğun altyapı çalışmalarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Şekil 77), (Schaar vd, 1995: 38). Söz konusu altyapı çalışmaları içerisinde, planlanması 1891 yılında başlanıp, üç etapta tamamlanan demiryolu sisteminin kurulması da yer almaktadır. Adanın batısında yer alan Lefke kasabesindeki bakır madeninin, ada doğusunda yer alan Mağusa Limanı'na taşınması amacıyla inşa edilen demiryolunun yapımı 1905 yılında tamamlanmıştır. Demiryolunun tamamlanan ilk etabı Lefkoşa-Mağusa arasında hizmet verirken, ikinci etabı Lefkoşa-Güzelyurt arasında hizmet vermiştir (Foto 17). Güzelyurt-

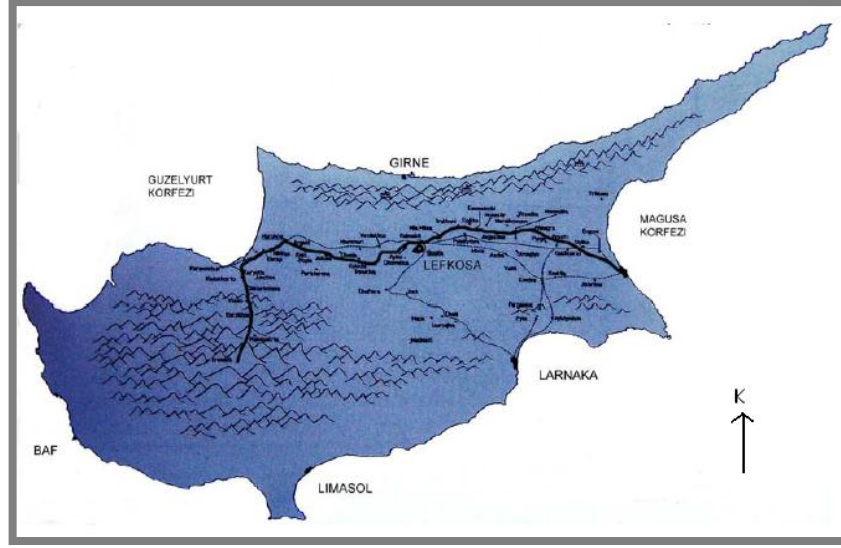
Evrykou (Trodos dağı eteğinde yer alan Lefke kasaba sınırları içerisindeki bölge) hattı arasında hizmet veren ve 3. Etapla birlikte tamamlanarak 115 km (72 mil) uzunluğa sahip olan demiryolu ağı, 1951 yılına kadar hizmet vermiştir (şekil 78), (Radford, 2003: 72-88).

Adadaki trigonometrik harita çalışmalarını yürütmek için görevlendirilen Kitchener, 1879 yılında ölçüm çalışmaları ile başlattığı harita üretimini, 1882 yılında tamamlayarak, 1883 yılında da baskısını gerçekleştirmiştir. Söz konusu 1/63 360 ölçekli haritada, ada üzerindeki şehirsel yerleşmelerin şehir içi planları, ilçe sınırları, köyler, yollar, telgraf hatları, akarsular, su kanalları, tarihi yapılar, dini yapılar gibi elemanlar detaylı olarak gösterilmektedir (Harita 26), (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, 2010: sy, Gürkan, 2006b: 136). Adanın ve dolayısıyla Lefkoşa'nın ilk analog trigonometrik haritası olan Kitchener haritası, 1883 yılı sayısal verilerine kaynak teşkil etmiştir. şehrin 1883 yılındaki mekansal dağılımının ayrıntılı bir şekilde görülebileceği analog harita, çalışma amacı çerçevesinde önemli bir kaynak durumundadır.

Kitchener ada haritası yanında, Lefkoşa şehir planının da yaratıcısıdır. 1882 yılına ait şehir planında, bina, yol, telgraf hattı ya da Osmanlı Dönemi'nde yapımı tamamlanmış Arabahmet ve Silahtar (Silihtar) suyolları yanı sıra, Lüzinyan Sarayı da yer almaktadır (Gürkan, 2006b: 136).

Şekil 77: Erken Dönem (1878-1925) İngiliz dönemi karayollarının durumu (Schaar vd, 1995: 13-38, Tozan, 2008: 33).

Şekil 78: İngiliz Koloni Yönetimi demir yolu güzergahı, (Radford, 2003: 33).

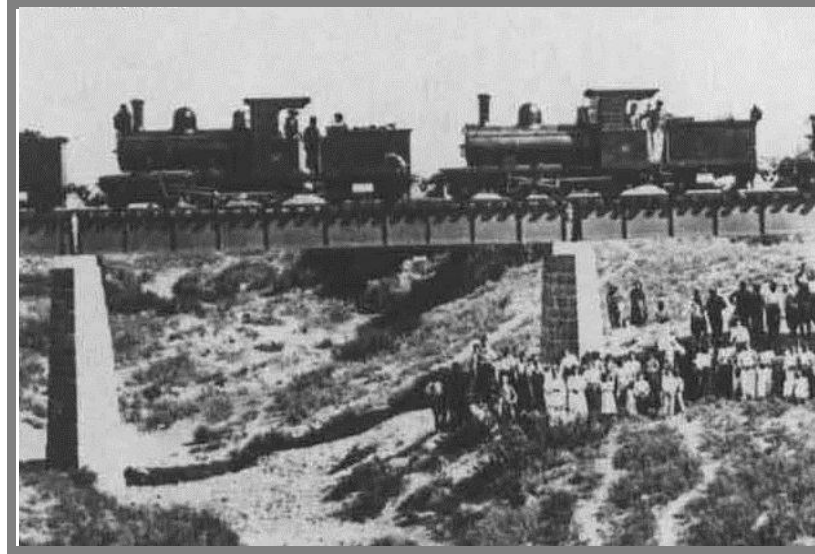

Foto 17: Lefkoşa-Mağusa demiryolu ağı üzerindeki Haspolat (Miamiya) köprüsü, (Anonim).

Dönem başına denk gelen 1883 yılı yerleşimlerinin mekansal yayılımı sur içinde yoğunlaşırken, şehre en yakın kırsal yerleşme durumundaki Küçük Kaymaklı, Kızılay yerleşimleri küçük köyler ve çiftlik alanları olarak karşımıza çıkmaktadır

(Harita 27). Tarihi sur içine nispeten uzak olan Alayköy, Gönyeli ve Haspolat yerleşimleri de dönemin küçük kırsal yerleşmeleridir. Günümüz Lefkoşa'sının özellikle son on yılında konut yerleşim alanı seçiminde önem kazanan Hamitköy yerleşimi ise, Kitchener'in haritasında mandıraların yer aldığı kırsal bölge durumundaydı (Harita 27).

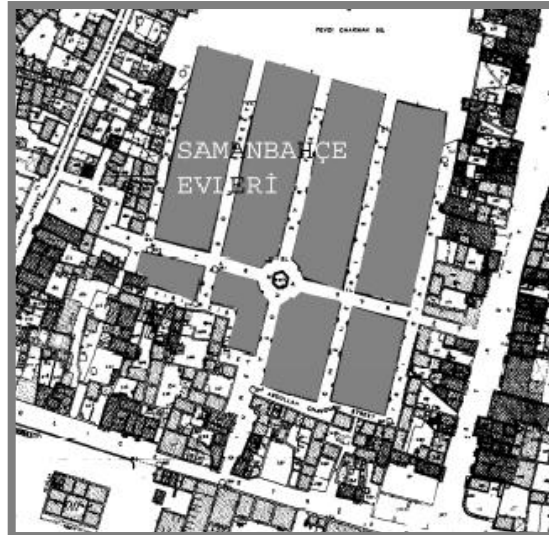
Dönem başlarında, tarihi surların içerisinde 14'ü Müslüman, 7'si Ortodoks, 2'si Müslüman ve Ortodoks karma ve 1'i de Ermeni mahallesi olmak üzere yirmi beş mahalle vardı (Jeffrey, 1935, Alpar, 2004: 127). Dixon (1879)'a göre, İngiliz Koloni Yönetiminin hüküm sürmüştüğü dönemin başlarında tarihi sur içi dört farklı bölgeye ayrılmaktaydı. Bu bölgelerden ilki kuzeybatıda yer alan ve daha çok resmi binalardan oluşan Konak Bölgesi iken, ikincisi kuzeydoğuda yer alan Cami Bölgesi'dir. Cami bölgesi Müslümanların çoğunlukta olduğu mahallelerden oluşmaktaydı. Kentin güneybatısında, çoğunlukla yabancıların yer aldığı bölge ise Levanten Bölgesi olarak isimlendirilmişti. Levanten Bölgesi, ticaretin ve eğlence alanlarının yoğunlaştığı bir bölgeydi. Dixon'un bölgeleme tanımına göre, dördüncü bölge ise Katedral Bölgesi olarak isimlendirilen ve çoğunlukla Ortodoksların yer aldığı mahalleleri kapsamaktaydı (Dixon, 1879: 140-150, İkin vd, 2004: 3, Alpar, 2004: 126). Söz konusu dört bölge dışında, kentin ortasında yer alan doğu – batı aksı da Osmanlı Dönemi'nde kazanmış olduğu ticari merkez olma özelliğini devam ettirmiştir.

1883 – 1930 dönemleri arasında tarihi sur içindeki yerleşim yoğunluğu artarak devam etmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası adaya bol miktarda kapital aktararak, sur içinde yapılmakta olan binaların miktarı artırılmıştır (Gürkan, 2006b, 173). Günümüz sur içi binalarının %58'i 1883-1930 döneminde yapılmıştır (Alpar, 2004: 163). Yapımına 1918 yılında başlanan ve şehrin ilk sosyal toplu konut projesi olan Samanbahçe evleri söz konusu sur içi bina artışının en güzel örneğidir (Şekil 79, Foto 18, Foto 19), (Arslangazi, 2007: 169).

Samanbahçe evleri, sur içinin kuzeybatı bölgesinde, tek tip ve bitişik nizam olarak tasarlanmış toplu konutlardır. Evlerin yapılmış olduğu arazi, İngiliz Koloni Yönetimi'ne kadar tarım amaçlı kullanılan şehir içi araziydi. 1918-1925 yılları arasında söz konusu araziye atılmış tane konut yapılmıştır (Bağışkan, 2005: 368, Arslangazi, 2007: 169). Bahsi geçen atılmış konuta ek olarak, 1949 yılında iki ve

1955 yılında altı konut olmak üzere sekiz hane daha eklenmiştir. 2003-2004 yılları arasında LİP kapsamındaki restorasyon çalışmaları çerçevesinde bina ve sokaklar UNOPS tarafından düzenlenmiştir (Arslangazi, 2007: 169).

İngiliz yönetimi inşa ettiği yeni binaların yanı sıra, bazı binaları da yıkarak şehrin melez dokusuna müdahale etmiştir. Bu müdahalenin en somut ve üzücü örneği, 1904 yılında, tarihi Lüzinyan 'Le Baume' saray binasının yıktırılmasıdır. 1424 yılında inşa edilen saray, dikdörtgen plan üzerine inşa edilmiş iki katlı bir yapı olup, kraliyet ailesinin ikametgahı ve idari binası konumundaydı (Şekil 80, Şekil 81, Foto 20, Foto 21). Saray, sadece Lüzinyan döneminde idari bina olarak kullanılmamış, Venedik, Osmanlı ve İngiliz döneminin başlarında da yönetim ikametgahı olarak hizmet vermiştir (Arslangazi, 2007: 223). İngilizler tarafından yıktırılan sarayın yerine 1898 – 1904 yılları arasında Lefkoşa Konak Binası yapılmış ve böylece tarihi saraydan günümüze sadece penceresi kalabilmiştir (Foto 22, Foto 23, Foto 24, Foto 25). 1904 yılında açılışı yapılan konak, 10 yıl sonra artan ihtiyaç nedeniyle farklı bir fonksiyonel özellik kazanarak, Lefkoşa Bölge Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme binası olmuştur (Schaar vd, 1995: 62). Tarihi İngiliz konağı günümüzde de Lefkoşa Kaza Mahkemesi olarak hizmet vermektedir. 1424 yılından 1904 yılına kadar ayakta kalıp, İngiliz yönetimi tarafından yıktırılan sarayın ismi, günümüzde Sarayönü Meydanı ile yaşamaktadır (Foto 26), (Turkan, 2008: 17-19).

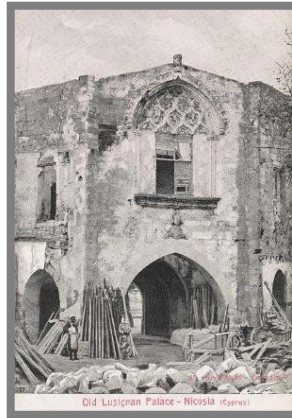
Şekil 79: Samanbahçe evleri vaziyet planı, (Arslangazi, 2007: 169).

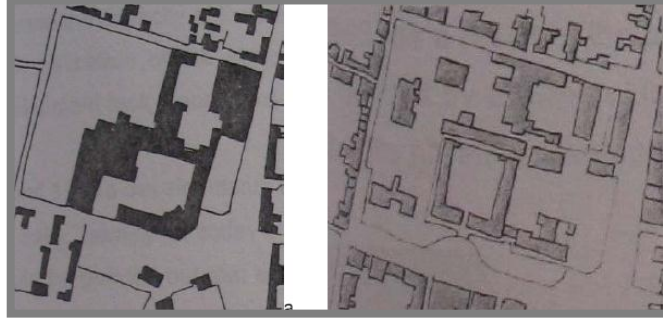
Foto 18: Yapımına 1918 yılında başlanan ve şehrin ilk sosyal konut özelliğini taşıyan Samanbahçe evleri, (Arslangazi, 2007: 170).

Foto 19: Samanbahçe evleri konut örneği, (Arslangazi, 2007: 171).

Şekil 80: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı gravürü, (Anonim).

Şekil 81: Lüzinyan sarayı (solda) ve yıkıldıktan sonra inşa edilen konak yerleşimi (sağda), (Doratlı, 2000: 150, Tozan, 2008: 54).

Foto 20: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı'nın 1878 tarihli fotoğrafı, Anonim.

Foto 21: Lüzinyan Döneminde inşa edilmiş olan Le Baume Sarayı, (Luke, 1921, 12).

Foto 22: Lüzinyan Le Baume Sarayı ve İngiliz Koloni Yönetimi'nin yaptırmış olduğu Lefkoşa konak binası, (Anonim).

Foto 23: 1879 yılında yıkılan Lüzinyan Le Baume Sarayı kulesinin Ortaçağ Taş Eserler Müzesi'ne taşınan penceresi, (Tozan, 2008: 64).

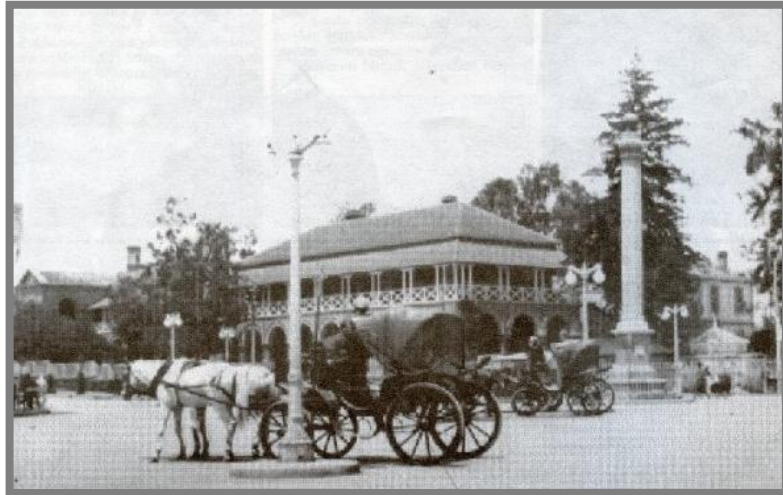

Foto 24: İngiliz Koloni Yönetimi (1878 -1960) yıllarında inşa edilen Lefkoşa konak binası ve Sarayönü Meydanı, (Anonim).

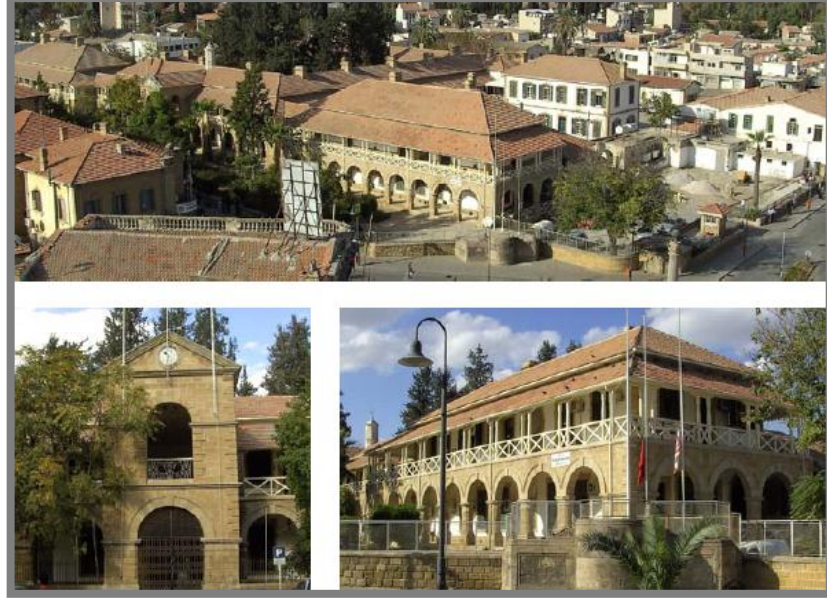

Foto 25: Yıkılan Lüzinyan Sarayı yerine 1898 – 1904 yılları arasında inşa edilen W. Williams'ın tasarladığı Lefkoşa konak binası, (Tozan, 2008: 55).

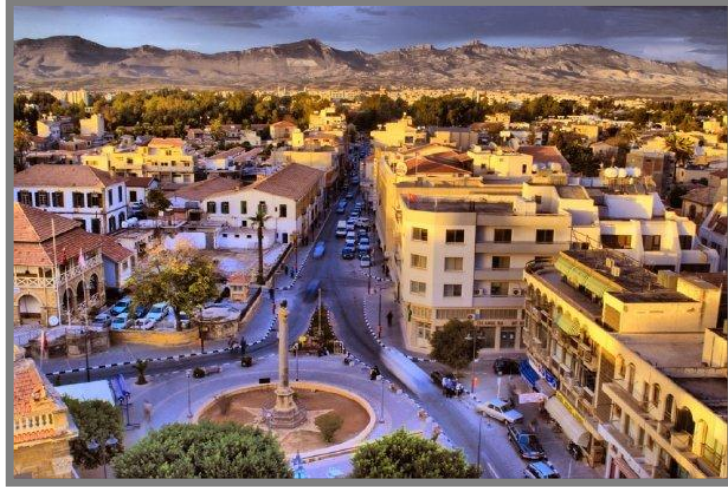

Foto 26: 2009 yılı Sarayönü Meydanı'nın Artun Korudağ tarafından çekilmiş fotoğrafı.

İngiliz Koloni Yönetimi, sur içerisinde yer alan mezarlık alanını sur dışına yerleştirmiştir (Diaz-Berrio, 1982: 7, Arslangazi, 2007: 212). İngiliz döneminin ilk zamanlarında mezarlık alanları olarak kullanılmaya başlanan sur kapı önleri, şehrin

yılında yakılarak yok edilmiştir (Schaar vd, 1995: 75, Tozan, 2008: 114). İngiliz yönetimi, idari merkezi sur dışındaki Agioi Omologites'e taşıyarak, yeni kurulacak yerleşim yerleri için sur dışındaki alanları çekim merkezi durumuna getirmiştir. Yönetim Mahallesi'ne inşa edilen ilk bina Kıbrıs Öncü Birlikleri kışlasıydı (Foto 28), (Tozan, 2008: 48). Öncü Birlikler için yapılan hastane ve idari yönetim personeli için yapılan konutlar, bölgede yer alan ilk binalardı (Foto 29). İngiliz memur ve yöneticiler için farklı tiplerde birçok konut projesi tasarlanarak, özellikle 1920'li yıllarda uygulanmaya konmuştur. Adanın Taç Koloni ilan edildiği tarihe kadar 30 memur ve yönetici konutu inşa edilmiştir (Foto 30), (Tozan, 2008: 108). Surları bazı noktalardan keserek yollar açılmış ve sur dışında çiftlik olarak kullanılan alanların yeni yerleşim bölgesi olmasını teşvik etmiştir (Arslangazi, 2007: 18, Tozan, 2008: 42). Artan nüfus talebinin yol ihtiyaçlarını karşılamak ve yeni kurulan yerleşim yerine olan ulaşımı kolaylaştırmak adına 1879'da Baf Kapısı yan surları kesilerek yeni yol açılmıştır (Keshishian, 1978: 22, Web 8). Agioi Omologites Mahallesi dışında Köşklüçiftlik Mahallesi de surlara olan yakın konumu nedeniyle sur dışı yerleşimlerin temelini atıldığı idari birimdir (Harita 27), (Tozan, 2008: 42-43).

Foto 27: Günümüz Ayii Omoloyitadhes mahallesi içerisinde yer alan vali konağının 1930 yılında çekilmiş fotoğrafı, (Anonim).

Foto 28: Lefkoşa'nın güneybatısındaki yönetim mahallesine 1880 yılında ilk olarak yapılan Kıbrıs Öncü Birlikleri kışlası, (Tozan, 2008: 49).

Foto 29: Kıbrıs Öncü Birlikleri için 1880 yılında yapımı tamamlanan hastane binası, (Tozan, 2008: 51).

Foto 30: Yönetim mahallesinde bulunan konut örneği, (Tozan, 2008: 112).

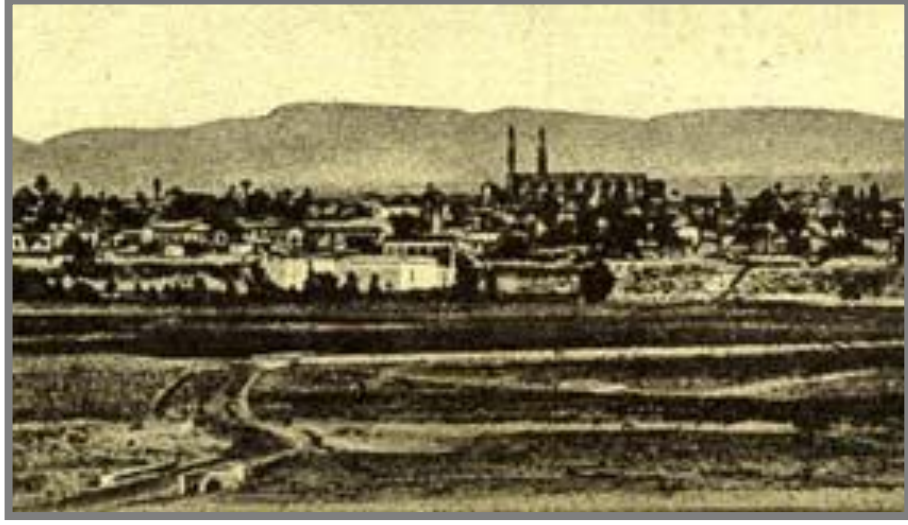

Foto 31: 1920 yılına ait Lefkoşa şehrini güney-kuzey doğrultulu fotoğrafının yer aldığı posta kartı, (Anonim).

Yoğun Uygulama Dönemi (1926-1938):

1914-1918 yılları arasında meydana gelen Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı İmparatorluk ordusunun müttefiki olduğu ittifak devletleri ile birlikte yenilgiye uğraması, ada üzerindeki siyasi hakimiyet çekişmelerine yön vermiştir. Hakimiyetin itilaf kuvveti olan Britanya İmparatorluğu lehine sonuçlanması üzerinde, Anadolu'da gerçekleşen Kurtuluş Savaşı sonrası 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını belirleyene Lozan Anlaşması'na göre adanın ulusal sınırlar içinde yer almamasının önemli bir rolü vardır. İngiltere kiralarak sahip olduğu adayı, Taç Koloni ilan ederek Britanya Krallığı'nın bir parçası yapmıştır. 1925 yılında ada üzerindeki varlığını netleştiren Koloni Yönetimi, Alman ordularının Polonya'ya saldırmasıyla başlayan II. Dünya Savaşı (1939-1941)'na kadar, ada üzerindeki icraatlarını yoğunlaştırmıştır.

Koloni Yönetimi'nin erken dönemde başlatmış olduğu altyapı çalışmaları sonucunda, şehirleri birbirine bağlayan karayolu, demiryolu yapımı ve mevcut yolların iyileştirme çalışmaları, Yoğun Uygulama Dönemi'nde farklı bir boyut kazanmıştır. İngiliz yöneticiler artan motorlu araç trafiği nedeniyle, tarihi sur içindeki ve şehir dışındaki yolları motorlu araç trafiğine uygun hale getirmişlerdir. Şehrin güneyine açılan sur kapısı olan Baf Kapısının 1879'da açılmasının ardından, 1931

yılında da Girne Kapısı'nın yanındaki surlar kesilerek, motorlu araç trafiğine uygun hale getirilmiştir (Foto 32, Foto 33, Foto 34). Tarihi sur kapılarının revize edilmesinin yanı sıra, dönem boyunca Venedik Surları'na sekiz tane daha geçit açılmıştır (İlkin vd, 2004: sy).

1930-1945 yılları arasında Ortaköy, Strovdos, Büyük Kaymaklı, Küçük Kaymaklı (Omorphita) gibi köyler şehirle birleşmeye başladı ve Yenişehir'e ilk yerleşimler yapılmaya başlandı (Keshishian, 1978: 22). 1930'lu yıllarda bağımsız mahalle durumunda olmayan Çağlayan, Köşklüçiftlik ve Yenişehir yerleşimleri, idari olarak sur içindeki mahallelere bağlıydı. Çağlayan ve Yenişehir yerleşim birimleri İbrahimpaşa Mahallesi'ne bağlıyken, Köşklüçiftlik idari olarak Arabahmet Mahallesi'nin devamı konumundaydı (Hikmetağalar, 2005: 208). Girne kapısının düzenlenmesi, 1930 yılından itibaren çalışma alanı içerisinde yer alan Ortaköy, Kızılay, Küçük Kaymaklı köylerinin mekansal yayılımının genişleyerek, şehir olarak nitelendirilen tarihi sur içiyle birleşmeye başlamasının göstergesidir (Harita 27).

Şehrin sur dışına olan mekansal dağılımının hız kazandığı dönemde, söz konusu yayılımın kontrolsüzce gerçekleştiğini tespit eden yönetim 1927 yılında sur dışında kalan miri araziler⁸ için devlet denetimi getirme kararı almıştır. 1927 yılından 1928 yılına kadar verilen 47 izin ve 1929 yılının ilk sekiz ayında verilmiş olan 37 izin dönemin mekansal gelişim hızı doğrudan niteliktedir (Tozan, 2008: 84). Şehrin yeni gelişen alanlarında kontrol sağlanması amacıyla, 1927 yılında 'Arazi Miri Üstünde Yollar, Binalar ve Kuyuların İnşasının Düzenlenmesi Yasası' oluşturulmuştur. 1927 yılında düzenlenen yasa, dönem sonunu ifade eden 1938 yılında, yönetim tarafından revize edilmiştir (Trusted, 1950: 1112-1113).

---

⁸ Şehirlerin yeni yerleşim alanına dönüşen eski tarım arazilerini ifade etmektedir (Trusted, 1950: 1112, Tozan, 2008: 75).

Foto 32: Girne Kapısı'nın tarihi surların dışına açılan kuzey cephesi, (Anonim).

Foto 33: Girne Kapısı'nın şehre bakan güney cephesinin motorlu araç trafiğine uyum sağlama amaçlı düzenleme çalışmaları, (Anonim).

Foto 34: Girne Kapısı güney cephesinin düzenlenmiş hali, (Anonim).

Geç Dönem (1939-1960):

Alman ordularının Polonya'ya saldırdığı 1 Eylül 1939 yılından başlayarak altı yıl süren II. Dünya Savaşı başlangıcı, İngiliz Koloni Yönetiminin adadaki hakimiyetinin son yirmi bir yılını içeren Geç Dönem'in başlangıcını oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı ile birlikte ada duraklama ve yoksullaşma sürecine girmiştir (Tozan, 2008: 6). II. Dünya savaşı ile birlikte, özellikle emperyalist devletleri etkileyen 1923-1933 büyük bunalımın etkileri söz konusu duraklama ve yoksullaşma süreci üzerinde etkili olmuştur (Hobsbawn, 2003: 77). Savaş ve büyük bunalımın etkileri yanı sıra, İngiliz Koloni Yönetimi'nin adadaki durumunu zora sokan bir diğer etmen de, yönetime karşı olan bağımsızlık girişimleri ile etnik kökene bağlı çatışmalarıdır (Gazioğlu, 1996: 259-260). Etnik kökene bağlı çatışmaların neticesinde Koloni Yönetimi 1956'da ada ve şehri Mason-Dixon Hattı ile ikiye ayırmıştır.

Ekonomik sorunların yanında, ada içerisindeki çatışmaların neden olduğu güvenlik ihtiyacı da büyük şehirlerin çekim merkezi olması üzerinde etkilidir. "Ada üzerinde etkisini hissettiren ekonomik ve siyasi kriz, büyük kitlelerin barınma ve işsizlik nedeniyle büyük şehirlere, özellikle de başkent Lefkoşa'ya olan göçü desteklemiştir (Tozan, 2008: 6)." Şehre doğru yaşanan göç nedeniyle birçok toplu konut projesi tasarlayan yönetim, özellikle Büyük ve Küçük Kaymaklı yerleşim birimlerinde toplu konut inşa ederek çözüm üretmeye çalışmıştır (Foto 35, Foto 36).

Foto 35: 1946 yılında Küçük Kaymaklı (Omorphita)'ya inşa edilen işçi konutları örneği, (Tozan, 2008: 172).

Foto 36: 1958 yılında Büyük Kaymaklı bölgesine inşa edilen polis konutları (Tozan, 2008: 175).

Dönem içerisinde yaşanan önemli altyapı değişiklikleri arasında 1915 yılında son etabı inşa edilen 115 km uzunluğundaki demiryolu ağının, azalan bakır madeni ve eskiyen teknolojiye cevap veremediği gerekçesiyle 1951 yılında işlevselliğinin durdurulmasıdır (Radford, 2003: 72-88). Demiryolunun kaldırılmasından sonra, demiryolu güzergahı paralelinde, başkent Lefkoşa ile Mağusa arasında, özellikle sanayi taşımacılığı ihtiyacına cevap vermesi beklenen, yeni bir karayolu yapılmasına karar verilmiştir. Söz konusu karayolu ağı projesi fikri 1940'lı yılların sonlarında çıkmıştır (Abercombie, 1947: 5).

II. Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında Lefkoşa, dışa doğru hızla yayılan konut alanları ve planlama eksiklikleri nedeniyle düzensiz bir şehir görünümü vermekteydi (Tozan, 2008: 141). İngiliz Koloni Yönetimi, şehir gelişimini denetleme amacıyla 1927 yılında düzenlemiş olduğu 'Arazi Miri Üstünde Yollar, Banalar ve Kuyuların Düzenlenme Yasası'nın, 1940'lı yıllar şehir gelişimine cevap veremediği gerekçesiyle 1946 yılında tekrardan revize etmiştir. 'Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası' ile 'Kent Planlama' başlığı altında iki ayrı yasa olarak revize edilmek istenen yasa, planlama konularında çalışabilecek uzman yetersizliğinden dolayı tek bir yasa altında toplanmıştır. Tek başlıkta oluşturulan ve yirmi yedi kısımdan oluşan yasa, şehirlerdeki fonksiyonel dağılımın belirli mekanlarda yoğunlaşmasını içeren

modern planlama vizyonunu içerse de uygulamadaki boşluklar nedeniyle beklenen başarıyı sağlayamamıştır (Tozan,2008: 181-185).

Planlama yönündeki kararlılığını devam ettiren İngiliz Koloni Yönetimi, akılcı bir planlama politikası için anakaradan uzman davet etmiştir. Bu amaç doğrultusunda "merkez Britanya'dan destek alarak, Büyük Londra Bölgesel Planı ile yeni fikirlerini uygulama fırsatı bulan ve birçok sömürge ülkesinde çalışmış olan şehir plancısı Patrick Abercrombie'yi adaya davet etmiştir" (Tozan, 2008: 181-185). 1947 yılında Abercrombie ve ekibi tarafından hazırlanan Kıbrıs Ön Planlama Raporu, ülke planından yerleşim ölçeğine kadar detaylı araştırma yapılmasını önermekteydi (Tozan, 2008:6). Raporda, modern dünyada Kıbrıs'ın konumu ve ada üstünde en küçük birime kadar planlamanın öncelikleri ve yapılacak gelişme planında uygulanabilecek potansiyellerin tanımı yapılmaktaydı. Söz konusu plan uygulama aşamasına geçememiş, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında plansız bir şekilde mekansal gelişimini sürdüren şehre, yerel ve genel yönetim birimleri arasında lokal çözümler üretilmeye çalışılmıştır (Tozan, 2008: 135, Alpar, 2004: 134).

Çalışma alanı içerisindeki mekansal gelişme İngiliz Koloni Yönetimi'nin geç döneminde hızla devam etmiştir. Geç Dönem başlarını ifade eden 1945 yılında, tarihi surlara komşu olan ve Koloni yönetiminde kurulan Köşklüçiftlik ve Çağlayan Mahallesi'nde yerleşim birimleri yer alırken, Ortaköy, Kızılay ve Küçük Kaymaklı Mahalleleri mekansal yayılımını artırmıştı. Geç dönem içerisinde, 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuş olan Yenişehir Mahalle yerleşimi ise, tarihi surların kuzeyinde yer almaktaydı (Harita 27), (Keshishian, 1978: 22). Tarihi sur dışından ayrılıp, bağımsız mahalle olan ilk yerleşim yeri Koloni Yönetimi'nin idari merkez olarak tercih etmesiyle gelişip, büyüyen Agiogi Omologites yerleşimiydi. Agios Omologites (Balcı Elması) yerleşimi, 1 Ocak 1944'te bağımsız mahalle ilan edilerek, ilk sur dışı mahalle unvanını almıştır (Hikmetağalar, 2005: 208, Keshishian, 1978: 22).

1945 yılında yan surları kesilerek motorlu araç trafiğine uygun hale getirilen Mağusa Kapısı, şehrin doğu kısmına açılmaktadır (Foto 37, Foto 38, Foto 39), (Keshishian, 1978: 83, Web 8). Şehrin doğu kısmına açılan kapının genişletilmesi, tarihi surların doğusunda yer alan Büyük Kaymaklı, Küçük Kaymaklı ve Pallouriotissa yerleşimlerine olan talebin artmasının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. 1946'da genişletilen Mağusa Kapısı'na bağlanan yolların güzergahındaki

mahalleler, 1968 yılında belediye sınırları içerisinde alınarak, idari açıdan bağımsız birer mahalle durumuna gelmiştir.

29 Mart 1968'de Eylence, Büyük Kaymaklı, Küçük Kaymaklı, Pallouriotissa, Strovolos ve Kızılay banliyöleri Lefkoşa Belediye sınırlarına dahil olmuştur (Keshishian, 1978: 28). 1968 yılında gerçekleştirilen idari düzenleme sonucunda Küçük Kaymaklı ve Kızılay Mahalleleri, çalışma alanı içerisinde mahalle unvanı kazanan ilk yerleşim birimleridir.

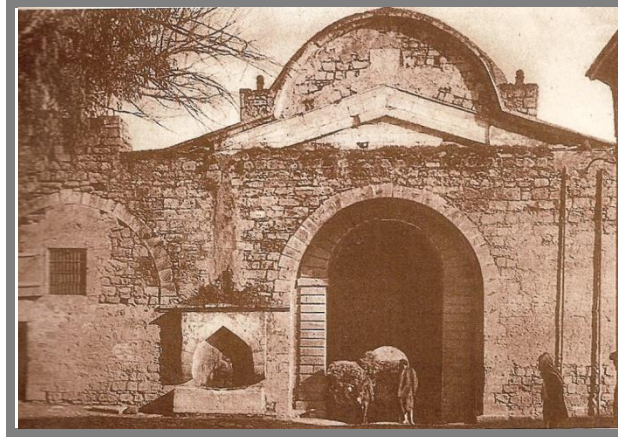

Foto 37: Mağusa Kapısı'nın revize edilmemiş hali (1945), (Anonim).

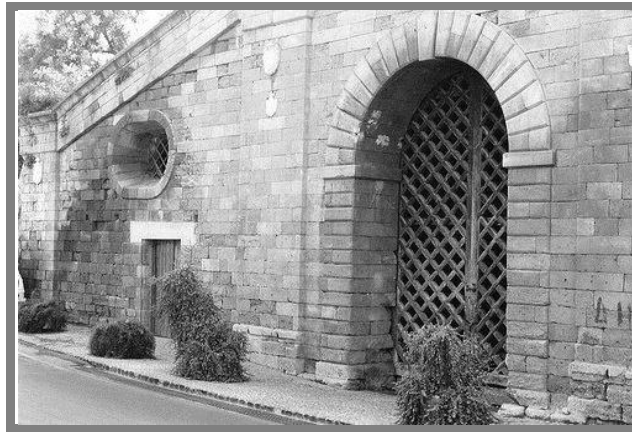

Foto 38: 1945 yılında revize edilen Mağusa Kapısı girişinin kapatılmış şekli, (Anonim).

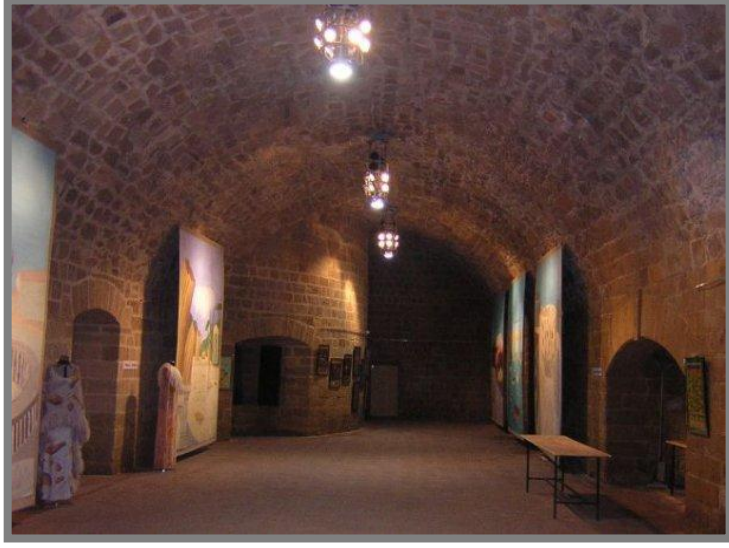
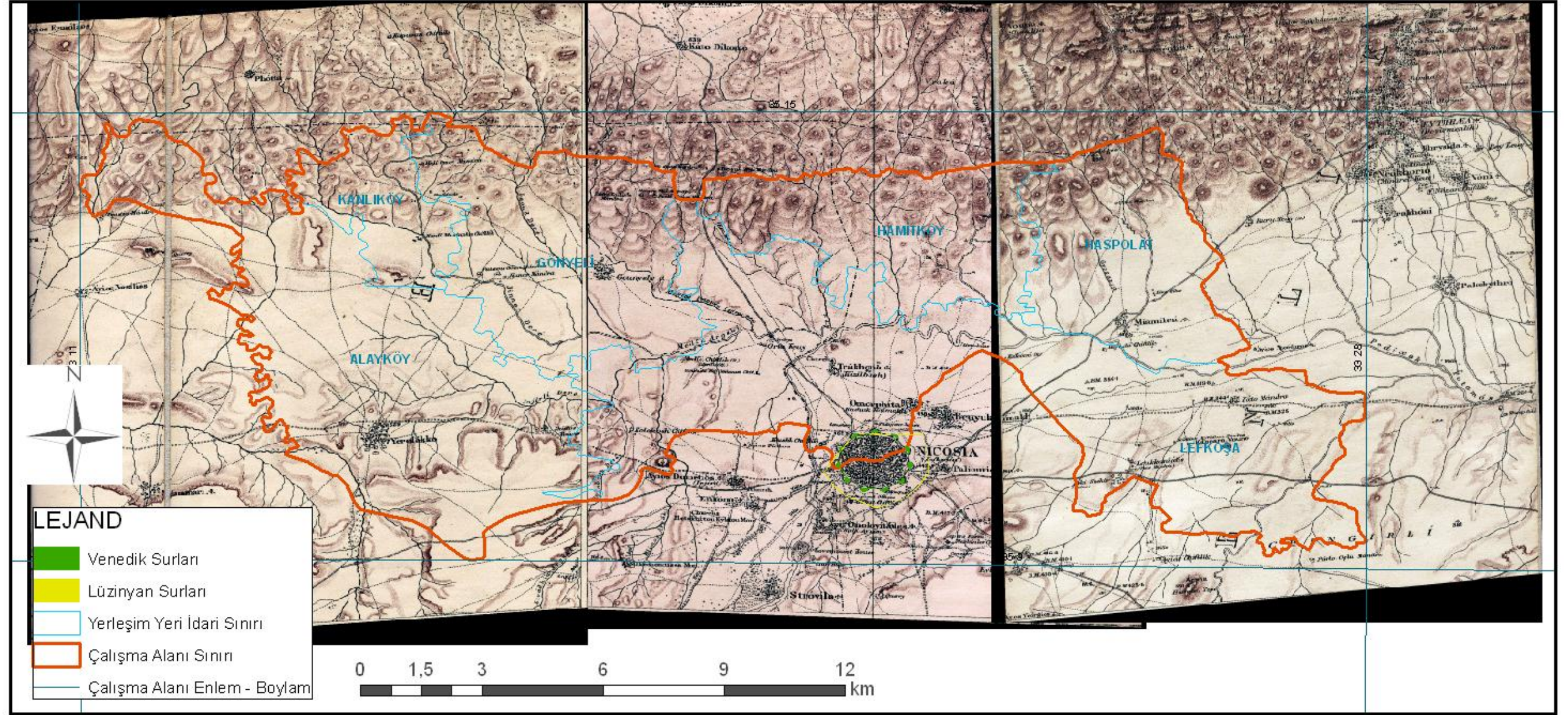
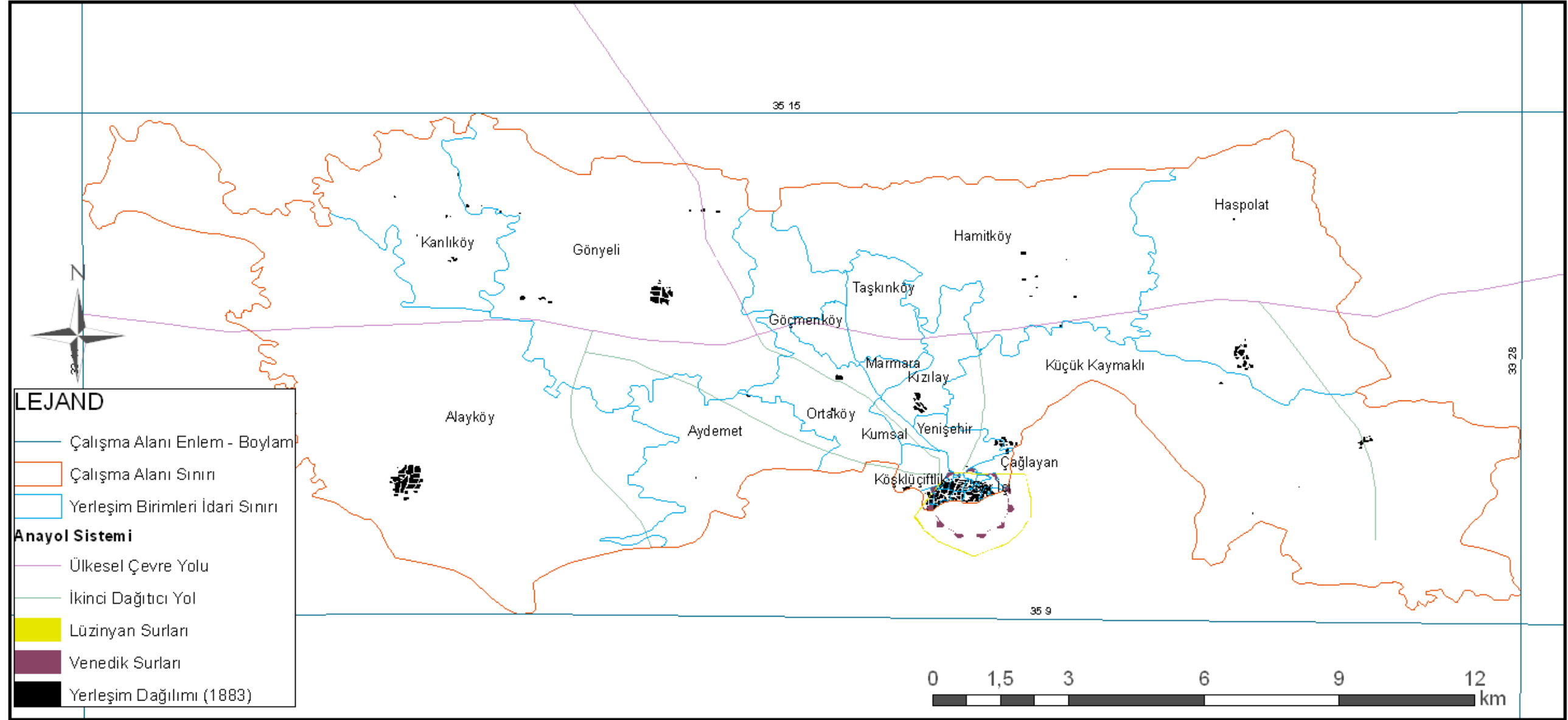

Foto 39: Günümüz Mağusa Kapı'sı iç mekanının Zeki Gürsel tarafından çekilmiş fotoğrafı.

Harita 26: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1883 yılına ait mekansal dağılım harita altlığı, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, 2010).

Harita 27: Çalışma sahasının 1883 yılı mekansal dağılımı, (KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, 2010).

2.1.2.9. 1960 – 1974 Yılları Arasında Lefkoşa

İngiliz Koloni Yönetimi'nin hakimiyetine son veren yerel halk, 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurarak, ada ve dolayısıyla Lefkoşa'yı, uluslar arası platformda tanınan, bağımsız bir şehir durumuna getirmiştir. Kurulan cumhuriyetten Türk Yönetimi 1963 yılında ayrılarak kendi federal yönetimini oluşturmuştur. Kıbrıslı Türklerin kurduğu Genel Komite Yönetimi (1963-1967) ve Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi (1967-1974) 1960-1974 yılları arasında Lefkoşa konu başlığı altında ele alınmıştır.

Söz konusu 14 yıllık dönem, şehrin günümüzde de devam eden bölünmüş halinin temellerinin atılmasının yanı sıra, güneyden kuzeye göç eden Kıbrıslı Türk ve kuzeyden güneye göç eden Kıbrıslı Rum nüfus nedeniyle şehrin doku ve alansal yayılımının şekil değiştirdiği dönemi simgelemektedir.

1963 yılında Yeşil Hat tarafından kuzey ve güney Lefkoşa olarak ikiye ayrılmıştır (Foto 40), (Öztoprak, 2005: 18). Şehrin siyasi nedenlerle BM gözetimindeki ara bölge ile ikiye bölünmesi ve şehrin her iki yanında kurulan farklı idari yönetim birimleri nedeniyle meydana çıkacak kopuk gelişimin temelleri atılmıştır. "Fiziksel bölünme sonucunda yaşanan kopuk şehir gelişimi, kentin geleceği açısından ciddi sorunların temelini atmıştır (Alpar, 2004: 147)."

Lefkoşalılar, 1963 yılından 1974 yılına kadar sınırları kesin olmayan iki ayrı bölgede yaşamıştır (Arslangazi, 2007: 12). Dönem içerisinde küçük alansal değişikliklere uğrayan ara bölge, 1974 yılı itibariyle kesinlik kazanmıştır. Etnik kökene bağlı çatışmaların devam ettiği dönemde, Lefkoşa, güvenlik açısından avantajlı durumda olduğundan birçok göçmene ev sahipliği yapmıştır. Yaşanan göçlerin sonucunda, özellikle güney Lefkoşa'da, artan konut talebi, şehrin mekansal yayılım hızı üzerinde etkili olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1972 yılında, şehir planlama yasasına göre oluşturulan ada planı ve bu çerçevede hazırlanan imar planları tüm Kıbrıs için tasarlanmış olsa da, iki ayrı devlete bölünen şehir için planların uygulanabilirliği söz konusu olamamıştır (Alpar, 2004: 188).

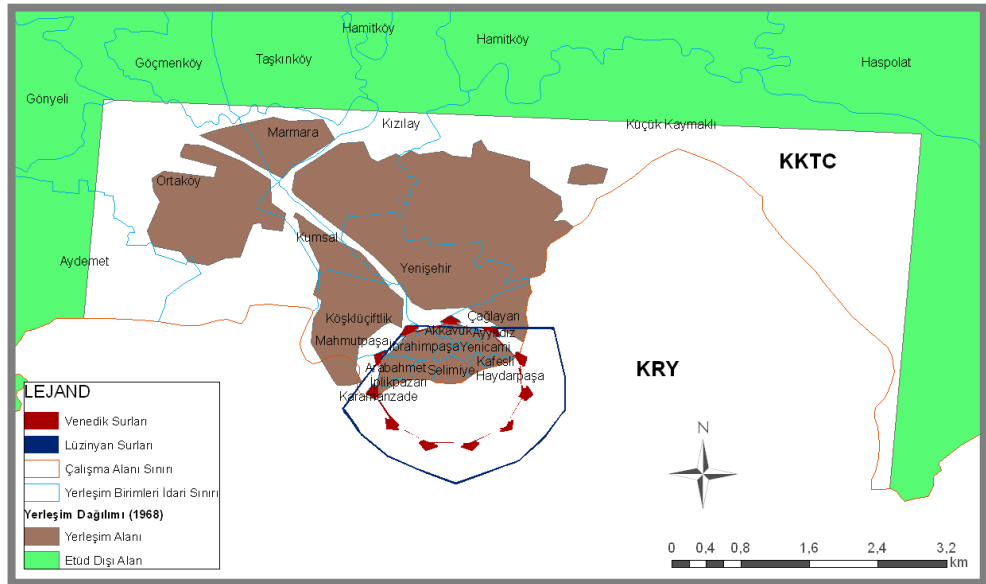
2006 yılına kadar KKTC'ye gelen göçmenlerin %41'i 1979 ve önceki yıllarda göç etmişken, göç eden nüfusun da %23'ü Güney Kıbrıs'tan KKTC'ye gelmiştir. 1960'lı

yıllarda artan politik ve etnik çatışmalar sonucu kuzeyde toplanan Kıbrıslı Türk nüfus, sur içerisindeki Kıbrıslı Rum ve Ermenilerden kalan evlere yerleştirilmiştir.

1960'lı yılların sonlarında ise, göçmenler için konut yapılarak, günümüz Göçmenköy Mahallesi'nin temelleri atılmıştır (Arslangazi, 2007: 18-19). Lefkoşa mekansal dağılımının 1968 yılı şehir yerleşim dağılımında sur içindeki mahallelerle, Köşklüçiftlik, Yenişehir, Çağlayan, Kumsal, Kızılay ve Ortaköy mahalleleri yanı sıra Göçmenköy ve Marmara yerleşimleri de şehirdeki konumunu almış durumdadır (Şekil 83). Böylece Marmara ile 1960-1963 yıllarında ortaya çıkan Göçmenköy yerleşim birimleri, sur dışı mekansal yayılımın en kuzey bölgesini meydana getirmiştir.

Foto 40: Yeşil Hattı meydana getiren ara bölge, (İlkin vd, 2004: sy).

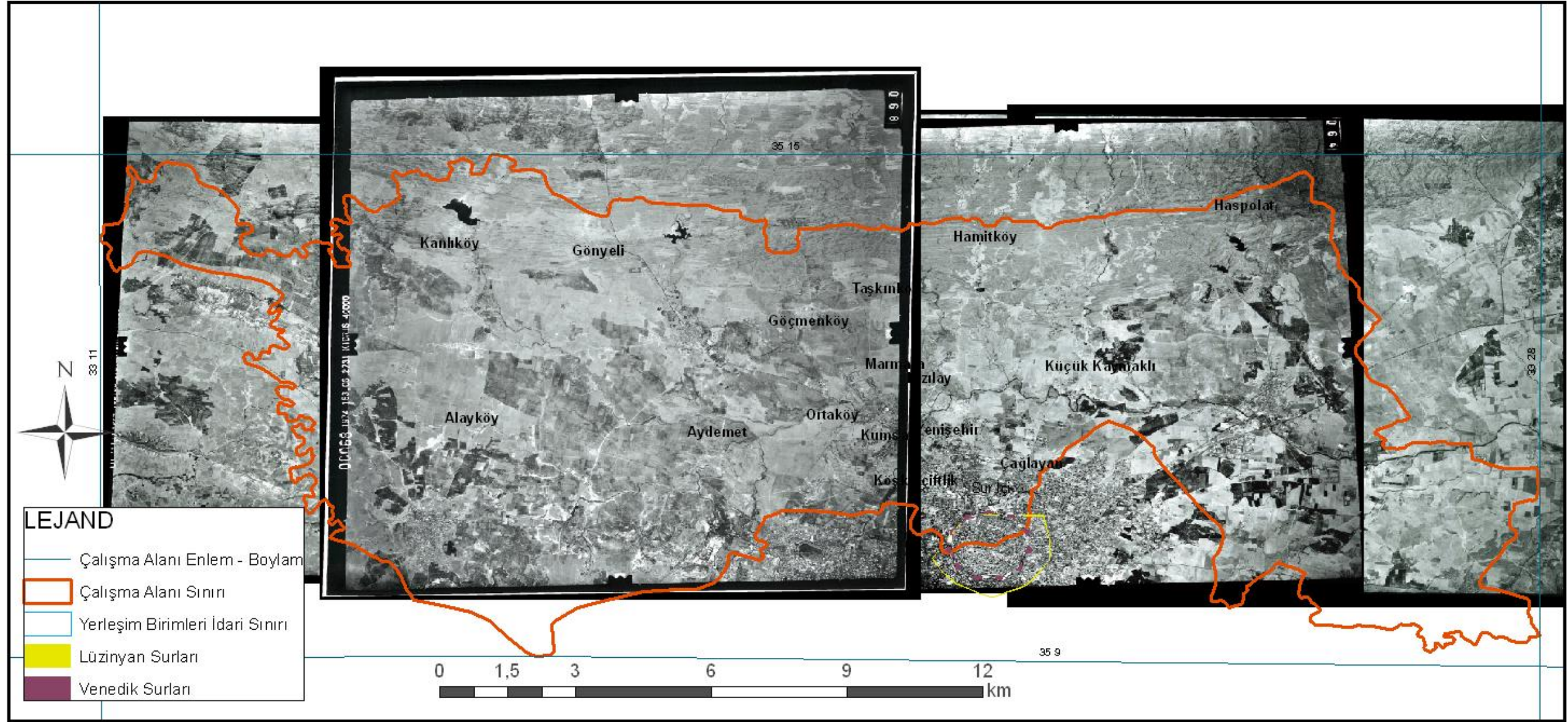

Şekil 83: 1968 yılına ait Lefkoşa şehrinin mekansal dağılımı, (Demetriou, 2004: 260).

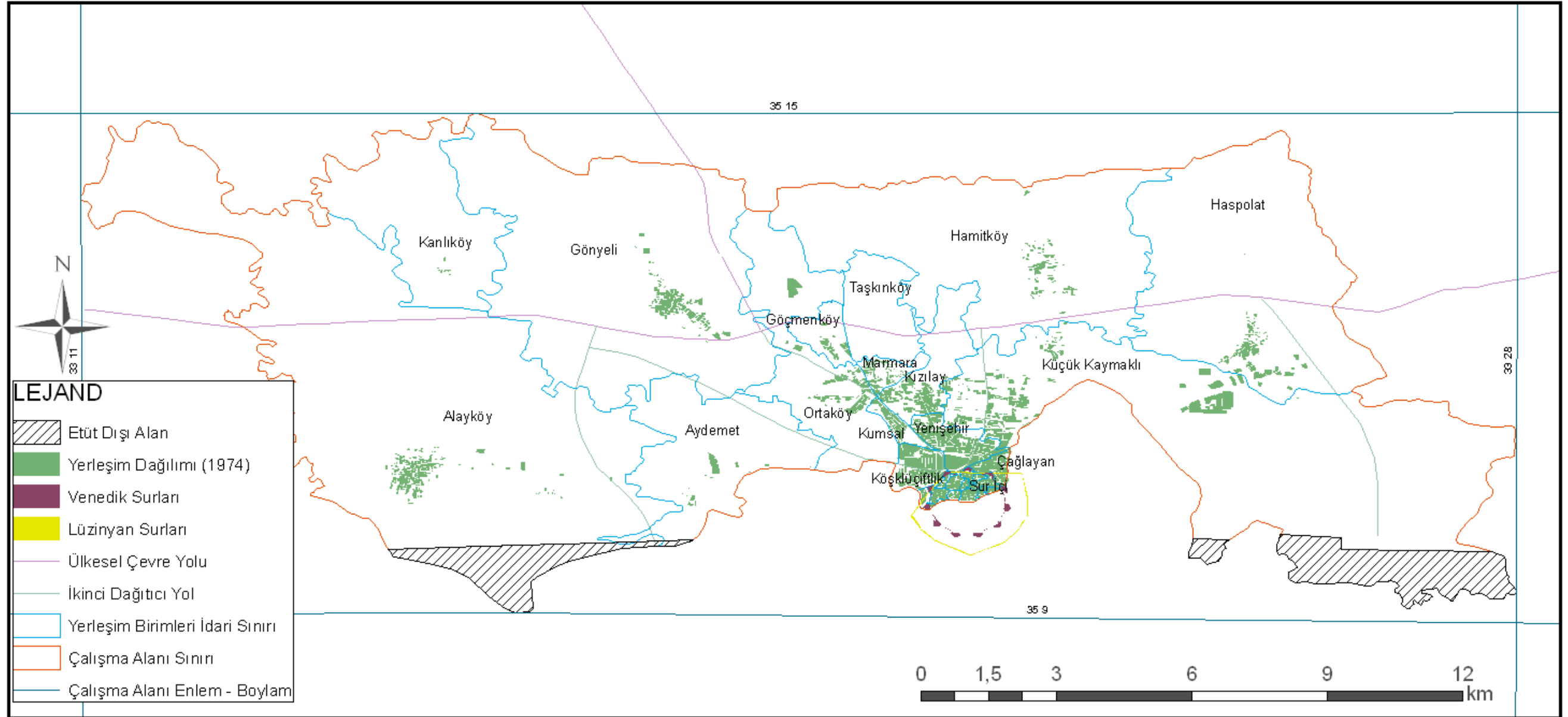
2.1.3. 1974 Yılı Sonrası Şehirselleşme

1974 yılı itibariyle, şehrin kesin sınır ile bölünmesi, şehrin mekansal yayılım trendi üzerinde oldukça etkili olmuştur. İngiliz Koloni Yönetimi ile başlayıp yaygınlaşan sur dışı yerleşim dağılımı, Yeşil Hat ile bölünme yaşamıştır (Harita 28, Harita 29), (TC Harita Genel Komutanlığı, 2010a). Şehrin ikiye bölünmesi ve kurulan Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975), Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983) ve KKTC (1983-...) devletlerinin de idari yönetim merkezi olarak Lefkoşa şehrini seçmesi nedeniyle, şehrin nüfusunda hızlı bir artış yaşanmıştır (Alpar, 2004: 147). KKTC Şehir Planlama Dairesi (1995)'e göre, şehir nüfusu 1981 yılından 1995 yılına %48,5 oranında artmıştır. 1981 yılında Lefkoşa nüfusu tüm KKTC nüfusunun %21,9'unu meydana getirirken, bu oran 1995 yılında az miktarda artış göstererek %25'e çıkmıştır (Alpar, 2004: 148).

1974 yılında çalışma alanı, sur içi mahalleleri ile Çağlayan, Yenişehir, Köşklüçiftlik, Kumsal, Yenişehir, Kızılay, Marmara, Ortaköy, Göçmenköy, Küçük Kaymaklı, Haspolat, Hamitköy, Gönyeli, Kanlıköy ve Alayköy yerleşim birimlerinden meydana gelmektedir (Harita 29). Günümüz şehir yerleşimi içerisinde yer alan Taşkınıköy ve Aydemet mahalleleri ise 1974 yılı monoskopik hava fotoğrafında boş arazi durumundaydı (Harita 28).

Harita 28: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1974 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı ağılığı, (TC Harita Genel komutanlığı, 2010a).

Harita 29: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1974 yılı mekansal dağılımı, (TC Harita Genel komutanlığı, 2010a).

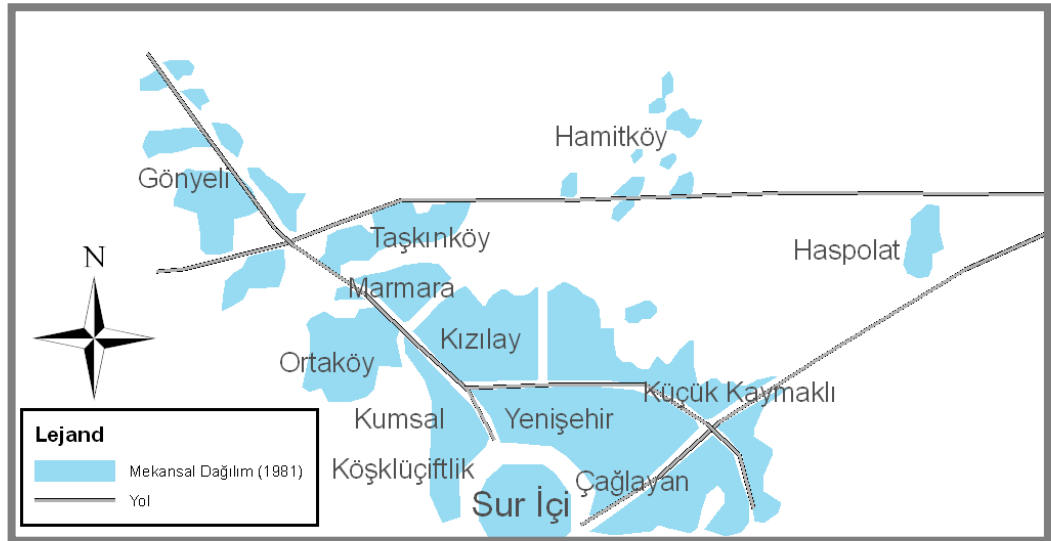
2.1.3.1. 1974 – 1987 Yılları Arasında Lefkoşa

Lefkoşa, fiziki ve beşeri olarak ikiye bölünmüş bir yapıda, 1974 ile 1983 yılları arasında Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975) ve Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983)'ne de başkentlik yapmıştır. Şehrin çalışma sahası içerisinde kalan kuzey yarısının güney yönlü gelişimi, Yeşil Hat ile son bulmuştur. Bölünmenin ardından şehir, kuzey, doğu ve batı yönlerine doğru alansal gelişimini sürdürmüştür, (Harita 30).

1960'lı yıllarda gelişmeye başlayan Göçmenköy ve Marmara yerleşimlerinin dokusal yoğunluğu artarken, Taşkinköy mahallesi de Lefkoşa şehri içerisinde yeni oluşan bir mahalle durumuna gelmiştir (Şekil 84, Harita 30, Harita 31).

Taşkinköy'ün yanı sıra, söz konusu dönemde köy niteliğinde olan Gönyeli de, mekansal olarak güneye doğru yayılım göstermeye başlamıştır (Harita 31). Hem Gönyeli'nin güneye doğru olan yayılımını, hem de tarihi surlara yakın yerleşim birimlerinin kuzey yönlü yayılımını yönlendiren bir diğer etmen de, 1980'li yıllarda yapımı tamamlanan şehirlerarası karayolunun konumudur (Şekil 84).

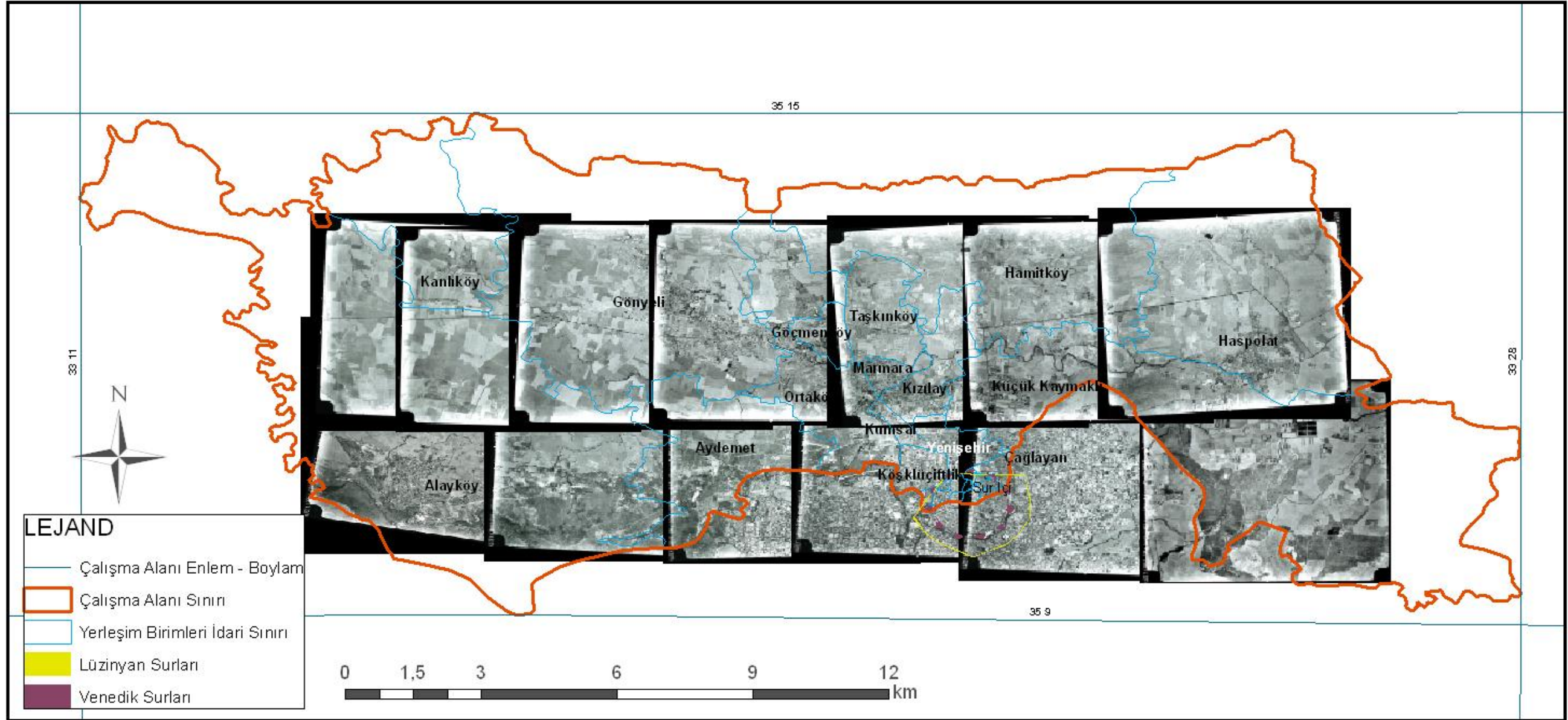
1974-1987 yılları arasındaki dönemde, günümüz Aydemet mahallesi dışındaki tüm yerleşim birimlerinin mekansal yayılımı devam etmiştir (Harita 30, Harita 31).

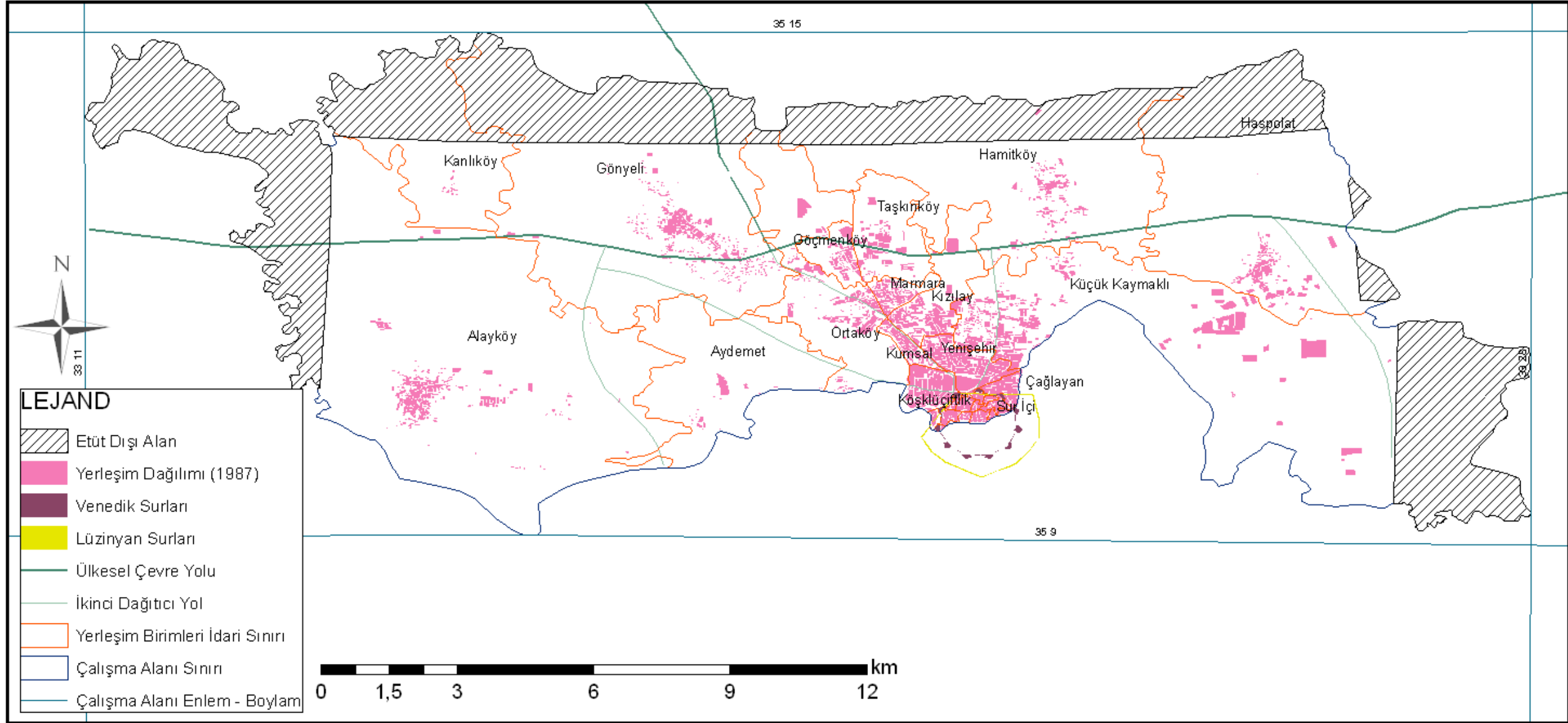
Şekil 84: 1981 yılına ait Lefkoşa şehrinin mekansal dağılımı, (Demetriou, 2004: 260).

“1974-1983 döneminde, 1974’te adanın ikiye bölünmesiyle Güney’deki Kıbrıslı Türklerin Kuzey’e göç etmelerine rağmen, toplu konut yapımı artmamıştır. Bunun nedeni, Kuzey’den Güney’e göç eden Rumlardan, göçmenler için yeni toplu konut yapımını gerektirmeyecek sayıda konut stokunun kalmış olmasıdır. 1980’lerde ise, düşük ve orta gelirli için artan konut ihtiyacını karşılayabilmek için, devlet sosyal konut projeleri yapmaya başlamıştır (Hoşkara ve Hoşkara, 2007: sy).” Devletin bu amaçla başlattığı toplu konut projeleri için günümüz Taşkinköy mahallesinin yer aldığı arazi seçmiş ve böylelikle mahalle şehir içerisindeki yerini almıştır (Harita 31).

Gönyeli, Göçmenköy, Marmara, Ortaköy, Yenişehir, Kumsal, Küçük Kaymaklı ve Kızılay yerleşimlerinin bina yoğunluğu artmıştır. Özellikle, Göçmenköy, Taşkinköy ve Marmara yerleşim birimleri 1974-1987 yılları arasındaki periyotta bina bazında mekansal yoğunluk kazanmıştır (Harita 31).

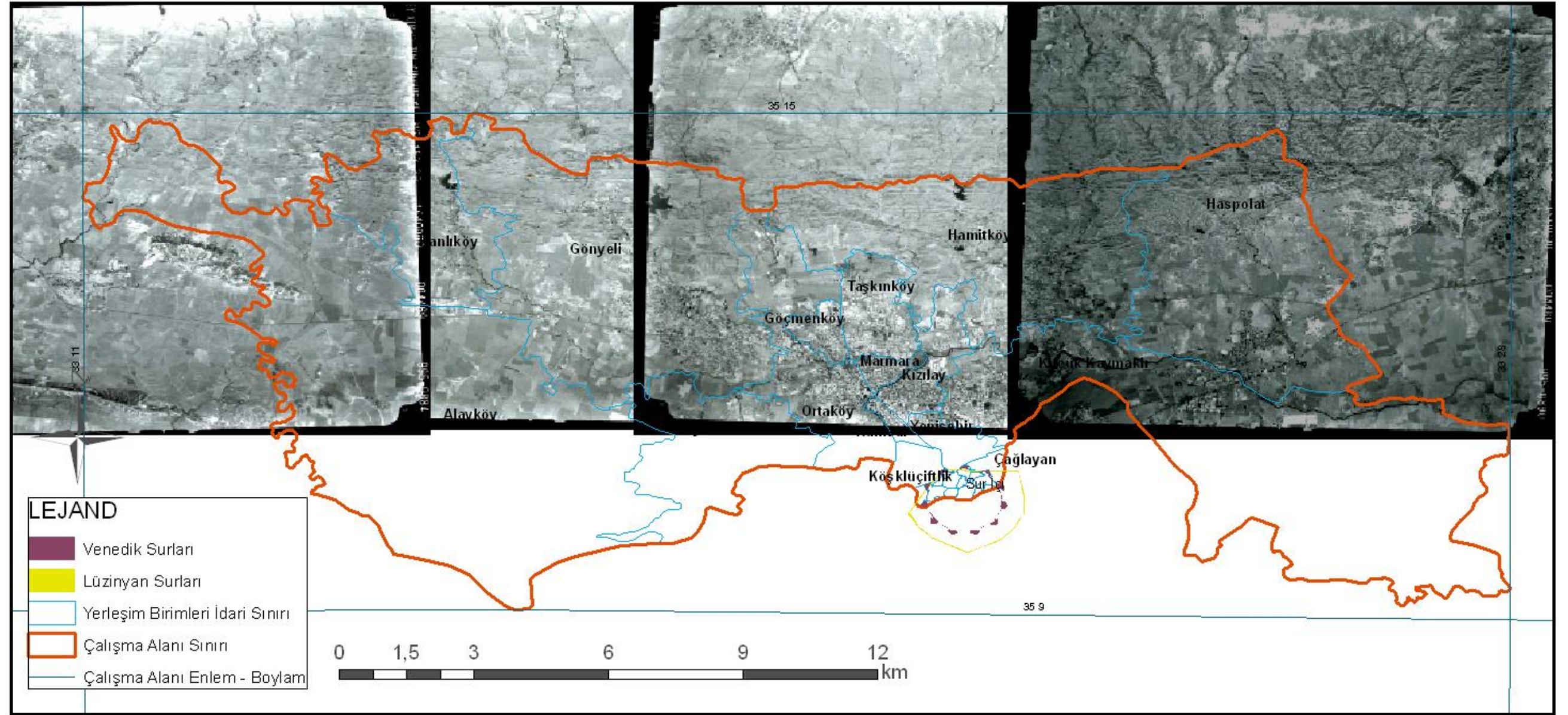
Harita 30: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1987 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı altlığı, (TC Harita genel Komutanlığı, 2010b).

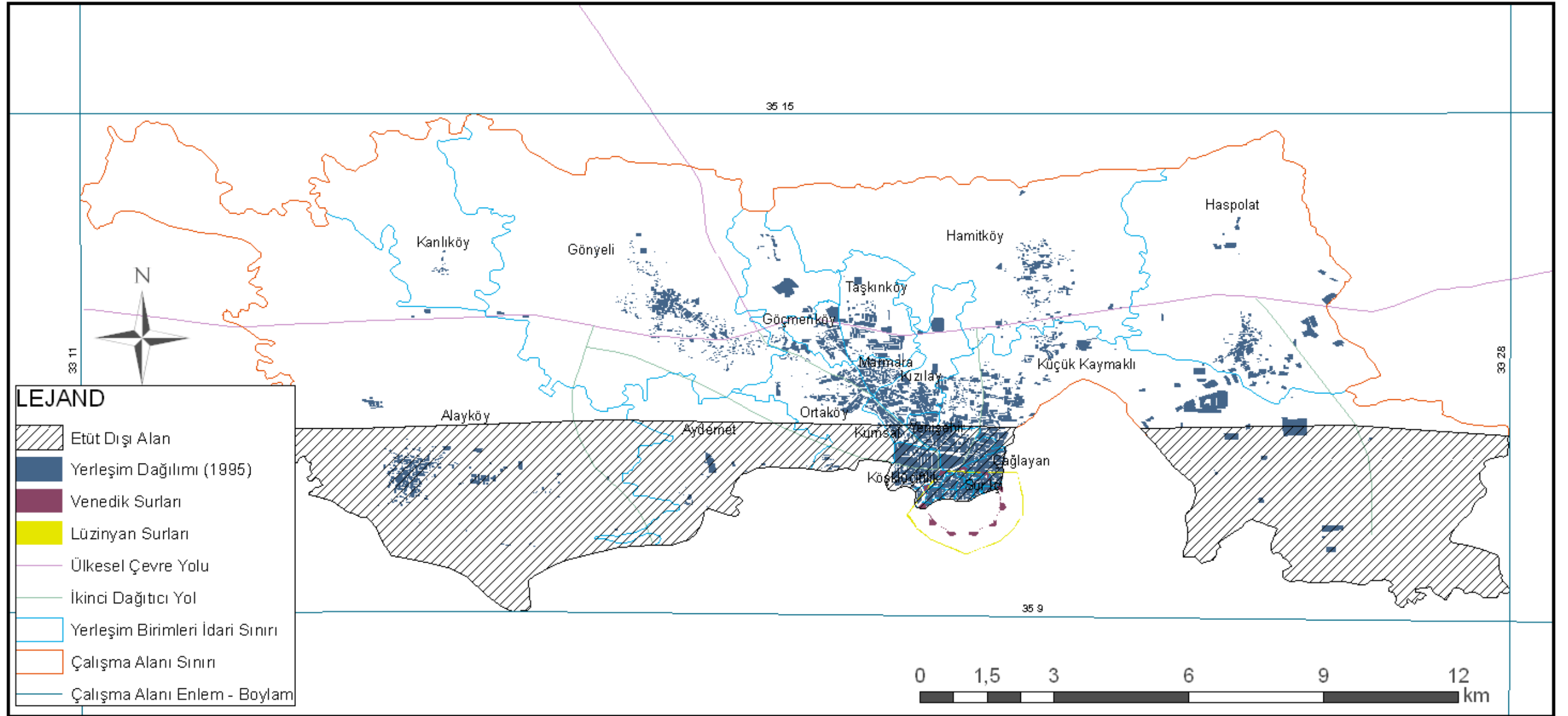
Harita 31: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1987 yılı mekansal dağılımı.

2.1.3.2. 1988-1995 Yılları Arasında Lefkoşa

Şehir, 1988-1995 yılları arasındaki periyotta mekansal olarak genişlemeye devam etmiştir (Harita 33). Özellikle Taşkınıköy mahallesinde yapılan toplu konutlar, şehrin yayılım gösterdiği alanın artmasına neden olmuştur. 1999 yılına kadar etaplar halinde toplam 3387 konut üretilmiştir. Konutların 2728'i devlet tarafından inşa ettirilirken, 659'u ise kooperatifler tarafından yaptırılmıştır, (Hoşkara ve Hoşkara, 2007: sy).

Harita 32: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1995 yılı mekansal dağılımı monoskopik hava fotoğrafı altlığı.

Harita 33: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 1995 yılı mekansal dağılımı.

2.1.3.3. 1996'dan Günümüze Lefkoşa

Lefkoşa ilçesinin çalışma sahası içerisinde kalan bölümü, 1996-2011 yılları arasındaki on beş yıllık periyotta en geniş mekansal yayılımına sahip olmuştur (Harita 35, Harita 38). Şehrin mekansal yayılım trendini içeren harita incelendiği zaman, çalışma alanı sınırları içerisindeki binaların neredeyse yarısının söz konusu dönemde inşa edildiği görülmektedir (Harita 38). 2000'li yıllardan itibaren, ada kuzeyi genelinde inşaat sektöründe bir canlanma olmuştur (Şekil 85, Şekil 86, Şekil 87), (Tozan ve Akın, 2009: 63-64). 2000'li yılların başında gerçekleşen inşaat artışının en temel sebebi, bölünmüş adanın bağımsız bir devlet olarak birleştirilmesini öngören Annan Çözüm Planı'dır. Annan Çözüm Planı, adanın kuzeyinde mevcut olan mülkiyet sorununa güvence getirmekte beraber, mal sahiplerini, olası çözüm durumunda kazanacağı haktan faydalanmak için inşaat yapmaya yöneltmiştir. İnşaat sektöründe ve dolayısıyla şehrin mekansal yayılımının artmasındaki bir diğer neden de, LİP'e bağlı olarak devletin yürürlüğe koymuş olduğu emirnamelerdir. Annan Planı ve emirnamelere ek olarak Türk Lirası'nın 2001 Şubat krizinden sonra, özellikle 2003 başlarından itibaren istikrar kazanarak banka faizlerini etkilemesi söz konusu inşaat artışının yaşanmasını sağlamıştır (Hoşkara ve Hoşkara, 2007, sy).

"Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm üretmek üzere hazırladığı Annan Çözüm Planı, 2001 yılında görüşülmeye başlandı. Plan, Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedildiği için yasallık kazanmasa da, BM tarafından hazırlanması nedeniyle uluslar arası topluluk tarafından kabul görmüş; ürettiği kararlar Kuzey Kıbrıs'ı "hızlı bir yapılaşma süreci"ne sokmuştur (Hoşkara ve Hoşkara, 2007, sy)."

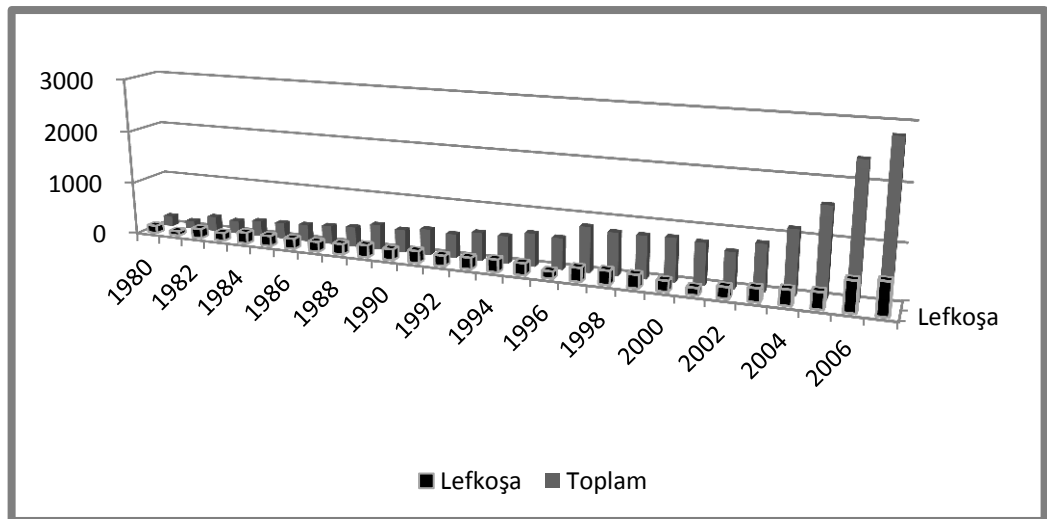
Annan Planı, şehrin mekansal yayılımı üzerinde önemli bir etkiye sebep olmuştur. Planda öngörülen olası bir çözüm durumunda ortaya çıkan mülkiyet problemlerinin giderilmesi inşaat sektöründeki canlanmanın temel nedenidir.

İTEM yasası ile 1974 savaşı sonrasında terk edilmiş olan Rumlara ait mülkler hak sahipliğine göre eşdeğer puan karşılığı ve karşılıksız tahsis olarak Türklere dağıtılmıştır. Ardından, yeni mal sahiplerine uluslar arası geçerliliği olmayan tapular verilmiştir. Annan Planına göre, Kıbrıs Türk Devleti yönetiminde kalacak

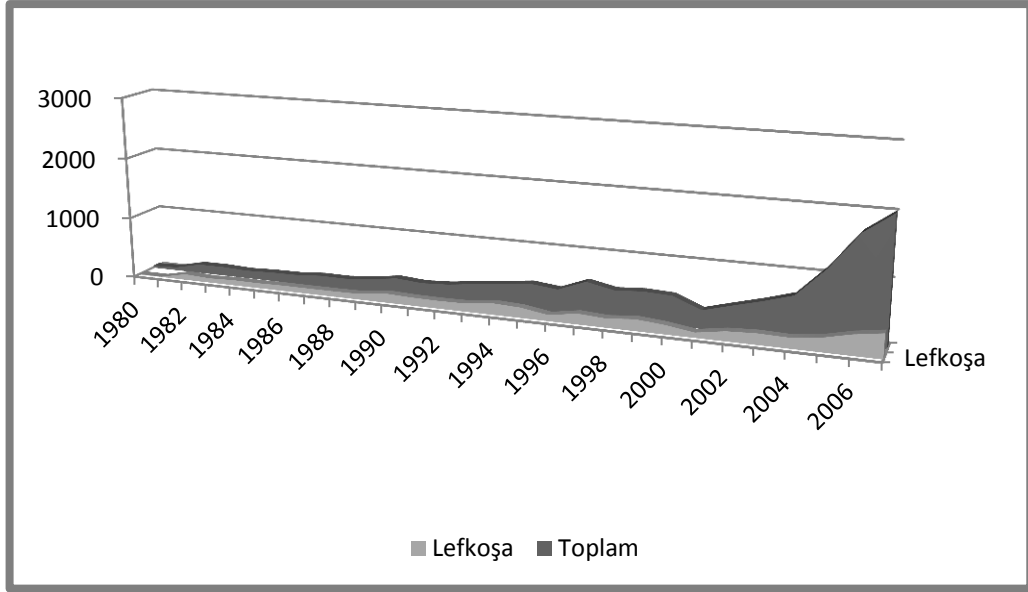
bölgelerdeki mallar için eşdeğer karşılığı verilmiş tapular bir geçerlilik kazanmış; yani mülke sahip olmak için öncelik kazanılmıştır. Bunun yanında, tahsisten hak sahibi olup mallar üzerinde esaslı geliştirme yapmış şimdiki kullanıcılar da, mülke sahip olmak için hak kazanmıştır (Hoşkara ve Hoşkara, 2007, sy).

Şehrin mekansal yayılım alanının artmasının üzerinde etkisi olan bir diğer olan emirnameler ise, imar planı paralelinde oluşturulan çeşitli yasal düzenlemeleri kapsamaktadır. 55/89 sayılı İmar Yasası'nın 11/4 maddesi ile özel imar ve yapılaşma kurallarını geçerli kılan düzenlemeler, 2003 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. Mal sahipleri 2003 yılında geçerli olacak olan yeni yasal düzenleme ile getirilecek sınırlamalara bağlı olarak doğacak mülkiyet haklarını kaybetmemek amacıyla, inşaat ruhsatı alarak inşaat başlatmışlardır (Hoşkara ve Hoşkara, 2007, sy).

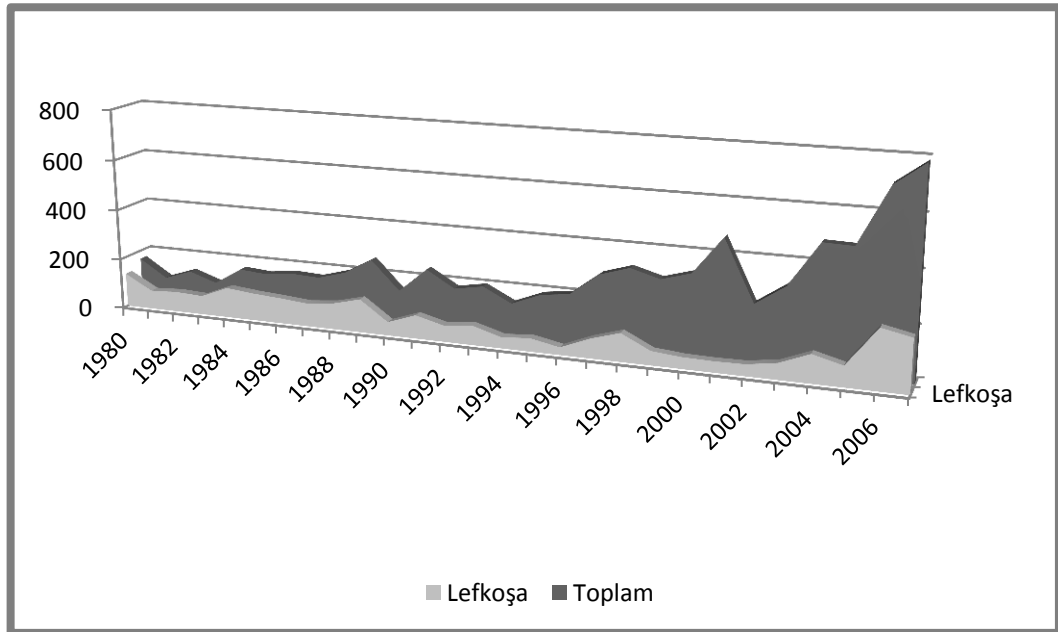
1995 yılına kadar tarihi sur içi çevresi ile Yenişehir, Küçük Kaymaklı, Ortaköy, Marmara, Taşköy, Kızılay, Kumsal mahalleleri birleşip şehrsel bütünlüğü meydana getirmekteydi. 1995'ten günümüze geçen sürede, ada üzerindeki siyasal, ekonomik ve yasal konularla ilgili sebepler nedeniyle, şehir merkezinden bağımsız bir şekilde, söz konusu mahallelerin kuzeyinde kalan Gönyeli ve Hamitköy yerleşimleri güneydeki mekansal alanla birleşmiştir (Harita 35).

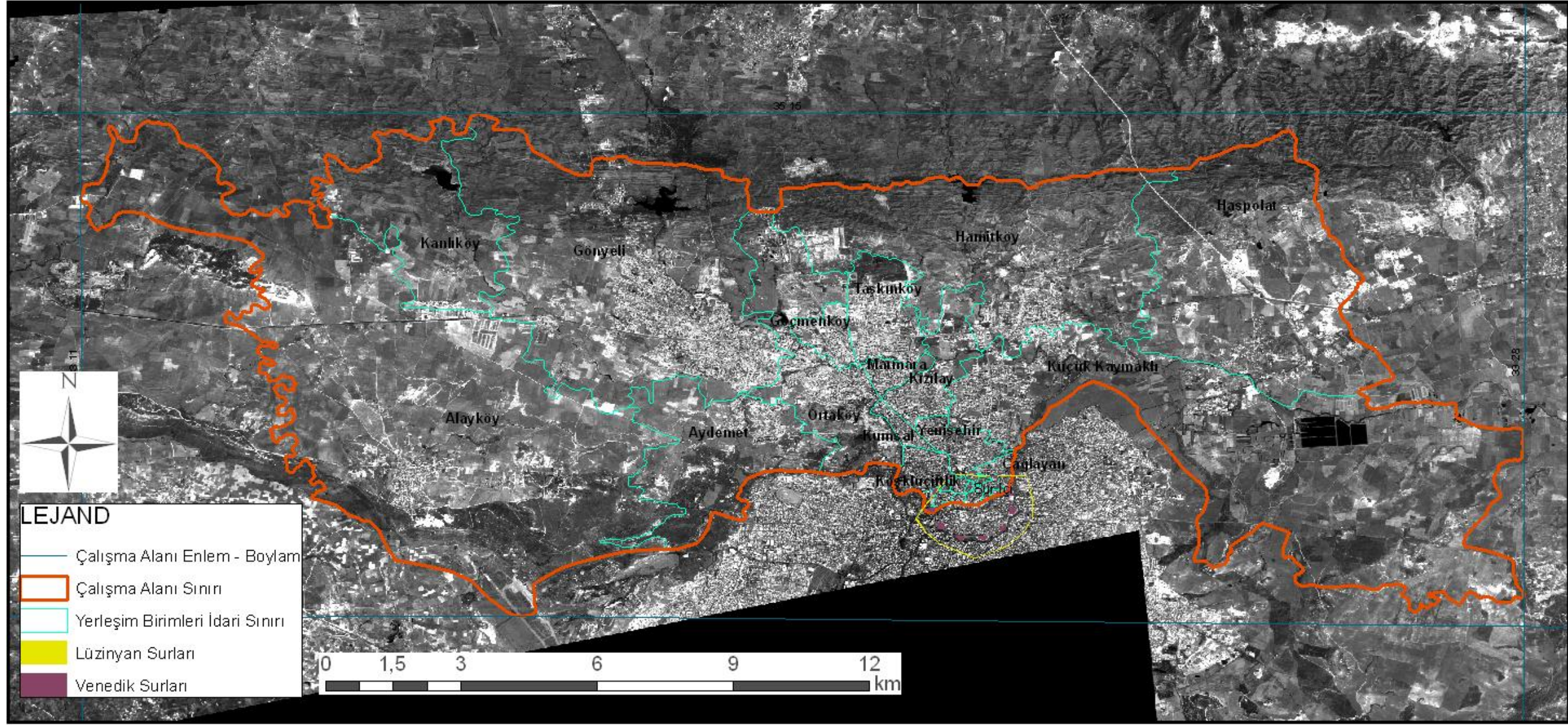
Şekil 85: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kırsal ve kentsel alan inşaat istatistikleri, (Web 10).

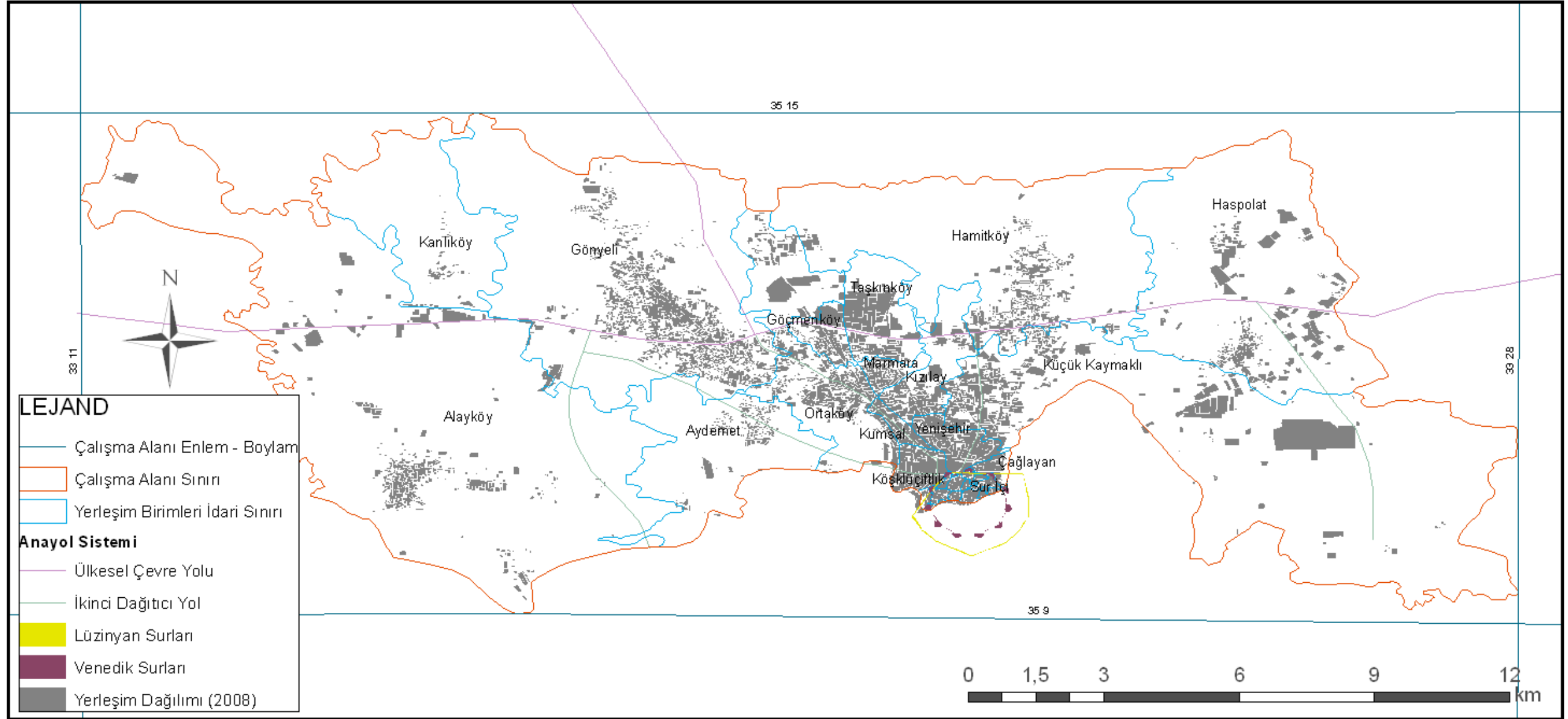
Şekil 86: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kırsal alan inşaat istatistikleri, (Web 10).

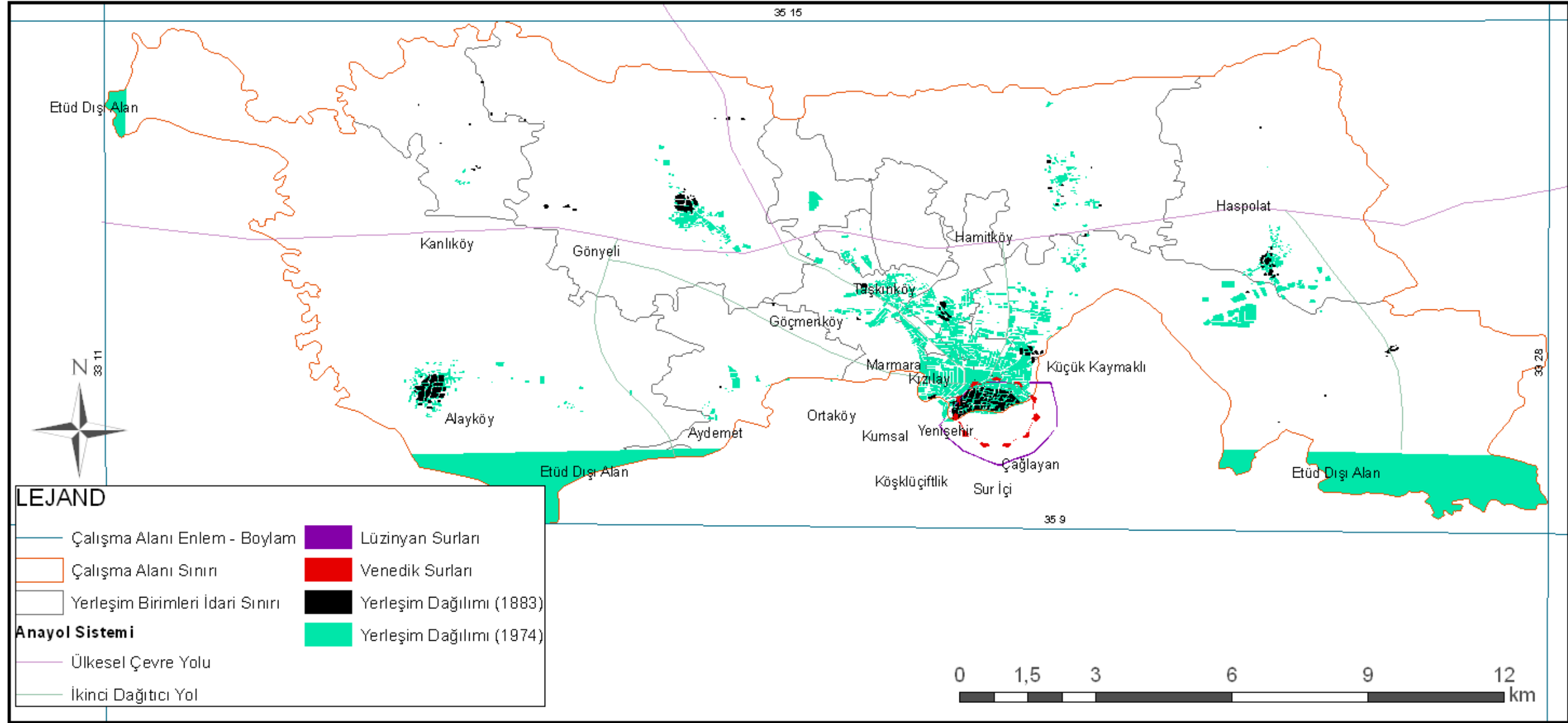
Şekil 87: 1980-2007 yılları arası KKTC geneli kentsel alan inşaat istatistikleri, (Web 10).

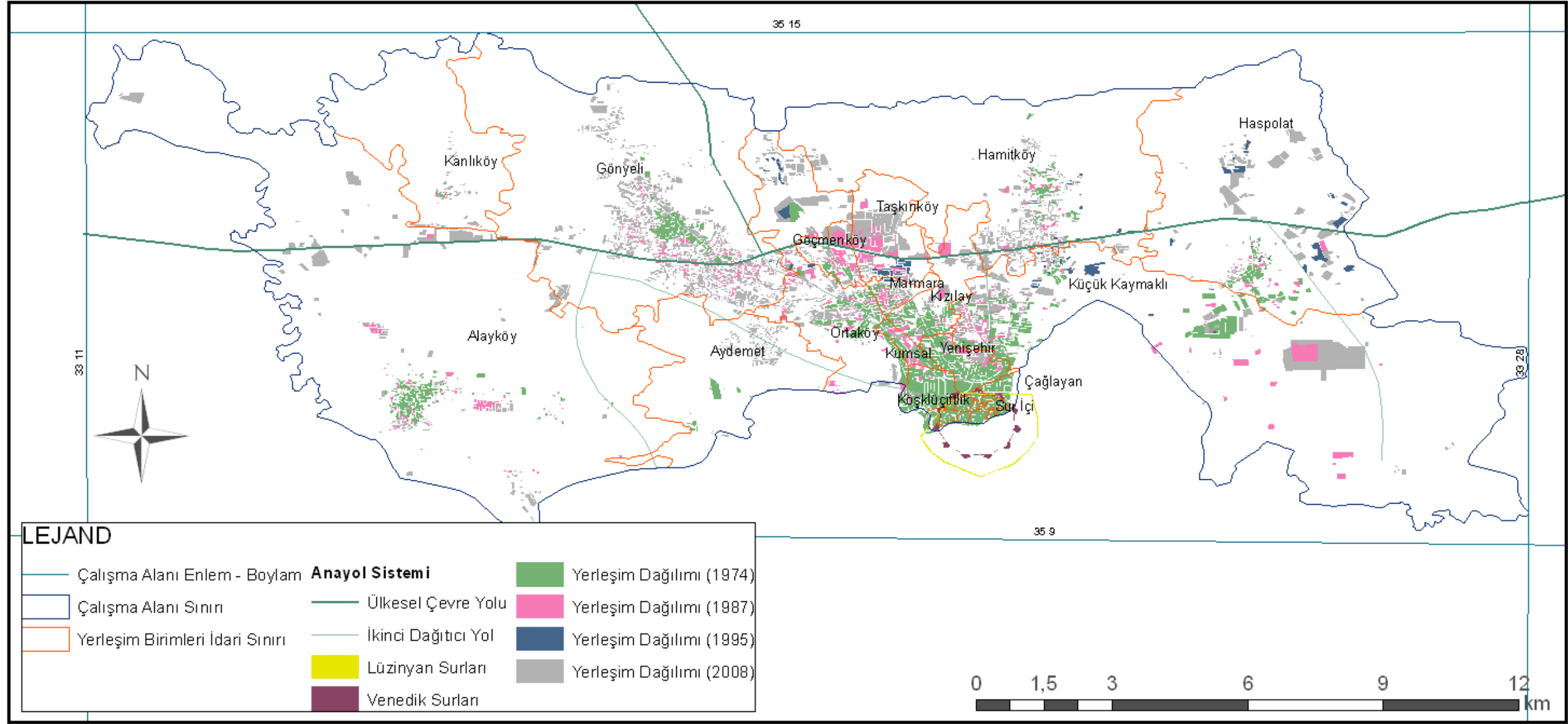
Harita 34: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 2008 yılı mekansal dağılımı uydu görüntüsü altlığı, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).

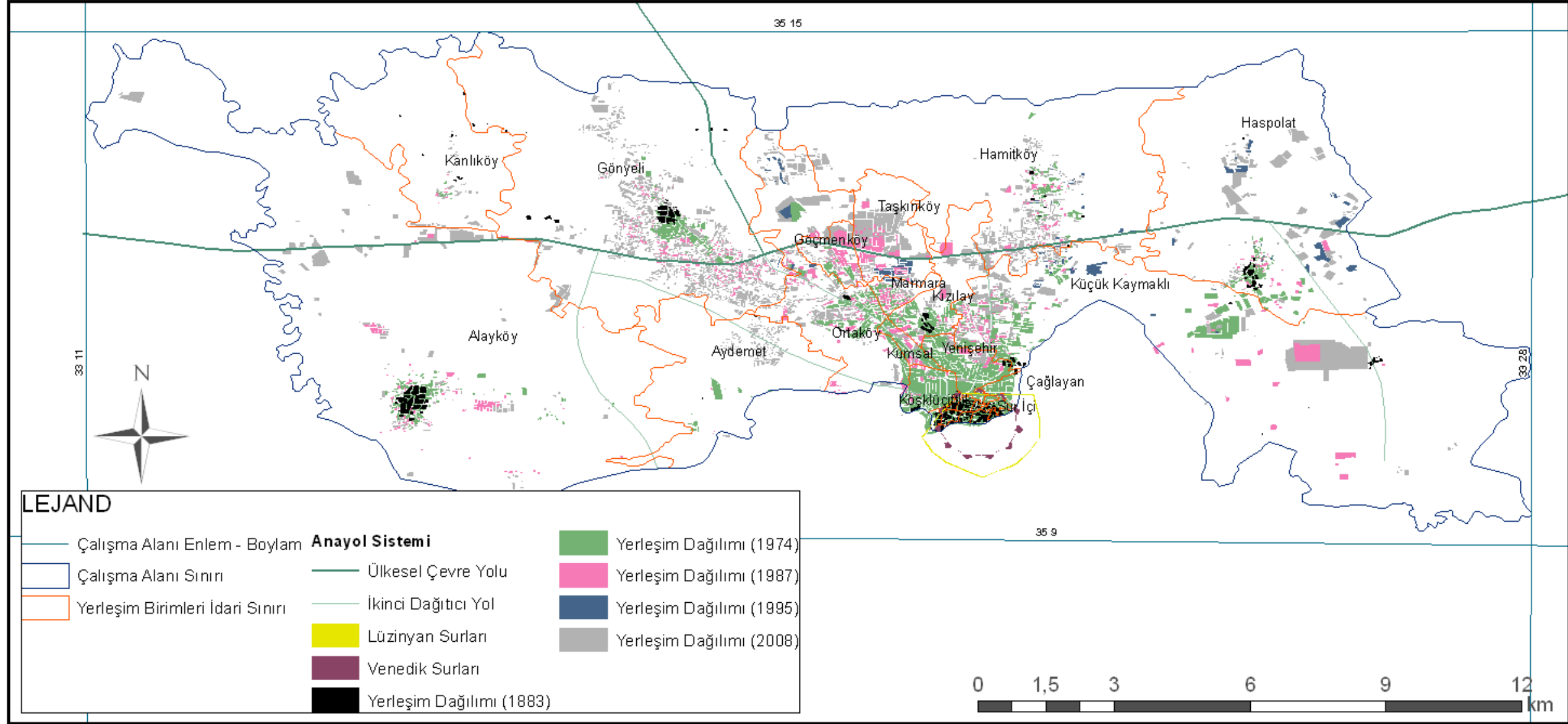
Harita 35: Çalışma alanı sınırları içerisindeki Lefkoşa yerleşiminin 2008 yılı mekansal dağılımı, (Lefkoşa Türk Belediyesi Kent Bilgi Sistemleri Şubesi, 2009).

Harita 36: Çalışma alanının 1881-1974 yılları arasındaki mekansal dağılımı, (KKTC Milli Arşiv Dairesi, 2010, TC Harita Genel Komutanlığı, 2010a).

Harita 37: Çalışma alanı 1974-2008 yılları arası mekansal gelişim haritası (Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, TC Harita Genel komutanlığı, 2010a, TC Harita Genel komutanlığı, 2010b), TC Harita Genel komutanlığı, 2010c).

Harita 38: Çalışma alanı 1883-2008 yılları arasındaki mekansal dağılım haritası, (KKTC Milli Arşiv Dairesi, 2010, Lefkoşa Türk Belediyesi, 2009, TC Harita Genel komutanlığı, 2010a, TC Harita Genel komutanlığı, 2010b), TC Harita Genel komutanlığı, 2010c).

2.2 Planlama Politikaları

Kıbrıs adası üzerinde yer alan yerleşim birimlerinin gelişimini konu alan ilk çalışma İngiliz Koloni Yönetimi (1878-1960) sırasında ortaya çıkmıştır. İngiliz Koloni Yönetim döneminde, çalışma alanı olan Lefkoşa başta olmak üzere, adanın tüm şehirleri hızlı bir yayılım sürecine girmiştir. Koloni yönetiminden önce tarihi Venedik surlarının içerisi ve yakınındaki köy yerleşimlerinden meydana gelen Lefkoşa, Koloni yönetiminin yayılım politikası ile farklı bir çehre kazanmıştır. Şehrin güneyine yönetim tarafından kurulan Yönetim Mahallesi (Government Quarter) ile başlayan sur dışı yayılımı, söz konusu periyot boyunca devam etmiştir. Şehirlerin kontrolsüz yayılımını denetim altına almak amacıyla yönetim, ilk olarak çeşitli yasal düzenleme oluşturma ve şehir planlama tasarısı üretme yoluna gitmiştir. Dönem içerisindeki ilk yasal düzenleme 1927 tarihli Arazi Miri üstünde Binalar, Yollar ve Kuyular İnşaat Yasaları isimli düzenlemedir. 1927 yılında yürürlüğe konan yasa, 1938 yılında revize edilmiştir.

1927 yılı itibarıyla, İngiliz Koloni Yönetimi tarafından uygulanmaya başlanan yasa, şehirlerin yeni geliştiği sur dışı alanları kapsamaktaydı. Yasanın hazırlanma sürecinde Osmanlı İmparatorluğu dönemi (1571-1878) arazi kullanım sınıflaması esas alınmıştır. Sur içerisinde yer alan ve üzerinde konut bulunan araziler "Mülk", sur dışındaki tarım arazisi niteliğindeki araziler ise "Arazi Miri" olarak tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır (Tozan ve Akın, 2009: 60).

Planlama kapsamında İngiliz yönetimi tarafından ortaya konan ikinci yasa ise, 'Kent Planlama' ve 'Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası' başlıkları ile tasarlanırsa da teknik yetersizliklerden dolayı yasa tasarısı haline getirilememiştir. Bunun üzerine İngiliz yöneticiler yasanın planlama ile ilgili kısmını daraltarak, Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası'nı yürürlüğe koymuştur (Tozan ve Akın, 2009: 61).

Söz konusu yasanın yürürlüğe konmasının yanı sıra, hızla yayılım gösteren şehirlerin mekansal yayılımını denetimi altında tutmak isteyen koloni yönetimi, merkez Britanya Krallığı'ndan ilki 1927, ikincisi de 1947 yılı olmak üzere yardım olarak planlama politikası üretmeyi amaçlamıştır.

Başta Londra olmak üzere birçok sömürge şehirde de şehir planlama deneyimlerine sahip olan W.H. McLean Kıbrıs'ta bölgesel gelişim planının

gerekliliği konusunda da bir rapor hazırlamıştır. Kıbrıs'taki şehirlere yönelik planlama taslağı hazırlama maliyet çalışması 1935 yılında yapılmış, fakat sonuca ulaşamamıştır. 1932 yılında yapılan toplantıda, G. S. Frangoudes adadaki şehir planlaması hakkındaki görüşlerini beyan etmiştir (Tozan, 2008: 80). McLean ve Frangoudes'in önerileri ardından Arazi Kayıt ve Ölçüm Dairesi Müdürü tarafından Kıbrıs Vali'sinin isteği doğrultusunda, 1935 yılında şehir için hazırlanıp uygulanacak olan olası bir planın maliyet raporu hazırlanmıştır (Tozan ve Akın 2009: 61, Tozan 2008: 82). Devletin McLean ve Frangoudes'in önerileri ışığında hazırladığı planlama girişimi, merkez yönetim Britanya Krallığı'ndan 1947 yılında şehir planlamacısı olan Patrick Abercrombie'yi davet etmesiyle devam etmiştir. Abercrombie üç haftalık ön inceleme sonucunda, Kıbrıs Ön Planlama Raporu'nu hazırlamıştır (Tozan ve Akın 2009: 61-62). Söz konusu ön planlama raporu dönemin siyasi istikrarsızlıklarından dolayı gelişim planına dönüşmemiştir (Tozan, 2008: 6).

W.H. McLean, 1927 yılında Kıbrıs'ın Bölgesel Gelişim Planının gerekliliği ve izlenmesi gereken başlıca yöntemler konusunda bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Kıbrıs için yapılması düşünülen gelişim planında ulaşım gereksinimleri, limanların gelişimi, tarımı da kapsayan ticaret ve sanayi, şehirlerarasında iletişim, şehir suyu, enerji ve aydınlatma gibi konularda ekonomi sağlayacak bir yerleşim gruplaması önerilmektedir (Tozan, 2008: 80).

Frangoudes 1932 yılında gerçekleştirdiği toplantıda, İngiliz yönetiminin başından itibaren şehir planlamada önemli bir gelişim sağlamamış olduğunu ifade etmektedir. En kısa zamanda, biri kısa zaman dilimini, diğeri ise elli yıllık zaman dilimini kapsayan iki plan yapılmasını önermektedir. Her kentin en az iki veya üç adet geniş caddeye ve kent merkezinde bir veya iki meydana sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Frangoudes Lefkoşa bağlamında bulvar niteliği kazanması için Ledras Caddesinin; Mağusa kapısı ve Selimiye Camii arasındaki ile Baf kapısı ve Selimiye Camii arasında kalan aksların genişletilmesi ve düzleştirilmesini önermiştir. Ayrıca, Baf Kapısı ile Mağusa Kapısı arasında kalan, Trypioti'den açılan yolun Devlet Ofisi ile bağlantı sağlayacağını ve bununla eski ve yeni yerleşimlerin birbirine bağlanmış olacağı ifade edilmektedir (Tozan, 2008: 80).

Arazi Kayıt ve Ölçüm Dairesi Müdürü tarafından hazırlanan 1935 tarihli raporda verilen öneriler arasında, gelişim alanlarının bölgelere ayrılması, yolların yerleştirilmesi, park ve oyun alanları gibi açık alanların bulundurulması yer almaktadır. Raporda, koloni yönetimi boyunca plansız bir şehir gelişim süreci yaşandığı belirtilmiştir. Yaya ve hayvan sürülerinin ihtiyaçları, mal sahiplerinin izinleri ve parsellerin genel durumu doğrultusunda oluşturulan yol sisteminin plansızlığın en somut kanıtı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle son 1920'li yıllardan itibaren hatırı sayılır bir şehir dışı mekansal gelişimin yaşandığı raporda vurgulanan bir diğer konudur. Söz konusu mekansal gelişimin mal sahiplerinin çıkarları doğrultusunda gerçekleştiği rapor edilmiştir. Keyfi uygulamanın sebebi ise, şehir planlama ve inşaat komitesinin uygulamaları konusunda belirli bir görev dağılımının olmamasına bağlanmıştır. İnşaat izinlerine göre uygulamaların yerine getirilmesini takip eden veya ruhsatsız binaların inşaatının kaydını tutan kimse bulunmamaktadır. Görevlilerin uygun bir şehir planlama politika ve uygulama için vizyonlarının yetersiz olması da şehirlerin yaşadığı sorunların başlıca sorumlusu olarak belirtilmektedir (Tozan, 2008: 82-83).

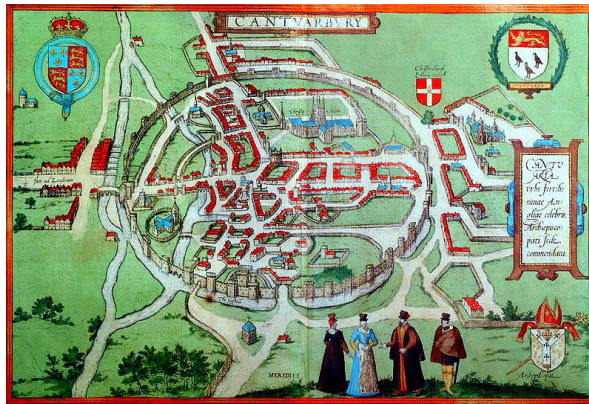
Patrick Abercrombie Kıbrıs Ön Planlama Raporunda, adanın mevcut potansiyelinden yola çıkılarak gelişimin planlanması önerilmektedir. Abercrombie, fiziksel gelişim amacına yönelik olarak kısa veya uzun vadeli öneri ayırımı yapılmasını gerekli bulmamaktadır. Plan elli veya daha uzun zaman dilimini kapsayan bir gelecek projeksiyonundaki değişiklik ve gelişmeleri tahmin edebilmeli, gerçekleşme sürelerine göre gruplanmalı ve sonraki aşamaların öncekiler tarafından tıkanması önlenmelidir (Tozan, 2008: 135).

Abercrombie, planlama sırasında önce "negatif" plan yapılmasını, yani gerçekleştirme sürecine kadar nelerin gelişmemesi ve boş bırakılması gerektiğinin gösterilmesini önermektedir. Abercrombie'nin planlama raporunda, İngiltere'de veya diğer bazı ülkelerde gerçekleşmiş olan gelişim süreçlerinden ders alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Abercrombie, 1947: 1).

Abercrombie'nin Londra'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında uygulanmış olan ve bir park sistemi ile şehri çevreleyen "Yeşil Kuşak" yaklaşımı Lefkoşa önerisinde de bulunmaktadır. Raporda Lefkoşa kenti içinde bulunan parklarla yeşil kuşak uygulaması için gereken başlangıcın mevcut olduğu belirtilmektedir. Ayrıca

Lefkoşa yakınlarında bulunan köylerin, kendi merkezleri çevresinde yapılanmalarına rağmen, kentten dışa doğru ilerleyen yeni gelişim alanları neticesinde dağınık yerleşimli konutlarla dolacağı ve bu yerleşimlerin kentle birleşeceği anlatılmaktadır. Abercrombie Lefkoşa çevresinde yeni gelişim alanları olarak ayrılmış arazilerin ileriye yönelik umut verici bir gelişme olmayacağını ileri sürmüştür; komşuluk birimi, odak noktası, yöresel yol sistemi ve açık alan tanımlarının bulunmaması nedenleriyle iptal edilmelerini ve yeşil alan olarak korunmalarını önermiştir (Tozan, 2008: 136-137).

Abercrombie raporunda, Lefkoşa eski kentinin bütünüyle surlarla kuşatılmış olmasının, ölçek ve problemler açısından Canterbury ile dikkat çekici bir benzerlik gösterdiği belirtilmiştir (Şekil 88). Abercrombie'ye göre Lefkoşa sokaklarının toplu olarak genişletilmesinin tarihi şehrin karakterini yok edeceğini vurgulayarak, yol genişletmenin trafik sıkışıklığına uzun vadede çözüm getirmeyeceğini vurgulamıştır. "Burçları takip eden sayısız köşe düzeltilmesi yapılmadığı zaman büyük bir fırsat kaçırılmıştır: yüksek seviyede tamamen yerel amaçlı iç bir çember oluşturulmalı ve yavaş yavaş geliştirilmelidir. Lefkoşa'nın merkezinde, alışveriş karakteri olan bazı sokakların, yeni konut alanlarıyla uygun trafik bağlantısı sağlanması durumunda korunmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir. Lefkoşa surlarında bulunan bir burcun Komiser konutu (Commissioner's House) olarak kullanılmasından yola çıkılarak burçların kamusal amaçlara tahsis edilmesi çok dikkatle değerlendirilmelidir: yepyeni bir ana fikirle, başkent için kültürel amaçlı kamusal binalar burçlara yerleştirilerek, merkezin etrafında taç biçimlenmesi gerçekleştirilebilir (Tozan, 2008: 137)."

Şekil 88: Canterbury şehir merkezi planı (Tozan, 2008: 138).

İngiliz Koloni Yönetimi'nin adadan ayrılması sonucunda yerel halk, 1979 yılında UNDP öncülüğünde başlattığı ortak çalışma ile Lefkoşa İmar Planı'nı hazırlamıştır. 1999 yılında uygulanmasına başlanan plan, çalışma alanı ve adayı kapsayan ilk şehir planıdır.

KKTC'deki uzun ve kısa vadeli planlamalardan sorumlu olan kurum başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Örgütü'dür. Aynı zamanda İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan İskandan Sorumlu Müsteşarlık, Şehir Planlama, Tapu ve Kadastro, İskan ve Rehabilitasyon Daireleri ile Sosyal Konut Müdürlüğüyle bina ve yapı durumlarını denetleyen çeşitli uygulamaları denetlemektedir. Genel yönetim yanında, yerel yönetimleri temsil eden belediyeler de imar konusunda çeşitli yasalarla korunarak söz sahibi durumundadır.

Kuzeydeki şehirler ve Lefkoşa'nın gelişimi üzerinde etkili olan politika, sadece iki yasayı kapsamaktadır. Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası ve İmar Yasası adı altında oluşturulmuş mevzuatlar, genel anlamda fiziksel yapılaşmayla ilgilenmektedir (Oktay, 2007: 198).

Fasıl 96 olarak da anılan Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası, 1946 tarihinden beri birçok defa yapılan ek değişikliklerle yürürlüktedir. Söz konusu yasalar temelde İngiliz planlama sistemine dayanmaktadır (Oktay, 2007: 198, Tozan ve Akın, 2009: 63). İmar ve inşaat çalışmalarını düzenlemekte olan yasanın imar konularında bulunan yetersizlikleri nedeniyle yeniden düzenlenerek başka yasa altında toplanmıştır. 55/1989 sayılı İmar Yasası, ülkesel fiziki plan, imar planı ve çevre planı yapılanması ile tarihsel ve kültürel olarak değer taşıyan yapıların korunmasını kapsamaktadır. 1993 yılından itibaren öncelikli koruma ve turizm gelişim alanlarını düzenleyen, LİP kapsamındaki gelişim planı tamamlanana kadar uygulanacak bölgesel kuralları içeren emirnameler, yasaya ek olarak yürürlüğe konulmuştur. 41/1977 sayılı İİTEM yasası, KKTC denetim ve yönetimindeki bölge dışında ikamet eden yabancı kişiler veya kimliği ve nerede olduğu bilinmeyen yabancılar tarafından bir arada bulunan taşınmaz malların; mülkiyet, tasarruf ve işletme şeklinin sosyal adalet ilkelerine uygun olarak düzenlenmesini öngörmektedir. Bu yasa ile 1974'te güneye göç eden Kıbrıslı Rumlara ait malların, hak sahipliği esasına göre dağıtılması düzenlenmektedir. Devlet destekli konut üretimini

düzenleyen 23/1978 sayılı Sosyal Konut Yasası'nın amacı KKTC'de ikamet edip, oturmaya elverişli bir konutu olmayan dar ve orta gelirli KKTC yurttaşlarını, sağlık koşullarına uygun, sağlam ve ucuz birer konut sahibi yapmaktır (Tozan ve Akın, 2009: 64).

2.3. Mevcut Plana Bakış

2.3.1. Planın Amacı, Hazırlanma Süreci ve İçeriği

KKTC'nin tek imar planı olan LİP, 1979 yılında iki toplumlu bir proje olarak "Lefkoşa ve yakın çevresinde yaşayanların mevcut ve gelecekteki yaşam alanları ile insan yerleşmelerinin geliştirilmesi" amacıyla başlatılarak, iki aşamada tamamlanmıştır (KKTC Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı Şehir Planlama Dairesi, 2005: IX). Planın ilk aşaması 1984 yılında BM uzmanları ve yerel ekipler tarafından hazırlanmış; ancak planın uygulanmasını sağlayacak yetki ve mekanizmayı düzenleyen yasa bulunmadığından uygulanmaya konamamıştır. Söz konusu yasa, yaklaşık on yıllık bir çalışma sonucunda 55/89 sayılı İmar Yasası adıyla yılında yürürlüğe girebilmiştir. Planın tamamlandığı 1984 yılından, yasanın yürürlüğe girdiği 1989 yılına kadar geçmiş olan beş yıllık süre için tekrardan bir gözden geçirme süreci yaşanmış, yasa gereği halkın katılımı aşamasında ilgili belediyelerle yapılan görüşmeler sonucunda alınan ortak kararların katkısıyla 1986 yılında ikinci aşama tamamlanmıştır. Planın gelecekteki stabil kalmayan koşullara uyum sağlayabilmesi açısından, 55/89 İmar Yasası'nın 12. Maddesi gereğince her beş yılda bir tekrardan düzenlenmesi amaç edinilmiştir. Planda, özel durumlarda beş yıldan daha erken sürede revize çalışmalarının yapılması da tavsiye edilmiştir.

Özetle, ilk aşaması 1884 yılında tamamlanan LİP, 1999 yılında yürürlüğe konmuştur. İlki 2001 yılında olmak üzere, 2005 ve 2009 yıllarında revize çalışmaları yapılmıştır.

LİP iki senaryoya göre geliştirilmiştir. Birinci senaryo, Yeşil Hat'tın varlığının devam etmesi üzerine kurulurken, ikinci senaryo Kuzey ve Güney Lefkoşa'nın birleştirildiği, yani tampon bölgenin ortadan kalkması durumudur (İlkin vd, 2004: sy).

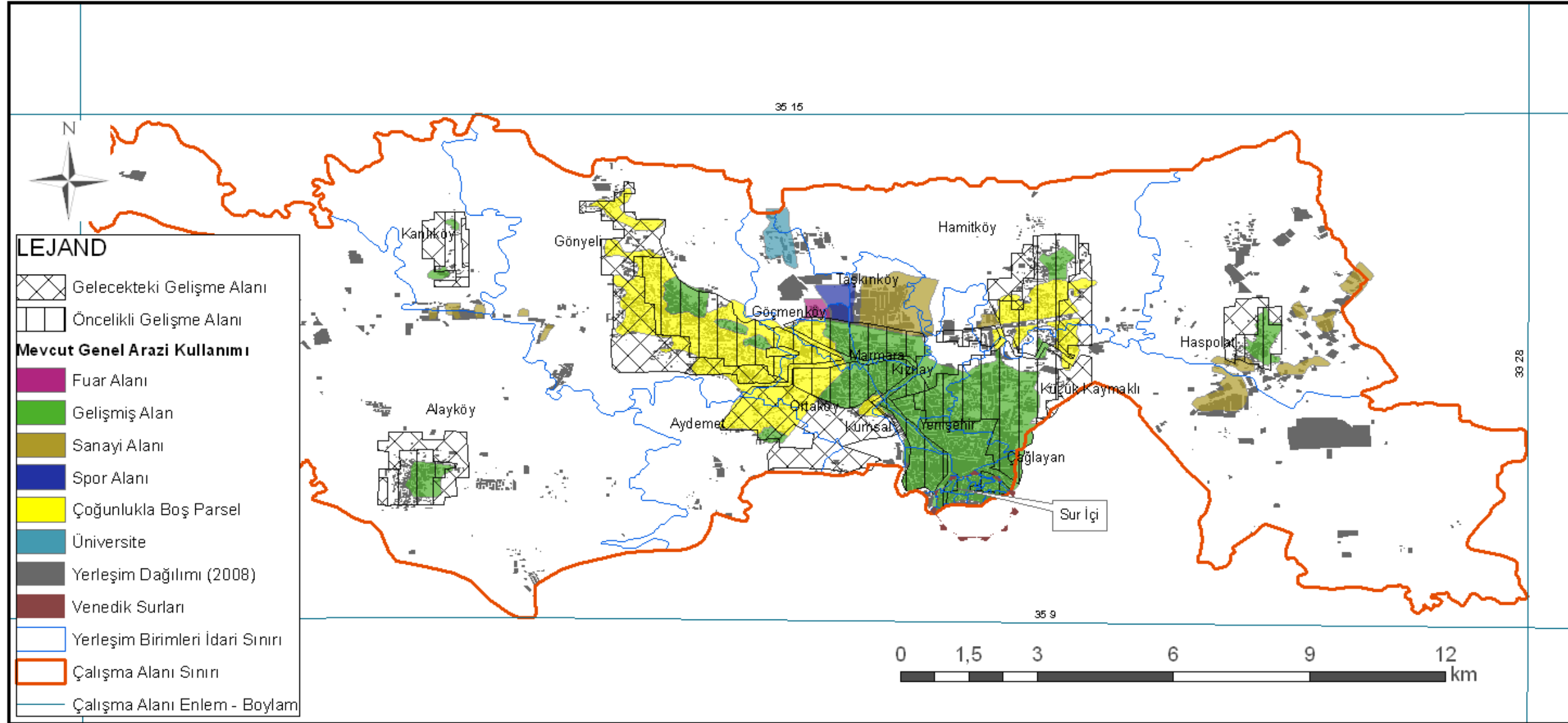
Plan 2020 yılın için, kapsadığı alan içerisindeki nüfusu 80 349 olarak öngörmüş ve şehrsel düzenlemeleri bu sayıyı temel alarak oluşturmuştur. LİP, adanın gelecekte yaşayabileceği politik durumlara uygun senaryolar içerme amacı yanında, sadece fiziki düzenlemeleri değil, yasal düzenlemeleri de içermektedir. Plan uygulama projeleri ve yatırım programları ile de bir bütün oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2005: IX). Plan raporunda belirtilen ana hedef, Lefkoşa, Gönyeli, Alayköy, Hamitköy, Haspolat ve Kanlıköy'de yaşayan insanların, yaşam ve iş koşullarını düzenlemek amacıyla, gelecekteki gelişim eğilimini tespit etmek ve bu tespitler ışığında mevcut aksaklıkları belirleyip gerekli çözümleri üretmektir. Bu hedefe ulaşmak için LİP İmar Planı Taslağı'nda belirtilen amaçlar şu şekildedir.

- 2020'deki plan alanı nüfusu 80 000 olarak belirlenip, bu nüfus için düzenli gelişmeyi sağlamak,
- Kontrolsüz yapılaşmayı önlemek için, plan dahilinde belirlenen öncelikli gelişme alanlarının tercih edilmesini gerekli teşviklerle sağlamak,
- Yeni gelişecek olan alanlarda, altyapı hizmetleri için yeterli miktarda alanın ayrılmasıyla arazi kullanımında maksimum faydayı sağlamak,
- Konut ve iş alanlarının birbirine yakın olması gerektiği prensibini benimseyerek bu doğrultuda kararlar almak,
- Konut kredisi sisteminin kurulmasını sağlayarak, nüfusun konut sahibi olabildiğini sağlamak,
- Kapsamlı konut yatırımları için kamu kuruluşları ve kooperatiflere gerekli teşviki vermek,
- İmar plan alanı ve plan alanı dışında kalan yerleşimler arasındaki ulaşımı, yaya ve toplu taşımacılığı özendirerek şekilde düzenlemek,
- Plan alanı içerisinde kalan yerleşim merkezlerini, yerel olanakları ile hizmet veren işlevsel merkezler haline getirmek,
- Mevcut sanayi ve ticaret bölgelerinin plan dahilinde belirlenen alanlara aralarındaki işlevsel bağı kuracak şekilde taşınması,
- Şehir genelinde yeşil alan şebekesi oluşturmak,
- Tarihi şehir merkezi olan sur içindeki binaları koruma altına alınıp, işlev kazanmasını sağlayacak programları hazırlamak ve uygulamak,

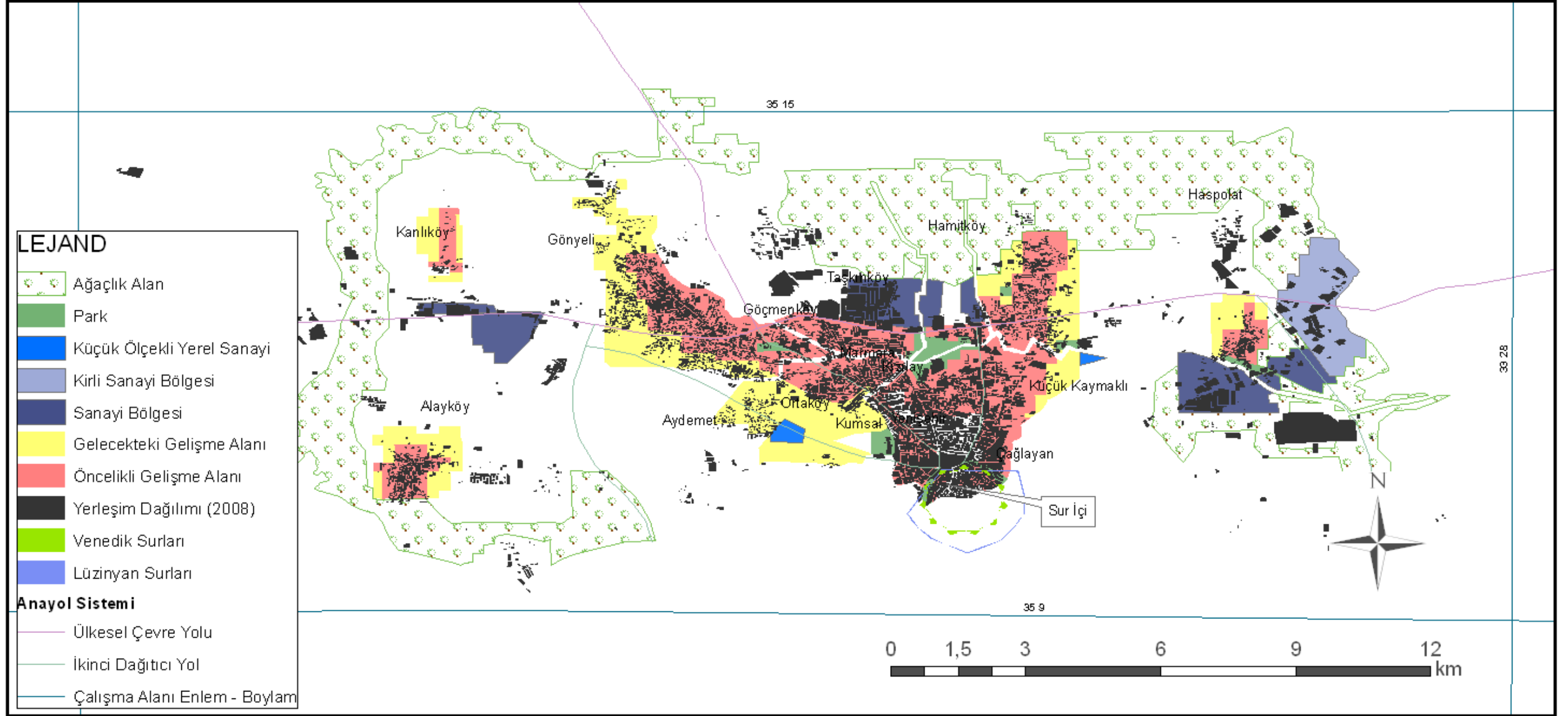
- Planın uygulama aşamasında ihtiyaç duyulan yasal ve idari mekanizmayı oluşturup, planın gerçekleşmesini sağlamak,
- Planı belirli aralıklarla gözden geçirip, tespit edilen değişiklikler doğrultusunda beş yılda bir güncellemek.

Planın hazırlanma sürecinde ilk önce çalışma alanının sınırları belirlenmiştir. Plan alanı, Lefkoşa ilçesi sınırları içerisindeki Gönyeli, Alayköy, Hamitköy, Haspolat, Kanlıköy ve Lefkoşa merkez bucağını kapsamaktadır (Harita 39). Söz konusu alan, rapor içerisinde İmar Gelişme Sınırı (İGS) olarak tanımlanmış, sınır da kendi içerisinde mevcut alanlar, öncelikli gelişme alanları (ÖGA) ve gelecekteki gelişme alanları (GGA) olarak alt birimlere ayrılmıştır (Harita 39).

ÖGA ve GGA'ların belirlenme aşamasında; nüfusun bölgesel toplanması, hizmetlerin dağılımı, boş arsaların dağılım ve miktarı, arazi maddi değerleri, alınmış kararlar (yol, sanayi bölgeleri vs), öncelikli yollar, fiziki coğrafya koşulları, işyerlerine ulaşılabilirlik, yeşil alanlar ve açık alanlar ölçüt olarak belirlenmiştir (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999: 9).

Harita 39: Lefkoşa İmar Planı kapsamı içerisinde yer alan mevcut genel arazi kullanımı ve ÖGA ile GGA alanları, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

Harita 40: LİP yapısal plan analizi, (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

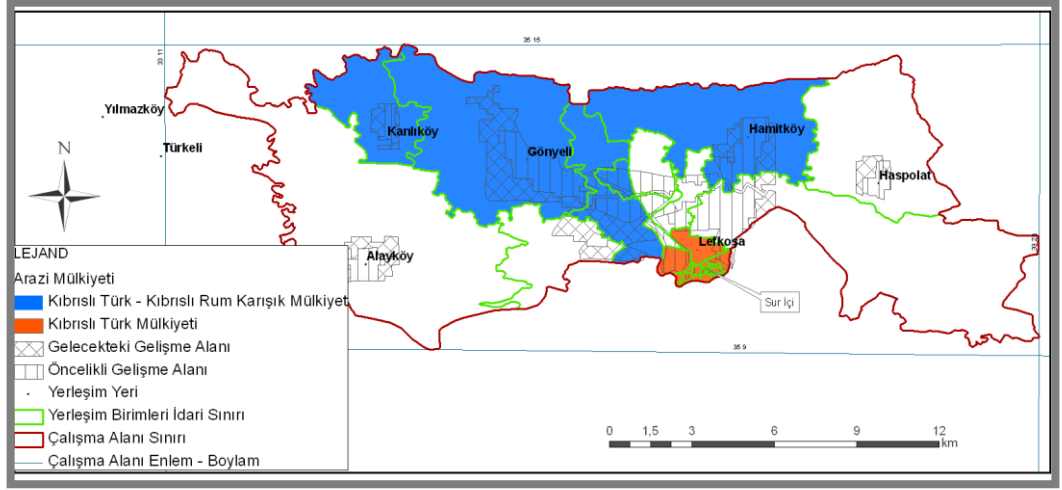
2.3.2. Planlama ve Uygulama Problemleri

Ada genelindeki mevcut planlama ve uygulama problemlerinin en temel sorunu planlama politikalarının hükümetler ve kişiler ile birlikte kısa aralıklarla değişikliğe uğrayarak istikrarlı bir gidişat göstermemesidir. Ada üzerinde var olan ateşkes hali ve siyasi çözümsüzlük, Lefkoşa'nın mekansal yayılımının plansız bir şekilde gerçekleşmesine neden olan problemleri de beraberinde getirmektedir. Nüfus ve mülkiyet problemi başlığı altında özetlenebilecek olan iki temel sorun planlama ve uygulama problemlerinin başında gelmektedir.

LİP'te 2020 yılı için hesaplanan projeksiyon nüfus 80 349 iken, planlama alanının 2006 yılı nüfusu 71 078 olarak hesaplanmıştır (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 39, Web 5). Ülke gündeminde de oldukça geniş yer tutan kaçak göçmen problemine bağlı olarak ortaya çıkan kontrolsüz nüfus artışı, planlama politikalarının uygulanabilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Ülkenin mevcut politik durumu sonucunda ortaya çıkan arazi mülkiyeti problemi, şehrin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İTEM yasası ile Rum toplumunun 1974 savaşı sonrasında terk ettiği arazi ve mülklerin, Türk toplumuna tahsisi sonucunda ortaya çıkan yeni mülk dağılımı planlama politikalarının uygulanması aşamasında bazı problemlere neden olmuştur. Söz konusu tahsis edilen tapuların uluslararası platformda geçerliliğinin olmaması, LİP doğrultusunda imara açılan bazı bölgelerde yasal problemleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Kanlıköy, Gönyeli ve Hamitköy yerleşim birimleri mülkiyet problemlerine sahip yerleşim birimlerindedir (Şekil 89). Söz konusu yerleşim yerlerindeki ÖGA ve GGA alanlarının imara açılma sürecinde bahsi geçen nedenden dolayı problemler yaşanmakta, şehrin yayılım gösterdiği alanlar mülkiyet problemi olan araziler ile bölünmektedir.

Şehircilik açısından incelendiğinde, planlama alanı içerisindeki mevcut boş parseller şehrin bir bütün olarak algılanması önündeki en büyük engeldir. Şehrin yeni genişleyen alanlarında boş parsellerin oranı belirgin bir şekilde daha fazlayken, bu durum eski yerleşim yerleri için de aynen geçerli olmaktadır. 1999 yılında yayınlanan raporda, 1996 yılı boş parsel miktarı 7 852 olarak hesaplanırken, 2020 yılında bile bu parsellerin sadece yarısının kullanılacağı öngörülmüştür (Tablo 30), (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 2001: 36).

Şekil 89: Çalışma alanı içerisinde yer alan yerleşim birimlerinden bazılarının arazi mülkiyeti durumu, (KKTC Harita Dairesi, 1992).

Tablo 30: 1996 ve 2020 yılları arasındaki çalışma alanı boş parsellerinin yerel yönetimler itibarı ile dağılımı, (KKTC Şehir Planlama Dairesi: 2001).

Mahalle Adı	1997 Boş Parsel Miktarı	2020 Konut İhtiyacı	2020 parsel İhtiyacı	Parsellerin İhtiyaca Oranı
Lefkoşa	4373	3576	1788	2,4
Gönyeli	2420	1447	723	3,3
Alayköy	189	413	206	0,9
Hamitköy	628	1301	650	1
Haspolat	242	646	323	0,7
Kanlıköy	0	51	26	0
Toplam	7 852	7 434	3 717	2,8

3. COĞRAFİ PERSPEKTİFTEKİ ÖNERİLER

Çalışma sahası içerisinde yer alan şehir yerleşiminin potansiyel gelişim alanları coğrafyanın temel ilkelerine dayanan bakış açısı temelinde ele alınmış ve şehrin yayılımının problemlili olduğu alanlar tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, tez sahasının taşkın risk derecesi, jeolojik formasyonunun deprem şiddetine olan etkisi ve toprağın tarımsal arazi olarak kullanım kabiliyet özeliği dikkate alınmıştır. Coğrafi parametrelerin ilgili kurumlarca belirlenen mevcut alt katmanları 1'den 10'a kadar derecelendirilmiş, yerleşime uygunluk bakımından problemlili olduğu düşünülen alt katmanlar 10 sayısı ile gösterilmiştir (Tablo 31). Yerleşim yerlerinin mevcut ve potansiyel yayılım alanlarının problemlili olduğu sahaların belirlenme aşamasında 5 ve 5'ten büyük değerler analize dahil edilmiştir.

'Taşkın Risk Derecesi' olarak isimlendirilen parametre, kendi içerisinde risk derecesi çok yüksek, yüksek, orta ve az olarak dört ayrı alt katmana ayrılmıştır (Kutoğlu, 2010: 326). Dört alt katman ise taşımış olduğu risk derecesine göre 1-10 arası bir rakam ile değerlendirilmiş ve yerleşim gelişiminin problemlili olduğu alan analizi için kullanılmıştır. Taşkın risk derecesi 'Çok Yüksek' olan alanlar, şehrin mevcut yayılımındaki hatalı tercihleri ortaya çıkardığı gibi, potansiyel yayılım alanlarındaki problemlili sahaların da tespit edilmesini sağlamıştır (Harita 41, Harita 42). Çalışma alanının orta kısmını meydana getiren doğu batı uzantılı alan taşkın risk derecesi yüksek sahalardan oluşmaktadır (Harita 41).

Deprem büyüklüğünün jeolojik formasyonu tipine göre şiddetini gösteren 'jeolojik formasyonun şiddete olan etkisi', kendi içerisinde dört alt katmana ayrılmaktadır (Tablo 31). Alt katmanlar ise, jeolojik formasyonu meydana getiren kayaç türüne göre oluşturulan dört farklı birimden oluşmaktadır. Sınıflama sistemine göre, dolgu alanlarından oluşan arazi I. Derece olarak belirlenirken, alüvyon veya yamaç molozunun meydana getirdiği alanlar II. Derece, marn, iyi tutturulmuş killi araziler III. Derece ve kalkaranit, kumtaşı, jips veya tebeşirden meydana gelen araziler IV. Derece olarak belirtilmiştir (KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999). Çalışma alanının coğrafi parametrele göre yerleşime uygunluk analizinde ise, I. Derece sınıfına giren arazilere 10 ve II. Derece sınıfındaki arazilere de 5 değeri atanarak, yerleşim gelişiminin problemlili olduğu alanlar içerisine dahil edilmiştir (Tablo 31, Harita 41, Harita 42). Dolgu alanı olan tarihi sur içi yerleşimi, Lefkoşa merkez ve batısı ile

Kanlıköy yerleşimi ve civarı jeolojik formasyonun deprem şiddetini artırma olasılığının yüksek olduğu alanları meydana getirmektedir (Harita 41).

Çalışma sahasının tarımsal kullanım analizi ise yerleşim gelişiminin problemlili olduğu saha analizinin belirlenmesinde kullanılan bir diğer coğrafi parametredir. Tarımsal kullanım analizi kendi içerisinde dört farklı alt katmana ayrılmıştır (Tablo 31) (KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000). Tarımsal kullanım sınıflamasında I. ve II. Sınıf olan araziler yerleşim gelişiminin problemlili olduğu arazileri meydana getirmektedir. Seçkin tarım arazileri I. Sınıf toprak türünü oluştururken, oldukça iyi tarım arazileri II. Sınıf alanlardır. Yerleşim gelişimin problemlili olduğu alanların belirlenmesinde I. Sınıf arazi değeri 10 olarak belirlenirken, II. Sınıf tarım arazileri 5 değeri ile temsil edilmiştir (Tablo 31). Çalışma sahası batısında, Alayköy ve Kanlıköy yerleşim birimleri arasında kalan arazi ile çalışma alanı batısındaki saha, tarımsal kullanım bakımından I. Sınıf statüsünde olduğundan yerleşim gelişiminin problemlili olduğu alanlar içerisine girmektedir (Harita 41). Oldukça iyi tarım arazisi olarak belirlenen II. Sınıf alanlar ise çalışma sahasının kuzeydoğu ve kuzeybatısını meydana getirmektedir (Harita 41).

Tablo 31: Yerleşim gelişiminin problemlili olduğu alanların belirlenmesinde kullanılan coğrafi parametreler, (Kutoğlu, 2010: 326, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

Taşkın Risk Derecesi	
Alt Katmanlar	Değer
Çok Yüksek	10
Yüksek	2
Orta	1
Az	1

Toprağın Tarımsal Kullanım Analizi	
Alt katmanlar	Değer
I. Sınıf: Seçkin Tarım Arazisi	10
II. Sınıf: Oldukça İyi Tarım Arazisi	5
III. Sınıf: Sorunlu Tarım Arazisi	1
IV. Sınıf: Tarımsal Kullanıma Sınırlı Arazi	1

Jeolojik Formasyonun Deprem Şiddetine Olan Etkisi	
Alt Katmanlar	Değer
I. Derece: Dolgu Alanı	10
II. Derece: Alüvyon/Yamaç Molozu	5
III. Derece: Marn, İyi Tutturulmuş Kil	1
IV. Derece: Kalkaranit/Kumtaşı/Jips/Tebeşir	1

Şehrin kuruluş aşamasından beri öneme sahip olan hidrografik özellikler, genelde planlama, açık alan ve rekreasyon ile içme suyu kullanım yönetimi, özelde ise afet planlaması için belirleyici rol oynamaktadır. Çalışma alanı içerisinde yer alan ve mevsimlik akış özelliği gösteren akarsular yağışlı dönemlerde seyelan, sel ve taşkınlara sebep olabilmektedir. Seller, şiddetli sağanak yağışlar, baraj kapaklarının açılması ve hatalı arazi kullanımı sonucunda akarsu yataklarının sutaşıma kapasitesini aşarak drene olamaması sonucunda oluşmaktadır. Lefkoşa ve çevresi özellikle hatalı arazi kullanımına bağlı olarak sellerin görülme sıklığının fazla olduğu alanların başında gelmektedir. Yine aynı şekilde çalışma alanının da içerisinde yer aldığı Mesarya ovası, taşkın riski en fazla olan morfolojik birimdir. Çalışma alanı güneyinde yer alan Alayköy ve Haspolat yerleşim birimleri taşkın afetinin görüldüğü yerlerin başında gelmektedir (Harita 41) (Kutoğlu, 2010: 324). Yine Gönyeli yerleşim biriminin güney kısmındaki toprağın kil bakımından zengin olması, taban suyunun yeryüzüne yakın olması, eğim değerlerinin az olması yanında bölgenin hızlı yapılaşma sürecine girmesi sonucunda ortaya çıkan hatalı arazi kullanımı, drenaj problemlerinin yaşanmasına neden olmaktadır (Harita 41) (Kutoğlu 2010: 327). Gönyeli yerleşim birimi yanı sıra, Lefkoşa'nın batısı ve Alayköy yerleşim birimleri de taban suyu seviyesinin yeryüzüne yakın olduğu alanlar içerisinde yer aldığından, özellikle bu bölgelerde hatalı arazi kullanımını önleyici tedbirler alınmalıdır. Şehrin planlama politikaları belirlenirken, akarsuların drene olmasına engel teşkil eden uygulamaların göz ardı edilmemesi ve yasal yaptırım gücüyle de alınan tedbirler desteklenmesi gerekmektedir.

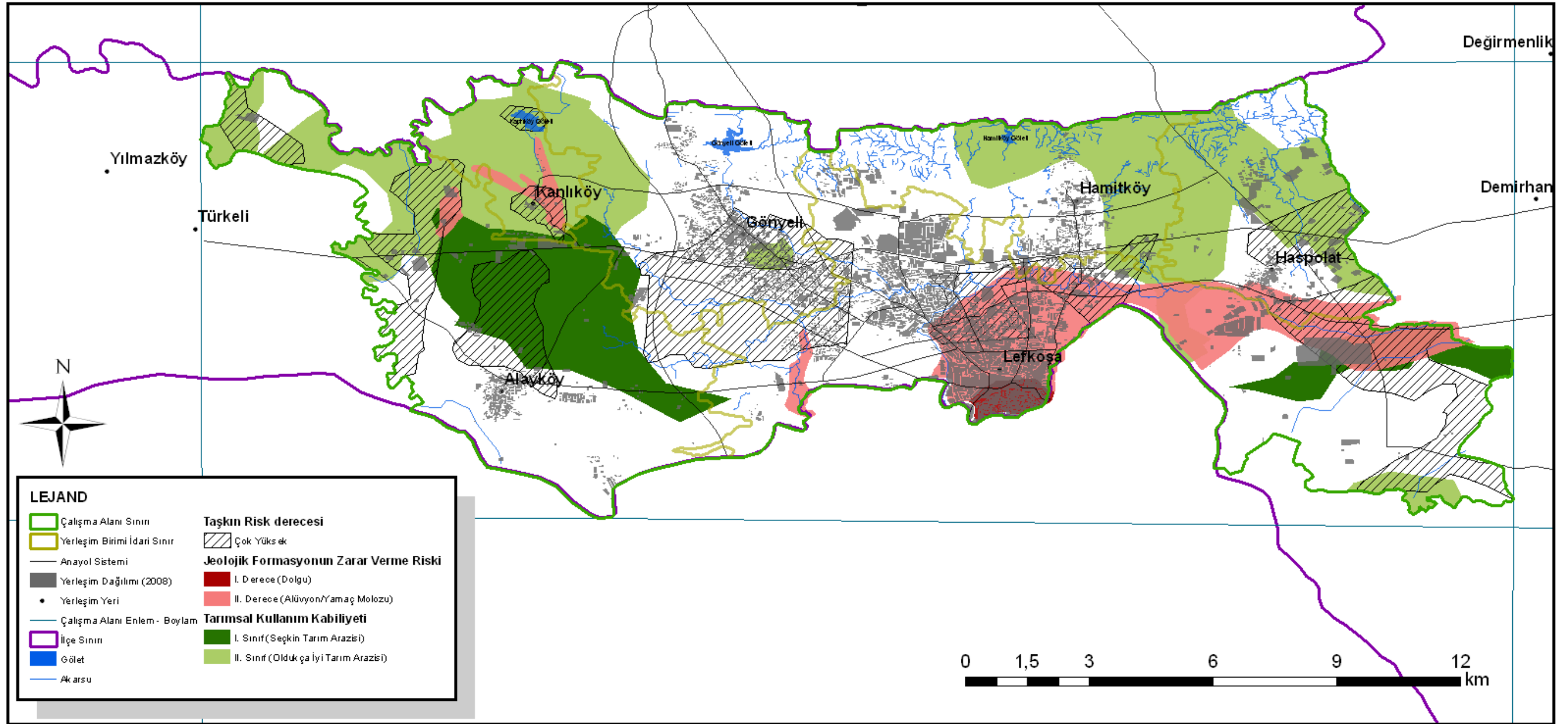
Çalışma alanı hakim rüzgar yönü batı sektörlü olup, şehrin atıklarının toplandığı bölgelerin planlaması için önem arz etmektedir. Şehir katı atıklarının toplandığı Dikmen Çöplüğü ile sıvı atıkların toplandığı Haspolat Sıvı Atık Arıtma Merkezi, imara açılan bölge analizinde belirleyici rol oynamalıdır. Metan gazı sıkışması, iklime bağlı sıcaklık veya antropojen sebeplerle yanma potansiyeline sahip olan Dikmen katı atık bölgesi, yakın çevresi içerisinde yer alan yerleşim yeri sakinlerinin sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebeple hem katı atık alanının organizesi, hem de imara açılan alan seçiminde, hakim rüzgar yönü esas belirleyicilerden birisi olmalıdır.

Çalışma sahasında yer alan Kanlıköy, Gönyeli ve Hamitköy göletleri sulama, akiferleri tuzlanmasını önleme ya da yeraltı suyunu besleme amacıyla inşa edilen

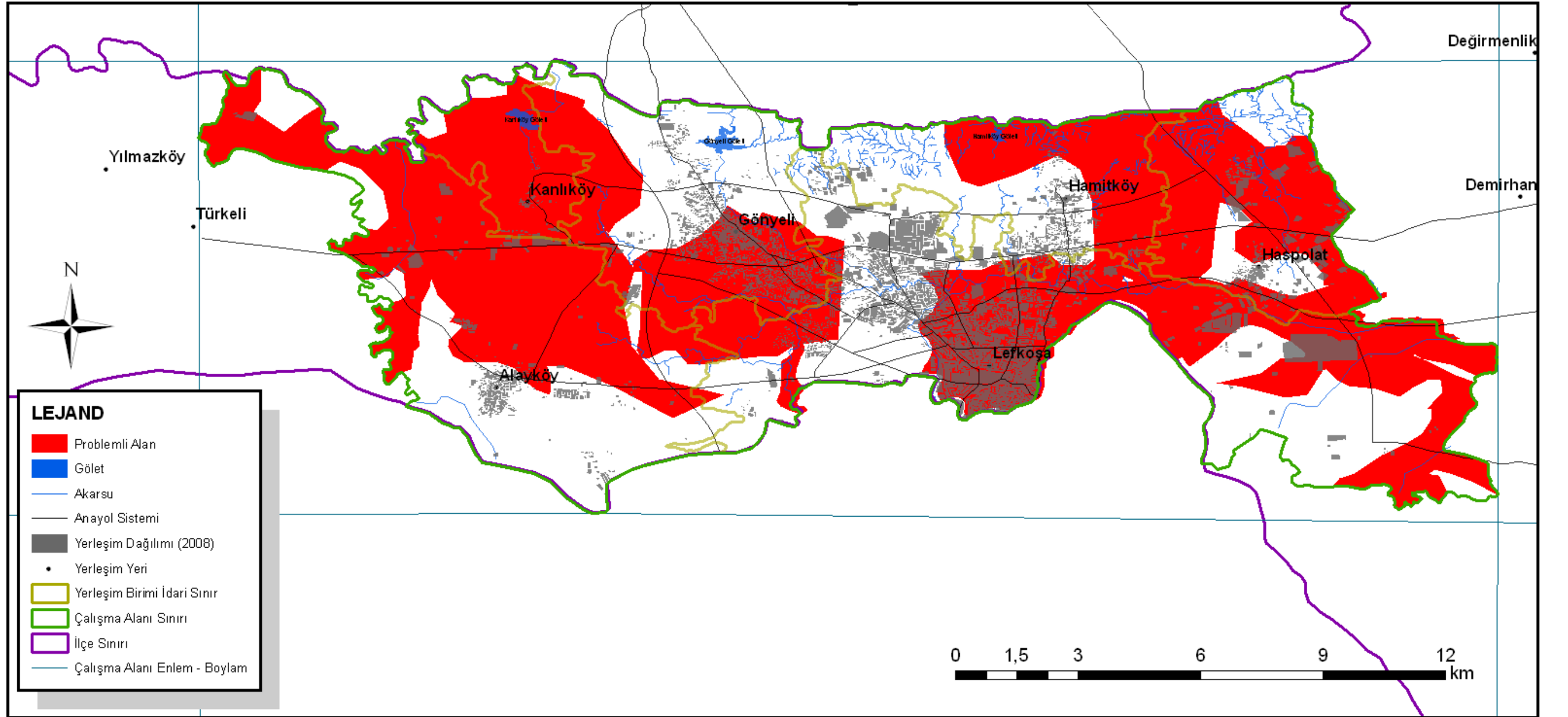
göletlerdir. Gönyeli ve Hamitköy göletleri sulama amaçlı kullanılmadığı gibi, içeriğindeki iyon ve tuz miktarı nedeniyle de tarımsal sulamaya sınırlı ölçüde imkan sunmaktadır. Söz konusu göletler, LİP karar raporunda da planlandığı gibi, açık alan ve rekreasyon amacıyla düzenlenip, yeşil alan olarak değerlendirilmelidir. Kanlıköy göleti su örnekleri üzerinde yapılan analizler sonucunda, gölet suyunun içme amaçlı olmasa da sulama amaçlı olarak kullanılabilmesi belirtilmiştir. Çalışma alanı Sulu Tarıma Uygunluk sınıflamasında Kanlıköy göleti ve çevresi, 'İkinci Sınıf – Orta derecede Uygun' tarım arazisi olarak analiz edilmiştir (Harita 41). Başta bahsi geçen tarım arazilerinin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere, göletin suyu sulama amaçlı olarak değerlendirilmelidir.

İmar Planı doğrultusunda belirlenmiş olan ÖGA ve GGA'lar, toprak tiplerinin analizi sonucunda belirlenmiş tarımsal sınıflamalar doğrultusunda ele alınmalıdır. Yanlış arazi kullanımı sonucunda verimli tarım arazilerinin şehrsel mekan tarafından işgal edilmesi, KKTC gibi küçük bir ada ülkesi ekonomisi için uzun vadede problem yaratacaktır. Şehir içerisinde yer alan idari birimlerin, merkezden çevreye doğru olan mekansal gelişim trendi verimli tarım arazileri ile çakıştığı zaman öncelik tarım alanlarına verilmelidir. Bu bağlamda LİP karar raporu içerisinde tarım alanı olarak ayrılan alan yetersiz kalmaktadır. Özellikle Alayköy yerleşim birimi kuzeyinde yer alan tarım arazilerinin arazi kullanım özellikleri belirlenirken yapılmış olan analizler göz ardı edilmemeli ve planlamanın temel parametreleri içerisinde yer almalıdır (Harita 41). Çalışma alanı içerisinde en büyük paya sahip olan tarım alanı miktarı, 2000-2006 yılları arasında, 7,91 km²'lik bir azalmayla 94,57 km²'den, 86,65 km²'ye gerilemiştir. Söz konusu tarım alanı günümüzde yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır.

Ada üzerindeki devletlerin olası bir siyasi çözüm anlaşmasını onaylaması durumunda aktif hale gelecek olan Lefkoşa Havaalanı ile şehrin güney batısı fonksiyonel olarak farklı bir nitelik kazanacaktır. Yapılacak olan planlama çalışmalarında ulaşım sistemi, söz konusu durum göz önünde tutularak planlanmalıdır.

Harita 41: Çalışma alanının coğrafi parametrele göre yerleşime uygunluk analizi, (Kutoğlu, 2010: 326, KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı, 2000, KKTC Şehir Planlama Dairesi, 1999).

Harita 42: Çalışma alanı yerleşime uygunluk analizi.

SONUÇ

KKTC sınırları içerisinde yer alan başkent Lefkoşa'nın şehirsal gelişim ve planlama süreçlerinin coğrafi yaklaşımla analiz edilmesinin hedeflendiği çalışmada, Lefkoşa sınırları içerisindeki, Lefkoşa merkez bucağına bağlı mahalleler ile Alayköy, Kanlıköy, Gönyeli, Hamitköy ve Haspolat yerleşim birimlerinin mekansal gelişim özelliği ortaya konarak, mekansal dağılımın gelişiminde belirleyici rol oynayan fiziki ve beşeri coğrafi özellikleri açıklanmıştır. Şehrin öznesi olduğu planlama süreçleri ise tez çalışmasının 1. ve 2. bölümünde incelenmiştir. Çalışma amacı doğrultusunda oluşturulan ilk iki bölümdeki verilerin coğrafi parametreler doğrultusunda çakıştırılması ile şehrin mekansal yayılım planlaması için analizler yapılarak öneriler sunulmuştur. Ayrıca elde edilen sonuçların ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Lefkoşa'nın planlama süreçlerine katkı konması ve konu ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlanması yüksek lisans tez çalışmasının hedefleri içerisinde yer almaktadır.

Lefkoşa şehri, coğrafi konumundan dolayı, Neolitik (İÖ 7000-3500) çağdan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Ayia Pareskevi adı ile, günümüz Venedik surlarının güneyinde, çağdaşı Mezopotamya şehirleri gibi Mesarya ovasına hakim konumda ve Kanlıdere'ye komşu, tepelik bir alan üzerinde kurulmuştur.

Neolitik çağdan Roma dönemine (İÖ 50-İS 395) kadar varlığını sürdüren şehir, Bizans döneminde (İS 395-1192) ilk kez şehir olarak anılmaya başlamış ve adanın Salamis şehrinde sonraki başkenti unvanını almıştır.

Roma ve Bizans dönemlerinden sonra, şehir üzerinde ancak bir yıllık hakimiyet gösterebilen Templar (Tapınak) Şövalyeleri şehrin geçmişindeki kısa süreli yeri almıştır.

Şehrin şövalye hakimiyetine son veren Fransız asıllı Lüzinyan krallığı üç yüz yıl boyunca şehri başkent olarak kullanmıştır. Lüzinyan Krallığı ile birlikte şehrin mekansal yayılımı maksimum değere ulaşmış, Kanlıdere'yi merkezine alan dönem surları ile de şehir sınırlandırılmıştır. Şehir merkezinin yanı sıra, Lüzinyan surlarının kuzey kapısının açıldığı Kızılay (Trahona) mahallesinin varlığı Lüzinyan dönemine kadar tarihlenmiştir. 14. yy sonlarında en son halini alan Lüzinyan surları, Venedik

Krallığı döneminde yıkılmış ve yerine günümüzde de varlığını koruyan surlar inşa ettirilmiştir (1489-1570). Venedik Krallığı döneminde yapılan surların giriş-çıkış noktalarını meydana getiren kapı konumları, şehrin sur dışına yayılmaya başladığı dönemde, yeni kurulacak olan mahallelerin de konumunu belirlemiştir. Kapı lokasyonu yanı sıra, şehrin ortasından geçen Kanlıdere'nin akarsu yatağının yer değiştirmesi değiştirilmesi sonucunda ortaya çıkan ulaşım ağının da etkileri, günümüz şehir çekirdeği yapısında gözlenebilmektedir. Kanlıdere yatağının yerinin değiştirilmesi sonucunda işlevsellik kazanan doğu-batı aksı, Osmanlı döneminde (1571-1878), özellikle pazaryerlerinin yoğunlaştığı ticari faaliyet koridoru durumuna gelmiştir. Osmanlı hakimiyeti ile nüfusu yoğunlaşan şehrin dokusu da değişime uğramış ve günümüz sık dokulu sur içi yerleşiminin temelleri atılmıştır.

Osmanlı imparatorluğu sonrasında şehirde hüküm süren İngiliz Koloni Yönetimi, 1878-1960 yılları arasında hüküm sürmüştür. Dönemin en önemli özelliği, şehrin mekansal yayılımının, tarihi Venedik surlarının dışına taşmaya başlamasıdır. Böylece Lefkoşa üç asırlık bir aradan sonra mekansal olarak yeniden genişlemeye başlamıştır. Dönemin ilk yıllarında (1878-1925) idari ve askeri karargahların şehir dışına kurulması ile başlayan mekansal yayılım, İngiliz Koloni Yönetiminin I. Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni siyasi dengeler sonucunda 1925 yılında adayı ilhak ederek Taç Koloni ilan etmesiyle hız kazanmıştır. Tüm dünyayı özellikle de emperyalist ülkeleri etkileyen 1930 ekonomik buhranı döneminde şehir gelişimi üzerinde etkili olarak, yayılım hızını azaltmıştır. Adadaki konumunu netleştirmiş olan İngiliz yönetimi, özellikle dönem ortasında icraatlarını artırarak mekansal gelişimi hızlandırmıştır. Hızlanan mekansal gelişimi kontrol edebilmek amacıyla, ilki 1927 yılı, ikincisi de 1946 yılı olmak üzere yasal düzenleme yoluna gidilmiş, hatta planlama yolunda da adımlar atılmıştır. Söz konusu planlama projesi siyasi iradeye güven duyulmaması nedeniyle yürürlüğe konamamıştır; çünkü 1940'lı yıllarda yerel halkın, yönetime karşı olan tepki ve örgütlenmesi artmış, toplum arasında bağımsızlık için var oluş mücadelesi başlamıştır. 1931 yılında isyan çıkartan yerel halk, 1960'lı yıllarda kendi arasında huzursuzluk yaşamaya başlamıştır. Koloni yönetimi, söz konusu iç huzursuzluk nedeni ile dönem sonlarında icraatlarını azaltmış; bu durum da şehrin mekansal yayılışına yansımıştır.

İngiliz Koloni Yönetimi'nin hakimiyetine son veren yerel halk, 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurarak, ada ve dolayısıyla Lefkoşa'yı, uluslar arası

platformda tanınan, bağımsız bir şehir durumuna getirmiştir. Kurulan cumhuriyetten Türk Yönetimi 1963 yılında ayrılarak kendi federal yönetimini oluşturmuştur. Kıbrıslı Türklerin kurduğu Genel Komite Yönetimi (1963-1967) ve Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi (1967-1974), dönemi 1960-1974 yılları arasındaki mekansal yayılımı içermektedir. Dönem içerisinde ilk defa 1963 yılında fiziksel olarak ikiye bölünen şehrin, siyasi bölünmüşlüğü 1974 yılı ile kesinlik kazanmıştır. Fiziksel ve siyasi bölünme sonucunda karşılıklı göç eden nüfus nedeniyle şehrin doku ve alansal yayılımının değişimi başlamış olmuştur. Dönem içerisinde yaşanan göçler sonucunda ortaya çıkan talebin karşılanabilmesi için konut inşa edilmeye başlanmış ve 1960'lı yılların sonlarında günümüz Göçmenköy mahallesinin temelleri atılmıştır. 1968 yılı şehir yerleşim dağılımında sur içindeki mahallelerle, Köşklüçiftlik, Yenişehir, Çağlayan, Kumsal, Kızılay ve Ortaköy mahalleleri yanı sıra Göçmenköy ve Marmara mahalleleri hudutlarına kadar ulaşmıştır.

Şehrin ikiye bölünmesi ve kurulan Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975), Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983) ve KKTC (1983-...) devletlerinin de başkent olarak Lefkoşa şehrini seçmesiyle, şehrin nüfusunda hızlı bir artış yaşanmış, nüfus artışı sonucunda da şehrin mekansal yayılımında genişleme meydana gelmiştir.

Çalışma sahası 1974 yılı itibariyle sur içi mahalleleri ile, Çağlayan, Yenişehir, Köşklüçiftlik, Kumsal, Yenişehir, Kızılay, Marmara, Ortaköy, Göçmenköy, Küçük Kaymaklı, Haspolat, Hamitköy, Gönyeli, Kanlıköy ve Alayköy yerleşim birimlerinden meydana gelmektedir.

1975-1987 yılları arasındaki 12 yıllık dönemde ise, günümüz Aydemet mahallesi dışındaki tüm yerleşim birimlerinin mekansal yayılımı artarak devam ederken, artan nüfus talebi karşısında devletin yapmış olduğu toplu konutlar sonucunda Taşkinköy mahallesinin temelleri atılmıştır.

Şehir, 1988-1995 yılları arasındaki periyotta mekansal olarak genişlemeye devam etmiştir. Özellikle Taşkinköy mahallesinde yapılan toplu konutlar şehrin yayılmış olduğu arazinin artmasına neden olmuştur.

1996-2011 yılları arasındaki on beş yıllık dönemde, şehir en geniş mekansal yayılım alanına sahip olmuştur. Çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan şehrsel yayılım alanlarının neredeyse yarısı 1996-2011 periyodu içerisinde gerçekleşmiştir.

Söz konusu mekansal yayılım artışı, Annan Planı sonucunda gerçekleşecek olası çözüm durumunda ortadan kalkacak olan mülkiyet sorunu probleminin son bulma ihtimali ve LİP kapsamında oluşturulan yasal düzenlemeler sonucunda meydana gelmiştir. 1995 yılına kadar tarihi sur içi çevresi ile Yenişehir, Küçük Kaymaklı, Ortaköy, Marmara, Taşkınköy, Kızılay, Kumsal mahalleleri birleşip şehirselleşmiş bütünlüğü meydana getirirken, 1995'ten günümüze geçen sürede söz konusu mahallelerin kuzeyinde kalan Gönyeli ve Hamitköy yerleşimleri güneydeki mekansal alanla birleşmiştir.

Şehrin planlama süreci ise, İngiliz Koloni Yönetimi (1878-1960) sırasında hazırlanan, "Arazi Miri Üstünde Binalar, Yollar, Kuyular İnşaat Yasası" ile başlamıştır. 1927 yılında yürürlüğe girip 1938 yılında revize edilen yasa, sur dışında kalan tarım arazilerini kapsıyordu. Yine aynı dönemde "Kent Planlama, Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası" adı altında tasarlanan planlama çalışmaları teknik yetersizliklerden dolayı daraltılarak "Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası" ismiyle yürürlüğe konmuştur. Planlama konusundaki teknik yetersizlikleri giderebilmek adına, ilki 1927 yılı, ikincisi ise 1947 yılı olmak üzere, merkez Britanya İmparatorluğu'ndan destek alınmıştır. McLean ve Frangoudes'in önerileri ışığında hazırladığı planlama girişimi, merkez yönetim Britanya Krallığı'ndan 1947 yılında şehir planlamacısı olan Patrick Abercrombie'yi davet etmesiyle devam etmiştir. Söz konusu planlama girişimleri Koloni Yönetimi boyunca sonuçlanamamıştır.

Lefkoşa'nın planlı gelişimini içeren ilk çalışma, 1979 yılında UNDP öncülüğünde başlatılıp, Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin hazırlamış olduğu Lefkoşa İmar Planı (LİP)'dir. 1999 yılında uygulanmaya başlanan plan Lefkoşa ve yakın çevresinde yaşayan insanların mevcut ve gelecekteki yaşam alanlarının geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. LİP, adadaki bölünmüşlüğü kalıcı olması ve olası bir çözüm durumuna bağlı olarak, ikiye bölünmüş Lefkoşa ve birleşmiş Lefkoşa senaryolarına göre hazırlanmıştır. 1984 yılında tamamlanan plan, 1999 yılında yürürlüğe konmuştur. Planın, ilki 2001 yılı olmak üzere, 2005 ve 2009 yıllarında da revize çalışmaları yapılmıştır.

Mevcut planın ve planlama politikalarının en temel problemlerinin başında siyasi istikrarsızlık, nüfus problemi ve mülkiyet sorunu gelmektedir. Şehri içine alan imar

planını da içine alacak genel bir planlama politikasının olmaması, planı ilgilendiren kararların, hükümet veya kişilere göre değişiklik gösterebilmesine sebep olmaktadır. Ülke nüfusunun kontrol altına alınamaması, planlama politikalarının önündeki bir diğer sorun olarak varlığını korumakla beraber, imar planları için de engel teşkil etmektedir. Mevcut siyasi koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkan mülkiyet problemi ise planın uygulama aşamasında aksaklıklara neden olmaktadır.

Çalışmanın son kısmını meydana getiren 'Coğrafi Perspektifteki Öneriler' bölümünde ise, şehrin mevcut yayılım alanının problemlili olduğu alanları coğrafi bakış açısıyla ele alan bulguları içermektedir. Coğrafi parametreler başlığı altında, çalışma alanının taşkın olasılığı, jeolojik formasyona bağlı deprem şiddet derecesi ve tarımsal amaçlı kullanım derecesi ele alınmış ve analiz edilmiştir.

Taşkın risk derecesinin yüksek olması nedeniyle arazinin problemlili olduğu yerler, çalışma sahasının orta kısmını meydana getiren ve akarsu boyunca yayılım gösteren doğu-batı uzantılı alanlardır.

Saha içerisinde yer alan jeolojik formasyonların deprem riski üzerindeki etkisi olumsuz; yani deprem şiddetini artırıcı nitelikte olduğu alanlar ise, dolgu alanı olan tarihi sur içi yerleşimi, Lefkoşa merkez ve batısı ile Kanlıköy civarındaki sahalardır.

Tarımsal kullanım bakımından iyi derece sınıfına giren sahalardan ise, çalışma sahası batısındaki Alayköy ile Kanlıköy yerleşimleri arasındaki arazi, çalışma alanı batısındaki saha ile çalışma sahasının kuzeydoğu ve kuzeybatısını meydana getiren arazilerden oluşmaktadır.

Analiz sonucu, belirlenen sahalardan mevcut şehir yayılımındaki hatalı tercihler ile şehrin potansiyel mekansal yayılım alanlarının problemlili olduğu sahalardan ortaya koymayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

- ABERCROMBIE, P.: 1947 **Cyprus Preliminary Planning Report**, Nicosia, Cyprus Government Printing Office.
- ALASYA, H., F.: 1988 **Tarihte Kıbrıs**, Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği.
- ALİAĞAOĞLU, A., UĞUR, A.: 2010 **Şehir Coğrafyası**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- ALPAR, R.: 2004 **Kentsel Bütünleşme Sürecinde Kentsel Yenileşme: Lefkoşa**, yayınlanmış doktora tezi, İstanbul.
- ARBEL, B.: 2000 **Cyprus, The Franks and Venice 13th-16th Centuries**, London, Ashgate Variorum Collected Studies Series.
- ARSLANGAZI, H.: 2007 **Lefkoşa Kent Dokusunda Mimari Üsluplar**, yayınlanmış doktora tezi, İstanbul.
- ATAY, K.: 2010 **Güney Kıbrıs'ta Türk Mührü Silinmeden**, Ertem Basın Yayın, Ankara.
- AYDINOĞLU, A. Ç., YOMRALIOĞLU, T.: 2008 "Arazi Örtüsünü Temsil Eden Coğrafi Veri Tabanının Tasarlanması", **2. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu**, sy.
- BAĞIŞKAN, T.: 2005 **Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri**, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayını.
- BAROZ, F.: 1979 **Etude Géologique Dans Le Pentadaktylos Et La Mesaoria (Chypre Septentrionale)**, yayınlanmış doktora tezi, Nancy.

- BAROZ, F., BIZON, C.: 1974 "Structure Profonde De La Chaine Du Pentadaktylos Et De La Partie Nord De La Mesaoria (Chypre)", **Institue Franc Du Pétrole** **29**, No :3, 327-360.
- BAYKAL, F.: 1974 **Historik Jeoloji**, İstanbul, Fen Fakültesi Basımevi.
- BOASE, T. S. R.:1971 **Kingdoms And Strongholds Of The Crusaders**, London, Thames and Hudson.
- COBHAM, C. D.: 1908 **Excerpta Cyprica, Materials for a history of Cyprus**, Cambridge, Cambridge University Press.
- CONSTANTINI, V.: 2010 "Kıbrıs'ın Osmanlı İdaresine Geçişinde Eski ve Yeni Oyuncular", **Kubrus Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası**, çev. Ve ed. M. Akif Erdoğan, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- CONSTANTINO, G.: 1995 **Geological Map of Cyprus**, Geological Survey Department, Cyprus.
- CYPRUS GOVERNMENT: 1959 **Cyprus Report for the Year 1958**, Nicosia, Cyprus Government Printing Office.
- ÇAVUŞ, E., GÖNENÇGİL, B.: 2006 **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İklimi**, İstanbul, Elçi Yayıncılık.
- ÇİTÇİ, M., MOR, A.: 2000 "Elazığ Şehrinin Bir Senti Olan Aksaray Mahallesi'nin Kuruluşu, Gelişimi ve Fonksiyonel Özellikleri", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 1-33.
- DAWKINS, R. M.: 1932 "Mahera'nın Tarihi (1192-1433)", **Tarih İçinde Kıbrıs**, ed. Ve çev. H. M. Gürkan-R. Yektaoğlu,

- Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- DEMETRIOU, C.: 2004 "Nicosia Urban Area", **COST 10 Action C10 Report**, 237 – 266.
- DEMI, D.: 1997 "The Walled City of Nicosia Topology Study", **Nicosia Master Plan**, 7.
- DIAZ-BERRIO, S.: 1982 " Urban Conservation", **Nicosia Master Plan**, 7.
- DIXON, W. H.: 1879 **British Cyprus**, London, Champman and Hall.
- DREGHORN, W.: 1978 "Landforms In The Girne Range Northern Cyprus", **MTA Enstitüsü Yayınları**, No: 172, 178-188.
- DORATLI, N.: 2000 **A Model for Conservation and Revitalization of Historic Urban Quarters in Northern Cyprus**, yayınlanmamış doktora tezi, Gazimağusa.
- ERİNÇ, S.: 1971 **Jeomorfoloji II**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- EROL, O.: 1993 **Genel Klimatoloji**, Ankara, Gazi Büro Kitabevi
- FRANKEL, D.,: 2001 **Windows on to the Bronze Age: the View from Nicosia**, Nicosia, The AG Leventis Foundation.
- GAZİOĞLU, A.: 1994 **Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Yönetimine Yeni Bir Bakış**, Lefkoşa,

CYPREP.

- GAZİOĞLU, A.: 1996 **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1962)-Enosis Çemberinde Türkler**, İstanbul, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- GEORGIU, G.: 2002 "The Necropolis of Agia Paraskevi Revisited", **RDAC**, 49-65.
- GROOT, A. H.: 2010 "Kıbrıs", **Kubrus Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası**, çev. Ve ed. M. Akif Erdoğan, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- GUNNIS, R.: 1939 **Historic Cyprus (A Guide To Its Towns & Villages, Monasteries & Castles)**, Nicosia, Methuen & Co LTD.
- GÜRKAN, H. M.: 2000 **Tarih İçinde Kıbrıs**, ed. R. Yektaoğlu, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- GÜRKAN, H. M.: 2006a **Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- GÜRKAN, H. M.: 2006b **Kıbrıs'ın Sisli Geçmişi**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- HAKERİ, B., H.: 1993 **Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi**, Ankara, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

- HAKYEMEZ, H.Y.,
SÖNMEZ, İ., SÜMENGEN,
M., TURHAN, N.: 2000 **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Jeolojisi,**
Ankara, MTA.
- HERSCHER, E.: 1995 'Archaeology in Cyprus', **American Journal of
Archaeology**, Volume: 99, No: 2, 257 – 294.
- HERSCHER, E.: 1998 "Archaeology in Cyprus", **American Journal of
Archaeology**, Volume: 102, No: 2, 309 – 354.
- HILL, G.: 1940 **A History of Cyprus Volume I: To the
Conquest by Richard Lion Heart**, Cambridge,
Cambridge at the University Press.
- HILL, G.: 1949 **A History of Cyprus Volume II: The Frankish
Period (1192-1432)**, Cambridge, Cambridge at
the University Press.
- HİKMETAĞALAR, H.: 2005 **Eski Lefkoşa'da Semtler ve Anılar**, İstanbul,
Fakülteler Matbaası.
- HOBBSAWN, E. J.: 2003 **İmparatorluk Çağı**, çev. Vedat Aslan, Ankara,
Dost Kitabevi Yayınları.
- HOŞGÖREN, M. Y.: 2001 **Hidrografya'nın Ana Çizgileri – 1**, İstanbul,
Rebel Yayıncılık.
- HOŞKARA Ş., HOŞKARA
E.: 2007 "Annan Planı Sonrasında Kuzey Kıbrıs'ta İnşaat
Sektöründe Mimarlık ve Planlamaya Eleştirel Bir

- Bakış”, **Mimarlık**, Sayı: 334, sy.
- ILLISTURATED LONDON NEWS: 1878 **17 August 1878**, Vol LXXIII, No: 2045.
- İLSEVEN, S., HIDIRER, G., TÜMER, A.: 2006 **Kıbrıs Coğrafyası**, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı Yayını.
- İLKİN, F., GÜNCE, K., ÖZDEREN, Ö.: 2004 “Bölünmüş Şehir Lefkoşa’nın Sürdürülebilir ve Sürekliliğine Yönelik Çözüm Önerileri”, **15. Uluslar arası Yapı ve Yaşam “Kentler ve Mimarlık” Kongre Bildiri Kitabı**, sy.
- İNALCIK, H.: 2010 “Kıbrıs’ın Nüfusu Üzerine Bir Not”, **Kubrus Doğu Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası**, çev. Ve ed. M. Akif Erdoğan, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- JEFFERY, G.: 1935 **Description of the Historic Monuments of Cyprus**, Nicosia, yy.
- JENNINGS, R. C.: 2010 “Lefkoşa”, **Kubrus Doğu Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası**, çev. Ve ed. M. Akif Erdoğan, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları.
- KARAGEORGHIS, V.: 1982 **Cyprus: From the Stone Age to the Romans**, London, Thames and Hudson.
- KESHISHIAN, K. K.: 1978 **Nicosia, Capital of Cyprus, Then and Now**,

- Nicosia, The Moufflon Book and Art Centre.
- KESWANİ, P. S.: 2005 "Death, Prestige and Cooper in Bronze Age Cyprus", **American Journal of Archaeology**, Volume 109, No 3.
- KETİN, İ.: 1994 **Genel Jeoloji Yerbilimlerine Giriş**, İstanbul, Ünal Ofset.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1999 **15 Aralık 1996 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1971 **İstatistik Yıllığı**, Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1972 **İstatistik Yıllığı**, Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1973 **İstatistik Yıllığı**, Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1974 **İstatistik Yıllığı**, Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
- KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1975 **İstatistik Yıllığı**, Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.

KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1976	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1977	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1978	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1979	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1980	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1981	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1982	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1983	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1984	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet

KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1985	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1986	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1987	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1988	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1989	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1990	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1991	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1992	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1993	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet

KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1994	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1995	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1996	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1997	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1998	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 1999	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2000	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2001	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2002	İstatistik Basımevi.	Yıllığı,	Lefkoşa,	KKTC	Devlet

KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2003	İstatistik Yıllığı , Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2004	İstatistik Yıllığı , Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2005	İstatistik Yıllığı , Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
KKTC BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ: 2006	İstatistik Yıllığı , Lefkoşa, KKTC Devlet Basımevi.
KKTC DOĞAL KAYNAKLAR ve ÇEVRE BAKANLIĞI METEOROLOJİ DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ: 2009	Lefkoşa İlçesi İklim Elemanları ve Sismoloji Bilgileri
KKTC MADEN ve JEOLojİ DAİRESİ: ty	Kuzey Kıbrıs Jeolojisi , Lefkoşa, yy.
KKTC MİLLİ ARŞİV ve ARAŞTIRMA DAİRESİ: 2010	1883 Kitchener Haritası , İngiltere, yy.
KKTC TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI: 2000	KKTC Detaylı Toprak Etüt ve Haritalama Projesi , Cilt 1, Lefkoşa.
KKTC ŞEHİR PLANLAMA DAİRESİ: 1999	Lefkoşa, Gönyeli, Alayköy, Haspolat, Hamitköy ve Kanlıköy İmar Planı Taslağı , Lefkoşa, yy.

- KKTC ŞEHİR PLANLAMA
DAİRESİ: 2001 **Başkent Lefkoşa İmar Planı Karar Raporu,**
Cilt 1, Lefkoşa, yy.
- KKTC ŞEHİR PLANLAMA
DAİRESİ: 2005 **Başkent Lefkoşa İmar planı Değişiklik**
Raporu, Lefkoşa, yy.
- KKTC ŞEHİR PLANLAMA
DAİRESİ: 2009 **Başkent Lefkoşa İmar planı Değişiklik**
Raporu, Lefkoşa, yy.
- KRY DOĞAL KAYNAKLAR
DAİRESİ: 1970 **General Soil Map of Cyprus,** Nicosia, yy.
- KUTOĞLU, S.: 2010 **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin**
Jeomorfolojik ve Uygulamalı Jeomorfolojik
Etüdü, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul.
- KYRRIS, C. P: 2010 "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi 1570-1878", **Kubrus**
Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası, çev. Ve
ed. M. Akif Erdođu, Lefkoşa, Galeri Kùltür
Yayınları.
- LEFKOŞA TÜRK
BELEDİYESİ KENT BİLGİ
SİSTEMLERİ ŞUBESİ: 2009 **2008 Yılına Ait Uydu Görüntüsü,** Lefkoşa, yy.
- LUKE, H.: 1921 **Cyprus Under The Turks 1571-1878,** London,
Oxford Press.
- MATER, B.: 2004 **Toprak Coğrafyası,** İstanbul, Çantay Kitabevi.

- MERRILESS, R. S.: 1992 **Nicosia Before Nicosia**, Nicosia, The AG Leventis.
- MUMFORD, L.: 2007 **Tarih Boyunca Kent, "Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği"**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- NAVORI, L.: 2003 **Maps of Cyprus**, Nicosia, Bank of Cyprus Cultural Foundation.
- NEJDET, M.: 1999 "Ülkemizdeki Su Sorununun Nedenleri, Akiferlerimizin Durumu ve Çözüm Önerileri", **4, Beş Yıllık Kalkınma Planı Su Özel İhtisas Komisyonu Yeraltı Su Kaynakları Raporu**, 11
- NEJDET, M.: 2002 **Kuzey Kıbrıs Jips Yatakları**, yayınlanmamış doktora tezi, Adana.
- OKAY, S.: 2001 **Kıbrıs Yayı ve Çevresinin Yapısal ve Tektonik Özellikleri**, yayınlanmış yüksek lisans tezi, İzmir.
- OKTAY, D.: 2007 "Kıbrıs'taki Kentler, Kentsel Politikalar ve Yeni Açılımlar", **Kent ve Politika – Antik Kentten Dünya Kentine**, ed.: Ayşegül Mengi, Ankara, İmge Kitabevi.
- OKTAY, F.: 1993 **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (Doğu**

- Akdeniz) Etkileyen Hava Kütleleri,**
yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., TÜMERTEKİN, E.: 1998 **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan,**
İstanbul, Çantay Kitabevi.
- ÖZGÜR, E., M.: 2010 "Yerleşme Coğrafyasına Giriş", **Ankara Üniversitesi COG 113 Ders Notu**, yy.
- ÖZNERGİZ, A.: 2010 **Paleokastro Bölgesinde Bir Mezar,**
yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin.
- ÖZTOPRAK, H.: 2005 **The Role of Urban Planning in Ethnically Polarized Cities: Nicosia Case Study,**
yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Londra.
- QUICK, E. J., NEWEEL, L. W., STONE, D. B., CRIDER, E. A., SCHINDLER, S.: 2003 "Seismic Hazard Assesment Project", **Geological Survey Report for Phase II**, sy.
- RADFORD, M.: 2003 **The Railways of Cyprus**, Nicosia, The Laiki Group Cultural Centre.
- REPUBLIC of CYPRUS
DEPARTMENT of TOWN
and PLANNING HOUSE:
2000 **Nicosia Local Plan**, Nicosia, yy.
- REPUBLIC of CYPRUS
DEPARTMENT of TOWN
and PLANNING HOUSE: **Nicosia Local Plan**, Nicosia, yy.

2003

- REYES, A., T.: 1994 **Archaic Cyprus, A Study Of The Textual And Archaeological Evidence**, Oxford, The Clarendon Press.
- ROBERTSON, A. H.,
WOODCOCK N. H.: 1980 "Tectonic Setting Of the Trodos Massif in the East Mediterranean", **Ophiolites**, ed: Panayiotou A., Cyprus, The Geological Survey Department.
- RUNCIMAN, S.: 1987 **Haçlı Seferleri Tarihi Cilt III**, Çev: Fikret İşiltan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SCHAAR, K., GIVEN, M.,
THEOCHAROUS, G.: 1995 **Under the Clock – Colonial Architecture and History in Cyprus 1878 – 1960**, Nicosia, Kailas Printers and Lithographers.
- SEVERIS, R.: 2003 **Lefkoşa: Anıtlar ve Anılar**, çev.: Müge Şevketoğlu, Kailas Basım, Lefkoşa.
- SOTERIADES, C. G.,
GRIVAS, C. G.: 1970 **General Soil map of Cyprus Dept of Agriculture Ministry of Agriculture and Natural Resources**, Limassol, D. Couvas and sons ltd.
- TAYANÇ, M.: 1997 "The Possibility of Applying Cloud seeding Over Cyprus", **International Conference On Water**

- Problems in The Mediterranean Countries,**
165-171.
- TC BAŞBAKANLIK DEVLET
ARŞİVLERİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ OSMANLI
ARŞİVİ DAİRE
BAŞKANLIĞI: 2000
- Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi
Dağılımı ve Türk Vakıfları),** No: 43, Ankara.
- TC HARİTA GENEL
KOMUTANLIĞI: 2010a
- 1974 Yılı Monoskopik Hava Fotoğrafları,**
Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
- TC HARİTA GENEL
KOMUTANLIĞI: 2010b
- 1987 Yılı Monoskopik Hava Fotoğrafları,**
Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
- TC HARİTA GENEL
KOMUTANLIĞI: 2010c
- 1995 Yılı Monoskopik Hava Fotoğrafları,**
Harita Genel Komutanlığı, Ankara.
- TC HARİTA GENEL
KOMUTANLIĞI: 2009a
- Kıbrıs Adası Siyasi Haritası,** yy.
- TC HARİTA GENEL
KOMUTANLIĞI: 2009b
- Kıbrıs Adası Fiziki Haritası,** yy.
- TC MADEN TETKİK ve
ARAŞTIRMA GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ: 1998
- “Kıbrıs’ın Jeolojisi”,** MTA, Ankara.
- TOZAN, A.: 2008
- Bir Sömürge Modernleşme Örneği Olarak
Kıbrıs’ta Kent ve Mimarlık (1878-1960),**
yayınlanmış doktora tezi, İstanbul.

- TOZAN, A., AKIN, G.: 2009 "İngiliz Sömürge Dönemi ve Sömürge Sonrası Kuzey Kıbrıs'ta Kent ve Mimarlık", **itü dergisi/a**, Cilt:8, Sayı:2, 57-68.
- TRUSTED, H.: 1950 **The Statute Laws of Cyprus**, London, CF Roworth Limited.
- TUROĞLU, H.: 2000 "Doğal Ortam Analizi ve Düzenleme – Planlama Çalışmaları", **Coğrafya Dergisi**, Sayı 8, 201-212.
- TUROĞLU, H.: 2005 "Fiziksel Planlama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri", **Ege Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı**, 355 – 368
- TUROĞLU, H.: 2006 "Yoncatepe (Van) Arkeolojik Sahası ve Onun Yakın Çevresinin CBS ve UA Teknolojileri ile *Paleo-Landuse Analizi*" , **4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri Bildiriler Kitabı**, 73-80
- TUROĞLU, H.: 2010 "Şehirselleşmenin İstanbul Suları Üzerindeki Etkisi", **İstanbul'un Afetlerden Zarar Görebilirliği Sempozyumu Bildiri Özeti**, 10.
- TURKAN, Z.: 2008 **Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda Sarayönü Meydanı Oluşumu ve Gelişimi**, Lefkoşa, Işık

Kitabevi Yayınları.

- WEILER, Y.: 1964 "Some Remarks On The Kythrea Flysch", **Annual Report of Geological Survey Department**, 53-56.
- WEILER, Y.: 1965 **The Folded Kythrea Flysch in Cyprus**, yayınlanmamış doktora tezi, Kudüs.
- WEILER, Y.: 1970 "Mode of Occurrence Of Pelites in the Kythres Flysch Basin (Cyprus)", **Journal Sediment Petrol**, No 40, 1255-1261.
- YETİŞ, C., KELLING, G., BAROZ, H.: 1995 "A Revised Stratigraphic Framework for Later Cenozoic Sequences in The NE Mediterranean Region", **Geological Rundschau**, 794-812.
- YORGANCIOĞLU, G.: 1998 Kıbrıs Coğrafyası (Fiziki), Lefkoşa, Boğaziçi Yayınları.

Faydalanılan İnternet Siteleri:

Web 1:[http:// www.cyprusgeology.org](http://www.cyprusgeology.org), 14 Nisan 2011.

Web 2:[http:// www.kkctjmd.org](http://www.kkctjmd.org), 14 Şubat 2011.

Web 3: <http://www.kktob.org/int02/istpersonel/kkctc%20toprak%20cesitleri.htm>, 13 Mayıs 2011.

Web 4:[http:// www.eea.europa.eu. themes/landuse/clc-download](http://www.eea.europa.eu/themes/landuse/clc-download), 1 Nisan 2009.

Web 5: [http:// nufussayimi.devplan.org/](http://nufussayimi.devplan.org/), 16 Kasım 2010.

Web 6: [http:// greg.org/archive/2010/09/20/on_the_making_of_the_lost_biennale_machines_of_daniel_libeskind.html](http://greg.org/archive/2010/09/20/on_the_making_of_the_lost_biennale_machines_of_daniel_libeskind.html), 27 Mart 2011.

Web 7: [http:// maps.google.com/](http://maps.google.com/), 29 Temmuz 2009.

Web 8:[http:// www.nicosia.org.cy /english/lefkosia_istoria_astiki_anaptyksi.shtm](http://www.nicosia.org.cy/english/lefkosia_istoria_astiki_anaptyksi.shtm), 4 Ocak 2011.

Web 9: [http:// www.travelpod.com/cache/city_maps/greek-south-and-turkish-north-cyprus.gif](http://www.travelpod.com/cache/city_maps/greek-south-and-turkish-north-cyprus.gif), 25 Nisan 2011.

Web 10: [http://www.devplan.org /Frame-tr.html](http://www.devplan.org/Frame-tr.html), 16 Mayıs 2011.